

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA SOSYAL YAPI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Necla DAĞ

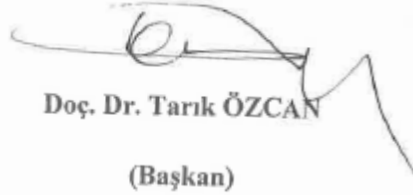
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Mustafa KARABULUT

Adıyaman – 2012

ONAY

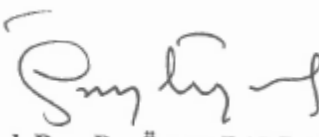
Necla DAĞ tarafından hazırlanan "Sevinç Çokum'un Romanlarında Sosyal Yapı" başlıklı bu çalışma, 29.06.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/ ~~oyçokluğu~~) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Tarık ÖZCAN
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABULUT
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Özcan BAYRAK
(Üye)

ÖZET

DAĞ, Necla, Sevinç Çokum'un Romanlarında Sosyal Yapı, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman, 2012.

Edebiyatımızın önemli isimlerinden Sevinç Çokum, içinde bulunduğu toplumun sosyal ve siyasi yapısını, kültürel değerlerini ve inançlarını başarılı bir şekilde gözlemleyip eserlerinde okuyucularına bu unsurları sunar. “Sevinç Çokum'un Romanlarında Sosyal Yapı” başlıklı tez çalışmamızda sosyal ve siyasi unsurlar üzerinde durmaya çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde Sevinç Çokum'un hayatını ele aldık. Yazarın hayatını çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemi diye üç bölümde inceledik. Aynı bölümde yazarın eserleri hakkında bilgi verip romanlarının özetini verdik. Sevinç Çokum'un sanatçılığı hakkında bilgi verdiğimiz kısım da bu bölümde yer almaktadır.

“Sevinç Çokum'un Romanlarında Sosyal Yapı” başlıklı ikinci bölüm, romanlarda sosyal yapının incelendiği asıl bölümdür. Bu bölümde aile kurumu, göç, eğitim, ekonomi, siyasi hayat, din, toplumsal sınıflar, sağlık, edebiyat, müzik, gelenek ve folklor unsurları başlıklarını işledik.

Çalışmamızın sonuç bölümünde, ulaştığımız genellemelere yer verdik.

Kaynakçada ise Sevinç Çokum'un romanlarının, çalışmada yararlandığımız makale ve kitapların künyelerini verdik.

Anahtar Sözcükler

1. Sevinç Çokum
2. Sosyal Yapı
3. Toplum
4. Yozlaşma
5. Roman

ABSTRACT

DAG, Necla, Sevinç Çokum's Novels of Social Structure, Master Thesis Adiyaman, 2012.

Sevinç Çokum, one of the important figures of our literature, observing the beliefs, cultural values, social and political structure of her society in a successful way, introduces these elements to her readers. We have tried to focus on social and political elements in our thesis study entitled as “Social Structure in Sevinç Çokum’s Novels”.

We have studied Sevinç Çokum’s life in the first chapter of our study. We have analyzed the life of the writer in three chapters as infancy, youth and adolescence. We’ve introduced the summaries of the novels by giving knowledge about works of the writer in the same chapter. The part in which we have given knowledge about her artistry takes place in this chapter.

The second Chapter entitled as “The Social Structure in Sevinç Çokum’s Novels” is the main chapter in which the social structure in novels is analyzed. We have processed with the titles; family institution, immigration, education, economy, political life, religion, social classes, health, literature, tradition and folkloric elements. We’ve given place to generalizations to which we have reached at the end of the study in the last chapter of our study. We’ve also given Sevinç Çokum’s novels, articles that we have benefited from in the study and identification plate of books in the References.

Keywords

1. Sevinç Çokum
2. Social Structure
3. Community
4. Corruption
5. Novel

ÖN SÖZ

Sevinç Çokum, 1943'te İstanbul'da doğar. Yazarın gençlik dönemi, Türk toplumunu derinden sarsan olayların yaşandığı yıllardır. Sevinç Çokum, darbelerin yaşandığı, toplumun büyük bir çıkmaza sürüklendiği bu yılların ağır tecrübelerini gözlemleriyle birleştirip eserlerinde yansıtır. Yazar, sürekli bir yenilik ve kendini geliştirme çabası içindedir. Her romanında farklı yöntemler denemesi ve modernleşme yolundaki eğilimi yazarın bu çabasını gösterir.

Sevinç Çokum, eserlerini oluştururken yeni konular, mekânlar, yöntemler denese de kopamadığı, eserlerine doğrudan veya dolaylı olarak işlediği asıl unsur insandır. Siyasi anlayışı, sosyal durumu, zaafı, güçlü yönleri ve ruhsal durumuyla insan, onun romanlarda önemli yer tutar. Sevinç Çokum'un eserlerinin ortak yönü insandan yola çıkarak toplumsal ve evrensel sorunlara eğilmektir. Türk toplumunun geçirdiği siyasi, kültürel, sosyal değişimlerin yakın tanıdığı olan ve bunları eserinde yansıtan yazarın romanlarının sosyal yapı bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğunu fark etmemiz bu tezi hazırlamamıza vesile oldu.

Çalışmamızın veri kaynakları yazarın romanlarıdır. Romanlar dönemin sosyal, siyasal ve tarihi özellikleri ışığında incelenerek sosyal yapı unsurları tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar sosyoloji, tarih, edebiyat ve Sevinç Çokum'un bu konulara dair görüşlerinden faydalanarak değerlendirilmiştir.

Tez çalışmamız Ön Söz, Giriş, Sevinç Çokum'un Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği, Sevinç Çokum'un Romanlarında Sosyal Yapı, Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Ek kısmında ise Sevinç Çokum ile yaptığımız söyleşi bulunmaktadır. Birinci bölümde yazarın hayatı, eserleri hakkında bilgi verdik. İkinci bölümde sosyal yapı ile ilgili unsurları yazarın nasıl kullandığına değindik. Romanlarından tespit ettiğimiz unsurları örnek olarak verdik.

Sonuç ve Kaynakça bölümleri ile çalışmamızı tamamladık. Kaynakçada, çalışmamıza kaynaklık eden Sevinç Çokum'un romanlarına ve konumuzla ilgili yararlandığımız diğer eserlere yer verdik.

Tezin hazırlanma safhasında bana fikirleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARABULUT'a ve çalışmamla ilgilenip tavsiyelerde bulunan hocam Yrd. Doç. Dr. Özcan BAYRAK'a, ayrıca bu konudaki çalışmalarını benimle paylaşan Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH, Yrd. Doç. Dr. Ayfer YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN ve Doç. Dr. İhsan SAFİ hocalarıma, çalışmam esnasında gösterdikleri anlayış için aileme kaynaklara ulaşmamda bana yardım eden Nazif Ergen'e teşekkür ederim.

NECLA DAĞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	İV
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	6
1.1. SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI.....	6
1.1.1. Çocukluk Dönemi	6
1.1.2. Gençlik Dönemi.....	8
1.1.3. Olgunluk Dönemi.....	10
1.2. SEVİNÇ ÇOKUM'UN ESERLERİ.....	10
1.2.1. Öyküleri.....	10
1.2.2. Romanları.....	12
1.2.3. Denemeleri.....	14
1.2.4. Anıları.....	14
1.2.5. Radyoya Uyarlanmış Eserleri.....	15
1.2.6. Televizyona Uyarlanmış Eserleri.....	15

1.3. SEVİNÇ ÇOKUM'UN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	15
1.3.1. Sevinç Çokum'un Sanatçılığı.....	15
1.3.2. İsimden Temaya Sevinç Çokum Romanları	19
1.3.2.1. Zor.....	19
1.3.2.2. Bizim Diyar.....	19
1.3.2.3. Hilâl Görününce.....	20
1.3.2.4 Ağustos Başağı.....	22
1.3.2.5. Gülyüzlüm.....	23
1.3.2.6. Çırpıntılar.....	23
1.3.2.7. Karanlığa Direnen Yıldız.....	25
1.3.2.8. Deli Zamanlar.....	26
1.3.2.9. Gece Rüzgârları.....	27
1.3.2.10. Tren Burdan Geçmiyor.....	28
1.3.2.11. Arada Kalmış Tebessüm.....	30
1.3.2.12. Lacivert Taşı.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA SOSYAL YAPI	36
2.1. Aile Kurumu ve Evlilik.....	36
2.1.1. Aile ve Evlilik Üzerine Görüşler.....	44
2.1.2. Görücü Usulü Evlilikler.....	49
2.1.3. Aşk ve Aşk Evliliği.....	55

2.1.4. Evlilik ile İlgili Gelenekler.....	68
2.1.5. Kadına Bakış.....	86
2.1.6. Boşanma ve Ailede Parçalanmışlık.....	112
2.2. Göç Olgusu ve Gecekdulaşma	117
2.2.1. İç Göç.....	118
2.2.2. Dış Göç.....	128
2.2.2.1. Gurbet ve Yabancılaşma Sorunu.....	131
2.2.2.2. Yurtdışında Yaşayan Türklerin Sorunları.....	135
2.2.3. Gecekdulaşma.....	139
2.3.Eğitim.....	142
2.3.1.Ailede Eğitim.....	143
2.3.2. İlk ve Orta Öğretim Düzeyinde Eğitim	148
2.3.3.Yüksek Öğretim Düzeyinde Eğitim	152
2.4. Ekonomi.....	156
2.4.1.İşsizlik.....	160
2.4.2. Maddi Varlık- Yokluk Çatışması	162
2.4.3. Romanlardaki Meslek Grupları.....	167
2.5. Siyasi Hayat.....	171
2.5.1. Devlet ile İlgili Görüşler.....	171
2.5.2. Padişaha ve Halifelik Makamına Bakış.....	175
2.5.3. Islahat Fermanı'na Tepkiler ve Meşrutiyetin İlanı.....	180
2.5.4. Milli Mücadele Döneminde Siyasi Durum.....	186
2.5.5. Çok Partili Hayata Geçiş	191
2.5.6. Çok Partili Hayat ve Askeri Müdahaleler.....	193
2.5.6.1. Demokrat Parti Dönemi	198
2.5.6.2. 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Darbelerinin Etkileri.....	201
2.6.Din	211
2.6.1.Toplumun Dine Bakışı	213

2.6.2. Dinin Birey Üzerindeki Etkisi.....	217
2.6.3. Toplumun Dini Kurumlara ve Din Adamına Bakışı	223
2.6.4. Batıl İnanışlar	226
2.7. Toplumsal Sınıflar.....	230
2.7.1. Maddiyata Dayalı Sınıflar.....	231
2.7.2. Eğitime Dayalı Sınıflar	237
2.7.3. Dini Farklılıklara Dayalı Sınıflar	239
2.8. Sağlık	242
2.8.1. Modern Hekimlik	242
2.8.2. Halk Hekimliği.....	248
2.9. Basın ve Edebiyat.....	251
2.9.1. Gazeteler	252
2.9.2. Dergiler	257
2.10. Spor.....	259
2.11. Müzik.....	262
2.12. Gelenekler ve Folklor Unsurları	265
SONUÇ.....	269
KAYNAKÇA.....	272
EK: SEVİNÇ ÇOKUM'LA SÖYLEŞİ	281
ÖZGEÇMİŞ	292

KISALTMALAR

AB	: Ağustos Başağı
age.	: Adı geçen eser
agg	: Adı geçen görüşme
AKT	: Arada Kalmış Tebessüm
BD	: Bizim Diyar
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ç	: Çırpıntılar
DZ	: Deli Zamanlar
Ed.	: Editör
G	: Gülyüzlüm
GR	: Gece Rüzgârları
HG	: Hilâl Görününce
KDY	: Karanlığa Direnen Yıldız
LT	: Lacivert Taşı
s.	: Sayfa
TBG	: Tren Burdan Geçmiyor
S.	: Sayı

t.y.	: Tarih Yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Z	: Zor

GİRİŞ

İnsanoğlu, toplumsal yaşamda sürekli bir etkileşim ve iletişim içindedir. Toplumun en küçük yapı taşı olan birey, toplumdaki ilişkileri aracılığı ile kimlik kazanır ve varlığını kabul ettirir. Toplumsal ilişkilerin kurulmasında ve süreklilik kazanmasında birey ve toplum birlikteliği gereklidir. Birey bu birliktelik sonucunda içinde yaşadığı toplumun bir parçası haline gelir ve ortak amaç, kültür ve yaşam biçimi edinir. “Roman kahramanı, her türlü derlenmeyi, toparlanmayı, çözülmeyi ve erimeyi sosyal ortam içerisinde yaşamaktadır. Sosyal ortama hem katkıda bulunmaktadır hem de sosyal ortamın azizliğine uğramaktadır. Kısacası roman kahramanının bütün hayatı sosyal ortam içerisinde şekillenmektedir.” (Özcan, 2000: 109) Bireyin toplumla ilişkisi insan ürünü olan edebiyata da yansır. Bu bakımdan edebi eser, yazarını yansıttığı gibi toplumsal yapı hakkında da bilgi verir.

Edebi eserler topluma ait dil, tarih, coğrafya, ekonomi, din vb. unsurların yapısı hakkında geniş bilgi içerir. Ait oldukları toplumun yaşayışından etkilenen eserler aynı zamanda toplumsal öğelere yön verir. İki yönlü bir etkileşimin söz konusu olduğu bu durumda toplumsal yaşam, edebi eserlere konu bakımından kaynaklık etmede önemli etkiye sahiptir.

Yazar ve yapıtının toplumdan soyutlanmayacağı görüşünü savunan sosyologlara göre edebiyat, içinde bulunduğu toplumun bir ifadesidir. Edebiyat ve toplum arasındaki bu yakınlık ilk çağlardan beri edebiyatçılar ve kuramcılara tarafından tartışılmaktadır. Bu görüşler sonucunda edebiyatın iki işlevi ön plana çıkmıştır. Bazı görüşlere göre edebiyat “*kişisel duygulanmaların, yaşantıların, heyecanların ifade aracı*”¹ iken diğer görüşlere göre edebiyat, “*toplumsal bakış açısının bir ürünü*”²dir. Edebiyatın toplumsal işlevinin olduğunu kabul edenler sosyal yapı ile ilgili sorunların çözümünde edebiyatı bir eğitim aracı olarak görürler.

Edebiyatın kapsamı, ilgi alanları ve toplumla ilişkisi, edebiyat araştırmalarında yeni bir bakış açısının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bakış açısına

¹ “Edebiyat ve Toplum”, www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/ULTP/22731unite02.pdf, s. 23-24.

² age.

göre edebiyat ürünleri sosyolojik verilere göre değerlendirilebilir. Bu anlayış, edebiyat eserini toplumsal ilişkilerin ve şartların ürünü olarak gören “Sosyolojik Yaklaşım”dır. Sosyolojik anlayışa göre yazarın, edebî eserin ve edebiyat ortamının toplumsal yapı açısından dikkate alınması gerekir.

Edebiyatın sosyoloji ile ilişkisi üzerine görüşler çok eski dönemlere dayanmaz; ancak 20. yüzyılda sosyoloji yöntemleri edebiyat alanında kullanılır. “Edebiyat Sosyolojisi” önceki dönemlerde bağımsız bir alan değilken, sosyoloji alanındaki bilimsel ilerlemeler ile yeni yöntemler gelişmeye başlamıştır. “Sosyoloji kanunları hakkında bilginin ilerlemesi, yöntemin kesinlik kazanması, sosyal yapıyı daha iyi inceleme ve çeşitli unsurların etkilerini daha iyi hesaplayabilme imkânı vermektedir.” (Moran, 2009: 85)

Edebiyat ile toplum arasındaki ilişkiler sosyal yapı kavramının daha iyi bir şekilde açıklanmasını sağlar. Sosyal yapı, geniş kapsamlı bir kavram olup toplumu oluşturan unsurları ve bunların birbiri ile olan ilişkilerini içerir. Sosyolojinin önemli unsurlarından olan sosyal yapı ile ilgili farklı tanımlamalar yapmışlardır. Sosyal yapı bazı toplumbilimciler tarafından ‘toplumsal yapı’ olarak da adlandırılır. Sosyal yapı kavramı Türkçe Sözlük’te, “İçinde sosyal ilişkilerin, sosyal olayların meydana geldiği, sosyal grupların ve kurumların yer aldığı toplumun şekil ve çerçevesiyle ilgili dış görünüme sahip olan bir sosyal varlık, toplumsal yapı” (2005: 1796) şeklinde tanımlanır.

Radcliffe-Brown sosyal yapı hakkında şöyle bir açıklamada bulunur: “Kişi kişiye olan toplumsal ilişkilerin tümü toplumsal yapının bir kısmıdır. Toplumsal yapıyı incelerken bakmamız gereken somut gerçeklik, belirli bir anda belirli insanları bir araya getiren fiili mevcut ilişkilerdir.” şeklinde toplumsal yapıyı açıklar. Bazı toplumbilimciler ise sosyal yapıyı “sürekli ve örgütlenmiş toplumsal ilişkiler şeklinde tanımlayarak toplumsal yapının toplumsal kümelerden ve kurumlardan oluştuğunu ifade etmektedirler.” (Güven, 1999: 207)

Sosyal yapının toplumsal kümelerden ve kurumlardan oluştuğunu benimseyen toplumbilimcilere göre, toplumsal yapının kurumlarını nüfus, çevre ve yerleşim, ekonomi, toplumsal sınıflar, eğitim, siyaset, hukuk, aile, din, vb.

oluşturduğunu savunurlar. Sosyal yapıyı rol kavramına dayanarak açıklayan H.Gerth ve C. Mills, tanımını da rol kavramı üzerine yapar. “Rol kavramı, kurum tanımlamamızda temel kavramdır ve nasıl rol kurum kavramımızı oluşturmakta birim oluyorsa, toplumsal yapı kavramımızı oluşturmakta da kurumu birim almaktayız.” (Aktaran: Güven, 1999: 207)

Toplumsal yapı, bireyler arası kurumsallaşmış ilişkiler olarak da tanımlanabilir. Prof. Dr. Faruk Kocacık, toplumsal yapıyı; “En küçük bir toplumsal birim olan bireyler arasında birlikte yaşamının gerektirdiği işlevleri yerine getirmek üzere kurumlaşmış ilişkilerin sistemli ve uyumlu bir birliğidir.” şeklinde tanımlar. (1997: 135)

Geri kalmış ya da gelişmiş toplumların hepsinde o toplumun yapısını getiren kurumlar insan ilişkilerinden direkt ya da dolaylı yönden etkilenir. Toplumsal yapının bu yönünü ön plana çıkaran M. Kıray’a göre toplumsal yapı, “toplumsal kurumlarla insan ilişkilerinden doğan toplumsal değerlerin karşılıklı etkileşim etki süreçlerinin belirlediği bir bütün, bir düzendir.” (Aktaran: Güven, 1999: 209)

Tanımlardan anlaşılacağı gibi, toplumsal yapı, ilişkilerin ya da kurumların bütününe ifade etmektedir. Aynı zamanda tanımlar bu kurumların ve ilişkilerin düzenliliğini ve sürekliliğini göstermektedir. Bu bilgiler göz önüne alındığında sosyal yapıyı niteleyen bazı özellikler ortaya çıkmaktadır. Levi Strauss’a göre, toplumsal yapıyı niteleyen üç özellik bulunmaktadır:

- 1) “Yapı bir sistem özelliğini gösterir. Bu nedenle herhangi bir ögesindeki değişiklik, geriye kalan bütün ögelerinde de değişikliklere yol açar.
- 2) Ögelerinden birisinde bir değişiklik olduğu zaman, modelin nasıl bir tepki göstereceğini önceden kestirmemize olanak tanır.
- 3) Her model, her biri aynı diziden bir modelde karşılık bulan bir dönüşüm kümesine bağlıdır, böylece bu dönüşümlerin bütünü de bir model kümesi oluşturur.” (Aktaran: Güven, 1999: 209)

Sosyal yapıya ilişkin iki yaklaşım ön plana çıkar. Bunlar biri “İşlevsel-Çoğulcu Yaklaşım” diğeri ise “Yapısal-Bütüncü Yaklaşım”dır. İşlevsel-Çoğulcu Yaklaşımın öncülüğünü Malinowski ve Parsons yapar. Bu yaklaşıma göre “toplumsal yapı aralarında bir ilişki bulunan ayrı ayrı ve bağımsız olguların bir işlevidir. İşlevsel yaklaşıma göre toplumsal yapıyı oluşturan toplumsal yapı öğelerinin birbirleri karşısında aynı değerlere sahip bulunduğu ve aralarındaki ilişkinin tek yönlü belirleme ilişkisi değil karşılıklı bağımlılık ilişkisi olduğu sonucuna varılır.” (Kocacık, 1997: 135)

Yapısalcı yaklaşımı savunanlar, toplumsal yapının bağımsız birimlerden oluştuğu görüşüne karşı çıkarlar. Yapısalcılara göre sosyal yapı, “bağımsız birimlerden değil aralarında nedensellik bağı bulunan bu bakımdan organik bir bütünlüğe sahip öğelerden oluşmaktadır” (Kocacık, 1997: 136). Yapısalcı görüşü savunanların bu ifadesine göre sosyal yapı tek tek öğelerden çok bir birliğin, bütünlüğün göstergesidir. Bir bütünlüğü oluşturan sosyal yapıya göre biçimlenen kurumların ve unsurların toplumsal yapıdan soyutlanmasına imkan yoktur. “Toplumsal yapı öğelerinin gerek aralarında gerekse bu yapı ile kurduğu ilişkileri, eşdeğer etmenlerin karşılıklı bağımlılığı olarak değil, önceliğe sahip belli öğelerin ötekileri belirlemesi biçiminde anlamakta ve belirleyici öğelerin öteki öğeleri olduğu gibi tüm toplumsal yapıyı da kendine göre biçimlendirdiği sonucuna varmaktadır.” (Kocacık, 1997: 136)

Romanlarında sosyal unsurları incelediğimiz Sevinç Çokum, Türk tarihinin önemli olaylarına tanık olmuş bir sanatçıdır. Toplumsal sorunlar karşısında duyarlı bir tutum sergileyen yazar, toplumdaki aksaklıkları dile getirirken bir yandan da okurlarına duyarlılık kazandırmaya çalışır. Toplumsal olayları gözlemleri ile birleştirip yeniden kurgulayan yazar, romandaki kahramanlar aracılığı ile romanlarının eğitici bir rol üstlenmelerini sağlar.

Sevinç Çokum; siyasi, sosyal, ekonomik ve dini aksaklıkları işlerken, olumsuz kahramanların karşısına koyduğu olumlu karakterlerle, toplumsal sorunlara çözüm bulmaya çalışır. Yazarın romanlarında en çok dikkat çeken sosyal unsurlar aile, ekonomi, göç, siyasi hayat, sınıflar, din ve geleneklerdir. Bütün bu konuların

işlenişi sırasında insanın merkezdeki yeri önemini korur. Merkeze alınan insan ile toplumsal hayat arasındaki somut gerçekler üzerine olaylar inşa edilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. SEVİNÇ ÇOKUM'UN HAYATI

1.1.1. Çocukluk Dönemi

Sevinç Çokum, 25.08.1943'te İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya gelir. Babası Abdurrahim Efendi, aslen Siirt'in Aydınlar (Tillo) ilçesindedir. Abdurrahim Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin hocası olan İsmail Fakirullah'ın soyundan gelir.

“Sevinç Çokum'un babaannesi, tarikat ehlinde olan dindar bir hanımdır. Dedesinin ilk eşinden olan üvey amcaları ise medrese tahsili almış hem telif hem de tercüme eserleri olan âlim zatlardır. Sevinç Çokum'un ticaretle uğraşan dedesi, Cizre sınırında umma hastalığına yakalanarak ölür. Amcalarından biri eşkıyalar tarafından öldürülür, diğeri de evleneceği gün vefat eder. Peş peşe gelen bu ölümler uğursuzluk olarak değerlendirilir ve yörede sözüne itimat edilen hocaların tavsiyesi ile henüz yedi yaşında olan Abdurrahim Efendi, ağabeyi ve çevreden bazı kişilerle kabile halinde İstanbul'a gelir.” (Akın, 2009: 1)

Bir süre sonra Çanakkale Savaşı başlayınca, amca Abdulkadir Efendi, Çanakkale'ye gider ve şehit olur. İstanbul'un işgal altında olduğu bu yıllarda, Abdurrahim Efendi, çeşitli işler yaptıktan sonra, Beşiktaş'ta bir ecnebinin yardımıyla ayakkabı boya ve cilasının imalatını öğrenir. (Yılmaz, 2009: 177)

Komşuları tarafından sevilen Abdurrahim Efendi'nin imalathanesinin hemen bitişiğinde Sevinç Çokum'un annesi olan Saadet Hanım'ın halası ve eniştesi de oturmaktadır. Onların da sevgisini kazanan Abdurrahim Efendi, bu insanlar aracılığıyla Kastamonu'nun köyünden getirilen Saadet Hanım ile evlendirilir.

“Aile, maddi rahatlığa kavuştuktan sonra Beşiktaş'ta ahşap bir eve taşınır. Ermeni bir bayana ait olan bu ahşap, dört katlı, bahçeli evde Sevinç Çokum dünyaya gelir. Sevinç Çokum, dört yaşına gelince ailesinin maddi durumu düzelir. Babası Tuzbaba'da Meddah İsmet Yokuşu'nda ahşap bir ev satın alır. Çocukluk yıllarının

hatıraları, yazarın roman ve hikâyelerinde geniş yer tutar, özellikle Sevinç Çokum'un Tuzbaba'da yaşadığı ahşap ev ve mahalle ortamı "Bir Eski Sokak Sesi" hikâyesinde anlatılan mekân olur." (Akın, 2009: 1)

Sevinç Çokum'un ailesi bu yıllarda kendisine çok destek olur. Sanat ve edebiyata ilgisi ailesinin gözünden kaçmaz ve ailesi tiyatro ya da müzik eğitimi almasına karar verir. Ablası Sadiye, Çokum'un özel ders almasını sağladığı gibi kendisinin düzenlediği müsamerelerde de Çokum'un yer almasına ön ayak olur. Çokum, anılarında o yılları şöyle anlatır:

"İşte o yıllarda ortanca ablamın da ön ayak olup düzenlediği müsamereler mahallemizin televizyon yerini tutan bir heyecan kaynağı idi. Bir ara ablamla beraber Karagöz de oynattık. Temsillerimize yaşlı başlı adamlar gelirdi. Bu müsamerelerde Cenap Şahabettin'in Kemalletin Kamu, Yahya Kemal, Faruk Nafiz Çamlıbel gibi şairlerin şiirlerini okurduk. Ayrıca çoğu kahramanlık temasını işleyen piyeslerde oynardık." (Lekesiz, 2001: 270)

Yıldız'da bir apartmana taşınan aile Sevinç Çokum'u da Büyük Esmâ Sultan Okulu'na aldırırılar. Bu okula başladıktan iki ay sonra tifoya yakalanır ve ailesi tarafından okuldan alınır. Bir yıl okula ara vermek zorunda kalan sanatçı, bu süre zarfında kendi kendine okuma yazmayı öğrenir. "Kocaman ahşap bir konaktan dönme Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'na başladığım yıl art arda hastalıklar geldi(...) Ertesi yıl yine aynı okula başladım, birkaç ay sonra yeni beton bina yapılacağından bizi geçici olarak Akaretlerdeki bir ilkokula gönderdiler." (Lekesiz, 2001: 270)

Ortaokul ve lise öğrenimini Beşiktaş Kız Lisesi'nde tamamlayan yazar, lise döneminde yüksek notları ve edebiyata olan ilgisi ile hocalarının dikkatini çeker. Beşiktaş Kız Lisesi'ndeki yılları ile ilgili başarılarını Çokum, şöyle anlatır:

"Beşiktaş Kız Lisesi'ne yazılmıştım. Çırağan Sarayının bir devamı sayılan bu tarihi yapının yeni yetişmekte olan genç kızları sokaktan tecrit eden yüksek duvarları büyük bir bahçeyi çevrelerdi. Bahçeyi hurma, ceviz, çınar, türünden asırlık ağaçlar gölgelendirirdi. Kısa zamanda yüksek notlarımla hocalarımla ilgisini çektim. Sevilen ve sürekli örnek gösterilen bir öğrenci oldum. Münazaralara katılıyım, parlak

kompozisyonlar yazayım, temsillerde oynayayım diye büyük bir hırs vardı içimde.” (Lekesiz, 2001: 270)

“Yedi yıl klasik batı müziği dalında özel keman dersleri alarak Türkiye ve değişik ülkelerin temsilcilerinden oluşan A. Kavafyan yönetimindeki İstanbul Amatör Senfoni Orkestrası’nda ikinci kemanlarda çaldı, konserlere katıldı.” (Kırılmış, 2011: 1) Müzik eğitimi alarak pek çok konsere katılan Çokum, edebiyat alanındaki ilk başarısını lise ikinci sınıftayken Kudret Gazetesi’nin açtığı makale yarışmasında gösterir.

“Lise ikinci sınıftayken Kudret Gazetesi’nin açtığı siyasi mahiyette makale yarışmasına katılma cesareti göstererek yaşlı başlı insanlar arasında ikinci oldum. Gazete mensupları “Ya Ben Ya O” başlıklı yazının yazarını liseli bir genç kız olarak karşılarında gördükleri zaman çok şaşırılmışlardı... Tabi öğretmenlerimden birçoğu resmi ideolojilerle “devlet memuru” felsefesiyle yetişmiş olduklarından benim bu gayretimi ve aldığım sonucu değersiz bulma yolunu tercih etmişlerdi.” (Lekesiz, 2001: 271)

1.1.2. Gençlik Dönemi

Liseyi birincilikle bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünü seçer. İlk yıl başarılı bir öğrencilik sergiler; ancak yazar kendini ikinci yıl siyasetin içinde bulur. Adalet Partisi Beşiktaş Gençlik Teşkilatını kurar ve başkanlığını yapar. Ardından partinin il teşkilatına geçer. Eşi ile bu siyaset ortamında tanışan Çokum, üniversite yıllarında nişanlanır. Bu sırada babasını kaybeden yazar fakülteden ayrılma kararı alır; ancak annesi buna izin vermediği için tekrar okula döner. Fakülteyi bitirmeden Rıfat İzzet Çokum ile evlenen yazar derslerini ihmal eder ve başarılı bir öğrencilik hayatı sürdüremez.

“Türkoloji bölümünü isteyerek seçmiştim, fakat Osmanlıca yeni karşılaştığım güç bir dersti. İlk yıl derslerimi hiç aksatmazken, ikinci yıl, parti gençlik kollarında çalışmak gibi siyasi faaliyetlere daldım. Eşimle de bu siyaset ortamında tanıştık... Böylece dersler ikinci üçüncü plana düştü. O aralar babamın işlerinin kötüye gitmesi

hayatımızın zor bir döneminin habercisiydi. Çok geçmedi, babam hayata veda etti. Fakülteyi bırakıp çalışma isteğime annem karşı çıkıyor, tahsilimin dışındaki yeni arayışlar da hoş karşılanmıyordu.” (Lekesiz, 2001: 271)

Sevinç Çokum, 1970’te fakülteyi bitirir ve üç yıl Acıbadem’de Özel Anadolu Lisesinde edebiyat öğretmenliği yapar. Özel Anadolu Lisesindeki öğretmenliğini “Hababam Sınıfı”na benzer bir yerde öğretmenlik yapmaya benzeten yazar bu üç yılın kendisini çok yorduğunu ifade eder. Üç yıllık edebiyat öğretmenliğinden istifa eder.

“Özel Anadolu Lisesi’nde üç yıl öğretmenlik yaptım. Tabii bugünkü Anadolu liseleri gibi bir lise değildi. Lisenin adı Anadolu’ydu. Hababam Sınıfı’na benzer sınıflarda öğretmenlik yaptım. Bizim okulun yöneticileri de Rıfat Ilgaz’ın yakın arkadaşlarıymış zaten. Daha sonra kendim okuldan ayrıldım eserlerime daha fazla zaman ayırmak için.”³

Bir Eski Sokak Sesi adlı hikâyesi Tarık Buğra’nın tavsiyesi ile Hisar dergisinde yayımlanır. Hisar dergisindeki bu hikâyeden sonra ilk öykülerini “Eğik Ağaçlar” adı altında toplar. Hisar dergisi ve Ahmet Kabaklı’nın kurduğu Türk Edebiyatı dergilerine hikâyeler yazar. Bir süre sonra Türk Edebiyatı dergisinin kurucuları arasına katılır. Cemil Meriç, Ekrem Hakkı Ayverdi, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin gibi isimlerle çalışan Çokum, eşi ile birlikte üç yıl derginin yayın kurulunda yer alır.

1976’da Makina adlı kitabı Töre- Devlet yayımları tarafından basılır ve Milli Kültür Vakfı Özel Jüri ödülünü alır. İlk romanı *Zor*’u yazan Çokum, bu romanı ile Dündar Taşer ödülünü alır. *Zor* romanı ile istediği noktaya varamadığını belirten yazar, daha iyi bir roman yazmaya karar verir. İki yıllık bir çalışma sonunda *Bizim Diyar* adlı romanını yazar.

1981-1984 yılları arasında eşiyile birlikte kurduğu Cönk Yayınlarının yöneticiliğini yaptığı gibi roman ve hikâyeler yazmaya devam eder. Derin Yara adlı hikâyelerini ve *Hilâl Görününce* adlı romanını bu dönemde yayımlar. 1984’te *Hilâl*

³ 20. 05. 2012 tarihinde Sevinç Çokum’la yaptığımız söyleşiden alınmıştır.

Görününce romanı ile Türkiye Yazarlar Birliği ve Türkiye Milli Kültür Vakfı roman ödülleri alır. Bu dönemden sonra bir rahatsızlık geçiren yazar, çalışmalarına ara verir.

1.1.3. Olgunluk Dönemi

Yazarın toparlanması 1987’de olur. Hikâyelerini Onlardan Kalan adıyla Cönk yayımlarından çıkarır. Beyaz Sessiz Bir Zambak hikâyesi yine yazarın senaryosu ile televizyonda yayımlanır. *Hilâl Görününce* romanını da bu dönemde radyoya uyarlayan Çokum, Bulgaristan’daki Türklerle ilgili bir film senaryosu yazar. Yeniden Doğmak adındaki bu dizi film ikinci bölümden sonra yayından kaldırılır. Yazar bu senaryosu ile Ankara Gazeteciler Cemiyeti tarafından “Yılın Senaristi” seçilir.

Ağustos Başağı romanını yazdıktan sonra Türkiye Gazetesinde yazmaya başlayan yazarın *Gülyüzlüm* ve *Çırpıntılar* adlı romanları gazetede tefrika edilir. *Çırpıntılar* romanını çıkardıktan sonra Cönk yayımlarını kapatırlar. 2001 yılında bu gazeteden ayrılan Sevinç Çokum, 2003- 2006 yılları arasında Tercüman gazetesinde haftalık yazılar yazar. 2004- 2011 yılları arasında Burç FM’de programlar yapar. Kasım 2011’de *Lacivert Taşı* romanını yayımlayan yazar Türkiye Yazarlar Birliği, İLESAM, MESAM ve Edebiyatçılar Derneği üyesidir.

1.2. SEVİNÇ ÇOKUM’UN ESERLERİ

1.2.1. Öyküleri

Yazarın ilk hikâyesi olan *Bir Eski Sokak Sesi* Tarık Buğra tarafından 1972 yılında *Hisar*’da yayımlanır. Daha sonra Tarık Buğra yazarın *Eğik Ağaçlar I* ve *Eğik Ağaçlar II* başlığı ile iki hikâyesini daha yayımlar. Yelken ve Erguvan adlı dergilerde iki hikâyesi yayımlanan Çokum, *Göz*, *Bir Kuşun Ölümü* ve *Dönme Dolap* adlı hikâyelerini kaleme alır. Bu hikâyeler Mehmet Çınarlı aracılığıyla yine **Hisar** dergisinde yayımlanır.

Çokum'un fakülteden hocası olan Mehmet Kaplan, yazarın hikâyelerini beğendiğini ifade eder. Mehmet Kaplan aracılığı ile Çokum'un ikinci hikâye kitabı olan *Bölüşmek*, Ahmet Kabaklı'nın başında olduğu **Türk Edebiyatı** dergisinin yayını olarak 1974 yılında çıkar.

Çokum'un *Eğik Ağaçlar*, *Bölüşmek*, *Makina*, *Derin Yara* ve *Onlardan Kalan* adlı hikâye kitapları Ötüken Neşriyat tarafından *Bir Eski Sokak Sesi*, *Evlerinin Önü*, *Onlardan Kalan* adlarıyla yeniden yayımlanmıştır.

Bir Eski Sokak Sesi adlı kitapta *Eğik Ağaçlar*, *Bir Eski Sokak Sesi*, *Anış*, *Bitpazarı*, *Çarmıh*, *Mavi Karanlık*, *Ayrım*, *Dostluk*, *Yalnızlık*, *Bir Düğün Sofrası*, *Güvercin*, *Kocaman Bir Akça Ev*, *Dönme Dolap*, *Güz Esintisi*, *Yokuş Aşağı*, *Bir Geminin Getirdikleri*, *Göz*, *Bölüşmek*, *Gökyüzünde Bir Çocuk*, *Korku*, *Bir Kuşun Ölümü*, *Kalabalıkta*, *Yüreklere Uğramak*, *Yeniden Bahar Olsa* adlı hikâyeler yer alır.

Onlardan Kalan adlı eseri Sevinç Çokum'un üslup olarak daha olgunlaştığı, kaybolan erdemleri konu edindiği hikâyelerinden oluşur. Çokum bu eserinde; *Onlardan Kalan*, *Evlerin Işıkları*, *Çocuk Gülüşleri*, *Çok Eskiden*, *Beyaz Sessiz Bir Zambak*, *Küller*, *Gözden Uzak*, *O Çocuk*, *Güzel Ev*, *Dost Eli*, *Hasretlik*, *Kırık Bir Dal*, *Denizin Dalgaları Saçların*, *Ezan Çiçeği*, *Haliç Akşamları*, *Yabancı Sokaklar* adlı hikâyelerine yer verir.

Çokum'un Ötüken Yayınları tarafından 1993 yılında basılan *Rozalya Ana* adlı hikâye kitabı daha önce **Türk Edebiyatı** dergisinde yayımlanan hikâyelerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir eserdir. Kitapta *Rozalya Ana*, *Bir Ağacın Dilinden*, *Güneşin Son Saatleri*, *Tavus Kuşunun Dönüşü*, *Kaybolmuş Akşam Alacakları*, *Göç Sonrası*, *Asmalı Köyün Öğretmeni*, *Sevgiyi Öğreten Kuşlar*, *Kuş Günlüğü*, *Kütahyalı Kız* adlı hikâyeler bulunur.

Beyaz Bir Kıyı, yazarın Fas ile ilgili gözlemlerinden yola çıkarak oluşturduğu hikâyeleridir. *Beyaz Bir Kıyı*; *Güle Adanmış Satırlar*, *Kalbinde Ziryab'ın Şarkıları*, *Yoksulluğun Güler yüzü*, *Duygu Çağymış O Çağ*, *Attarin Sokağı*, *Râyihası Uçmuş O Gülün*, *Bedevî Duygularla*, *Endülüs Kavşağında*, *Âhım*, *Uzun Kalan Güneş*, *Aziz'in Seccadesi*, *Çarşı ve Satıcı*, *Naime'yle Son Buluşma* adlı hikâyelerden oluşmaktadır.

Gece Kuşu Uzun Öter adlı hikâye kitabı şehir hayatını, biten komşuluk ilişkilerini, kentleşme ile birlikte yalnızlaşan insanları konu edinir yazar. Bu kitapta Gece Kuşu Uzun Öter, Çizgi Adam, Birşeyleri Yakmak, Lambanız Yanıyor mu, Yılanın Düşünen Yüzü, Konak Âdeti, Kınalı Gelin, Tarifsiz Bir Sesin Hikâyesi, Mavi Gözlü Çingene Kızı, Siyah Beyaz Bir Resim, Tunalılar Aktı Gözlerinizden, Tütsüler Nağmeler, Üvez Kadın, Yüzüm adlı hikâyelerden oluşmaktadır.

Al Çiçeğin Moru, 2010 yılı Ekim ayında Kapı Yayınları'ndan çıkmıştır. Eser, Buluşma, Narçiçeği Nasıl Kokar, Akşama Balık Var, Sazlık Ürperiyordu, Al Çiçeğin Moru, Ufak Tefek Bir Adam, Firak, Dünyanın Gurbet Hali, Kamaşma, Yağmur Öncesi Soluksuzluğu, Sıcak Yürek, İnce Teller, Sütanne, Yaşamak Bir Şiirde Belki adlı hikâyelerinden oluşmaktadır.

1.2.2. Romanları

Zor romanı öyküden romana geçişin ürünüdür. 1976 yılında Töre-Devlet Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş olan ilk romanıdır. Köyden kente çalışmaya gelen bir gencin merkez olarak alındığı eserde sosyal hayat ile ilgili birçok unsur işlenmiştir. Yazar, bazı teknik eksiklikler nedeni ile bu romanının içine sinmediğini bu nedenle romanı bir daha bastırmadığını ifade eder.

Bizim Diyar, Çokum'un Türk Edebiyatı Vakfı tarafından 1978'de basılan ikinci romanıdır. Balkanlardaki toprakların bir bir elden çıkmasıyla yaşanan olaylara ışık tutan, 1890'lardan sonra Rumeli Türklerinin kendi vatanlarından zorunlu olarak ayrılışlarını anlatan bir göç romanıdır. Romanın ikinci basımı yine Türk Edebiyatı Vakfı tarafından yapılmış, 1984 yılında üçüncü, 1996'da dördüncü ve 1999'da beşinci basımları ise Ötüken Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hilâl Görününce, ilk olarak 1984 yılında Cönk Yayınları tarafından basılmıştır. Sevinç Çokum bu romanında 1853–1856 yılları arasındaki Kırım'ı ve

Kırım Türklerini anlatır. İlk üç basımları Cönk Yayınları tarafından yapılmıştır. Kitabın sekizinci baskısı Ötüken Yayıncılık tarafından yapılmıştır.

Ağustos Başağı romanın ilk basımı 1989 yılında yapılmıştır. Çokum romanda, Millî Mücadele yıllarını ele almıştır. Kitabın ilk basımı Cönk Yayınları tarafından 1989 yılında, geriye kalan dört basım ise Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır

Bir dış göç romanı olan *Çırpıntılar*, 1991 yılında Ötüken Neşriyat tarafından basılmıştır. *Çırpıntılar*, göçün toplum hayatındaki etkilerinin ve parçalanmış ailelerin anlatıldığı bir romandır.

Karanlığa Direnen Yıldız, Türk siyasi tarihinin önemli dönüm noktalarından 27 Mayıs 1960 ihtilalini ve ihtilalin sosyal hayata yansımalarını anlatan bir romandır. Eser temelde fert ile toplum çatışması üzerine kurulmuştur. Ötüken Neşriyat tarafından 1996 tarihinde yayımlanmıştır.

Deli Zamanlar, Çokum'un basımı gerçekleştirilen yedinci romanıdır. 2000 yılında Ötüken Yayınları tarafından ilk basımı yapılan eser, bir bakıma *Karanlığa Direnen Yıldız* romanının devamı niteliğindedir. 27 Mayıs sonrası siyasi ortamının içinde kalan bir genç kızın yaşadığı iç çatışmaları, kendini aşma çabalarını anlatır. Roman kahramanı yazarın kendisidir. Çokum'un siyasi deneyimlerini anlattığı bu roman Mısır'da Arapça'ya tercüme edilmiştir. Aynı zamanda Hindistan'da Hindu dilinde basımı için çalışmalara başlanmıştır.

Gülyüzlüm, başta 1988 yılında tefrika roman olarak yazılmış, ardından basımı gerçekleşmiştir. İlk kez 2003 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilen romanda köyden kente çalışmaya gelen bir anne ve kızının yaşadığı zorluklar anlatılır.

Gece Rüzarları, yazarın 2004 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş olan dokuzuncu romanıdır. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanıyla bireyin yaşadığı iç çatışmaları anlatmaya başlayan yazar, bu romanında insanın psikolojik derinliklerine yöneldiği gibi toplumsal eleştiriye de yer verir. Bilinçaltı, rüya gibi kavramlar da roman içerisine girer.

Tren Burdan Geçmiyor, Çokum'un 2007 yılında Ötüken Yayınları tarafından basımı gerçekleştirilmiş onuncu romanıdır. 1980 sonrası Özal dönemi ile değişen hayat şartlarını, medyayı, sosyal sınıflar arasındaki uçurumları değerlendiren yazar, sosyal hayatın çarpıklıkları arasında sıkışıp kalmış bireyin kendini bulma çabasını anlatır.

Sevinç Çokum *Arada Kalmış Tebessüm*'le, Türkiye'nin 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat gibi dönemlerin insan hayatındaki olumsuz etkilerini irdeliyor. Ötüken Yayıncılık tarafından 2010 yılında basılan romanda Çokum toplum ve insan ilişkilerini sosyoloji ve toplum-psikolojisi desteğiyle çözümlemeye çalışıyor.

Lacivert Taşı romanın Çokum'un son romanıdır. Kapı Yayınlarınca basımı yapılan son romanında yazar, Tillo'da yaşayan bir çerçi ailesinin dağılışını Osmanlı'nın dağılışıyla eş zamanlı anlatıyor.

1.2.3. Denemeleri

Güzele Bakan Karınca, edebiyatla birlikte dil, tarih, sanat, gelenek ve görgüleri içeren, İstanbul ve doğa sevgisini de konu alan gazete yazılarının bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş bir kitaptır. Ötüken Yayınları tarafından 1997 yılında basımı yapılmıştır.

Vaktini Bekleyen Tohum, Sevinç Çokum'un 1998–2000 yılları arasında kaleme aldığı gazete yazılarını içeren kitabıdır. Kitabın ilk basımı Ötüken Yayınları tarafından 2000 yılında yapılmıştır.

1.2.4. Anıları

Hevenk-Kayıp İstanbul, Sevinç Çokum'un çocukluk yıllarına ait hatıralarına yer verdiği, eski İstanbul'un güzelliklerini anlattığı, kendisinin ve ailesinin fotoğraflarını paylaştığı bir kitaptır. Kitabın basımı 2003 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmıştır.

1.2.5. Radyoya Uyarlanmış Eserleri

Atatürk'le Mülakatlar (Prof. Dr. İnci Enginün'le birlikte), TRT İstanbul Radyosunda yayımlanmıştır. *Hilâl Görününce*, *Ağustos Başağı*, İstanbul Radyosunda yayımlanmıştır. Tanzimat'tan Günümüze Türk Hikâyesi, Edebiyatımızdan Seçme Yazılar, Bir Roman, Burc FM Radyosunda yayımlanmıştır.

1.2.6. Televizyona Uyarlanmış Eserleri

Beyaz Sessiz Bir Zambak, TRT 2'de yayımlanmıştır. Yeniden Doğmak adlı dört bölümlük dizisi TRT 1'de yayımlanmıştır.

1.3. SEVİNÇ ÇOKUM'UN EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.3.1. Sevinç Çokum'un Sanatçılığı

Sevinç Çokum, günümüz Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Hikaye ve romanları ile dikkat çeken yazar, edebiyata ve sanata küçük yaşlarda ilgi duymaya başlar. Edebiyata olan ilgisi ortaokul yıllarında Necmi Seren'in yönlendirmesi ile olur. Ortaokul yıllarından itibaren günlükler tutup şiirler yazan yazarın, Türkoloji bölümünü seçmekteki tek amacı yazar olmaktır. Ortaokul yıllarında şiirle başlayan edebiyat ilgisi Behçet Necatigil'in yönlendirmesi ile öyküye yönelir. Necatigil'in sanat hayatındaki yerini Çokum, şu sözleri ile açıklar:

“Benim edebiyata ilgim, ortaöğrenimim sırasında şiirle başladı. Behçet Necatigil, Beşiktaş'ta bizim bir alt sokağımızda oturuyordu. Üniversitedeyken bir arkadaşımın yol göstermesiyle şiirlerimi Necatigil'e gönderdim. Bir iki tanesini beğenmiş, diğerlerini beğenmemiş. Bunun üzerine şiirden soğur gibi olup hikaye yazmaya yöneldim; zaten bu türde de bir zemin vardı. 1972'de ilk kitabım *Eğik Ağaçlar* çıktı. Kitabı Necatigil'e gönderdim. Mektubu geldi: Haklıymışım, siz şiirden ziyade hikâyede başarıymışsınız... diye.” (Tokay, 2007: 20)

Edebiyata öykü ile başlayan Çokum, çevresindeki insanları, yoksullukları, insanlıkların yalnızlıklarını ve tarihi olaylarla birlikte sosyal yaşamı konu edinir. Türk toplumunun yapısını geçmişte kalan ve yaşayan özellikleri ile aktarmaya çalışır. Kendi kültüründen beslenen Çokum, öykülerine titizlikle işlediği herkesin kolayca anlayabileceği bir dille hayat verir. Sevinç Çokum, için yazmak bir tutku bir mecburiyet gibidir. Yazdıkça kendisini bulduğunu ifade eden yazar, daha mükemmele varma çabası içindedir.

“Kendimi yazmaya mecbur hissediyorum. Bu mecburiyet hayatı, yavaş yavaş tanımağa başladığım yıllardan itibaren bende kök tütü diyebilirim. Yazarlık çizgimi, *arayışlar* olarak vasıflandırabiliriz. Bu arayışlar daha mükemmele varma çabası, isteği içindedir. Buna, kendimi ve yaratılmış her şeyi anlamağa çalışmak da diyebiliriz. Yazdıkça kendimi buluyorum; fakat hemen arkasından yeni bir yazma ihtiyacı doğuyor. Kendi dünyamı başkalarıyla paylaşmak, başkalarının dünyasını tanımak bana haz veriyor. Yazmamı körükleyen bir diğer husus, edebiyatımıza, sanatımıza hizmet etme duygusudur. Allah’ın insanlara bahşettiği dili, sözü, iyiye, güzele kullanmak...” (Aktaran: Lekesiz, 2001: 279)

Hikâye yazarın edebi yaşamı içinde büyük bir öneme sahiptir. Okuyucuları ile ilk defa bu tür ile buluşan yazar, roman çalışmaları ile birlikte öyküyü de devam ettirir. Roman yazmaya başladıktan sonra öyküyü arka plana atan sanatçılara karşın Çokum, öykü ile bağlarını sıkı bir şekilde sürdürür. Yazar, hikâyenin “an”ı yansıtması ve yoğun duyguların anlatılması açısından en uygun tür olduğu için bu türden vazgeçemediğini ifade eder.

“Ben, tür olarak hikâyeyi çok seviyorum. Hikâye, yoğunlaşan duyguların anlatılmasına daha uygun. Hikâye ile verdiklerinizi romanla veremezsiniz. Hem hikâye anlık duyguların aktarımıdır. Roman daha uzun bir zaman diliminde yazılır. Hikâyenin hem “an”ı anlatması hem de yoğun duyguların ifadesinde uygun bir tür olması nedeniyle benim için vazgeçilmez olduğunu düşünüyor ve hikâyeyi devam ettiriyorum.”⁴

⁴ Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim dergisinin 51. Sayısındaki “Sevinç Çokum’la Söyleşi” adlı yazıdan alınmıştır.

Hikâyeleri ile edebiyat dünyasında ilgiyi üstüne çeken yazar, roman konusunda da başarılı çalışmalar yapar. İlk romanı *Zor* ile romana geçiş yapan Çokum, bu romanının bazı teknik eksiklikler nedeniyle istediği noktaya ulaşamadığını belirtir.

“İçimde her zaman roman yazma arzusu vardı. Üniversiteden hocam Mehmet Kaplan’la görüşürdük. O da roman yazmamı tavsiye etmişti. Yazmaya karar verdim. Kendi tecrübelerimden yola çıkarak o dönemi yansıtan bir roman denemesi oldu bu. Sizin de bahsettiğiniz gibi *Zor* adıyla yayımlandı. Fakat bu ilk roman içime sinmedi. Bazı teknik kusurlarını gördüm.”⁵

İlk romanının eleştiri alması üzerine daha iyi roman yazmak için çalışan Çokum, eserlerini konu yönünden geliştirdiği gibi üslup bakımından da olgun bir seviyeye getirir. Sevinç Çokum’un romanlarını iki döneme ayırmak mümkündür. İlk eserlerinde toplumsal boyut ve milli kültür unsurları ön planda iken ikinci dönem diyebileceğimiz romanlarında bireyin ön planda olduğu, bireysel çıkmazlar ve kimlik bunalımları göze çarpar.

“Sevinç Çokum, ilk romanı *Zor*’dan itibaren tarihin ve kültürün oluşturduğu bütünlüğü, romanlarına esas malzeme olarak almıştır. İlk dört romanı ferdin arka planda olduğu, kültürün toplumsal boyutunun ön plana çıktığı eserleridir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanından sonra, yazarın ferdi meseleleri romanına esas aldığı görülür. Son romanları önceki romanlarından tamamen farklı, hatta yer yer postmodern açılımlara imkân sağlayan özelliktedir.” (Coşkun, 2009: 282)

Kültürel değerlere bağlılık ve onları yaşatma isteği Çokum’un bütün romanlarının temelini oluşturur. Bireysel temaların işlendiği eserlerde bile kültürel unsurlar göz ardı edilmez, odak noktası olan kahramanlardan bir ya da bir kaç aracılığı ile bu unsurlar ya isim olarak hatırlatılır ya da bizzat yaşatılır. Çokum, milli bilinç ve tarihin genç nesillerde yer edinmesi amacıyla eserlerini tarihsel kurmaca üzerine inşa eder.

⁵ agg.

“Kültür izleği onun romanlarının temel temasını teşkil eder. Geçmişin görkemli kültürünü var eden unsurların yeniden yaşatılmasına dikkati çeker. Bu bakımdan onun eserlerinde nesiller arasındaki dayanışma ve olumlu ilişki önemli bir konudur.” (Kolcu, 2008: 344)

Sanatçı herhangi bir ideolojiye bağlı olmadığını ve evrensel yazmaya çalıştığını belirtir. Kendisini muhafazakâr olarak kabul edenlerin bu düşüncesini kabul etmeyen yazar özgür ve özgün olmaya çalıştığını ifade eder.

Sevinç Çokum, Türkçeyi büyük bir ustalıkla kullanır. Dili kullanmadaki başarısı ile birçok eleştirmenin takdirini kazanan yazar, aldığı çok sayıdaki ödülle de bu başarısını pekiştirmiştir. Dilin bilinçli bir şekilde tanıtılması ve yaygınlaştırılması taraftarı olan yazar, günümüz Türkçesinin yanında geçmiş tarihteki söz varlığından da faydalanır. Türk dilinin kaynaklarını okuyucusuna hatırlatmak isteyen yazar, dil bilincinin oluşması için sorumluluğunu yerine getirmeye çalışır. “Bir romanı beğenmişseniz, yazarın dili kullanımındaki ustalığından bahsetmek adettendir, klişedir hatta. Ama daha önce Sevinç Çokum’un herhangi bir eserini okuyanlar bana hak verecek; Çokum dili kullanmakta öyle mahir ki; onun satırlarını okurken kendinizi şiir şiir köpüren bir nehrin içinde buluveriyorsunuz.”⁶

Çokum, romanlarında kahramanlarına şiirler söyletir ya da yazdırır. Böylece kendi şiirlerini romanlarıyla birleştiren yazar, üslubunun daha ilgi çekici hale gelmesini sağlar. “Yazarın şiirle olan ünsiyetinin de verdiği imkânla zaman zaman şiirsel bir hüviyet de kazanan dile olan hâkimiyet, yaşanmışlığın kurgulanmasına büyük katkı sunuyor. Dilde ve anlatımda yakalanan akıcılık ve inşa edilen anlam katmanları, söylem ile anlamın bütünleşmesini sağlıyor.” (Coşkun, 2011: 6)

⁶ Aykut Ertuğrul, “Hicret Bey ve Oğulları...”, Yeni Şafak Kitap eki, 14.12.2011

1.3.2. İsimden Temaya Sevinç Çokum Romanları

Sevinç Çokum'un romanlarının olay örgüsü bu bölümde ele alınmıştır. Romanlar hakkında bilgi yukarıdaki kısımda verildiği için bu bölümde sadece olay örgüsü yayım tarihlerine göre ele alınmaktadır.

1.3.2.1. Zor

İç göçü konu alan bu romanda Karadeniz'den İstanbul'a çalışmak için gelen Kerim'in yaşadıkları ve yaşam mücadelesi anlatılır. Romanda Kerim dışındaki diğer kahramanların hayatlarından da kesitler sunulur. Farklı kişiler ve farklı yaşam öykülerini merkeze alan yazar, Kahramanlarının mutsuz dünyalarında onların yoldaşı olur. Bir köylü çocuğu olan Kerim'i babası bir zanaat öğretsin diye akrabalarının yanına gönderir. Hatice halasının evinde kalan Kerim, bir demir atölyesinde işe başlar. Halasının evinde kaldığı sürede halasının oğlu Fevzi ve gelini Gülnur'un bu durumdan rahatsız olduğunun farkına varır. Ölmüş dayısının eşinin evine sığınır. Burada dayısının oğlu Nadir ve dayısının kızı Enise ile kalır. Kerim İstanbul'u tanımaya çalışırken yanlış arkadaşlıklar kurar. İş arkadaşı Kazım onu kötü ortamlara sokmaya çalışır. Silah zoru ile kendi amcasını soymayı teklif eder, Kerim önceleri onun götürdüğü ortamlara gitse de sonra pişman olur. Ablası Sırma'nın çocuğu olmadığı için kaynanası oğluna yeni bir eş bulur. Bu duruma katlanamayan Sırma İstanbul'a kaçır burada Kerim ile birlikte bir gecekondu kiralayıp hayata yeniden tutunmak için çalışmaya başlarlar

1.3.2.2. Bizim Diyar

Romanda Rumelili Ali Bey ve onun ailesi merkeze alınarak olaylar aktarılır. Osmanlı'nın çöküş dönemini ve kaybedilen topraklarla birlikte yaşanan acıları yansıtması bakımından önemli bir eserdir. Ali Bey ve Gülsüm Hanım, Rumeli'de tanınan köklü ve zengin bir aileye mensuplardır. Pembe, Asiye, Kerime ve Rıfat adından dört çocuğu bulunan bu aile bölgedeki Türk ve Müslümanların yanı sıra

gayrı Müslimlerin de sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Ailenin büyük kızı Pembe Saffet Bey ile evlenir ve Üsküp'e yerleşir. İki çocuğu olan Pembe hayatına burada devam eder. Asiye ise bir subay olan Ethem Bey ile evlenir ve Selanik'e yerleşir. Evin tek erkek çocuğu Rıfat, askeri okulda eğitimini tamamlar ve subay olur. Padişah karşıtı bazı gruplara katılır ve padişah aleyhinde çalışmalar yapar. Padişaha büyük bir sadakat ile bağlı olan Ali Bey, Rıfat'a tepki gösterir. Oğluyla bu konuda sürekli çatışma yaşayan Ali Bey, Meşrutiyet'in ilanı ile padişah değişince bu durumu kabullenemez ve içine kapanır. Rıfat hocası Rıza'nın kızı Zeynep ile evlenir. Osmanlı toprakları bir bir elden çıkmaya başlar. Balkanlarda da karışıklıklar çıkar ve olaylar büyür. Savaş da böylece başlar. Rıfat üç günlük evli iken eşini ve ailesini bırakıp cepheye gitmek zorunda kalır. Balkan toprakları işgale uğradığında Ali Bey'in konağı da düşman askerleri tarafından basılır. Ali Bey öldürülür. Gülsüm Hanım, kızları Asiye, Kerime ile gelini Zeynep ve torunları İstanbul'a göç etmeye karar verir. Yolda Zeynep, düşman askerleri tarafından kaçırlır. Rıza Hoca, kızının kaçırlmasına dayanamaz ve bu üzüntüsüyle yolda ölür. Gülsüm Hanım'ın Üsküp'teki kızı Pembe, kocasının düşman karşısında kayıtsız tavrı yüzünden Üsküp'te kalır. Ondan sonra Pembe ve çocuklarından haber alınmaz.

Gülsüm Hanım ve kızları göç ederken birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kalır. İstanbul'da sığınacak bir yer bulmak için uğraşırlar. İstanbul'da bir tekkeye sığınır. Orada evlere temizliğe giderek geçimlerini sağlarlar. Bir süre sonra Gülsüm Hanım bu acılara daha fazla dayanamaz ve vefat eder. Rıfat, cephede tifoya yakalanır ve ölür. Asiye'nin kocası Ethem, cephede gözlerini kaybeder. Ethem Bey, İstanbul'a gelip yerleşir ve ailesini arar. Kerime'nin âşık olduğu Enver Bey, cephede şehit düşer. Romanın sonunda tanınan ve sayılan bir aileden geriye sadece Kerime, Asiye ve Asiye'nin çocukları kalır.

1.3.2.3. Hilâl Görününce

Roman, Felekzade Arif Çelebi'nin açıklamaları ile başlar. Kırım'ın tarihi hakkında bilgi veren Felekzade Arif Çelebi, Kırım'a giderken yaşadığı olaylardan da

bahseder. Daha sonraki bölüm romanın asıl bölümüne giriştir. Felekzade Arif Çelebi romanın yazarıymış gibi gösterilerek olayların aktarılması işi ona bırakılır.

Nizam Bey, Altın Hanım ile evli, Giray ve Aybike adında iki çocuğu olan tanınmış ve sevilen bir Kırım beyidir. Aybike Hanım, Akmescit'te Şahbaz Bey ile Giray ise Şirin Gelin ile evlidir. Giray ile Şirin'in Bahadır ve Nurdevlet adında iki çocuğu vardır. Giray; eşi çocukları, anne ve babası ile aynı evde yaşamaktadır. Nizam Bey'in ölen abisinin oğlu Arslan Bey, eşi Göknur Hanım'ı kaybetmiş, yaşlı annesi Fatma ve oğlu Emircan ile beraber yaşamaktadır.

Hilâl Görününce, Kırım köylerinde çocukları ile birlikte mutlu bir yaşam süren insanların hayatları ile başlar. Osmanlı devleti iyice zayıflamıştır, varlığını devam ettirmek için dış devletlerden yardım istemektedir. Ruslar bu durumdan faydalanma için Kırım Türkleri üzerindeki baskısını artırır. Ruslar Kırımın topraklarında hak iddia etmeye başlarlar. Kırım halkı buldukları yerlerde mücadeleye girerler ancak bu durumdan kurtulmak için Osmanlı'nın Ruslar üzerine sefer düzenlemesi gerekliliğine inanırlar. Bu arada Ruslar elindeki bütün imkânları kullanarak Kırım topraklarına saldırırlar. Halk işgali durdurmaya çalışır.

Nizam Bey ve halk Ruslara karşı mücadele verirken oğlu Giray, yeni bir ev yapmaktadır. Bu evde çocuklarını yetiştirip onların savaştan uzak bir şekilde eğitim görmelerini isteyen Giray bu hayalini gerçekleştirilmeden Ruslar tarafından öldürülür. Önceleri Kırım halkını temsil edemeyen Giray, son anda Ruslarla çarpışarak şehit olur. Şirin Gelin, Girayın öldürülmesinden sonra Nizam Beyin tavsiyesi ve ısrarı üzerine uzun süredir dul olan Arslan Bey ile evlendirilir. Nizam Bey'in çok sevdiği, cesur ve kahraman yeğeni Arslan Bey, Rus İgor Gregoroviç tarafından pusuya düşürülüp sürgün edilir. Arslan Bey'in sonu bilinemez. Şirin Gelin, Arslan Bey'in başına gelenlerle ikinci kez yıkılır. Nizam Bey, ülkenin kurtuluşunu iyi yetişmiş gençlerle olabileceğini düşünür ve torunlarını yetiştirmek için yaşama tutunmaya çalışır.

1.3.2.4. Ağustos Başağı

Eser, Kurtuluş Savaşı öncesini ve savaş yıllarını Söğüt halkını özellikle de Yusuf'u merkeze alarak kurgulanmıştır. Savaş henüz başlamamasına rağmen Söğüt'te bir gerginlik olduğu gözlenir. Resmi ve askeri makamların bir hazırlık içinde olduğunu gören Yusuf, savaşın patlak vereceğinin farkındadır. Arabacılıkla geçimini sağlayan Yusuf, cepheden yeni dönmüştür. Yusuf 'un aklında çocukluğundan beri tanıdığı ve aşık olduğu Esmâ ile evlenmek vardır. Ancak Söğüt'teki gergin durum onun bu kararını ertelemesine neden olur. Savaş başlamak üzere ve köydeki erkeklerin tekrar cepheye gönderilmeleri için emir verilir. Köyde hangi gruba katılmanın doğru olacağı konusunda tereddütler başlar. Gençlerin birçoğu Mustafa Kemal'in kurduğu gruba katılır ve gönüllü olarak cepheye gitmeye karar verirler. Söğüt halkı cephe için asker temin ederken bir yandan da geride hazırlıklar yapar ve orduya destek olmaya çalışır. Kadınlar, yaşlı erkekler ve çocuklar Milli Mücadele'yi cephe gerisinde desteklerler. Yusuf'un arkadaşları Selim, İzzet ve idadide okuyan Osman ve İlyas vatanın kurtuluşu için her şeyi yapmaya gönüllülerdir. Buna karşın Söğüt'ün varlıklı ailelerinden olan Fıtnat Hanım ve oğlu Nafiz, Milli Mücadele ve bağımsızlığın önemini kavrayamamış insanlardır. Savaş başladığında orduya destek vermeyen Fıtnat Hanım ve oğlu, düşman Söğüt'e kadar ilerleyince yaptıkları hatanın farkına varırlar.

Romanda azınlıkların faaliyetlerine genişçe yer verilir. Önceleri Söğüt halkı ile barış içinde yaşayan azınlıklar savaş sırasında yerli halka zulmetmeye başlarlar. Bazıları ise bu haksızlıkların bilincinde olduğu için Türk halkını savunur.

Cepheye giden birçok genç şehit olur bunların arasında Osman ve İlyas da vardır. Yusuf ise gazi olarak geri döner. Türk halkı bu zor mücadeleyi kazanır. Yusuf, savaş sonrasında Esmâ ile evlenir. Roman Arif Çelebioğlu'nun notları ile son bulur.

1.3.2.5. Gülyüzlüm

Sevinç Çokum, bu romanında köyden kente göçün bir aile üzerindeki etkilerini yansıtır. Zeynep Hanım ve kızı Ayşenaz'ın İstanbul'da hayata tutunma mücadeleleri konu edinilir. Zeynep çocukları Necati, Asım, Ayşenaz, gelini Funda ve torunu Semra ile bir Anadolu köyünde yaşamaktadır. Eşi Kadir, kansere yakalanır ve tedavi için İstanbul'a getirilir. Tedavi masraflarını karşılamak için borçlanan Zeynep, eşinin ölümü ile borçlarla baş başa kalır. Borçlarını ödeyebilmek için İstanbul'a gitmeye karar verir; çünkü toprak artık verimsizleşmiş, Zeynep ve ailesi geçimlerini temin edemez hale gelmişlerdir. İstanbul'da kardeşi İsmail'in evinde kalır bir süre. Bir doktorun yanında da iş bulur. Kızını yatılı olarak bir ailenin yanına verir. Burada yaşlı bir kadının bakımından sorumlu olan Ayşenaz, küçük yaşta annesinden ayrı kalmak zorunda kalır. Bir süre sonra İsmail'in içki bağımlılığı nedeniyle evde sürekli huzursuzluk çıkardığı görülür. İçki içtikten sonra eşi Gülseren'e her türlü şiddeti uygulayan İsmail'in bu yaptıklarını görmeye dayanamayan Zeynep, zengin bir ailenin yanında yatılı olarak işe başlar. Ayşenaz çalıştığı evin sahibi olan Nurcan Hanım ve Reşit Bey tarafından hor görülse de Binnur Hanım'ın sevgisini kazanır. İlkokuldan sonra okulu terk eden Ayşenaz'ı okutmaya karar veren Binnur Hanım onun eğitim masraflarını da karşılar. Zeynep Hanım bu duruma çok sevinir ancak talihsizlikler peşini bırakmaz. Çalıştığı yerde düşer ve sakatlanır. Çalıştığı evde kendisini sığıntı gibi hisseden Zeynep Hanım köyüne geri döner ancak istendiği gibi karşılanmaz. Oğlu ve gelini onun dönüşünden pek memnun değillerdir. Ayrıca kızı Ayşenaz da İstanbul'da yabancı insanların yanındadır. Kızının hasretine dayanamayan Zeynep Hanım daha önce yanında çalıştığı Doktor Fehim Bey'e mektup yazıp durumunu anlatır. Fehim Bey de onun işine geri dönebileceğini söyler. Bunun üzerine İstanbul'a geri gitmeye karar verir. Zeynep Hanım ve kızı için yaşam mücadelesi yeniden başlar.

1.3.2.6. Çırpıntılar

Çırpıntılar romanında Avustralya'ya göç etmiş üç kişilik bir ailenin hayat hikâyesi anlatılır. Tekin ve Esra, oğulları Erhan'ın ölümünden sonra yeni bir hayata

başlamak ve Esra'nın yaşadıklarını atlatabilmesi için İstanbul'dan Avustralya'ya göçerler. Esra buradaki yaşama uyum sağlamakta güçlük çekmez ve düzenini kurar. Oğlunun iyi bir eğitim almasını isteyen Esra, burada yaşamaktan memnundur; ancak Tekin Avustralya'ya alışma konusunda sıkıntı çekmektedir. Sürekli geçmiş günlerini ve İstanbul'daki yaşamını hatırlayan Tekin, ülkesine dönüp oğlunun kendi gelenekleri ile yetişmesini arzulamaktadır.

Tekin trafikte bir İngiliz genci ile tartışır ve mahkemeye aylarca gidip gelmek zorunda kalır. Avustralya'dan bunun üzerine iyice soğuyan Tekin, kardeşi Aysun'un ölümü üzerine Türkiye'ye gider, orda bir süre kalır. Avustralya'ya geri döndüğünde kesin kararını Esra ve oğlu Korhan ile paylaşır. İstanbul'a geri dönecektir.

Tekin ve Esra on bir yıl boyunca didinerek kurmuş oldukları düzenlerini bırakıp İstanbul'a dönerler. Esra İstanbul'u çok sevmesine rağmen Avustralya'daki evini unutamaz. Orda bulunan dostları ve arkadaşlıkları aklından çıkmaz. Tekin İstanbul'da uzun süre iş bulamaz. Korhan okuluna ve öğretmenlerine alışamaz ve onlar tarafından çoğu kez dışlanır. İstanbul'daki farklı yaşam Korhan'ın uyumsuzluk yaşamasına neden olur. Lise ikinci sınıfta olan Korhan, sınıfta kalır ve okuldan ayrılır. Önce İstanbul'da bir iş bulup çalışmaya başlar. Evde babasıyla yaşadığı bir tartışma üzerine evden ayrılır ve Avustralya'ya geri döner.

Korhan'ın evden ayrılıp gitmesiyle geride yıkık bir aile kalır. Esra ile Tekin arasındaki bağlılık sona erer. Esra ile Tekin sürekli tartışmaya başlar. Esra oğlunun yanına gitmek istediğini söyleyince Tekin onu oğlu ile kendisi arasında bir tercih yapmaya zorlar. Bu durum boşanma nedeni olur. Esra, Tekin'den boşandıktan sonra oğlunun yanına döner. Boşandığı sırada hamile olan Esra durumu Tekin'den saklar. Avustralya'da bir kız bebek dünyaya getirir. Tekin bu bebekten haberdar olunca çok pişman olur. Korhan'a mektup yazıp Esra ile barışmak istediğini söyler, Esra da olumlu cevap verince Tekin Avustralya'ya döner. Böylece, bölünen aile yeniden bir araya gelir ve mutlu bir şekilde roman sona erer.

1.3.2.7. Karanlığa Direnen Yıldız

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Türk siyasi hayatında önemli etkileri olan 27 Mayıs 1960 darbesi öncesi ve sonrasında yaşanan olaylar, aynı apartmanda oturan ve akraba olan insanların yaşamından kesitlerle sunulur. Olaylar, Feridun adında gazeteci olmaya çalışan genç etrafında meydana gelir. Feridun annesi ve babasıyla oturan ailenin tek çocuğudur. Aynı apartmanda amcası Profesör Sebati Bey, onun eşi heykeltıraş Sibel Hanım oğlu Cangür ile Sebati Bey'in bacanağı Binbaşı Kaya ve onun eşi İncenaz oturmaktadır. Kaya'nın halaoğlu Asaf ve eşi Tülin de apartman sakinlerindedir.

Akrabaların bulunduğu bu apartmanda siyasi görüş ayrılıkları dikkat çeker. Feridun, Doktor Enis Bey, Gülzade Hanım, Demokrat Parti taraftarıdır. Apartmanda yaşayan diğer kahramanlar ise CHP taraftarı olan kişilerdir. Enis Bey, Adnan Menderes ve arkadaşlarının yaptıklarını destekler ve hizmetlerinden memnuniyetini sıklıkla dile getirir. Apartmanda kurulan akşam sofraları dikkat çekicidir. Genellikle İncenaz'ın düzenlediği bu akşam sofralarına bütün apartman sakinleri katılır ve ciddi siyasi tartışmalar yaşanır. İncenaz bu sofralarda en önemli kişidir. Asaf ve Feridun bu kadına aşiktir. Feridun zamanla İncenaz'ın Asaf'la gizli bir gönül ilişkisinin olduğunu fark eder.

Apartman dışındaki hayat Feridun aracılığı ile yansıtılır. Enis Bey Feridun'u Veysel adında biri ile tanıştırır. Feridun'a gazetecilik konusunda yardım eden, yol gösteren bu insan, manevi yönü ön planda olan, bir yandan Yunus Emre'ye bir yandan da Veysel Karani'ye bağlanmış biridir. Feridun, Veysel'den birçok konuda eğitim alır. Kanaatkâr olmayı, inançlı bir hayat sürmeyi ondan öğrenir.

27 Mayıs'a yaklaştıkça akşam sofralarının tartışmaları da artar. Ülkedeki siyasi karışıklık akrabaların ilişkilerine de yansır. DP ve CHP taraftarları ile ordu mensubu Kaya Bey, arasında şiddetli tartışmalar yaşanır. Bir akşam yemeğinde çıkan tartışmadan sonra Enis Bey, tutuklanır. Kim tarafından şikayet edildiği uzun bir süre anlaşılmaz. Bu arada Feridun üst üste talihsizlikler yaşar. Nişanlısından ayrılır, yayın evinde çıkan yangında romanı yanar. Ayrıca çok sevdiği İncenaz'dan da uzaklaşmak

zorunda kalır. Çünkü Feridun babasının o yemektekilerden biri tarafından ihbar edildiğinin farkındadır.

Ülkeyi germek isteyenler yürüyüşler düzenler. Ordu bu bahane ile yönetime el koyar. Demokrat Partililer tutuklanarak Yassıada'ya hapsedilirler. Mahkeme sonucunda Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu idam edilir. Bu sırada hapiste olan Enis Bey, apartmandaki kutlamalardan habersizdir. Feridun, bir paşanın yardımıyla babasını kurtarır. Hapisten çıkan Enis Bey başka bir yere taşınmaya karar verir. Feridun apartmandakilerle vedalaşmaya gittiğinde Kaya Bey'e babasını ihbar edeni sorar. Feridun babasını ihbar edeni öğrenince şaşkına döner. Dr. Enis Bey'i ihbar eden kardeşi Sebati Bey'dir.

1.3.2.8. Deli Zamanlar

Roman kahramanı İstanbul Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaktadır. Roman kahramanı Sevinç Çokum'un hayatından izler taşır. O da yazar gibi okuduğu bölümde istediğini bulamaz. Arkadaşı Aypare gibi olmayı çok isteyen kahraman, onun çağrısı üzerine siyasi bir partinin gençlik kollarında çalışmaya başlar.

Aypare, kahramandan yaşça büyüktür ve Bayhan ile evlidir. Çalışkanlığı ve idealistliği ile dikkat çeken Aypare, kahramanın hayran olduğu biridir. Kahraman kendini ispatlamak ve insanlar için bir şeyler yapmak ister. Kadınların eğitimi için çalışmalar yapar. Bu arada partideki insanları tanımaya çalışır. Çevresindekileri tanıdıkça onlardan tiksinemeye başlar; çünkü çevresindekiler yalnızca çıkarları için hareket etmektedir. Bayhan'ın bile Aypare'yi aldattığına şahit olan kahraman çevresindekilerin bencilce davranışları karşısında hayata küser.

Her insanın düşüncesine saygılı olan kahraman, insanlara insan oldukları için değer verir. İşçi Partisinin başkanına davetiye verdiği için parti arkadaşları tarafından eleştirilen kahraman bu olay üzerine partiden ayrılır. Okuluna geri döner ve sınavlarına yeniden hazırlanmaya başlar. Umutsuzluğa düştüğü bir anda yakın arkadaşı Dost ile birlikte intihar etmeye karar verirler. Bu kararını gerçekleştireceği

gece, anneannesi kahramanla konuşarak hayatın her şeye rağmen yaşanmaya değer olduğunu söyler. Bu söz üzerine intihar etmekten vazgeçer.

Ailesi ile Yalova'ya tatile gittiğinde Aypare de eşi ile sorun yaşamaktadır. Bir süre sonra Aypare de Yalova'ya gelir. Eşi de Aypare ile barışmak için Yalova'ya gelir. Aypare'nin barışma teklifini kabul etmemesi üzerine Bayhan şiddete başvurur. Aypare, eşi ile barışmak zorunda kalır. Partinin mitingi için Ankara'ya giden Aypare, bir trafik kazasında ölür. Kahraman önceleri bunu kabullenmez ve üzüntüsünden hasta düşer. Aypare'nin hayalini karşısında görür ve onunla konuşur. Artık onun öldüğünü kabullenir, Dost ile konuşup fakülteye döner ve artık yeni bir hayata başlamak için var gücü ile çalışmaya başlar.

1.3.2.9. Gece Rüzgârları

Gece Rüzgârları romanında Çokum, diğer romanlarından farklı olarak daha çok bireye yönelir. Toplumsal boyutun da göz ardı edilmediği romanda bireyin kendisi ve toplumla çatışması üzerinde duran yazar, insan psikolojisini derinlemesine incelemeye çalışır.

Romanın merkezinde gazeteci yazar Süsen Divitçi vardır. Süsen'in Amerika'da okuyan oğlu ve kısa bir süre önce boşandığı eşi Sungur onun çevresindeki insanlardır. Roman çalışmalarını daha rahat sürdürmek ve aralarındaki aşkı bitirmeden yaşamak isteyen Süsen eşinden boşanıp bir apartman dairesinde tek başına oturur.

Süsen, yeni bir roman yazmaktadır ve bu romanda rüyaların büyük önemi vardır. Süsen bu çalışmasının alt yapısını oluşturmak için rüyalarını not etmeye başlar. Roman, yüz yirmi altıncı rüyanın not etmesiyle başlar. Rüyada intihar etmek üzere olan bir kadın Süsen'den yardım ister. Süsen'in kafası rüyanın etkisiyle karışır, bu sırada komşusu Nilece yazdığı metinleri okuması ve kontrol etmesi için Süsen'e getirir. Tepeşehir'deki gecekondü çevresinde geçen olayların anlatıldığı hikâye Süsen'in ilgisini çeker. Nilece'nin hikâyesinin başkahramanı bekçilik yapan, iki çocuk babası Himmet'tir. Himmet İstanbul'a karısı Nakış ile beraber göç etmiş orta

yaşlı bir adamdır. Bekçilik yaparak ailesini geçindirir ancak çalıştığı iş yeri kapanınca uzun bir süre işsiz kalır. Nakış, zengin ailelerin evlerine temizliğe gider, bu çevredeki yaşantılara özenir. Tepeşehir’de arkadaşlık ettiği hayat kadını Selime, Nakış’ın kafasını iyice karıştırır, Selime’ye uyan Nakış, daha iyi koşullarda yaşama arzusu ile evini ve çocuklarını terk eder. İki çocuğu ile tek başına kalan Himmet, Pazarcı Abbas’ın desteği ile pazarcılık yapmaya başlar. Karısının evi terk edişini ve kötü yola düşmesini kabullenemez ve onu bulup geri getirmek için her şeyi yapar ancak onu ikna edemez. Nakış’ı öldürmeye karar veren Himmet bunu yapamayınca kendisini öldürmeye karar verir. Himmet’in intihar edip etmediği belli değildir. Süsen Nilece’nin hikâyesinin sırrını çözmek ve hikâyedeki Himmet’in kim olduğunu bulmak için Tepeşehir’e gider.

Süsen, Nilece ve Himmet etrafında geliştirilen olaylar ve psikolojik çözümler romanın sonlarına doğru daha da yoğunlaşır. Tepeşehir’e gidip gelen Süsen, düğümü büyük oranda çözer. Himmet’in Nilece’nin okul arkadaşı olduğu, anlaşılır. Ancak hikâyeye göre Himmet’in düşündüğü intihar sırrı çözülemez. Süsen bu intihar sırrını çözmek için uğraşırken Nilece’nin intihar haberiyle sarsılır. Nilece, aslında Himmet’in yaşamı üzerinden kendi psikolojisini anlatmıştır.

Süsen, bu olay üzerine zor günler geçirir ve ayrıldığı kocası Sungur’un teklifini kabul ederek onunla Mısır’a gider. Hikâyedeki her şey çözümlenmiş gibi gözükmektedir. Ancak, Süsen’in uçakta okuduğu bir haber bütün olayları başlangıç noktasına getirir. Haberde Tepeşehir’de Hikmet Gayretli isimli bir kişinin yaşadığı psikolojik sorunlar nedeniyle intihar ettiği bildirilmektedir. Süsen Kahire’ye indiğinde Tepeşehir onun için hala gizemini korumaktadır

1.3.2.10. Tren Burdan Geçmiyor

Medya ve toplumdaki kirlenmeyi konu edinen yazar, günümüz çıkar üzerine kurulan ilişkiler üzerinde durur. Sokak çocukları, medya patronlarının çıkarları, siyasi ilişkiler, meslek onuru ile çıkarları arasında vicdan azabı çeken gazeteciler ve aşk bu romanın en dikkat çeken yönleridir.

Olaylar dört kahraman etrafında şekillenir. Nüzhet Fermanlı, tanınmış bir gazetede köşe yazarlığı yapan bir gazetecidir. Değişmez ilkeleri ve doğruları vardır. Gazetecilik onurunu hiçbir şeye değişmeyen Nüzhet, başkalarını övmek ya da yanlışlarını kapatmak için yazılar yazmaz. Gördüğü yanlışlıkları sert bir şekilde eleştiren Nüzhet, siyasi çevrelerin tepkisini çeker. Nüzhet'in dikkat çeken bir başka yönü ise Rum kızı İreni'ye gençliğinden beri süren aşkıdır. İreni'ye duyduğu aşk onda bir takıntı haline gelmiştir. Bu aşk onda öyle bir etki yaratmıştır ki evlenip yuva kurmasına bile engel olmuştur. İreni, Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Türkiye'den ayrılmış ve Atina'da evlenmiştir. Nüzhet, İreni'yi unutmak için uğraşsa da bunu başaramaz. Ünlü bir gazeteci olduğu için Nazenin adında bir kadın onunla ilgilenir ve sık sık evine gelir. Onunla yuva kurmak ister; ancak Nüzhet'in İreni'ye olan bağlılığı buna engel olur.

Aysan, gazetecilik mesleğinin başında olan biridir. İhtiraslı, yükselme arzusunda olan ancak tecrübesiz bir gazetecidir. Nüzhet Fermanlı, ona yol gösterir. Gazeteci arkadaşları ile tanıştırmak gazetecilik yolunda çabuk ilerlemesine vesile olur.

Aysan, karakter olarak Nüzhet'in tam tersidir. Yazar romanda Nüzhet ile Aysan'ı karşılaştırarak bir bakıma insanın iyi ve kötü yönlerini kıyaslamaya gider. Nüzhet ile Aysan sadece meslek olarak değil yaşam biçimleri, görüşleri ve aşkları bakımından da kıyaslanır. Nüzhet'in İreni'ye duyduğu aşkın karşısına Aysan'ın seramikçi Simay'a duyduğu aşk konur. Aysan, Simay ile evlenmek istese de bu duygularını dizginlemeyi seçer, çünkü bu evlilik fikrinin hedeflerini engelleyeceğini, Simay'ın ise kendisine ayak bağı olacağını düşünmektedir.

Aysan, medya dünyasında iyice tanınır. Sokak çocuğu Sonsuz ile yaptığı söyleşi ve televizyon programı sayesinde ünü yayılır. Arkadaş çevresi ve ilişkileri ile yepyeni bir Aysan çıkar karşımıza. Girdiği ortamların birinde Işıltı Solmaz adında bir yazar ile tanışır. Işıltı Solmaz, Aysan'dan on yedi yaş büyük, zengin ve medyada sözü geçen biridir. Işıltı bu gücünün aksine ahlak olarak düşkün bir kadındır.

Aysan'daki yükselme ve tanınma hırslarının farkına varır ve onu istekleri doğrultusunda kullanmaya başlar. Gücünü kullanarak Aysan'a çeşitli imkânlar sağlar

Nüzhet, siyasi yanlışlıkları dile getiren yazılar yazdığı için dönemin siyasi çevrelerinden tepki alır ve gazetede işine son verilir. Tek suçu doğruları yazmak olan Nüzhet, bir anda tek başına kalır. Çevresindekilerin hepsi onu yalnız bırakır. Nazenin bile bir mektup bırakarak onu terk eder. İyice umutsuzluğa kapıldığı bir anda karşısına İreni çıkar. İreni, eşini kaybetmiştir ve İstanbul'a dönünce Nüzhet'i görmek istemiştir. Yıllarca aklından, hayallerinden çıkaramadığı aşkı İreni'yi karşısında görünce yaşadığı aşkın bir saplantıdan başka bir şey olmadığını anlar. O genç kadın gitmiş yerine elli yaşlarında çökmüş bir kadın kalmıştır. Nüzhet için artık her şey bitmiştir. Mesleği, aşkı, arkadaşları ve diğer güzelliklerin hepsi onu bir bir yalnız bırakmıştır.

Aysan'ın Sonsuz ile yaptığı bir televizyon programı çekimleri sırasında Sonsuz'un yaptığı açıklamalar bir sokak çetesinin çıkarlarına ters düşer. Çete Aysan ve Sonsuz'u tehdit etmeye başlar. Sonsuz, gözlerinin önünde öldürülmesi ile önceleri suçluluk duyan Aysan, kısa bir süre sonra kendisini bunun sorumlusu olmadığını inanır. Süsen Divitçi'ye yazdığı mektupta da açık açık bu konuda kendisini savunur. Sonsuz'un öldürülmesi bile onun hırslarının önüne geçemez. Düzenin istediği gibi bir gazeteci olur.

Simay, Aysan'ı çok sevse de bir geleceklerinin olmadığını anlar ve İznik'e dönüp orda seramik atölyesini açmaya karar verir.

1.3.2.11. Arada Kalmış Tebessüm

Sınıf farkları üzerine kurgulanmış romanda dört arkadaşın hikâyeleri ve başkahraman Fedâ'nın sınıfının sınırlarını aşma mücadelesi anlatılır. Çocukluk arkadaşı olan dört kahramanın ayrılan yolları yıllar sonra tekrar birleşir. Olaylar İstanbul, Yalova ve Ankara gibi kentlerde geçer. Genellikle İstanbul'u mekân olarak seçen yazar bu romanında farklı mekânlar denediği görülür.

Roman kahramanı Fedâ bir ressamdır. Abukizm dediği felsefe ışığında resimlerini yapmaya çalışır. Bir taraftan da toplumun onu mecbur bıraktığı gerçeklerle mücadele eder. Roman bir sosyoloji kongresinin bildirileri ile başlar. Ankara’da düzenlenen kongreyi Fedâ, dayısı Profesör Duran Usveren ile birlikte takip etmektedir. Fedâ’nın geriye dönüşleri ile dayısının yaşam tarzı ve ailesi hakkında bilgi verilir.

Fedâ’nın arkadaşı Güney ise karikatürist ve mizah yazarıdır. Aynı zamanda müzik ile uğraşmaktadır. Güney içinde bulunduğu ruhsal sorunlara çözüm bulmak için dine yönelir. Leylâki Efendi denilen birinden bazı öğütler, reçeteler almaya çalışır. Aynı zamanda Selsebil adında muhafazakâr bir firmada çalışır. Bunalımlarını, sıkıntılı yaşamını geride bırakmak ister; ancak onu rahatsız eden bazı gelişmelere tanık olur. Leylâki Efendi, insanlardan topladığı yardımlarla saray gibi bir evde yaşamaktadır, Selsebil firması ise parasal açıdan rahatlığa kavuştuktan sonra dini yönünü terk edip kapitalist bir tutum sergilemektedir. Bunlara şahit olan Güney, denize atlayıp intihar etmeyi düşünürken bir tanıdığı onu kurtarır.

Fedâ Ankara’da bulunduğu sürede dayısının evine gidip gelmeye başlar. Ancak dayısı onu sürekli küçümsemekte ve soğuk davranmaktadır. Çünkü Fedâ’nın annesi Didem Hanım, kendi sınıfından bir insan ile değil de bir tespihçinin oğlu ile evlendiği için ailesi tarafından reddedilmiştir. Duran Usveren’in Fedâ’yı küçümsemesinin altında bu neden de yatmaktadır. Kız kardeşinin orta sınıftan bir insan ile evlenmesini kabullenemeyen Usveren, bunun cezasını Fedâ’ya kesmektedir. Fedâ, dayısının evinde iken aile ilişkilerinin ne kadar zayıf ve aldatmaca üzerine kurulduğuna şahit olur. Duran Usveren’in eşini evin hizmetçisi ile aldattığını gören Fedâ, dayısından daha da tiksindir.

Gülheves, bir zamanlar Fedâ’nın sevdiği kızdır. Dokumacızade ailesinin oğulları Poyraz’la evlenerek magazin gazetelerine taşınmıştır. Zengin bir aileye gelin giden Gülheves, mutsuz bir evlilik hayatı yaşamaktadır. Fedâ’ya yazdığı mektuplar ile geriye dönüşler yapılır ve eski günler hatırlatılır. Ancak Fedâ artık dayısının kızı Günce’ye yakınlık duymaktadır. Günce varlık içinde yetişmiş, başına buyruk bir kızdır. Ancak babasının kurallarının ve insanları küçümseyen tavrının aksine Günce

haklıya hakkını veren, özgür ve vicdanı ile hareket eden biridir. Fedâ, Günce'ye karşı hislerini ifade edemez; çünkü Günce Duran Usveren'in asistanı ile birlikte. Nihan yengesinin bu asistan ile çok fazla ilgilenmesine anlam veremeyen Fedâ, daha sonra yengesinin ona aşık olduğunu anlar. Ancak kanser hastası olan bu kadını hayata bağlayan tek şeyin bu sevgi olduğunu görünce Günce'ye bu durumu anlatmaz. Günce ile Fedâ arasında bir yakınlaşma başlayınca Usveren, farklı sınıflarda bulunmaları nedeniyle bu ilişkiyi tasvip etmediğini üstü kapalı olarak Fedâ'ya anlatır.

Fedâ, Yalova'ya gidip Gülheves'i görür. Gülheves ile eski günleri konuşlar ve bu konuşma sırasında çocukluk arkadaşları İlgin'dan söz açılır. Fedâ'nın yaşadığı acı olay o sırada ortaya çıkar. Düğünlerinden birkaç gün önce Fedâ, İlgin'ı 1999 depreminde kaybetmiştir. İlgin'in ölümü ile Yalova'nın artık Fedâ için bir anlamı kalmamıştır. Ankara dönen Fedâ resim sergisini açar bu sırada Günce eski sevgilisi ile barıştığını ve İngiltere'ye doktora eğitimi için gittiğini öğrenir. Fedâ resim sergisine dayısını davet etmediği halde Duran Usveren, sergiye gelir. Yazar, onu bu davranışı ile yüceltir, olması gerekeni ortaya koyar, bütün farklılıklara rağmen bir arada yaşamının gerekliliğini böylece aktarmış olur.

1.3.2.12. Lacivert Taşı

Roman diğer eserlerinden farklı bir yapıda oluşturulmuştur. Üç bölümde oluşan roman Hicret Bey, oğlu Devran ve Hicret Bey'in sahip çıktığı Yedigâr'ın notlarından oluşur. Osmanlı'nın sıkıntılı savaş yıllarının yaşandığı dönemidir. Bir taraftan Sarıkamış'ta mücadele etmek zorunda kalan Osmanlı, bir yandan da Ermenilerin Adana ve çevresinde yaptıkları zulümlerle uğraşmak zorunda kalır. Bulgarlar, Çatalca önüne kadar ilerler, Van ve Bitlis işgal edilir.

Geçimini kervan ticareti yaparak temin eden Hicret Bey'in ilk eşi Zühre'den Sedef, Devran, Selvi, Tutku ve Alaca ile ikinci eşinden Turna ve Gurbet adında yedi çocuğu vardır. Hicret Bey'in kervan ticareti için yola çıktığı bir gün Yedigâr adında bir Kürt çocuk peşine takılır ve onu babası bilir. Hicret Bey bu çocuğu önce kovar

ancak kimsesi olmadığını öğrenince onu sahiplenmeye karar verir. Yadigâr'ın uzaktan da olsa bir akrabasını bulup onu teslim etmek ister. Ancak içinde sürekli bir ses yankılanmaktadır. “Onu kaybetme! Onu kaybetme...” diyen bu sese daha fazla karşı koyamayan Hicret Bey, içinde büyüyen sevgiyle birlikte Yadigâr'ı yanında götürmeye karar verir, böylece Yadigâr da Hicret Bey'in ailesinden biri olur.

Yardımcısı Sahra'nın tüm itirazlarına rağmen Yadigâr'ı ortada bırakmayıp ailesinin içine alan Hicret Bey, yol boyunca yaşadıklarını not alır. Yadigâr'ı eve getirdikten sonra evdekilerin fikrini almaya çalışır. Evdekilerin hiçbiri onun bu evde kalmasına karşı çıkmaz. Ancak Telli Hanım, önceleri bu çocuğun Hicret Bey'in başka kadından çocuğu olmasından şüphelenir. Hicret Bey'den gerçeği öğrendikten sonra o da Yadigâr'ı kabul eder. Konakta her şey yolunda gitmektedir. Ancak Hicret Bey'in huzursuz olduğu bir durum vardır. Oğlu Selvi'nin çektiği aşk acısı onu derin derin düşündürmektedir. Çünkü oğlu bu aşk nedeniyle çoğu zaman hasta düşmekte aylarca kendine gelememektedir. Bu duruma bir çare bulmak ister. Oğlu ile Karanfil'i kavuşturmak ister.

Karanfil'i istemeye gittikleri her seferde bir sorunla karşılaşır. Önce bir fırtınaya yakalanırlar, daha sonraki istemede ailesi kızı vermek istemez, Telli Hanım'ın gittiği bir günde ise kapıda duran birbirine sarılmış iki yılan onların eve girmelerine engel olur. En sonunda aile ikna edilir ve Karanfil istenir; ancak ailenin isteklerinin ardı arkası gelmez. Altın, gümüş ve eşya konusunda sürekli yeni isteklerde bulunurlar. Hicret Bey, sabrını zorlayan bu aileye yedi yıldır sevda çeken oğlunun hatırına katlanır. Oğlunun düğün masraflarını karşılamak için kervan ile birlikte yola çıkar. Bu yolculuk sırasında rüyasında oğlu Selvi'nin bir sudan geçip gülerek gittiğini ve geri dönmediğini görür. İşlerini tamamlayıp döner ve bir medrese âlimi olan abisi Azim'e rüyasını yorumlatır. Abisi ölüme hiçbir ümmetin çare bulamadığını bu konuda metin olmasını söyler. Hicret Bey, batıl inançları olmayan biridir. Eşi Telli Hanım ise onun tersine çeşitli bitkilere, taşlara çeşitli anlamlar yükleyen, evin her tarafına hayvan kafaları bacakları asarak kötülüklerden korunacağına inanan biridir. Çoğu zaman bu konuda bazı tartışmalar yaşarlar. Hicret Bey, son seferine çıkmadan önce devesi Humar'ın boynundaki taşla oynayan Yadigâr'a ne yaptığını sorduğunda Telli Hanım'ın bu taşın hikâyesini anlattığını, bu

taşa sahip olanın güçlü ve varlıklı olacağını söyler. Hicret Bey, Yadigâr'ı bunlara inanmaması için uyarır ve sefere çıkar. Seferden döndükten sonra o taşın kaybolduğunu görür. İnanmak istemese de rüyanın da etkisiyle her tarafta taşı arar ancak bulamaz. Sonunda Yadigâr, taşı aldığını ancak kaybettiğini itiraf eder. İçten içe ona kızsada ses çıkarmaz ve bir taşın rüyasını engelleyeceği fikrine kapılmasına bir anlam veremez.

Selvi'nin düğün hazırlıkları tamamlanır. Karanfil gelin ile evleneceği gece Selvi, babasına hala sevdiğine özlem duyduğunu, Karanfil ile evlense de hala içinde bir boşluk olduğunu söyler. Hicret Bey ve ailesi o gece abisinin evinde kalır. Hicret Bey, çığlık sesleri ile uyanır. Herkes Selvi ile Karanfil'in bulunduğu eve doğru koşmaktadır. Hicret Bey, gelin odasına girdiğinde oğlunun cesedi ile karşılaşır. Bunun üzerine çılgına dönen Telli Hanım, Karanfil'i öldürmeye kalkar. Karanfil'den şüphelenir, ancak Karanfil de ne olduğunu anlayamamıştır. Selvi, daha önce Karanfil'in evinin yakınında yaşlı, burnunda halka olan, gözlerinden ateş çıkan kara çarşafli bir kadın gördüğünü iddia etmiştir. Bu kadınla karşılaştıktan sonra aylarca hasta yatmıştır. Düğün gecesi bazı hizmetçiler o kadını gördüklerini söylerler. Selvi'nin kız kardeşi Turna da o kadını gördüğünü ancak korkusundan kimseye diyemediğini anlatır. Karanfil için yastık götüren o kadından sonra Selvi ölü bulunmuştur. Her tarafta bu kadın aranır ancak izine rastlanmaz.

Karanfil babasının evine gönderilir. Selvi'nin ölümü üzerine konak iyice sessizleşmiştir. Uzun bir süre yolculuk yapmayan Hicret Bey, kervan ile birlikte gitmeye karar verir. Yolda Doktor Cömert Bey ile karşılaşır Cizre yakınlarında salgın hastalık olduğundan burada fazla durmamaları gerektiğini öğrenir. Hicret Bey oğlu Devran'a bir mektup bırakıp ailesini ona emanet ettiğini söylemiştir. Mektubu okuyan Devran, babasının peşine düşer ve Cizre yakınlarında babasıyla konuşup neden öyle bir mektup yazdığını sorar, o gece babası ile kalır. Sabah dönecekken ortada kara çarşafli bir kadın dolandır ve onların yaktıkları ateşe bazı kokulu otlar atar ve zararlı mahlukâtları uzaklaştırmak için bunu yaptığını söyler. Devran Bey, döndükten sonra Hicret Bey, salgın hastalığa yakalanır. Yardımcısı Adem ve Sahra'nın tüm çabalarına rağmen iyileşmez ve Cizre'de vefat eder. Birinci bölüm burada biter. İkinci bölüm ise Devran Bey'in notlarından oluşur.

Devran babasının ölümü üzerine Karanfil'in evinin etrafında incelemeler yapar. Selvi'nin ve babasının ölümünden önce ortaya çıkan ve bir anda kaybolan kadını bulmaya çalışır. Ancak bütün çabaları sonuçsuz kalır. Devran edebiyat alanında bazı çalışmalar yapmaktadır. Diğer dillerde yazılan eserleri tercüme eder. Doktor Cömert Bey'in evine çalışmalarını göstermek için sık sık uğrar. Doktorun kızı Bahar'a aşık olur. Evin sorumluluğunu üstlenen Devran kardeşi Sedef'i Demir adında biri ile evlendirir. Diğer kardeşlerin de bakımını ve eğitimini üstlenir. Alaca tezhîp ile uğraşırken Tutku fizik ile ilgili çalışmalar yapar.

Hicret Bey, hayatta iken Sahra adlı yardımcısını evinden hep uzak tutmuştur. Dul ve otuz yaşlarında bir adam olan Sahra, güçlü olmasına karşın güvensiz, eşkıya görünümüne sahiptir. Davranışları bir haydutunu anımsatır. Hicret Bey, Sahra'nın kızlarını görmesini istemez. Hicret Bey, yaşarken cesaret edip konuyu açamayan Sahra, onun ölümü üzerine kapılarına dayanarak Turna'yı ister. Devran buna müsaade etmeyeceğini bir mektup ile ona bildirir. Turna'yı Sahra'dan korumak için de evlendirir ve eşini iç güveyi olarak kabul eder. Bu sırada yine siyahlı bir kadının ev dolaştığı söylenmeye başlar. Devran, kardeşlerini korumak için tedbir almaya ve ailesinin etrafında dolaşan bu kadının kim olduğunu bulmaya çalışır. Tutku ve hocası Daniş Hoca, ilim toplantılarına katılmak için çeşitli şehirlere giderler. Pervari'ye gittikleri bir gece yolları bir eşkıya çetesi tarafından kesilir ve Tutku şehit edilir.

Üçüncü bölüm ise Yedigâr'ın notlarından oluşur. Devran, Alaca ve Gurbet bir kabile ile İstanbul'a göç ederler. Devran ve Alaca bir süre sonra Sarıkamış'a cepheye gönderilir. Orda şehit olurlar. Turna'nın eşi Fazıl da Bitlis savunmasında şehit olur. Sahra bu ortamdan faydalanıp Turna'yı kaçıtır. Telli Hanım'la tek başına kalan Yedigâr, Gurbet'i İstanbul'da bulur; ancak Gurbet bir daha memleketine dönmez. Orda evlenir, hayatını kurar. Yedigâr ise Telli Hanım ile birlikte yaşamına devam eder. Yıllar sonra Gurbet'in torunu onları ziyaret etmeye gelir. Yedigâr yıllar önce kaybettiği *Lacivert Taşı*'ni bulur ve yeniden yaptırdığı evinin bir duvarına o taşı koyar.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEVİNÇ ÇOKUM'UN ROMANLARINDA SOSYAL YAPI

Sevinç Çokum, romanlarında toplumu ilgilendiren pek çok konuyu işler; toplumun aksayan yönlerine, kirlenen ve değişime uğrayan insanın psikolojisine ışık tutar. Yaşadığı çevrenin sosyal ortamını, kurumlarını, dönemin şartlarına paralel olarak yansıtan Çokum, siyasi şartların da toplum ve birey hayatındaki etkilerine sıkça yer verir. Sevinç Çokum'un romanlarında siyasi hayat, toplumsal hayatın merkezinde yer alır ve çoğu zaman toplumsal olaylar, siyasal olaylar etrafında şekillenir. Türkiye tarihinin önemli siyasal olayları, sosyal yapıdaki değişimler ve yozlaşmalar Çokum'un romanlarında önemli yer tutar. Toplum ve birey ilişkilerini sosyolojik bir bakış açısıyla irdeleyen Çokum, toplumsal değerleri bireyin değerleriyle bütünleştirip aktarır. Böylece insanın yalnızlığını, çaresizliğini, sevgisini, çıkmazlarını, toplumla çatışmasını dile getirir.

Eserlerinde aile, evlilik, göç, siyasi hayat, eğitim, din vb. kurumlara yer veren Çokum, okuyucularını toplumun sosyal hayatında gezintiye çıkarır. Her kesimden insanın hayatından kesitler sunan yazar, geleneklerin, kuralların ve törelerin şekillendirdiği toplumlara ait unsurları da eserine serpiştirir. Toplumsal kurumları anlatırken tarihsel gerçeklerden sıkça yararlanan yazar, siyasi hayatın bireyin hayatında açtığı derin çıkmazlara ya göndermelerde bulunur ya da psikolojik bir yaklaşımla ortaya koymaya çalışır.

2.1. Aile Kurumu ve Evlilik

Toplumun en küçük yapı birimi olarak kabul edilen aile kurumu, toplumun temel taşıdır. Toplumdaki devamlılığın ve dayanışmanın en önemli unsurudur. Aile sadece sosyologların ilgilendiği bir alan değildir. Birçok mesleğin ilgi alanını oluşturan ailenin işlevleri her alan için farklı özellikler teşkil eder. Aile neslin devamını sağlayarak öncelikle biyolojik işlevine hizmet eder. Kültürün ve değerlerin

aktarımı, eğitime, yardımlaşma ve ekonomik destek sağlama gibi birçok işleve sahip olan aile kurumu tüm aile fertleri için psikolojik destek sağlar.

Kadın ve erkeğin bir araya gelmesiyle oluşan aile çocukların da katılımıyla bir kurum olarak işleyiş mekanizmasına dönüşür. Oluşan mekanizma içerisinde her birey farklı roller üstlenerek sosyal yaşamdaki toplumsal beklentileri yerine getirmeye başlar. Rollerin bu şekilde belirlenmesi çocukların yetiştirilmesi ve eğitilmesi ve kişiliklerinin belirlenmesi noktasında önem ifade eder.

Ailenin tanımı, özellikleri ve fonksiyonu arasında yakın ilişki vardır. Ailede iç içe birçok unsur bulunur: çocuk sahibi olma, cinsellik, yalnızlık duygusunu giderme vb. “Maclver ve Page’e göre aile cinselliğe dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri olan bir gruptur.” (Yılmazçoban, 2008: 31) Ailenin en önemli fonksiyonlarından olan insan soyunun devamını sağlama bu kurum içerisinde gerçekleşir. Doğan çocuğun bakımı, korunması ve yetiştirilmesi gibi sorumlulukları aile bireyleri üstlenmekte ve ailenin biyolojik fonksiyonu ortaya çıkmaktadır. Biyolojik faktörlerin yanı sıra aile ortamının vermiş olduğu sevgi ve sıcaklık duygusu, korunma ve güven duygusunun sağlanması bireyin sosyal gelişimini de olumlu etkilemektedir. Bireyler mensubu oldukları ailenin sağlamış olduğu imkanlar dahilinde kişiliğinin gelişimi sağlar. Toplumsal rollerini üstlenir ve bu rollerin gereklerini sorumluluk bilinci içerisinde yerine getirir.

İnsanların tek başına hayata tutunmaları zordur. Bu nedenle her insan bir aileye ihtiyaç duyar. Böylece sosyalleşme süreci başlamış olur. Bireyin sosyalleşmesi için içinde yaşadığı topluma ayak uydurabilmesi, toplumun değerlerini, ahlak anlayışını bilmesi gerekir. Aile bu noktada da önemli bir rol üstlenir. Toplumun ahlak anlayışı ve ilkeleri, aile içindeki uygulamalarla bireyin yaşantısında yer edinmeye başlar ve birey bu kurallara uymadığı takdirde dışlanacağına bilincine varmış olur.

Ailenin toplumsal, eğitici ve biyolojik yönünün yanında ekonomik işlevi de büyüktür. Aile genel anlamda, ana-baba çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelen sosyal ve ekonomik yönü ağırlıkta olan birliktir. Ailedeki bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması, daha iyi bir yaşam sürmeleri, iyi bir eğitim almaları için

aile üyeleri iş ortamına atılmakta ve çalışmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre aile bireylerinin ekonomik etkinlikleri de değişmektedir. Örneğin tarımın önemli olduğu toplumlarda aile üyeleri tarımsal verimliliği ve üretimi sağlamak için uğraş verirken daha gelişmiş toplumlarda çeşitli iş kollarına dağılım olmaktadır.

Ailenin birçok tanımının yapılmasına rağmen bu tanımlar yeterince açıklayıcı değildir. Çünkü aile sadece kan bağından oluşan bir topluluk değildir. Ailenin birçok yönünün olduğunu yukarıda açıklamıştık. Önal Sayın ailenin tanımı şu şekilde yapar:

“Aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal birimdir.”(Gündüz ve Gündüz, 2007: 217)

Özer Ozankaya da ailenin çok yönlülüğüne işaret eden bir tanım yapmaktadır: “Aile, içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde düzenlendiği, eşler ve ana- babalarla çocuklar arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal kurumdur.” (Aktaran: Gündüz ve Gündüz, 2007: 217)

Sanayileşme, kültürel değişimler, yaşanan çevrenin değişmesi ile toplum değişim geçirmektedir. Bu durumda değişen toplumlar kendi yapılarına uygun olarak farklı özellikteki aile tiplerini ortaya çıkarmaktadır. Bu aile tipleri şunlardır:

a. Büyük Aile

Büyük ailede daha çok ataerkil bir yapı görülmektedir. Erkek hâkimiyetinin görüldüğü kadının ekonomik faaliyet olarak sadece tarımsal etkinliklerde yer aldığı görülür. “Büyük aile; kırsal alanda yaşayan, tarımla geçimini sağlayan, akrabalık bağları kuvvetli, aile adının önem ifade ettiği, erkeklerin karar almada ön planda olduğu, yaşlı erkeğin ya da erkeklerin aile sorumluluğunu üstlendiği, geleneklere bağlı bir aile tipidir. (Büyük Aile’ için geleneksel aile, geniş aile, eski aile, köy/kır ailesi ifadeleri de kullanılmaktadır)” (Gökçe, 2011: 61)

Bu aile tipinde birkaç aileyi oluşturacak şekilde bir yapı meydana gelmiştir. Yapılan faaliyetlerde ailenin tüm bireylerinin yer alması ailelerin bir arada yaşamasını zorunlu kılmıştır. Geniş aile yapısının görüldüğü *Hilâl Görününce* romanında Nizam Bey, eşi, oğlu gelini ve torunlarıyla bir yaşam sürmektedir. Aynı evi paylaşan ailede karar almada Nizam Bey ön plandadır. Zamanla bu aile yapısının ağırlığını taşıyamayan gelini ve oğlu ayrı bir eve çıkmak isterler.

“Oğlumla gelinim yeni ev istemekte haklılar. Ev dediğin nedir ki dedim, ben bir kıl çadırda doğdum.” (HG, s. 23)

“Şirin Gelin kucağında Nurdevlet’le odaya girdiğinde Nizam Bey düşüncelerinden sıyrıldı.” (HG, s. 25)

Deli Zamanlar romanında ise kahraman geniş ailenin birbirine sıkı sıkıya bağlı olan ilişkilerine özenir. Sevinçte ve kederde bir arada olan böyle bir ailede yaşama özlemi duyar.

“-Keşke benim de bir ailem olsaydı, böyle şen şatır, böyle iç içe... dedi.” (DZ, s.132)

b. Küçük Aile

Küçük aile günümüzdeki çekirdek aile örneğidir. Tarımda makineleşme ile birlikte köylerde iş gücüne duyulan ihtiyacın azalmıştır. Bu nedenle köyden kente göç ile birlikte geniş aileler parçalanmaya başlamıştır. Böylece çekirdek aile ya da küçük aile ortaya çıkmıştır. “Küçük aile; kentsel alanda yaşayan, hane halkı sayısı sınırlı sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan, akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği, karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı geleneksel yaşam tarzından uzaklaşılacak bir aile tipidir. (Küçük Aile için çekirdek aile, kent ailesi, modern/çağdaş aile, modern demokratik aile, dar aile ifadeleri de kullanılmaktadır).” (Gökçe, 2011: 62)

Geleneksel aileden farklı özellikler gösteren bu ailede karar alma ve uygulama mekanizması değişir. Ailede kararlar eşit bir şekilde alınmaya başlanır. Geleneksel aileden farklı bir yönü de kadının daha sosyal bir ortama ve iş

imkânlarına kavuşmasıdır. Geleneksel ailede kadının ekonomik faaliyetlere katılımı tarımla sınırlı iken küçük ailede çeşitli iş kollarında çalışmaya başlar. Çokum, *Çırpıntılar*'da Avusturya'ya göç eden üç kişilik bir ailenin hikâyesini anlatır. Geniş ailelerde karar alan kişinin erkek ya da ailede yaşça en büyük kimse olmasına karşın çekirdek ailede kararlar eşit bir şekilde alınır. Esra da ailenin bu işlevine işaret ederek Korhan'ın okuldaki olumsuz davranışlarının üç kişinin ortak kararıyla sonuca bağlanacağını belirtir.

“- Biz üç kişilik bir aileyiz. Bütün konular bu üç kişi arasında görüşülmeli. Öyle değil mi?” (Ç, s.47)

“- Bence Tekine çocuğun durumunu söylemeliydin, dedi. Ailede meseleler karşılıklı konuşularak çözümlenmeli.” (Ç, s.51)

Ekonomik düzey ve eğitim seviyesi yükseldikçe ailedeki çocuk sayısı da azalmaktadır. Tarıma bağlı ekonomik faaliyetlerin olduğu ülke ve bölgelerde çocuk iş gücü olarak görüldüğünden ailede çocuk sayısı artar. Gelişmiş ülkelerin aile yapısına bakıldığında genellikle küçük aile tip görülür.

“- İşte ev sahibi Bay Hamilton ve bir kadın... Limana bakan parkta yan yana durmuşlar. Adamın karısı olmalı o. Yüzleri mutlulukla aydınlanmış. Sonra aynı kadın, özenle giydirilmiş bir kız ve erkek çocuğuyla bir akasyanın dibinden gülümsüyor...” (Ç, s.61)

c. Geçiş Ailesi

Büyük aileden küçük aileye geçişte özellikle ülkemizde hızla yaşanan kentleşme süreci nedeniyle ara model olarak bir de geçiş ailesinden söz edilmektedir. “Bu aile bir taraftan kır ailesinin alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarıyla çevrili diğer taraftan kent yaşantısının etkisinde kalan bir aile tipidir. Ne tam anlamıyla kır ailesinin ne de kent ailesinin özelliklerini taşımaktadır. Her iki aile tipinin özelliklerini bir arada göstermekte ve geçiş halindeki topluluk koşullarından etkilenmektedir.” (Gökçe, 2011: 63)

d. Gecekondu Ailesi

Geçiş ailesi gibi kır ailesinin özelliklerini gösteren bir başka aile çeşidi de gecekondu ailesidir. Gecekondu ailesi de göç ile birlikte ortaya çıkan ve birçok sorunun görüldüğü aile tipidir. Gecekondu ailelerinde sağlık, barınma, eğitim vb. sorunlar görülebilmektedir. Bu nedenle gecekondu aile tipinin özelliklerinin sosyolojik açıdan önemli sonuçları vardır. “Kısa dönemde yoğun göçmen akımına uğrayan belirli kent merkezleri kırsal kesimin bir uzantısı görünümünde olan gecekondularla bir kuşak gibi sarılmaktadır. Göçmenlerin yaşadığı gecekondu alanları, köy kültürünün ve kırsal yaşama modelinin göçmenlerce yeniden üretilmesine ya da korunmasına imkân vermektedir.” (Gökçe, 2011: 64)

Romanlarında gecekondulaşma sürecinde yaşanan sıkıntıları aktaran Çokum, gecekondu ailesindeki ilişkileri ve toplumsal aksakların da altını çizer. Toplum ve siyasiler tarafından hep ihmal edilen ancak seçim zamanlarında hatırlanan gecekondu mahallelerindeki ailelerin yoksullukla mücadelelerine ortak olur. Yazar; eğitim, sağlık ve alt yapı sorunlarına rağmen yaşamaya en dirençli bu insanların sesi olur. Sevinç Çokum, *Gece Rüzgârları* romanında gecekondulaşma hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Bugüne kadar gecekondu semtleri benim için iç göçün istilacı göçebeleri eliyle büyük şehirleri yok etmesi anlamını taşıyordu. Halbuki ortada bir yanlış, bir anlatılmamış bölüm vardı. Bu insanlar ulusun yaşamaya dirençli canlı ve önemli parçasıydı. Parlamento işte o beğenmediğimiz, derme çatma evlerini yıkma girişimlerinde bulunduğumuz, yolunu suyunu esirgediğimiz o insanların oylarıyla biçimleniyordu. Parti onların oylarıyla adamlarına mecliste yer bulmaktaydılar. Sonradan onları beğenmiyorduk; çünkü biz egemen sınıf birilerinin ezilmesiyle özgüvenimizi kazanıyorduk. Öyleydi de onlara yaşamaları için gerekli ortamı sağlayamadığımız için asıl suçlu biz değil miydik? Mademki toplum onlara aş, ekmek, iş, ev vermeyecekti onlar da bunları kopara kopara alacaklardı.” (GR, s.133)

Ailenin tanımında olduğu gibi evliliğin de çokça tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Giddens evliliği tanımlarken evlilik yoluyla akrabalık ilişkilerinin güçlenmesine değinir. “Evlilik, iki yetişkin insan arasındaki, toplum

tarafından tanınan ve onaylanan bir cinsel birliktir.”(Aktaran: Güneş, 2011: 29) “İki insan evlendiklerinde, birbirlerine akraba olurlar; ancak evlilik bağı aynı zamanda, daha geniş olarak akrabaları da birbirine bağlar. Anne babalar, erkek ve kız kardeşler ve öteki akrabalar, evlilik yoluyla eşin de akrabaları haline gelirler.” (Aktaran: Durutürk, 2007: 65)

Evlilik aile olmanın ilk adımıdır. Toplumun kadın ve erkek birlikteliğini onaylamasıdır. Toplumdan topluma değişen evlilik kurumu, genellikle resmi nikâh ile yasallaşır. Bazı toplumlarda resmi nikâhın yanında dini nikâh kısıldığı da görülür. Evlilik genellikle neslin devamı için gerekli görülür. Evliliğin toplum tarafından onaylanması da bu işlevinin onaylandığının göstergesidir.

Evlilik biçimleri toplumdan topluma değişir. Evlilik biçimleri ilgili çeşitli sınıflar yapılmıştır:

1. İlk sınıflama *oturulan yere* göre evliliklerdir. Kadının ailesiyle veya erkeğin ailesiyle oturma biçimine göre adlandırılan evlilikler, matrilokal, patrilokal ve neolokal olmak üzere kendi içinde üçe ayrılmaktadır: “Erkeğin kadının ailesinin evinde oturmasına, yani halk dilinde iç güveyliği olarak ifade edilen evlilik türüne matrilokal denir. Patrilokal evlilik türü kadının erkeğin evinde oturması anlamına gelmektedir. Neolokal evlilik türünde ise kadın ve erkek ailelerinin yanında kalmazlar ve onlardan ayrılarak kendilerine ayrı ev açarlar.” (Çabuk Kaya, 2011: 38)

Çokum, romanlarında bu evlilik çeşitlerinin örneklerini toplum yapısına göre işler. Genellikle patrilokal- erkeğin evinde oturma- şeklindeki evlilikler, geleneksel aile yapısının görüldüğü taşrada daha çok dikkat çeker. *Bizim Diyar* romanında Asiye, Pembe ve Zeynep’in evlendikten sonra erkeğin ailesiyle birlikte onların evinde kaldıkları görülür. *Gülyüzlüm* romanında da Selma eşinin evinde onun ailesiyle birlikte oturur. *Lacivert Taşı* romanında ise matrilokal denilen iç güvey evliliğine örnek verilir. Turna evlendikten sonra eşi ile birlikte ailesinin yanına yerleşir. Aile bu şekilde Turna’yı Sahra’ya karşı korumayı hedefler. Neolokal evlilik örneğini ise Karanfil ve Selvi’nin evliliklerinde görürüz. Karanfil’in ailesinin ısrarları üzerine onlara yeni bir ev açılmasına karar verilir.

2. Evlilik ile ilgili ikinci sınıflama ise *eş sayısına* göre yapılan sınıflamadır. Bu tür evlilik, monogami ve poligami olmak üzere ikiye ayrılır. Monogami tek eşle, poligami ise çok eşle evlenmektedir. Poligami de kendi içinde ikiye ayrılır: Poliandri ve Polijini. Bir kadının aynı anda birden fazla erkekle evlenmesine *poliandri* denir. Bu evlilik türüne az rastlanmaktadır. Genellikle Tibet ve Alaska’da bu evlilik türü görülmektedir. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine ise *polijini* adı verilir. Bu evlilik türü ise daha çok Afrika ve Orta Doğu’nun bazı bölgelerinde görülür.

Lacivert Taşı romanında Hicret Bey, ilk eşi ölünce ikinci bir eş alır. İkinci eşinin kendisine mesafeli davranması üzerine başka bir kadın evlenmeyi düşünür. Ancak çocukları için bu durumun iyi olmayacağını düşündüğünden bundan vazgeçer. Yazar doğu bölgelerinde sıklıkla görülen çok eşlilik konusuna değinir. Toplumun bir kesiminin polijini denilen çok kadınla evliliğe hoş baktığını göstermeye çalışır.

Kadın ya da erkeğin eşini seçtiği grup da sınıflama için bir ölçüt oluşturmaktadır. Bireylerin dahil oldukları toplumdan veya o toplum dışından eş seçmelerine göre adlandırmalar yapılmaktadır.

3. *Eşin seçildiği gruba* göre yapılan evlilik, endogami ve egzogami olmak üzere ikiye ayrılır. Akraba arası yapılan evliliğe endogami yani içevlilik denir. Dışevlilik (exogamy) ise, kadın ya da erkeğin evleneceği kişiyi üyesi olduğu grubun dışından seçmesidir. “Diğer bir deyişle, dışevlilik kişinin eşini üyesi bulunduğu grubun dışından seçmesi kuralıdır.” (Çabuk Kaya, 2011: 39)

4. Ailedeki *otorite ilişkilerine* göre ise evlilik, patriyarki ve matriyarki olmak üzere ikiye ayrılır. Hemen hemen bütün toplumlarda erkeğin kadına göre daha üstün olduğu kabul edilir. “Evliliklerde kocanın üstünlüğüne patriyarki (ataerkil) denir. Kadınlar da bu üstünlüğü kültürel ve ideolojik olarak kabul ederler ve benimserler. Matriyarki (matriarchy) evliliklerde kadının üstünlüğü ve otoritesi anlamına gelmektedir.” (Özkalp, 2001: 135-136)

İncelediğimiz romanların hemen hepsinde ataerkil evlilikler mevcuttur. *Deli Zamanlar* romanında Aypare ve Bayhan’ın evliliklerinde anaerkil bir yapı gözlenebilir de bu tam bir kesinlik ifade etmez. Kararların alınması ve uygulanması konusunda

Aypare öne çıkar; ancak Aypare'nin söylediklerinden Türk toplumunun anaerkil aileye tahammülünün olmadığı sonucuna varılır.

5. Evlilik, *soy ve secere ilişkilerine* göre de gruplara ayrılır. Evliliklerde mirasın nasıl bölüşüleceği konusunda soy ilişkileri önemli bir rol oynar. *Patriliniyal* (patrilineal) sistemde mirasın paylaşımı baba soyunun üstünlüğe göre yapılmaktadır. *Matriliniyal* (matrilineal) sistemde ise mirasın bölüşümü ana soyunun üstünlüğü ağır basmaktadır. *Bilateral* sistemde her iki taraf mirastan eşit hak alması öngörülmektedir. Patriliniyal (patrilineal) sistemde ana soyundan gelen kişiler, matriliniyal (matrilineal) sistemde ise baba soyundan gelen kişiler akraba olarak kabul edilmezler. (Güneş, 2011: 31)

Aile ve evlilik tiplerinin sınıflamasına yer verdikten sonra Sevinç Çokum'un romanlarında evlilik ve aile ile ilgili unsurlara değinmek istiyoruz.

2.1.1. Aile ve Evlilik Üzerine Görüşler

Ailenin devamına inanan Çokum, toplumun ve bireylerin aileye verdikleri önem, aile ile ilgili gelenek ve görenekler, ailede karar mekanizması gibi konuları birçok romanında işler. Toplumdan topluma değişen evlilik çeşitleri ve düğünlerle ilgili törenler, gelenek ve görenekler vardır. Yazar içinde yaşadığı topluma ait bu unsurları başarıyla yansıtır.

Romanlarında sosyalleşme sürecinin önemli bir kurumu olan evliliğin her aşamasına yer verilir. Evlilik öncesi, evlilik sırasında ve evlilik sonrasında uyulması gerekenlerle birlikte bu geleneklere ve aile kurumuna bakış açısı da dile getirilir. Toplumda kız ve erkek çocuklarının zamanında evlendirilmesi öngörülür. Toplum bu görevini yerine getirmeyen bireylere hoş bakmaz ve onları dışlar. *Bizim Diyar* adlı romanda Çokum, evlenmek istemeyen ve yaşlılarına göre yuva kurmakta geç kalmış Kerime'nin durumunu anlatırken Gülsüm Hanım'ın şahsında toplumun görüşlerini sunar:

“- Yaşın yirmi beşi buldu. Eller senin üzerine konuşup durur. Derler ki “ Bu kız niye evlenmedi.” Onca kısmeti geri çevirdin. Geçende Ali Bey yaşını sordu senin. Baban kocamış gayrı.”Yirmisinde var mıdır?” dedi. Ben de “Yirmiyi geçti Ali Bey”

demiş bulundum. Ayağını yere vurmasıyla konak başıma göçüyor sandım.” Tez evlendirilsin.” diye gürlledi. Kimisinin kısmeti kapalı olur. Sen öyle misin ya? Kapılar henüz açık. Lakin on beşinde kızlar daha çok rağbet görür.” (BD, s.176)

Geleneksel toplumlarda evlilik yaşı oldukça küçüktür. Çocuk yaşta sayılacak kız çocuklarının evlendirildiği görülür. Yaş ilerledikçe güzelliğin kaybolacağı, doğurganlık özelliğinin de azalacağı ve rağbetin azalacağı endişesi ile kız çocuklarının geç evlenmesi toplumca hoş karşılanmamaktadır. *Bizim Diyar* adlı romanda bu konuya şu şekilde değinilir:

“- Babana ne cevap vermeliyiz? Ellerin ağzını nasıl kapatmalıyız? Nişan, düğün haberleri kulağıma geldikçe, başımı eğer otururum. Aklıma sen düşüverirsin. Daha on beşinde nişanlamalıydık seni.” (BD, s.176)

Ağustos Başağı'nda da yine gelen taliplerini geri çeviren Esmâ, annesinin tepkisiyle karşılaşır. Yaşın ilerlemesiyle kızının taliplerinin azalacağından şikâyet eden annesi Esmâ'nın genç yaşta bir yuva kurmasını ister.

“- Yaşın vardı on sekize. Yirmiye geldin mi taliplerinden ümidi kes. Hem Nafiz gibi bir çocuk. Söğüt'te bunca kız dururken, seni münasip gördüler. Daha ne istersin? Yoksa bir keçi çobanına sevdalandın da biz mi bilemeyiz? Ha?” (AB, s.47)

Esmâ ile annesi arasında yaş konusu ve evliliğinin gecikmesi üzerine çok defa sorunlar yaşanır. Yusuf için beklemekte olan Esmâ bunu annesine açıklayamaz ve her gelen talibini geri çevirir. Bu durum Esmâ'nın annesini kaygılandırır. Çünkü yaş ilerlemesine rağmen evlenemeyen kızlar yörede “evde kalmış” diye ayıplanmaktadır. Esmâ'nın bu duruma düşmesini hazmedemeyen annesi evlenmesi için Esmâ'ya baskı yapar.

“- Dalıp gittin yine. Seni de everemedim. Bundan sonra düğün müğün yapılamaz artık. Yani düşman şuralardan çıkmadan... Nafiz'i istemedin. Şimdi de Söğüt'ün gençleri askere gidiyor bir bir. Evde kaldın demektir. Ne yapalım, kaderine küs.” (AB, s.126)

Dönemin şartları bireylerin hayatını da direkt etkiler. Siyasi şartların ağır olduğu, savaş ortamının verdiği sıkıntı ve baskılar insanların planlarını ertelemelerine yol açar. Yusuf savaş çıkınca askere alınır ve yıllarca savaşmak zorunda kalır. Esmâ ile evlilik planlarını sürekli ertelemek zorunda kalan Yusuf, vatan savunmasını kendi şahsi amaçlarının üstünde tutar. Yusuf'un bir yuva kurmasını isteyen ailesi de bu isteklerini her fırsatta Yusuf'a iletirler.

“- Bak şu böcekler yarın öbür gün koza örüverecekler. Say ki ev kuracaklar oğul. İpek çilesinden bir ev... Ben derim ki... Gayri sen de evlen barklan. Ağabeyinin müriyyetini göremedik. Bari seninkini görelim.” (AB, s.30)

Türk kültüründe evlilik kurumunun önemli yeri vardır. Evlilik, sadece aile oluşturmadan ibaret olmayıp bir aile oluşturmanın ötesinde, soyun devamını sağlar. “Bundan dolayıdır ki, evlilik yaşı geldiği halde, hala evlenmeyen gençlere pek olumlu gözle bakılmamaktadır.” (Çopuroğlu, 2000: 4) Toplum, bireylerden evlilik beklentisini çeşitli vesilelerle dile getirir. Yeni bir ailenin kurulması hem bireysel açıdan hep toplumsal açıdan önem arz etmektedir. Kurulacak yeni aile, ocağının devamını sağlayacağından, kişinin toplumdaki itibarının artıracığından kutsal bir nitelik taşır. Çokum'un romanlarında da toplumun bu beklentisi aktarılır:

“- Bre Yusuf, ne zaman evlenip barklanacaksın, diye sordu. Ne zamandır düğünlere hasret kaldık. Bak Murat Ağa'nın oğlu İzzet senden çabuk davrandı. Necati Bey'in kızıyla söz kesilmiş... Şu bizim doktorun.

- Yaa... E, hayırlısı olsun... Düğününde bulunuruz inşallah.” (AB, s.392)

Evliliklerle beraber yeni akrabalıklar ve ilişkiler gelişir. Kadın ve erkek yeni bir sosyal çevrenin içine girmiş olurlar. Yeni aile ilişkileri başlar ve aile daha da büyümüş olur. Sosyal birlik ve dayanışma yolunda yeni bir adım atılmış olur. Kadın ve erkeğin hukuki birlikteliği ile toplumsal bağlar da kuvvetlenir. Çokum, *Çırpıntılar* adlı romanında ailelerin genişlemesi ve aradaki bağların güçlendirilmesi konusu işlenir. Reha'nın düğün hazırlıklarını yapan Esra mutluluk içindedir. Çünkü aileleri büyüyecek, yeni insanlar, çocuklar aileye eklenecektir. Esra da böylece Korhan'dan sonra çok istediği ancak sahip olamadığı bebek özlemini dindirecektir.

“Reha’ya söz kesilecekti. Esra seviniyordu. “Ailemiz kalabalıklaşıyor.” diye. Kızın adı Hatice’ydi. Bu ad Esra’nın yüreğine başkalarından farklı bir sıcaklıkla sokuluyordu. Ufak tefek, gözleri hep gülen bir kız. Becerikli, çekip çeviren, hesaplı biri. Çalışma hayatının getirdiği özellikler bunlar. Reha evlenecekti. Baba olacaktı. Esra yeğenlerini sevecek, onları kollarında uyutacak, dizlerinde sallayacaktı değil mi? Ne güzeldir yeni döşenmiş bir evin yeni evlileri... Her şey tazedir, aydınlıktır orda. Hesapta olan fakat düşünülmemiş anlaşmazlıklar, tartışmalar henüz çıkmadan...” (Ç, s.173)

“Bunları düşünüyordu gelinliği dikerken. İçinde bir sevinç... Aileleri genişleyecek. Çocuklar eklenecek aileye, gelinin yakınları, arkadaşları... Ne güzel...” (Ç, s.198-199)

Evlilikte biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlar ön plandadır. Biyolojik bir ihtiyaç olan cinsellik sonucu çocuk sahibi olunur. Çocuk sahibi olan aileler, çocuğa olan bağlılık, sevgi ve sorumlulukları sayesinde psikolojik doyuma da ulaşmış olurlar. Aile bağlarının zayıflamaya başladığı, sorunların yaşandığı zamanlarda bile çocuk aileyi hayata bağlayan, sorunları en aza indiren bir unsurdur. Özellikle kadınların daha duygusal olması nedeniyle çocuklara bağlılık ve ilgileri daha fazladır. *Çırpıntılar* adlı romanda ailesi parçalanmış olan Esra hayata küsmüş ve yalnızlık içinde bunalmaktadır. Çok istemesine rağmen ikinci bir çocuğu dünyaya getirememenin sıkıntısını hep yaşar ve başkalarının çocukları ile bu sevgi boşluğunu doldurmaya çalışır. Hiç ummadığı bir anda hamile olduğunu öğrenir ve çocuğu için hayata sımsıkı tutunmaya başlar:

“- Evet, gerçekten güzel bir bebek. Reha’yı artık evlendirmeliyiz. Hiç olmazsa yeğenini seversin, böyle emanet çocukları değil...” (Ç, s.157)

Yaşı ilerlediği için anne olma umudunu tamamen yitirmeye başlayan Esra, hayatın ona bir sürpriz hazırladığının farkına sonradan varacaktır. Başkalarının çocuklarına değil de kendi bebeğine bakacak olmanın heyecanı ile dolup taşar.

“- Yeniden anne olma yaşını geride bıraktım artık...”

- Anne olmanın belli bir yaş çizgisi var tabii. Ama bu yaşlarda anne olmak da kadını hayata bağlamak açısından önemli.” (Ç, s.200-201)

“Bir an için bir bebeğinin olduğunu düşünmek, sanki gerçekleşmek üzereymiş gibi heyecanlandırdı onu. O zaman yepyeni, güvenli, cesur biri olacaktı Esra. Annelik, taze bir kan dolduracaktı damarlarına.” (Ç, s. 201)

Komşusunun hamileliği Esra’yı anneliğe imrendirir ancak doktorların onun artık anne olamayacağını açıklamaları onu bunalıma sürükler. Çocuk sahibi olamamayı takıntı haline getiren Esra, bu özleminin başkalarına zarar vermesinden çekinir:

“Başak sarısı o Alman kadını hamileydi ve bebeğin doğumu yaklaştığından artık yürümesi bile değişmiş, ağırlaşmıştı. Yüzüne pıtırak gibi çil düşmüştü. Daha otuzunda bile yoktu. Gençliği, doğuma hazırlanan gergin derisi, çevik bir atın gür kuyruğundan farksız neredeyse beline varan saçlarıyla Esra’yı analığa imrendiriyordu. Ama o, bu konuda ümidini kaybetmişti. Helga’ya baktıkça nazarının değmesinden de çekinir olmuştu.” (Ç, s.30)

Evliliği boyunca çok isteyip de sahip olamadığı çocuğunun müjdesini alan Esra’nın artık yuvası dağılmak üzeredir ve özlemlerle hayalini kurduğu çocuk için artık sevinemez. Hayalini kurduğu, kendisini yaşama bağlayacak olan çocuk ailesi parçalanmak üzere iken varlığını hissettirir. Yaşamına ışık gibi doğacak çocuk davetsiz bir misafir gibi gelmiştir ve Esra’nın hayal ettiği gibi yaşamına bir sevinç ve yaşama gücü katmamıştır.

“Hamile olduğunu öğrendiğinde inanmamıştı. Sevinememişti de. Çünkü ayrılmak üzereydiler. Kırk bir yaşında anne olabileceğini, o karanlık günlere bir çocuğun parıltısının düşeceğini hiç düşünmemişti. Dağılmakta olan bir ailenin davetsiz misafiri. Oysa bu olay onun en büyük sevinci olmalıydı. Sevinmeliydi. Tekin’e konuyu açık açmama arasında bocaladığını uykusuz geceler...” (Ç, s.268)

Evliliklerde eş seçimi çok önemlidir. Eşlerin birbirine denk olması, fiziki özelliklerinin, yaşının ve sosyal kültürel durumlarının benzer olması evlilik açısından artı bir değerdir. Genellikle bekâr erkeğin evlenmemiş bir kız ile evlenmesi uygun

görülür. Boşanmış ya da dul kadının bekâr erkekle evlendirilmesi gelenekselliğin ön planda olduğu toplumlarda uygun görülmez. Kendi dengi ile evlenememiş insanların evliliklerinde sorunlar çıkabilir ve uyumsuzluk yaşanabilir. *Lacivert Taşı* adlı son romanında bu konuya değinen Çokum, bu durumun aileler tarafından hoş karşılanmadığını Telli Hanım ve oğlu Devran arasında geçen bir konuşmada aktarır:

“Ben de kumlara sevdiğim şairlerden aklıma gelen şah beyitleri yazdım. Sonra bir ara nişanlanıp ayrıldığım kızın adını... Sevdiğim, nişanlıyken ayrıldığım sonra da evlenen Suzan'dı. Ancak kocası bir av sırasında kazaya uğrayıp vefat etmişti. Telli anam, kardeşim Selvi'nin ölümü üzerine o günlerde Suzan ve annesinin bize taziyeye gelmesinden hoşnut kalmadığı gibi, bu kez baba için evimizi ziyaret etmelerini başka anlamlara yordu. Benim onlara karşı surat asıklığı göstermeyişiimi, o gün olmasa bile daha sonra yüzüme vurarak, Suzan'dan uzak durmayışıımı anlamlı bulduğunu, kalbimde ona karşı bir meylim varsa söndürmemin doğru olacağını söyledi.

Sana tazecik, körpecik bir kız buluruz, o dulu ne yapacaksın? dedi.” (LT, s.179)

2.1.2. Görücü Usulü Evlilikler

Toplumdaki aile yapılarına göre evlilik öncesi durum da şekillenmektedir. Geleneksel ailelerde genellikle bireyden beklentiler vardır ve birey kendisini bu beklentilere uygun davranmak zorunda hissedebilir. Bireyin üzerindeki sosyal ve psikolojik baskı evlilik öncesi ilişkiyi şekillendirmekte ve bireyin evlilik öncesi süreçte kendini ifade edememesine yol açabilmektedir. Ailenin öncelikleri, istekleri ve bireyden beklenen roller görücü usulü evlilikleri doğurmaktadır.

Görücü usulü; “genellikle kırsal kesimde ve bazen şehirde oğullarını evlendirmek isteyen ailelerin, yakın akraba ve komşulardan başlayarak, tanıdıkların da yardımıyla kız aramaya çıkarak” görücü grubu ile birlikte, kızları bulunan uygun evleri ziyaret ederek, ilgili kızın hamaratlığına, temizliğine, saygısına, sadakatine, saflığına, ailenin geçmişine ve sosyo-ekonomik özelliklerine bakılarak, gelin adayı ya da adaylarının belirlenmesidir.” (Özgüven, 2004: 34)

Toplumumuzda yaygın olarak görülen görücülük beraberinde birçok tören, gelenek ve görenek doğurur. Kız beğenme, isteme, söz kesme, nişan vb. törenlerde bir gelenek ve göreneğe rastlanır. “Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir.” (Örnek, 2000: 185)

“Ağabeyimin oğlu Azim dünyaya geldikten sonra başta annem ve sağdan soldan komşuları bana da kız bakmaya başladılar. Böylece ilk hanımım şehirli bir konak kızı olan Zühre ’yle evlenerek, evin daha da kalabalıklaşması yolunda bir adım attım.” (LT, s.31)

Kırsal kesimde daha çok görülen görücülük, ailelerin erkek çocuklarına uygun bir eş adayını bulmak için kızları bulunan evlere giderek kızın özelliklerinin, evinin, ailesinin araştırılmasıdır. Yakın çevredekilerin ve akrabaların tavsiyeleri üzerine kız bakmaya yani uygun eş belirlenmeye çalışılır. Sevinç Çokum’un romanlarında toplumumuzun yapısına uygun bir görücülük adeti vardır. Romanlarının birçoğunda görücülükle ilgili gelenekler göze çarpar. *Bizim Diyar* adlı romanında oğlu Ethem için kız bakan Nevbahar Hanım, Asiye’ye görücü olarak gider ve kızı iyice araştırır.

“- Ethem’e uygun bir kız düşünmedeyim nicedir. Şu Gülsüm Hanım’ın ortanca kızı nasıldır Nimet Hanım?” (BD, s.61)

Kız görmeye giden görücüler kızı inceler ve ailelerine uygun olup olmadığına, evin temizliğine, kızın hamaratlığına dikkat ederler. Önce kızın ailesine görücü olarak gidileceği haber verilir bazen de habersiz olarak gidilir böylece evin temiz olup olmadığı incelenir.

“- Bizim Asiye ’nin bir talibi çıkmıştır. Vereceğim haber oydu.” (BD, s.74)

Rıfat ve Zeynep arasında geçen diyaloglarda bu konuya dikkat çekilir. Zeynep’i seven; ancak bir türlü ona açılmayan Rıfat, Zeynep’in gönlünde kimsenin olup olmadığını öğrenmeye çalışır. Görücülerini neden geri çevirdiğini öğrenmek

ister. Zeynep'in kendisine ilgisinin olduğunu öğrenen Rıfat, ailesini görücü olarak yollamaya karar verir.

“- *Duyduğuma göre taliplerin çokmuş.*

- *Öyle sayılır, dedi Zeynep. Ama benim, şimdilik kimseye varasım yoktur.”*

(BD, s.82)

“- *Kaymakamla evlenmeğe razı mısınız?*

- *Değilim.*

- *Babam ve annem istemeye gelecekler seni. Sen de babana anlatmalısın. Kaymakamı istemediğini söylemelisin.”* (BD, s.129)

Zeynep'in görücülerini geri çevirmesi çevresindekilerin tepkisine neden olur. Zeynep üzerinde baskı kurmaya başlarlar. Zeynep'in kaymakam talibini geri çevirmesi üzerine Rıfat'ın annesi Zeynep ile konuşup onu ikna etmeye çalışır.

“- *Sesin soluğun kesilmiştir a kızım, dedi Gülsüm Hanım. Evlenecek kızın şen durması gerekir. Yoksa isteksiz misin? Koskoca bir kaymakam talibin çıkmıştır. Kim varmak istemez?”* (BD, s.124)

Gülsüm Hanım, konağında kendisine hizmet eden yardımcılarını da evlendirmek için üzerine düşen görevi yapar. Gelen görücüleri kabul eder ve hizmetindeki insanların da yuva kurması için yardımda bulunur.

“- *Bizim Ayşe kızımıza da bir kısmet çıkmış Üsküp'ten. Kimsesiz bir kızdı, yıllardır bu konakta durur. Oncağızı da evlendirelim, dedik.”* (BD, s.77)

Ağustos Başağı'nda da görücü usulü evlilikler işlenir, aileler ile birlikte yakın akrabalar da bu sürece katılır.

“- *Mahallenin kızları büyüyüp serpildiler... Hepsi de birbirinden güzel maşallah... Artık Yusuf'a kız bakmanın zamanıdır diye düşünmüştüm.”* (AB, s.30)

“Evlilikte ilk adım, evlenme isteğinin ortaya çıkmasıdır. Bu istek, aslında zaten toplumsal bir beklenti olarak, sosyalleşme sürecinde daha çocukluk döneminden itibaren sosyo-kültürel sistem tarafından ortaya konan bir hedef ve sorumluluk halinde birey bilincinde şekillenmektedir. Kimlerle, nasıl evlenileceği ve bunun nasıl dile getirileceği ise kültür tarafından belirlenmektedir. Tamamen bireysel bir istek ve karar gibi gözükse de, evlilik isteği ve kararı, içinde yaşanılan toplumun, değer ve normlarından bağımsız değildir ve büyük ölçüde etkilenmektedir.” (Çopuroğlu, 2000: 167) Evlilik isteğini erkekler daha rahat dile getirirken kızların bunun dile getirmesi hoş karşılanmaz. Rıfat Zeynep ile evlenme isteğini ailesine ileterek evlilik yolunda ilk adımı atar.

“- *Zeynep’i isteyecek olsam, razı gelinir mi?*” (BD, s.128)

Anne baba veya yakın akrabaların görücü olarak gitmesinin yanında erkeğin, kızın ailesiyle direkt görüşerek talip olduğu da görülür. *Bizim Diyar*’da Sadık Hoca, kimsesiz olduğundan Kerime’ye kendisi talip olur ve görücü olarak ailesiyle görüşür.

“- *Kerime’yi isteyecek olsam... Verir miydiniz?*

Gülsüm Ana acılı güldü. Başını döndürdü.

- *Kerime’ye söz geçirmek mümkün mü, dedi. Taliplerinin sayısını unuttum. Bu dik başlı kız kimseleri beğenmezdi. Bu yüzden baş göz edemedik.*” (BD, s.254)

Çırpıntılar’da da kız isteme, görücü gitme ile ilgili konulara yer verilir. Geleneklerle bütünleşmiş bir yapı içinde aile kurmak için adım atılır.

“- *Annem ve kardeşim karşıda otururlar, dedi. Kardeşim bekâr. Kız istemeye gideceğiz yakında. Bebekleri öyle özlemişim ki...*” (Ç, s.156)

Deli Zamanlar adlı romanında tahsilini yarıda bırakmış, eve kapanıp kalmış evlilik yaşı geçmek üzere olan kızların durumunu tasvir ederken görücülük konusunu ortaya koyar. Kahraman, bu kızların durumunu aktarırken onlara içten içe acır ve hayattan tek beklentilerinin koca bulmak ve görücüye çıkmak olduğunu belirtir.

“Görücü yolunu gözlemeyi, düğünleri kollamayı kendileri için beklentilerin, umutların en parlağı olarak görüp kendi dünyalarından silinir giderlerdi.” (HG, s. 28)

Hilâl Görününce romanında da Kırım Türklerinin adetlerine uygun bir görücü adeti görülür. Arslan Bey’in annesi çok yaşlıdır ve hiçbir işe yetişememektedir. Arslan Bey’in oğluna bile bakmaktan acizdir. Eşini kaybeden Arslan Bey için bir eş bulmak ister; ancak çok yaşlı olduğundan bunu yapamayacağını bilir. Şirin gelinden yardım ister ve Arslan Bey için uygun bir kız bulmasını tembihler.

“Fatma Ana, gittikleri toyda bir ara Şirin’e içini dökmüş, Arslan’ı yeniden evlendirmek istediğini söylemişti. ‘Amman kızım, ortalığa bir göz atıver de, Arslan’a münasip bir kız bul. Bak şu halime! Kocamış iki büklüm Fatma Nine hangi bir işe yetişsin?’ demişti.” (HG, s.117)

“- Arslan Beyi evlendirecekmiş, dedi. Oğlunun dengi birini bulmamı istedi.” (HG, s.119)

Şirin gelin ve Arslan Bey’in amcası onun için eş bulmaya koyulurlar. Arslan Bey’in beğeneceğı, evini ocağını ayakta tutabilecek aynı zamanda çocuğuna annelik yapabilecek bir eş aranır. Bu arada kızların fiziki özellikleri, davranışları, aileleri de araştırılır. Şirin gelin, kızların birçoğunu Arslan Bey’e uygun görmez. Çünkü Arslan Bey’in Gökür Hanım’dan sonra kolay kolay kimseyi sevemeyeceğini bilir.

“Olmaz anay, Arslan Bey bunu beğenmez. Hamama gittiğimiz zaman gördüm, bu kızın göbeğinden yumurta büyüklüğünde bir et sarkar.” dedi. ‘Kız ne olacak, alt tarafı bir et beni!’ Yoo Fatma Nine, senin Arslan Bey bakarsın kızdan soğuyuverir.” (HG, s.118)

Arslan Bey için kız bakmaya giden görücü kadınlar kızın güzelliğı, hamaratlığı konusunda hemfikir olurlar ve kızı istemeye karar verirler.

“Pek hamaratmış, dedi. Allah razı olsun. Bu kızı beğendim. Tam Arslan’a göre. Yoksa sen de mi münasip görürsün?” (HG, s.128)

“Şirin bu gülüşte evlilik çağına gelmiş kızların olanca deliliğini buldu. Dönüp baktı. Hiç de fena sayılmazdı. Etine dolgun, akça pakça bir şey. Ayakları büyük mü ne? Yoo, tam karar. Güzel de kaytarma oynadığını görmüştü. Kalçası genişçe, doğurgan olacağa benzer. Çekme burun, hokka ağız, değirmi yüz, süzgün kara gözler... İyi iyi. Fena değil. Tezgâhta dokuduğu arşın arşın bezlere kimse yetişemiyor. İnce işleri de beceriyor.” (HG, s.119)

Toplumumuzun yapısı incelendiğinde sosyal hayattaki olumsuzlukları kadınları direkt etkilemektedir. Yoksulluklar, aile ilişkilerindeki olumsuzluklar, kadının hayatını daha da çıkmaza sokmaktadır. Toplumdaki eşitsizlik ve kadının geri plana atılması gibi nedenlerle evlilik sürecinde de söz hakkı elinden alınabilmektedir. Bu durumda birbirini tanımayan insanların evlenmeleri sonucu sorunlu evlilikler de ortaya çıkabilmektedir. Necat Erder, Türkiye’de Ailenin Değişimi adlı çalışmasında görücü usulünü şöyle anlatır: “Evlilikte cins ayrımcılığının göstergesi olarak görücü usûlü neticesinde birbirini tanımayan; hatta görmeyen eşler dikkati çeker. Evliliğin kurulmasında evin büyükleri özellikle anne, teyze, hala gibi kadınlar söz sahibidir.” (Özhan, 2010: 27)

Büyüklerin isteğiyle yapılan evlilikler ve çıkan sorunlara dikkat çeken Çokum, çocuklarını evlendirmek isteyen ailelerin kız isteme törenlerine sıkça yer verir.

“- Söğüt’te dünya kadar kız var, dedi Atiye Hanım. Gönülünde biri yoksa bakıverelim o kızlara... Ama sen gelinin olacak kızı seçmişsindir.” (AB, s.132)

“- Memleket derdine düşeli, gönül işlerini unutmuş olmalısın. Yok mudur beğendiğin bir kız. Başını bağlayıverelim.” (BD, s.128)

Nizam Bey, Kırım halkı arasında sevilen ve sözü geçen bir insandır. Kırım halkının birlik ve bütünlük içinde yaşaması için her türlü fedakârlığı yapar. Kırım halkı da bunun karşılığında Nizam Bey’in hatırını kırmadan isteklerini yerine getirir. Hatırı sayılır bir insan olan Nizam Bey, Arslan Beyi de alarak Hamza Batur için Halime’yi istemeye gider. Hamza Batur ise Halime’nin onu sevdiğini bildiği halde ailesi razı olmazsa diye endişe içindedir.

“- İçini ferah tut, dedi. Halime’yi sana isteriz, merak etme. Rüstem Hocanın da gönlünü yaparız, sen hiç üzülme.” (HG, s.137)

“Nizam Dede, yanına Arslan Beyi katıp, kız istemeğe gittiğinde Hamza Batur heyecanından ölecek gibiydi. “Ya Rüstem Hoca, olmaz derse... Ya Halime’nin anası, biz çobana kız vermeyiz, diye tutturursa ne yaparım” diye içi içini yiyordu.” (HG, s.146)

Sevinç Çokum, son romanı *Lacivert Taşı*’nda Devran Bey, babasının ölümü üzerine evin sorumluluğunu üstlenir. Babası sağ iken Sahra’yı hep evinde uzak tutmuştur. Çünkü Sahra’nın Turna’ya ilgisini fark etmiştir. Hicret Bey sağken Turna’ya talip olmaya çekinen Sahra, Hicret Bey’in ölümü üzerine bu isteğini dile getirir. Devran Bey, bu durumu asla kabul etmeyeceğini belirtir. Sahra’nın bir eşkıya gibi davranması, güvensiz, acımasız biri olması ve yaşça Turna’dan çok büyük olması nedenlerle bu evliliğe müsaade etmez ve kardeşini Sahra’dan kurtarmak için onun kısmetlerini değerlendirmeye başlar.

“Belki Yaradan beni ayıptıyor ve bana darılıyor; ama durum böyle. Turna’yı ondan kurtarabilmek için mutlaka başka bir kısmetinin çıkıp kız kardeşimin onunla evlenmesi gerekir. Ancak o zaman Sahra’dan kurtuluruz.” (LT, s.270)

2.1.3. Aşk ve Aşk Evliliği

Birbirini tanımadan yapılan evliliklerin yanı sıra aşk ve aşk evliliği de Sevinç Çokum’un eserlerinde önemlidir. Aşkın ne olduğu ile ilgili çeşitli görüşleri kahramanları aracılığı ile irdeleyen Çokum, aşkın bedensel yönüyle ele alınmasına tepki gösterir ve aşkı içten içe yaşanan bir duygu olarak işler. Yazar, aşka İbn-i Hazm’in yaklaşımına yakın bir anlayışla yaklaşır. Yalnız ruhların eksik parçasını aşkla tamamlanabileceği anlayışı hâkimdir. “Aşkın oluşumunu değişik bakış açılarıyla tarif etmeye çalışan İbn-i Hazm aşkın, yalnız ve eksik ruhların yalnızlıklarını giderebilecekleri ve eksikliklerini tamamlayabilecekleri eksik parçalarını arama ihtiyaçları olduğunu ileri sürmüştür.” (Özcan, 2008: 17)

Tolstoy, aşkı şöyle tanımlar: “Aşk, bir erkeğin ya da kadının bir başkasını her şeyin üstünde görmesidir. Anlayış ve sevgi üzerine kurulmayan evlilik kutsallık

kazanmaz. Aşkla kutsanmış evlilikse gerçek evliliktir.” (Göksu, 2007: 69) Aşk ile evliliği kutsal sayan Çokum, aşkların evlilikle sonlanmasından yanadır. Çekilen sıkıntılardan sonra aşk, evlilikle taçlandırılır.

Sevinç Çokum, eserlerinde aşk; sadakatin, gerçek ve ölümsüz sevginin işaretidir. Eserlerindeki kahramanlar, sevdiklerine kavuşmak için her zorluğu göze alır. Yârenden ayrı kalan kahramanlar acı içinde kalsa da ihaneti seçmez. Aşka ve sadakate çok önem verilir. Tarihi konuların işlendiği romanlarında bile aşk, insan hayatındaki en sıcak duygu olarak işlenir. Aşk, zorlukların üstesinden gelmek için kahramanlara birer ışık olur.

Aşk duygusu yoğun olarak yaşandığı halde kolay kolay itiraf edilmez. Sevdiği tarafından reddedilme korkusu, toplumun tepkisinden çekinen kahramanlar aşkı içten içe yaşarlar. Uygun şartlar sağlandığında aşkların genellikle evlilikle sonuçlandığı görülür.

“Aşk ölmez! Dedi. Mürver Hanım. “Eğer gerçek aşk ise... Her zaman aynı tazelikte kalır.” (GR, s.139)

Hilâl Görününce romanında Arslan Bey, kaybettiği eşi Göknur Hanım’ı yıllarca unutamaz. Annesi ve amcası çok ısrar ettiği halde tekrar evlenmeye razı olmaz. Daraldıkça kendini Göknur Hanım’ın mezarında bulur. Her fırsatta Göknur Hanım’a olan aşkını dile getirir ve onun aşkıyla gönlünün her an yandığını belirtir.

“Çoktan çürüdün gittin apakayım” dedi. Ama Kırım’ın her yanı, kokusu, rengi, sesi sensin... İşte şu yaprakları hışırdayan ağaçsın. Bahçesaray’ın mor tepeleri, gökteki salkım salkım bulutlar, bu tepreş gününde açan güller sensin. Bir küçücük kelebek oldun, dolaşıyorsun.” (HG, s.102)

Hamza Batur, Halime’ye olan aşkını anlatırken aşktan gözünün döndüğünü, gönlünden aşkını bir türlü atamadığını anlatır. Bu kadar çok sevmesine rağmen kıza bir türlü aşkını anlatamamaktadır. Halime’ye olan bağlılığını ve aşkını evlilik ile devam ettirmek ister.

“- *Dediğin gibi, kara sevdadan gözüm dönmüş olmalı. Bir yıldır bu kıza gönlümden çıkaramam. İsteyecek olsam. Cesaretim yok. Kıza gelince, bana karşı boş olmadığını anladım. Gördüğü zaman yüzü al pençe oluyor.*” (HG, s.137)

Kırım Türklerinde birbirini sevenlerin aşklarını karşılıklı şiir ya da türkü söyleyerek ifade ettikleri görülür. Aşkını açık bir şekilde itiraf edemeyenler bu yolla aşklarını dile getirirler. Hamza Batur da aşkını çin söyleyerek anlatmaya çalışır. Halime’den de karşılık gelince onun da kendisine aşık olduğunu anlar.

“- *Bir keresinde attan düşmüştü. Atımın terkisine alıp evine götürdüm. Kıza o zaman vuruldum. Kollarını belime öyle bir dolamıştı ki, insana ancak avradı böyle sarılabılır. Sonra bir gün toya gitmiştik. Orda karşılıklı çin söyledik.*” (HG, s.137)

Hamza Batur, Halime’ye kavuşmak için Arslan Bey’in isteğini kabul eder ve Nizam Bey’den izin almadan onun atını Arslan Bey’e götürür. Yıllardır hizmetinde çalışan Hamza Batur’un ilk defa Nizam Bey’den habersiz bir iş yapmış olması Nizam Bey’i sinirlendirir. Ancak bunu aşkına kavuşmak için yaptığını öğrenince onu affeder. Nizam Bey aşkın insana her türlü deliliği yaptırabileceğini bilir, Hamza Batur’un hatasını bu nedenle affeder.

“*Yaa! Demek sebep Halime’dir. Yine de beni çiğnemesi mi lazımdı?*

Sevda bu... İnsanın gözünü kör edermiş.” (HG, s.144)

Ağustos Başağı’nda da doktorun kızına aşık olan İzzet, Münire’ye bir türlü aşkını itiraf edemez. Cephede yaralanıp Münire’nin çalıştığı hastanede tedavi görür. Münire ile çok yakın oldukları halde onun için çektiklerini asla anlatmaz. Sevgisini içinde taşıyıp ölmeyi arzular. İki kahraman arasındaki farklılıklar ve sosyal statü İzzet’in Münire’ye duygularını açıklamasına engel olur. Necip, Münire’ye İzzet’in durumunu anlatmak ister ancak İzzet buna izin vermez. Necip, abisine sevdiği kızın bir mülazımla nişanlandığını artık ona kavuşma ümidinin kalmadığını anlatır.

“- *Boş ver, dedi. Savaş içindeyiz. Yarınları düşünmek istemiyorum hiç. Ama bak, senin aklından geçen biri varsa, gidip isteriz. Hele bir vermesinler. De bakalım var mı öyle biri? Kaçırma yüzünü. Var elbet. Ben bilirim. Ağabeyinim ben. Necati*

Bey'in kızı... Doktorun kızı... biliyorum. Evet o... Gidip isteriz. İsterse vermesin kızını Necati Bey... Billâh vururum! Yapamam mı? Gideriz insan gibi isteriz. Verdi vermedi... Kendi bilir. Bak sarardın. Ben seni bilirim. Gözünden okurum içini.” (AB, s.202)

“- Aklından geçivermiş. Ben senin yüreğini okurum. Bal gibi sevdalısın bu kıza. Bak eğer ondan kopamayacaksan, gidip alırız kıızı. Mülâzım falan dinlemem billâh...” (AB, s.204)

Sahra Hastanesi'nde tedavi olduktan sonra cepheye geri dönen Necip için her gün işkence gibi geçer. Hem Münire'nin hasreti hem de onun başkasıyla evlenecek olması Necip'i kahreder. Hastanede onu son gördüğü gün aklından çıkmaz. O görüntüsünü yüreğine hapseder. Aşkını kendi içinde sessizce yaşar, aşkın verdiği yıkıma katlanır. Yüreğindeki ateşe rağmen duygularının isyana dönüşmesine izin vermeyen Necip, toplumun kurallarına karşı bir çatışmaya da girmez.

“Güzel yüzünü görmeyeli kim bilir ne kadar oldu, aylar mı, yıllar mı, yoksa asırlar mı, bilemiyorum. Hasretimi anlatmak mümkün değil. Seni en son Sahra Hastanesi'nde görmüştüm. Yara sarıyordun. İnce ellerin aklımda kaldı. Bu eller, kana irine bulaşmak için değil, oylar işlemek, çiçekler derlemek içindir diye düşünmüştüm. Ama o da yüce bir vazife değil mi?” (AB, s. 242)

Hastaneden çıkar çıkmaz cepheye koşan Necip, vatan savunmasında şehit olmayı dilemektedir. Böylece hem çektiği aşk acısından kurtulacak hem de vatan savunması için üstüne düşeni yapmış olacaktır. Cepheye giden yanı başında duran mülazımla omuz omuza savaşır. Yanındaki mülazımın Münire'nin nişanlısı olduğundan habersizdir. Selim ile beraber bir gün ailesine mektup yazarken mülazımın nişan yüzüğüne gözü takılır. Yüreğindeki ateşe sebep olanın yanındaki kişi olduğundan habersizdir.

“O çelik ses yumuşayıvermişti. Selim'in gözleri Mülazımın sol elindeki nişan yüzüğüne takıldı. “Demek ki nişanlı. Belki ona yazmıştır.” diye düşündü.” (AB, s.242)

Aşk, bazen tesadüfi bir şekilde hissedilmeye başlanır bazen de duygunun yoğun olarak ortaya çıkmasıyla fark edilir. Bu süreçte yakın çevredeki uyarıcı ve kişilerin aşık üzerindeki etkisi bu duyguların farkına varılmasını sağlar. Yusuf da çocukluk arkadaşı Esmâ ile en olmadık zamanlarda karşılaşma başlayınca Esmâ'ya karşı eski arkadaşlık duygularının yerini daha farklı bir coşkunun aldığını fark eder.

“Yusuf çocukluk arkadaşı Esmâ'ya artık o eski çocukluk yakınlığı ile değil, uzak durulması gereken biri gibi yaban yaban baktı. Yüreğindeki coşkunluğunu belli etmeden.” (AB, s.13)

Geleneksel toplum yaşamının etkili olduğu bu dönemde ahlaki yapı aşkı tesiri altına almıştır. Aşık ile sevdiği arasında bir iletişim sorunu yaşanır. İletişimsizlik nedeniyle duygular kolayca aktarılamaz; ancak sevgili gözlenerek onun hal ve tavırlarından duyguları anlaşılmaya çalışılır. Yusuf, Esmâ'nın da kendisi ile ilgili hangi duyguları beslediğini öğrenmek için uzun bir zaman sabretmek zorunda kalır. Çünkü her istediğinde Esmâ'yı görmesi imkânsızdır. Esmâ'dan ayrı kaldığı zamanlarda çocukluk anılarını hatırlamaya, onu en son gördüğü anki görüntüsünü aklına getirmeye çalışır. Cephede savaşırken aklında hep Esmâ vardır. Uzayan savaş nedeni ile Esmâ'ya duygularını bir türlü açamamıştır. Savaştan döndükten sonra Esmâ'yı başkasıyla evli görmek korkusu yüreğini yakar. Cepheye asker götürmek için köye geldiği zaman yolda bir düğün alayı ile karşılaşan Yusuf, Esmâ'nın düğünü sanıp acılar içinde kalır. Yusuf, ne zaman içinde bir sıkıntı hissetse Esmâ'yı mı evlendirdiler diye şüpheler içinde çaresiz kalır.

“Bu Esmâ'dır. Çünkü Yusuf'un rüyalarına giren en büyük korkusu buydu. Bir gün Esmâ'nın düğün alayına rastlamak... Gerçi bu nişandır. Ama ne fark eder?”

O kadıncağıza sorsa mıydı? “Kadın ana nişanlanan kim?” (AB, s.206)

“Kendini bir pervaneye benzetiyor. Küçücük çaresiz bir pervaneye... Esmâ... Yoksa onu birine mi verecekler? Yoksa söz mü kesildi?” (AB, s.31)

“Yusuf'un yüreğinde bir ateş. Besbelli Esmâ'ya söz kesilmiş... Bu onun mendil alayıdır. Başka kimin olabilir?” (AB, s.206)

Toplum, ahlaki değerlerle çelişen aşkı tepkiyle karşılar. Aşk daha çok genç insanlara yakıştırılır. Yetişkinlerin daha erken yaşlarda aile kurması beklenir. Aile kurumuna çok değer veren toplum, ailenin yıkılmaması için önlemler alır. Ailedeki yetişkin ve evli insanların başkalarına aşk duyguları beslemeleri toplum tarafından dışlanmalarına neden olur. Recai Özcan, yetişkinlerde aşkın toplum tarafından farklı karşılanmasının sebebini şöyle açıklar: “Aşk ilişkisi yetişkinlerde “ürkütücü” görünür. Ürkütücüdür, çünkü aşk ilişkisi eskiyi temelinden sarsar. Yetişkin insanın o yaşa kadar bir aile kurmuş olması gerekir. Aile geleneksel kurumların en güçlüsüdür. Bu kurumların yıkılmasını toplum ne ister ne de yıkılmasına izin verir.” (Özcan, 2008: 322) *Arada Kalmış Tebessüm* romanında, evli ve yetişkin bir kadın olan Nihan Hanım eşinin asistanına aşık olur. Nihan Hanım bu aşk yüzünden kızı ve etrafındakiler tarafından içten içe ayıplanır; ancak bunu kimse dile getirmez çünkü ölümcül bir hastalığa yakalanan Nihan Hanım bu aşk sayesinde son günlerini mutluluk içinde geçirmektedir.

“Artık aşk bitmiştir denilirken, yaşamayla ilintili birçok şeyin yalnız genç insanlarda hüküm süreceği inancı bunca kök salmışken. Belli bir yaştan sonra aşkın yakıştırılmadığı bir yaşlı kitlenin içinde Nihan Hanım elli sekiz yaşında yeniden âşık olarak, bu kuralı zorluyordu işte.” (AKT, s.19)

Nihan Hanım’ın genç asistana duyduğu aşk, evlendikten sonra birbirinden bağımsız yaşayan, saygının ve sevginin yitirildiği, duygusallığın en düşük seviyelere itildiği ailelerin varlığına örnektir. Eşinden yeterince ilgi ve sevgi göremeyen Nihan Hanım, bu evliliğin sadece maddi hazlar üzerine kurulduğunun farkındadır. Evliliğinin kendisinden götürdüğü yanları, genç asistana duyduğu aşk ile yeniden bulmaya çalışır.

Nihan’ın eşine karşı sevgi duymadığı gibi artık onun kişiliğine olan saygısı da tükenmiştir. Onun için evliliği artık solgun bir ağaç görüntüsündeydi. Eşi ise bilgi yığınları arasında yok olmuş bir insandır. Sevinç Çokum, Nihan ve Duran Usveren evliliği örneğinden hareketle kurum olarak ayakta kalan; ancak sevgi ve saygı bakımından tüketilmiş evliliklerin hikâyesini gözler önüne serer.

“Feda gelip gittikçe bu evliliğin sadece dayısı için değil, Nihan Yenge için de çoktan ölgün dallarını sulara bırakmış bir ağaca dönüştüğünü seziyordu. Diriltmek için dürişmesi, gayreti de yoktu zaten. Nihan Yengeye göre Duran Usveren bilgi yığınlarıyla kurulu bir sistemden hayata bakmakta olan biriydi artık.” (AKT, s.18)

Evliliklerde eşlerin birbirine denk olması önemlidir. Sosyal statüleri bakımından farklı olan çiftlerin evliliklerinde aşk ve samimiyetin sarsıldığı görülür. “Evlenecek olan kadın ve erkeğin birbirlerine; sosyal statü, zenginlik, din ve ahlak bakımından denk olması, küfüvlük olarak adlandırılmaktadır.” (Namlı, 2010: 343) “Birbirine küfüv olmayan evliliklerde, tarafların maddî varlıklarına göre birbirlerine duydukları muhabbetin derecesi değişmektedir. Sosyal tutum da bir zengin bir yoksul insanın evliliklerine şüphe ile bakmaktadır. Maddi varlık, aşkı ve samimiyeti zedeleyen bir birliktelik engeli olarak görülmektedir.” (Namlı, 2010: 346) Sınıfsal farkların sürekli bir çatışmaya dönüştüğü, dar gelirli ailelerin hor görüldüğü bir toplumda aşık olan Didem Hanım, ailesi tarafından reddedilir. Evliliği, ailesi ve çevresi tarafından kabul görmediği gibi aşkı küçümsenir ve alay konusu olur. Aşkı uğruna ailesini, kariyerini, işini bırakır ve aşkına sahip çıkar.

“Konuyu dallandırıp budaklandırmasının Günce’yi incitebileceğini düşünerek sustu. Sonuçta dar gelirli bir ailenin, Tesbihçi Osman Ustanın muhasebeci oğluyla evliliği ailenin bu kanadında kabul görmemişti. Üstelik felsefeci Didem Hanım kariyer yapabiliirdi üniversitede kalıp. Ama olmadı, bekleneni veremedi, gitti o çocuğu sevdi yani Feda’nın babasını...” (AKT, s.123)

Sınıfının kurallarını zorlayan, ailesi ve sınıfıyla çatışmaya giren Didem Hanım, ailesine göre yanlış bir yol seçmiştir ve aşk gelip geçicidir. Üstelik aşık olduğu insan kendisine denk değildir. Didem Hanım, yanlış aşkı ve sınıfına göre yanlış seçimi nedeniyle kapıların hepsini kendi eliyle kapatmıştır. Ağabeyi Profesör Duran Usveren bile onu hayatından siler ve evinde kız kardeşinin adının anılmasına bile tahammül edemez.

“Güneş kalmağa kararlıydı ama annesi, ‘Kar topluyor.’ derdi böyle anlarda. Aileye göre yanlış bir yol seçip, gösterişsiz, kanaatkâr tesbihçi Osman Ustanın oğlu

Özer’le evlenen annesi birçok kapıyı kendi eliyle kapamıştı. Didem Hanım, ağabeyi Duran Usveren’in de gözünde silik bir hatıraydı artık.” (AKT, s. 14)

Tren Burdan Geçmiyor romanında gazeteci Nüzhet bir Rum kızına aşık olur ve onu bir türlü unutamaz. İreni evlenip Yunanistan’a döner; ancak Nüzhet onu kalbinde yaşatmaya devam eder. Her kadını İreni’nin suretinde görmeye başlar. Hangi kadına yaklaşmaya çalışsa o kadında İreni’den kalma bir alışkanlık ya da özellik görür. İreni’nin aşkını yüreğinden atamayan Nüzhet, yaşı ilerlemesine rağmen bir yuva kurmaz, bekâr olarak yaşamına devam eder.

“Bir kız vardı... dedi Nüzhet. O sıralar adamakıllı aşkıttım ona.” (TBG, s.26)

Nüzhet’in yaşadığı duygusal yoğunluk ve psikolojik bunalım onu sürekli bir hayal âlemine sürükler. Servet-i Fünun dönemine ait roman kahramanları gibi yere göğe sığmaz, aradığı sevgilinin İreni mi yoksa bir hayal mi olduğu kuşkusuna düşmeye başlar. İreni her defasında başka bir kadın suretiyle kendisini karşılar.

“Ben hep aynı insanı sevdim; fakat o her defasında suret değiştirdi. Aslında o hep aynı insandı. Zihnimde yarattığım biriydi.” diyen şair kimdi?” (TBG, s.15)

Doğu ve Batı toplumlarındaki kadınların statüsüne değinen Çokum, İreni’nin kişiliğinde özgür ve kural tanımaz kadın kimliğini ortaya koyar. Toplumun ahlaki normları dışında hareket eden İreni, yıllar sonra Nüzhet’e bir mektup yazıp onunla görüşmek istediğini söyler. Türk toplumunun yerleşik ahlak kurallarına uygun olmayan bu davranış, Batı’da yetişmiş bir kadın için sorun değildir.. Görüşme sırasında Nüzhet’i hala sevdiğini itiraf eden İreni, aşksız evliliklerin tutsak kahramanlarının aksine kuralları zorlayan kadın rolündedir.

“Gemiler yol gösterdi. Ah Nüset! Çok zaman olmuştur; ben evlendi, iki çocuğum var. Fakat ben seni unutmadı... Seni de İstanbul’u da...” (TBG, s.17)

Romanda dikkat çeken önemli bir konu da Aysan ve Simay’ın aşkıdır. Toplumun kuralları ile aşkı arasında sıkışıp kalmış seramikçi kız Simay ile gazeteci Aysan’ın aşkları, ihanetleri anlatılır. Romanda eski aşkların sadakati değil, çıkarlar doğrultusunda harcanan aşkların yaşandığı görülür. Kadın ve erkeğin birbirlerinden

beklentilerinin farklılaştığı, artık sevginin evlilik ile meşrulaştırılması yerine evlilik dışı ilişkilerin tercih edildiği bir toplumda aşkı eski saflığı ve sadakatiyle elde etmeyi arzulayan Simay bunun bir hata olduğunu anlar. Aşka eskisi kadar değer verilmediğini, aşkın soldurulup araç haline dönüştürüldüğünü insan ile birlikte aşkın da harcandığını hayal kırıklığı içinde kabullenir. Yazar, aşkın anlamsızlaştırılmasını gazeteci Süsen Divitçi'nin sözleriyle aktarır:

“Aşkı soldurmak... Bu kaybın insandan neler götürdüğünü çoğumuz doğru dürüst bilmeyiz. Hatta kimi zaman aşktan o kadar acı çekeriz ki ondan kurtulduğumuzda tuhaf bir biçimde seviniriz, aşktan kurtulmak şifaya kavuşmak gibi gelir bize. Oysa öyle değil! Asıl ondan sonra kuruyan bir dere yatağına yeniden su beklerken o çoraklaşmanın sancuları daha dipte, daha köklerde olur. Daha fazla kavrulmuş, daha fazla yanmış... Çoraklığın içinde yitkin biri olma hali. Sana şunu sormak istiyorum. Hep bir doğru çizgide yürüyenler mi, yoksa kırık çizgileri, düşüşleri olanlar mı seni ilgilendiriyor?” (TBG, s. 57)

Geçici zevklerle ilişkilerini sürdüren bireyler arasında duygusal bağlılık neredeyse yoktur. Birbirlerine pamuk ipliğiyle bağlı olan gönüller çıkarlar ve zevkler doğrultusunda yön değiştirebilmektedir. Simay'ın yokluğunda onu isteyen ve aklından çıkaramayan Aysan, Simay ile olduktan sonra ondan başka kadınlarda sevgi ve ilgi arar. Sadakat ve saflığın yok oluşu ile birlikte maddi hazlar anlam kazanmaya başlar. Simay, diğer erkeklerden farklı sandığı Aysan'ın da zamanla aşkı tükettiğini fark eder. Bütün erkekler aynıysa Nüzhet'in aşkının neden eskimediğinin cevabını merak içinde arar.

“Peki ama Nüzhet'in aşkı neden eskimemişti? Aşk mıydı o yoksa başka bir şey mi, tutku mu, bağımlılık mı, fantezi mi, kendi yazdığı ve oynadığı bir şey mi?” (TBG, s.70)

Kadın ve erkek ilişkilerinde her iki tarafın aşka bakış açıları farklıdır. Simay sığınacağı, güveneceği ve kendisine sadık bir eş hissiyle kalbini açtığı Aysan'ın farklı kişiliğini çözmeye çalışırken patronu Fulya'nın Aysan ile ilgili düşünceleri aşka olan inancını derinden sarsar.

“ O çocuğun sana uygun biri olduğunu sanmıyorum, o çocuk seni üzer. Zannımca... Hem yıldızına baktın mı? Burcunu, yükselenini biliyor musun? Senin yıldızının kapsamına giriyor mu? Ne dersen de, çok hırslı biri. Kimbilir kaç kişiyle... Bana bile nasıl baktı. Ben anlarım, böylesi kadını horlar, alıp koklayıp bir tarafa atar. Seni nasıl algıladı, bilemiyorum. Cinselliği ön planda olmayan birini... Bu konuda özel bir gayretin yok, biliyorum. Nasıl fark etti seni, anlamadım doğrusu. Neyinle fark etti? Gazeteci gözüyle mi baktı? Simay ben insan sarrafıyım; o aşık olamaz. O sadece tutkuyla ister. Sahip olmayı ister. Sonrası... Bağlanamaz kimseye. Sadakat ha? Anlamının bile bilmez o kelimenin.” (TBG, s.146)

Çektiği aşk acısının yanında Aysan’ın ilgisizliğine de katlanan Simay, hayalindeki aşk evliliğini yapamayacağını anlayınca Aysan’la konuşmaya karar verir. Aysan’a İznik’e geri döneceğini orda işine devam edeceğini söyler. Bunları söylerken Aysan’dan bir tepki ve aşk belirtisi görmek ister; ancak Aysan artık aşkın değil işinde yükselip tanınmanın peşindedir. Aysan’ın sözlerinden zaten hiçbir zaman tutkuyla Simay’a bağlı olmadığı anlaşılır. Kalmak için bir tek söz bekleyen Simay, hayal kırıklığına uğrar; çünkü sevgilisi kalmasını değil gitmesini ve yolunu çizmesini ister. Aşklarının bireysel tutkular arasında çıkmaza girdiğini gören iki sevgili yollarına bağımsız olarak devam ederler.

“- Düşünceni söylemedin.

- Söylemedim çünkü düşünmedim... Yani şimdi düşünüyorum. Kararlarına karışmam. Karışmayı da istemem. Bir şeyler yapmak istiyorsun. Kendini aşmak... Yap bunları. Bazen önemli olabilir bu gibi durumlar. Çünkü ben de dar zamanlara giriyorum artık. Belki buralarda olmayacağım bir süre. Gazetenin patronu yurt dışından filan söz etti.

Duygulara teslimiyeti reddeden yapısıyla Simay’ın kararını uygulaması için yolunu açıyor. Onun beklediği başka sözlerdir belki. “ Ne olur Simay gitme...” demesi. Demiyor.” (TBG, s.267)

Aysan’dan olumlu bir cevap alamayan Simay, Nüzhet ile vedalaşıp İznik’e döneceğini söyler. Yıllarca İreni’nin aşkını kalbinde samimiyetle taşıyan Nüzhet bu

gidişe şaşırır. Çünkü birbirini seven insanların aşkı bu kadar çabuk ve acımasız bir şekilde tüketmelerine bir anlam veremez.

“Dükkâna veda etmiş, İznik’e dönüyormuş. Aysan bitti mi? Aysan mı bitirdi, o mu? Bu kadar çabuk mu bitiyor şimdinin aşkları. Öylesine ne denir peki?” (TBG, s.278)

Lacivert Taşı romanında Klasik edebiyatımızda işlenen aşk hikâyelerine benzer bir aşkı konu edinen Sevinç Çokum, üç bölümden oluşan kitabın birinci kısmını Selvi Bey ve Karanfil Gelin’in unutulmaz aşkına ayırır. Selvi Bey, Karanfil adlı bir kıza aşık olur ve yıllarca onun hasretiyle yaşar. Sevdiğinin aşkıyla hasta düşen Selvi Bey’in iyileşmesi için ailesi her yola başvurur.

“Her ne kadar İbni Sina pirimizin asırlar evvelki öğütlerine dayanıp sevda giderici gıdalar vermeye çalışsak da Selvi Bey düzelemedi. Bir defasında kervana onu da kattım, bedeni yoruldukça bu tutku uzaklaşır diye düşündüm, ama sıralı, arkası bilinmez dağlarda, تنها ve sarı çöllüklerde daha da kötü oldu. Sevdiğinden uzaklaştıkça yüreğindeki okun ucu derinleşti, okun temreni onu halsiz ve dayanaksız bıraktı.” (LT, s.58)

Selvi Bey’den büyük bir abisi vardır ve geleneklere göre önce büyük erkek çocuğun evlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle sevdiği kıza talip olamayan Selvi giderek hassaslaşmaya hastalıklı bir hal almaya başlar. Oğlunun bu durumuna dayanamayan Hicret Bey bu geleneği yıkmaya ve oğlunu bu dertten kurtarmaya karar verir. Ancak geleneklere son derece bağlı olan Telli Hanım ısrarla buna karşı çıkar, önce Devran Bey’in evlendirilmesi gerektiğini savunur.

“Selvi’nin durumu, o kız yüzünden başımıza gelenler, yedi senedir bu kızdan vazgeçmeyişi beni iyice kaygılandırıyor. Sık sık hastalanması da... Gerçi daha önce göstermiştik, hassas bir bünyesi varmış. Onu ara sıra evimize ve bağlara uğrayan dostum Hekim Cömert Bey’e gösterebilirdim.” (LT, s.64)

Oğlunun aşk derdine çare arayan Hicret Bey, Karanfil’in ailesinin sınırsız zenginliğinin oğlunun aşkının önünde hep bir duvar olacağını farkındadır. Belki zamanla bu sevdadan vazgeçer diye bekledikçe oğlunun aşktan sararıp solduğunu

farkına varır. Aşkın bu yakıcı ve yıkıcı ateşinin oğlunu nasıl mahvettiğini hayretler içinde görür.

“Oğlum yedi sene önce Şirvan bahçelerinde bir kız gördü. Adı Karanfil’di. Yokluğu bilmeyen, sınırsız bir zenginliğin el üstünde büyütülmüş kızı... bu uyuşmazlık zamanla duvar olurdu aralarında ama anlatamadım oğluma. Dağ gibi odun yığsan, ateş bile yana yana söner. Karanfil, ağabeyimin hanımı Nergis Yenge’yle akrabaydı. Çocuklarım, ara sıra amcalarıyla Şirvan’a gidip eğlenir, yengemin bahçe işlerine yardım ederlerdi. Selvi bu kızı bir cigor bayramında oralarda görmüş, karanfilli entarisiyle. Anlatırlardı, duyardım. Çok isteyeniy varmış, ondan namlıymış; bir yere çıktığında anası yanaşma yaşlı bir kadını yanına katarmış. Aslında Karanfil Kız da adı, kendine yaraşır Selvi’ye tutkunmuş.” (LT, s.66)

Aşkın kutsallığına inanan Hicret Bey, aradaki engellere rağmen oğlunun gönlündeki yaraya çare olan Karanfil’i istemeye gider. Evliliğin ticari kaygı ve pazarlıklardan arındırılması gerektiğini her fırsatta savunan Hicret Bey, Karanfil’in ailesinin aynı fikirde olmadığını görür. Aşkın önemini kavrayamamış aile, aşkın değerini altınlarla, gümüşlerle, eşya ve hayvanların varlığıyla ölçmeye çalışır. Oğlunun gönlünde yanan ateş hatırına o pazarlıklara tahammül etmek zorunda kalan Hicret Bey, tuttuğu günlük defterine bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şöyle not eder:

“Oğlumun hatırı olmasa bu adama,” Kusura bakmayın ama sizin rızıkların tayinin konusunda Allah’ı maliye nazırı gibi vasıflandırmanız beni ziyadesiyle rahatsız etti,” der, derhal o mekanı terk edip çeker giderdim.

Çocukların birbirlerine tutkunluğu yanında bu pazarlıklar, bu göz süzmeler neyin nesiydi? Şu kadar altın, şu kadar gümüş, eşya, hayvan, arşın arşın kumaş, bez şu bu... Kızlarına talip olduğumuz bu insanlar, gırtlığımızı sıkın alacaklarımız suretindeydiler adeta. Devlete ve mültezime vergisini ödeyebilmek için tefeciye borçlanan köylünün durumundaydık neredeyse.” (LT, s.86)

Aşk ızdırabı, yüreği yaksa da sabır aşka yakınlaştırır insanı. Aşk için çekilen çileyi kutsal sayan Mevlana, sonunda mutluluğun olduğunu müjdelir. “Mevlana bunu buğdayın kırılıp ufalanmasına benzetir. Nasıl ki buğday ufalanınca zayı olmaz aksine un olup ekmeğe haline gelirse âşık da ızdıraplarının, kırılmalarının sonunda apaydın hale gelir.” (Çelik, 2006: 49)

Çektiği yedi yıllık aşk acısından sonra sabrının karşılığını almaya başlayan Selvi, düğün gecesinde babasına aslında aşk acısının hala geçmediğini, sevdiği kıza hala özlem dolu olduğunu itiraf eder. Mecnun’un Leyla ile karşılaştığında onu tanımaması ve kendi Leyla’sının aslında içinde olduğunu fark etmesi gibi Selvi de cisim olarak değil sevdiğine ilahi bir aşk ile bağlanmıştır. Ona kavuştuğu an aslında sadece cismani bir vuslattır. Sevgiliye kavuştuğunu sandığı an aslında yüreğindeki aşk çiçeklerinin solduğu andır. Mevlana’nın aşkı tarifindeki gibi Selvi de çektiği sıkıntılardan sonra beşeri aşktan geçmiştir. Düğün gecesinde kavuşmanın hazzını değil, asıl özlemi duymaktadır. “Gerçek âşık bu dünyadan vazgeçip gerçek sevgiliye yönelendir. Âşık aşk yolunda ilerlerken çeşitli merhalelerden geçer. Bunların başlangıcında beşerî unsurlar da vardır. Fakat âşık bunlardan da geçerek Hakk’a yönelir. Âşık, Allah’ı ne şekilde severse sevsin yönünü Hakk’a döndürmüştür. Tabi bu yönelişin asıl kaynağı yine ilahidir.” (Çelik, 2006: 61)

“Ben sanki hala sevdalı olduğum kızın özlemini çekerim. Evlendim ancak ona kavuşmamış gibiyim.”

“Neler söylüyorsun Selvi oğlum? İşte sevdiğin biraz ötede telli duvaklı; daha ne istersin?”

“Ben onu cisim olarak düşünmemiştim baba. Şimdi sanki içimin gizliliklerinde saklanan çiçekler boyun büktü.” (LT, s.120)

Selvi’nin sözlerinden sonra iyice huzursuzlaşan Hicret Bey hep aylar önce gördüğü rüyanın gerçekleşmesi korkusuyla irkilir. Düğün gecesini Selvi, kalbiyle birlikte ruhunu da hapseden sevdasına yenik düşer ve ölür. Kalbinde solan aşk çiçekleri gibi o da aşkıyla birlikte solar gider.

“Ölüm sebebinin, aşırı heyecanın kalbe vurması olduğu düşüncesindeydi. Bahar çağındaki oğlumu gülsularıyla yıkadık, kefenledik. Soran olduğunda sevdadan öldüğünü söyledik. Oysaki Selvi bir sınava girmiş olduğunu kavradığı saatlerde ten ve ruh arasında bocalıyor, elinden uçup giden aşkının kanat çırparak uzaklaştığını görüyordu.” (LT, s.130)

2.1.4. Evlilik İle İlgili Gelenekler

Evlilik insan hayatında önemli bir geçiş dönemidir. Bireyin yaşamında olduğu kadar toplum yaşamında da evliliğin fonksiyonu önemlidir. Evliliğe ait kültürel unsurlar her dönemde ve her toplumda görülür. Toplumsal yapının temelini oluşturan aile ve buna geçiş dönemini ifade eden evlilik ile birlikte gelenekler de anlam kazanır. Çeşitli sembol ve davranışlarla birlikte kalıplaşan gelenekler toplum hayatında önemli bir yer tutmaya ve yaygınlaşmaya başlar. Uygulanış ve anlam bakımından farklılık gösteren gelenekler, toplumun yaşayış biçimi, inanışları ve olaylara bakış açısı hakkında bilgi sahibi olmak için ipucu niteliği taşırlar.

Cemallettin Çopuroğlu, geleneklerin ortaya çıkışı ve anlam kazanıp köklüleşmesi sürecini şöyle aktarır:“İnanç ve değerler şeklinde formüle edilen anlam sistemleri, ritüellerle somutlaşırlar, davranışlarda görünür hale gelirler. Ancak anlamları somutlaştıran ritüeller, öylesine köklü örf ve adetler haline gelip gelenekleşirler ki, arka planlarındaki anlam boyutu ortadan kalktığına ya da değiştiğinde dahi varlıklarını sürdürürler. Kendilerini, ortaya çıkan yeni anlam sistemlerine veya pratiklere uydururlar. Dolayısıyla, bu günkü anlayış ve kavrayışımız çerçevesinde bize anlamsız gelen pek çok geleneğin, millet hayatının geçmişindeki kültür yaşantılarının aktarılagelen tortuları olduğunu görmek gerekir. Bu tortuları anlayıp açıklayabilmek ve belirli bir sonuca ulaşabilmek için öncelikle mevcut durumun belirlenmesi gerekir. Daha sonra hem bunların kültür ve inanç tarihimizdeki mahiyetlerini, hem de Türk kültür coğrafyasındaki benzerliklerini belirleyerek karşılaştırmalı bir çalışma yapılmasıyla ancak, sağlıklı bir sonuca ulaşabiliriz.” (Çopuroğlu, 2000: 2)

Gelenekleri ve evlilik sürecinde sosyal ilişkileri etkileyen değerleri daha iyi anlayabilmek için bu geleneklerin toplumda uygulanışlarına bakmak gerekir. Sevinç

Çokum'un romanlarında toplumumuzda yaygın olan birçok gelenek görülür. Evlilik öncesi, evlilik aşamasında ve evlilik sonrasında karşılaşılabilecek gelenekler renkli görüntüler oluşturur. Evlilik öncesi gelenekler daha çok kız beğenme, kız isteme, talip olma ile ilgili olanlardır. Bunların bir kısmına görücü usulü evlilik konusunda değindik. Geleneklerin yaşatılması ve uygulanması bakımından nasıl bir sıra izlendiğine bu bölümde yer vermek istiyoruz.

Hilâl Görününce romanında Kırım halkının örf adetlerinden örnekler sunan Çokum, evlilik öncesinde toy törenlerine halkın hepsinin katıldığını ve evlilik çağında olan insanların kendilerine uygun eşi bulmaya çalıştığını yazar. Her iki tarafın gönlü olursa erkek veya erkeğin ailesi gelin adayına talip olur. Arslan Bey'in annesi ve Şirin arasında talip olmayla ilgili şu diyalog geçer:

“- Görmez olur mu? Toyda, düğünde, kırdan bayırda görmüş olmalı. Gönlü varsa, talip olurdu.” (HG, s.120)

“- Bugün dua ve dilek günüdür. Delikanlılarda, evlenme çağına gelmiş kızların karşılıklı çin söyleyecekleri bir gündür. Dilekler dualar kabul olsun gönüller hoş olsun.” (HG, s.77)

Aile ve evlilik kurumuna önem veren Türk topluluklarında bazı ortak özellikler dikkat çeker. Kırım Türklerinin yaşayışlarına bakıldığında evlilik öncesinde bazı geleneklerin Türkiye'de yaşayan Türklerle aynı olduğu görülür. Evliliğin düzenli bir şekilde sürmesi ve bu süreçte sorun yaşanmaması için önceden bir eş profilinin oluşturulup ona uyan kişiyle evlenilmesi yaygındır. Eş olarak alınacak kızın hem güzellik olarak hem ahlak hem de evin düzenini sağlama bakımından istenilen özelliklerde olması önem taşır. Arslan Bey'in evliliğe pek sıcak bakmadığını bilen ailesi onun gönlünü kazanabilecek, evinin düzenini sağlayıp aynı zamanda eski eşini aratmayacak bir eş bulmaya çalışır.

“Kadın yine de yakasını bırakmıyor, yalvarıp duruyordu. Şirin Gelin ise uzak durup, Arslan Bey evlenmez. Bana yüklemeye bu işi. Hem onun kahrını kim çeker ki? Sonra oğluna Göknur Hanım'ı aratmayacak biri lazım. Yüzü de huyu da aruv olmalı. Marifetli, hünerli... O kadar kolay kimseyi beğenmez.” (HG, s.11)

“Aileler kız vermede erkeğin askerliğini yapmış olması, geçimini sağlayabilecek durumda olması, ahlaklı olması ve çevresinde iyi tanınması gibi özelliklere sahip olmayı başlıca kriterler olarak görmektedirler. Eskiden malı mülkü fazla olanlar tercih edilirken, günümüzde okumuşa ve memura kız verme eğiliminin gittikçe yaygınlaştığı belirtilmektedir. Erkeğin belli bir eğitim düzeyine sahip olup olmadığına ve mesleğine bakılmaktadır. Kızlarda ise; belli başlı iyi bir ailenin kızı olması, belli bir olgunluğa ulaşmış olması, namuslu ve ahlaklı olması özellikleri aranmaktadır. Ayrıca kızlarda güzellikle birlikte, hamaratlık, soy, konuşma hal ve tavırlar gibi niteliklerle birlikte belli bir bilince ulaşmış olması da dikkate alınmaktadır. Ailelerin denk olması da, büyük ölçüde dikkat edilen bir husus olmaktadır.” (Çopuroğlu, 2000: 172)

Arslan Bey’i evlendirmek isteyenler her durumu göz önüne alarak karar vermeye çalışır. Her iki tarafın da birbirine denk olmaları için çaba harcarlar.

“- *Şu Arslan Bey’i de evlendiremedik, dedi. Acep Bahçesaray’da münasip bir kız var mıdır? Gelinlik çağına gelmiş nice kızlarımız olmalı da, ben bilmem.*

- *Aman babay... O evlenmez!*

- *Neden a kızım? Münasip birini bulunca niye evlenmesin? Şöyle düşün bakalım, hatırına kimler geliyor? Arslan’ın bir balası var, ona göre düşün. On beşinde kız bulsan, olmaz. Çünkü Emircan on birindedir. Ona nasıl analık edecek?*

Şirin,

- *Doğru babay, dedi. Yaşı otuza varmış bir kız da evde kalmış demektir. Böylesini de Arslan Bey almaz.*

Nizam Bey,

- *Bu da doğru, dedi. Boynu bükük Arslan’a boynu bükük bir dul lazımdır.*

Şirin lafın nereye varacağını sezerek kızardı.

Ne diye on beşindeki kızı almasın? Pekala alır. Dul kadının kahrı çekilir miymiş? İkide bir ah edip, ilk göz ağrısını arar. Arslan Bey böylesini istemez. Ben ona taze bir kız bulayım.” (HG, s.366)

Aileler kendi belirledikleri özelliklere uymayan kişilerle çocuklarının evlenmelerine karşı çıkarlar. Aile yapılarına ve görüşlerine uygun olmayan kişilerle yapılan evliliklerde çocuklarının mutsuz olacağına inanırlar. Bu durum çoğu zaman evlilik çağındaki insanlar ile ebeveynler arasında çatışmaların çıkmasına neden olur. Aileler bazen de bu durumu ileriye götürerek evlenecek kişileri iki taraf arasında bir seçim yapmaya zorlarlar. *Arada Kalmış Tebessüm* romanında ailelerin çocuklarıyla yaşadıkları bu duruma örnek verilir. Oğullarının eş olarak seçtiği kızın tesettürlü olması ailenin bu evlilik isteğine mesafeli yaklaşmalarına neden olur.

“Bir kız vardı, iş arıyordu, bizim büroda iş verdim. Derken duygusal ilintiler, ilmekler oluştu aramızda. Ailem fark etti. Kıyamet koptu. Türbanlı kızı istemiyorlar.” (AKT, s. 82)

Aileler arasında yapılan görüşmelerden olumlu bir sonuç alındığında söz kesmek ve evliliğin ilk adımını gerçekleştirmek üzere yakın akrabalarla kız evine gidilir. Böylece söz kesildiği ilan edilir. Bazı Türk toplumlarında sözün kesileceği gün kalın/kalın veya başlık parası denilen konuda da anlaşmaya varılmaya çalışılır. Bazı çevreler bu geleneğe karşı çıkıp kadının bir pazarlık mal konusu edildiğini savunurken bazıları ise bunun sadece bir hediyeleşme olduğunu savunur. Hemen hemen birçok Türk topluluğunda görülen bu konu hediyeleşme olarak görülür.

Kazaklarda kiyit, olarak geçen bu gelenek diğer topluluklarda kalın şeklinde kullanılır. “Kiyit, Kazaklarda hâlâ yaşayan bir gelenektir. Dünürlüğün asıl işareti sayılan kiyit, bir yakasına kunduz kürkü geçirilmiş giysi, kurt kürkünden yapılmış bir palto, güzel bir hah ya da kıymetli başka bir eşya olabilir.” (Köse, 2001: 135)

Bazı toplumlarda kalın ya da başlık parası denilen para, hediye vb. bedel ödenmediği sürece nikâh kıyılmadığından evlilikler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Maddi durumu iyi olmayan erkeklerin evliliklerinde büyük bir problem olan bu durum kızların küçük yaşta evlendirilmesi, beşik kertmesi, kız

kaçırma vb. gibi bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Çokum eserlerinde söz sırasında belirlenen kalın veya hediyeleri eleştirel bir dille aktarır. Hediyeleşmenin ve isteklerin sınır tanımaması, aileleri zor durumda bırakması olumsuz bir durum olarak dile getirilir. Oğlunun sevdasına çözüm bulmak için her şeye katlanan Hicret Bey, kız tarafının istediği hediyeler, mal, mülk ve kumaş gibi istekler altında giderek ezilir.

“Ertesi gün, Vahram Usta'nın dükkânına uğrayıp Selvi'nin evleneceği Karanfil Gelin için altın bilezik, küpe gibi takılar aldım.” (LT, s.101)

“Düğün yakınlaşmıştı. Kız tarafı için seçilen hediyelikler, damat yakınlarına sunulmak üzere hazırlanan sabahhiyeler gitti geldi gitti geldi.” (LT, s.118)

Ağustos Başağı'nda söz kesildikten sonra ailelerin birbirine karşılıklı gönderdikleri hediyelerden söz edilir. Bu hediyeler çeyiz şeklinde olabileceği gibi mal, para ve mücevher, hayvan veya kumaş da olabilmektedir.

“İşte süzme yoğurt torbaları, çerezler, kumaşlar gidiyor. Kız tarafı da hediyelerini hazırlamıştır. Esmâ ak bohçaları birer birer kapatmıştır. Damat için Osmanlı mendili de hazırdır elbet. Kenarlarına hangi oyaları, hangi çiçekleri işledi acep? Belki dağ çiçeklerini, menekşeleri, baharları... Damat bunu yakasına takacak.” (AB, s. 206)

Çırpıntılar'da yine söz için getirilen hediyeler vardır. Bütün yakın akrabalar eşliğinde söz kesilir ve ailelere hediyeler verilir. Aileler arasında kaynaşmaya vesile olan söz kesme töreni ile yakın akrabalıklar kurulur.

“Söz kesileceği gün nasıl da heyecanlanmışlardı. Elllerinde seçilmiş taze çiçeklerden sepetler... Taze bir kan dolaşıyordu damarlarında. Göçmenlikle budanmış, eksilmiş yanları tamamlanıyordu. Kaybettikleri yakınlarının boşlukları kaynaşacakları yeni ailenin insanlarıyla dolacaktı değil mi? Çikolatalar, söz hediyeleri, gülen mutlu yüzler... İnsanlar hep böyle güzel işler için bir araya gelmeliydiler. Hayat çizgisindeki belirli, sayılı mutluluklardan biri... Alabildiğine yaşamalı bunu...” (Ç, s.173-174)

Söz kesildikten sonra kız evinde düğünden önce yapılan hazırlıklar başlar. Bunların en başında çeyiz düzme gelir. “Çeyiz, sözlüklerde *gelin için hazırlanan her türlü eşya, evlenen kadının götürdüğü mallar* biçiminde tanımlanır. Bu tanımın içinde bir evin gereksinimi olan tüm eşyalar vardır. Sözlük anlamı dışında, hukukta çeyiz *baba ya da ana tarafından, örf ve âdete göre evlenen kız çocukların evin döşenmesi için verilen taşınabilir eşya ya da bir kimsenin evlenmek üzere olan veya evlenmiş bulunan fûruuna (evlat ya da torunlarına), bağımsız bir yuva kurmayı sağlayan, evlilik ilişkisini dikkate alarak yaptığı ivazsız (karşılıksız) teberru* anlamında kullanılmaktadır” (Öztürk, 1983: 167).

Eski dönemlerde çeyize yapılan işlemler kadın ve erkek arasındaki iletişimi sağlardı. İşlenen motifler ve desenlerin belli anlamları olur kadının erkeğe sevgisini ifade etmede araç görevini üstlenirdi. Doğa unsurlarından, çiçeklerden ve değişik renklerden örneklerle işlenen çeyiz motifleri damat için gönderilecek hediyeleri de süsler. *Ağustos Başağı*'nda damat için işlenen çeyizlere dikkat çekilir.

“Damat için Osmanlı mendili de hazırdır elbet. Kenarlarına hangi oyaları, hangi çiçekleri işledi acep? Belki dağ çiçeklerini, menekşeleri, baharları... Damat bunu yakasına takacak.” (AB, s. 206)

Toplumların bazılarında kız tarafının olumlu cevap vermesi üzerine kız evi bir kadın topluluğuyla damada mendil yollar. İletişim imkânının sınırlı olduğu zamanlarda bu gelenek sıkça görülmektedir. Gönderilen mendile çeşitli işlemlerle duygular aktarılır. Böylece iki taraf arasında iletişim başka araçlara gerek kalmadan sağlanmış olur. Türkiye’de çalışmalar yapmış bazı gezginlerin seyahatnamelerine de konu olan mendil yollama geleneği ile ilgili açıklamalar dikkat çekicidir.

“R.R.Madden’in seyahatnamesinde de, Türk kadınlarının “görünmez sevgililerine” değişik kur yapma metotlarının bulunduğu bildirilmektedir. Bu tür simgelerden örnekler veren gezgine göre gül, bülbülün güle olan arzusu gibi sevgilinin sevdiğine olan arzusunu göstermekte, sümbül kadının sevgiliyle konuşma arzusunu bildirmekte, mendilin üzerine karanfil işlemek ise aşk mektubu anlamına gelmektedir. Spenser da, Türklerin evlenme şekilleri ile ilgili bilgiler verirken, sevilen kadına aşk mektubu yerine bir buket sümbül veya gül ya da karanfil

gönderildiğini ve kadının ise erkeğe mendil gönderdiğini bildirmektedir.” (Şahin, 2007: 288)

İncelediğimiz romanlarda da evlenmeyi kabul eden kızın mendil yollaması geleneğine yer verilir. *Ağustos Başağı* romanında kalabalık bir kadın topluluğunun neşe içinde yürüdüğünü gören Yusuf’un yüreğine ateş düşer, o kalabalığı Esmâ’nın mendil alayı sanır.

“Bıktın mı? Şen şakrak gidiyoruz işte. Nişana gidiliyor oğul! Nişan alayı bu. Kız evine gideriz... Yusuf’un yüreğinde bir ateş... Besbelli Esmâ’ya söz kesilmiş... Bu onun mendil alayıdır. Başka kimin olabilir?” (AB, s.206)

Çeyiz hazırlama geleneği evlenecek kızın el becerisini göstermesi bakımından önemlidir. Çeyiz hazırlıkları evlilik çağından önce hazırlanmaya başlanır. Düğün öncesindeki yoğunlukta çeyizin hazırlanması zordur. Önceden hazırlanan çeyizler gelin sandığında saklanır ve düğün günü kalabalık bir toplulukla birlikte şenlik içinde damat evine götürülür. Düşman askerlerinden kaçıp göç etmek zorunda kalan insanlar birkaç eşya ile evlerini tek etmeye başlar. Evlilik çağındaki Esmâ için o anda en önemli eşyası çeyiz sandığıdır. Sandığı orada bırakıp gitmeye gönlü razı olmaz ve sandığının da alınmasını ister.

“ Veli bohçayı alıp, arabaya attı.

- Başka var mı?

- Var ya... Benim çeyiz sandığı...” (AB, s.213)

Esmâ için bu kadar değerli olan sandığın için ne olacağını merak eden Veli, içindeki çeyize bu kadar önem verilmesine bir anlam veremez. Yazar diğer romanlarında eşya ile insan ilişkisini işlediği gibi bu romanda da Esmâ’nın çeyiz sandığı ile eşya insan ilişkisini vermeye çalışır.

“- Esmâ Abla... Sahi neler var bu sandığın içinde?

- Deli kızın çeyizi...

Veli şaşırıldı. Öbürü güldü.

- *Ne olacak, basbayağı çeyiz işte.*

- *Düğünden önce sereceğiz ya... Ama ben düğün müğün istemiyorum şimdi*

- *Neden?*

- *Gâvur çıkmadan evlenmeyeceğim de ondan. Öyle ahdettim.*" (AB, s.216)

Yıllarca Yusuf ile evlenme hayaliyleilmekilmek işlediği çeyizlerini gözünden sakınan Esmâ, ordu için maddi yardım gerekince hepsini satar ve parasını orduya gönderir. Memlekette en zenginlerin paralarını, mücevherlerini sakladıkları anda Esmâ'nın çeyizlerini satması çevresindekilerin Esmâ'ya tepki göstermelerine neden olur. Bunun üzerine Esmâ vatan kurtulduktan sonra çeyizin tekrar yapılabileceğini; ancak vatan elden giderse artık çaresiz kalacaklarını belirtir.

"- Kısmetine çeyizsiz mi varacaksın?

Çeyiz nedir ki Hacer'im? İçimiz şen olduktan sonra, her zaman işleriz, sen üzülme..." (AB, s.341)

Çeyiz ile birlikte kadınlar arasında sosyal ilişkilerin de geliştiği görülür. Toplumda yardımlaşmayı sağladığı gibi bazen de hazırlanacak eşyalar için görevlendirilen kimselere bir geçim kaynağı olabilmektedir. Çeyizde yar alan eşyalar genellikle dokuma ve tekstil türü eşyalar olduğundan kadınların işlemeleri paylaşımları ve birlikte bu işleri yapmaları aralarındaki sosyal ilişkileri kuvvetlendirir.

"Çeyiz kadınların işi olduğu için, çeyiz örneklerinin, görülmesi, el değiştirmesi, birbirinden örnek alınması, kadınlar arasındaki sosyal ilişkilerin tabii bir sonucu olmasını gerektirmiştir. Osmanlı çeyizlerinin, olağanüstü renk, motif ve üslup çeşitliliği, Osmanlı kadınları arasındaki üslup ve örnek alışverişi ile beslenmiştir." (Kademoğlu, 1999: 67)

*Ağustos Başağı'*nda kadınların bir araya gelip evlenecek kızlar için kilim, halı vb. çeyizlik eşyaları dokudukları görülür. İmece usulü yapılan bu işler toplumda bütünleşme ve sosyalleşmeyi de önemli derecede etkiler.

“- Allah’ın hikmetinden sual olmaz, dedi kadın. İşte o iplik tezgâhlarda dokunuyor da, arşın arşın kumaşlara, seccadelere dönüyor. Ve gelinlik kızların sandıklarında yüz akı gibi saklanıyor. Senin de aklından bunlar mı geçti oğul? ” (AB, s.30)

Bizim Diyar romanında da konağa çeyiz tamamlamak için kızlar getirildiği görülür. Konak ve halk arasında bütünleşme sağlanırken ortak amaç için bir araya gelenler arasında da sosyal ilişkiler kuvvetlenmeye başlamıştır. Eksik çeyiz ile evlenen geline iyi gözle bakılmaz. Geleneklerine son derece bağlı olan Gülsüm Hanım, kızının eksiksiz bir çeyizle gelin olmasını ister. Kızına bu konuda kötü bir söz edilmesine tahammül edemez.

“Gülsüm Hanım,

- Daha çeyizleri bitmemiştir, dedi. Pembe kızım on dördüne bastı, zamanıdır. Görgüsünden bilgisinden şikâyetim yoktur.” (BD, s.18)

“- Selanik’e eksiksiz bir çeyizle gönderilmeliydi. Çeyizi tamamlamak için nakışçı kızlar getirtildi konağa.” (BD, s.24)

Genç kızlar birbirlerine düğün için yardım ederler. Eksiksiz bir çeyizle gelin olabilmek ve bir bakıma damadın ailesine karşı kendini ispatlamak amacıyla bütün hünelerini sergilen genç kızlara yakın çevreleri de destek olur. Yeni kurulacak yuvanın eksiksiz ve düzen içinde devamlılık göstermesi için herkesin elinden geleni yaptığı görülür.

“- Çeyizlerin mi ablam?

-Hu...

-Kim bilir kiminle evleneceksin sen. Ben de su taşıyım düğününde olmaz mı?” (AB, s.340)

Çeyiz sandığında genellikle hediyelik eşyalar, ev eşyası, damat ve gelin için kıyafetler ve evin ihtiyaçlarını karşılayacak eşyalar bulunur. Sevinç Çokum, romanlarında çeyiz konusuna yer verirken sandıklarda yer alan eşyaları da tek tek

sayar. Evlenecek kızın dünyasından renkler sunan, onun hayallerinin simgesi olan çeyiz sandığına zarar gelmesine kıyamayan Yusuf, Esmâ'yı düşünür. Baskın için gittikleri köyde aradıkları evlerde kızların çeyiz sandığına dokunmadan teslim eder. Esmâ gibi o kızların da bin bir emekle yaptıkları çeyizleri yakmaya kıyamaz.

“Derken Yusuf, sandık odasına oymalı bir sandık gördü. Üstünde sırma işli bir örtü vardı. Birden Esmâ'yı hatırladı. Kapağı tutup kaldırdı. Sandığa sinmiş, lâvanta, fesleğen, limon çiçeği, gül kokusu dışarıya uğradı. Bir sürü bohça... Göz nuruyla hazırlanmış çeyizler... “Bu evin bir kızı var...” diye düşündü. Esmâ'nın da böyle bir sandığı olmalıydı. İpek, canfes, sırma, telli, misk amberli bir dünyası... Esmâ'yla evlendiğini ve böyle bir evde oturduğunu hayal etti.” (AB, s.117)

Çeyiz olarak hazırlanan eşyalar her yerde farklılık gösterir. Ancak her yörenin çeyizin içinde genellikle ev için gerekecek eşyalar bulunmasına dikkat edilir. “Gelinin el emeği, göz nuruyla yapılmış olan ve bir sandıkta saklanan; halı, kilim, kumaş, bez, dokuma, örgü ve işleme türünden giyim, yatak odası, oda, mutfak, sofrâ ve hamam takımlarından oluşan çeyiz eşyasına sandık çeyizi denilir. Büyük özen ve beceri gerektiren bu tekstil ürünleri, çeyizin aslını meydana getirir.” (Kademoğlu, 1999: 31)

“Hem konuşuyor hem de sandık içindekileri parmaklarıyla okşayıp bir bir çıkarıyordu. Peşkirler, dokuma çarşaf, kilimler, yağlıklar, çevreler, mendiller, uçkurlar, bindallılar şalvarlar, cepkenler, bohçalar, yastık yüzleri, yaygılar, çeşitli torbalar, keseler, sedef nalınlar, gümüş taslar, sırma işli Kur'an kapları, seccadeler, içlikler, çoraplar, oyalı, nihâliler, kehribar, akik, Necef tespihler, kadifeler, atlaslar, döşemelik çatmalar, canfesler, çuhalar, şayaklar, klaptanlı kumaşlar, manyaluklar, uçuk renklerde sırma işli telliler, şetariler ortaya saçıldı. Gül, lavanta ve misk kokusu birbirine karışıp ağırlaştı. Çeyizlerin en üstüne düşen bir lahuri şal kıvrım kıvrım açılıp bir yaz bulutu gibi döküldü.” (BD, s.25)

“Aypare için kızlarının çeyizlerinden kanaviçeli takımlar çıkaran Lütfiye Hanım'ı buldum sonunda.” (DZ, s.135) Çeyiz ile ilgili görülen bir başka adet de sevilen ve hünerli bir büyüğün çeyizlere yardım etmesidir. *Bizim Diyar*'da topluma pek çok faydası dokunan, her konuda halka yardım eli uzatan Gülsüm Hanım'ın

evlilik konusunda da gençleri yalnız bırakmadığı görülür. Çeyizlerin işletilmesi konusunda genç kızlar ondan yardım alırlar.

“- *Annem çok bilgili ve hünerliydi. Evlenecek kimselerin çeyizine ille de anamın elleri değmeliydi. Damat içliklerini bile ona işletirlerdi. Uğurlu sayarlardı.*” (BD, s.277)

“- *Hey gidi günler, dedi teyzesi. Biz bunca çeyiz yapamamıştık. Muharebe belimizi bükmüştü ya.*” (BD, s.25)

Çeyiz serme gibi geleneklere de toplumumuzda rastlayabilmekteyiz. Yapılan çeyiz düğünden birkaç gün öncesinde kız evinde serilir ve yakın akrabalar, kızın arkadaşları ve damadın akrabaları davet edilir. Davete katılan kişiler gelinin çeyizi için hediyelik eşyalar getirirler. Yeni kurulacak eve bir bakıma katkı sağlanmış olur. *Lacivert Taşı*'nda bu konuya değinilir. Karanfil Gelin'in çeyizleri serilir.

“*Kızın göz nuru çeyizleri odalara serilip sergilendi.*” (LT, s.118)

Söz kesildikten sonra nişan yapılır. Bazen söz, nişan bir arada yapılırken bazen de ayrı zamanlarda yapılır. Nişan sırasında çağırılan misafirlere tatlı ya da şerbet ikramı yapılır. Sevinç Çokum, nişan konusunu gelenekler çerçevesi içinde işlemektedir. Toplumda yaygın olan geleneklere göre şekillenen nişan törenleri evlilik öncesinde önemli bir adımdır. *Bizim Diyar*'da Rıfat'ın nişanı babasıyla dargınlığı nedeniyle hep ertelenir. Babasının olmayacağı bir nişanı yetim nişanına benzeten Rıfat, onsuz nişanın yapılmasını uygun görmez.

“- *Nişan için gelecektim, dedi Rıfat. Babam bana görünme diye yazmış. Onsuz nişan olabilmeyiz. Bu eksik bir nişandır. Bu nişan yetim kişinin nişanına benzer.*” (BD, s. 170)

Romanda dikkat çeken bir nişan töreni de İclal Hanım'ın nişanıdır. Eğitimli ve çevresinde çok beğeni gören İclal Hanım, nişanlandığı kişinin kendisine uygun olmadığını görünce nişanı bozar.

“- *İşte istediğin gibi bir kız, diyordu Nimet Hanım. Biriyle nişanlanmıştı. Lakin adamın huyunu suyunu beğenmemiş. Nikâhtan vazgeçilmiş.*” (BD, s, 94)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında siyasi ve ekonomik çıkarların evlilik hayatını yönlendirdiği görülür. Feridun ve nişanlısı Ece statü olarak farklı sınıflarda insanlardır; ancak babalarının bağlı oldukları siyasi parti nişanlanmaları için vesile olur. Aralarında sevgi ve bağlılığın olmadığı bu gençler ailelerinin isteklerine göre yön değiştirmek zorunda kalırlar. Nişan bozulduğunda bile siyasi etki kendini hissettirir. Feridun'un babasının mimlenmesinin ardından Ece ile ailesi nişanın bozulmasını isterler. Bağlı buldukları çevrelere karşı mahcup olmamak ve çıkarlarını gözetmek isteyen aile bu evliliğe de engel olur. Evliliğin duygusal yönünün ihmal edilip ekonomik çıkarlar üstüne kurulmak istenmesi sınıfların evlilikteki rolünü ortaya çıkarır. Feridun'un nişanından hareketle Sevinç Çokum, toplumun evliliği maddi çıkarlar için bir araca dönüştürülmesini eleştirir.

“İşte o gerginlikler arasında Feridun'un evet dediği bir nişan töreni de yer almıştı. Demokrat Partili bir armatörün kızıyla nişanlanmıştı.” (KDY, s.26)

“- Sebep siyasi. Mimlendik. İstenmiyoruz. Babamızın içerde olması itibarınıza gölge düşürmüş olabilir. Yani ailecek bu nişanın atılmasına karar vermişsinizdir diyorum. Çıkarlarınız, yeni girdiğiniz çevreler açısından.” (KDY, s.176)

Yeni doğan çocukların beşikteyken birbirleriyle evlendirilmelerine dair aileler arasındaki sözleşme olan beşik kertmesi Çokum'un eleştirdiği bir durumdur. Bu yanlış gelenek çoğu zaman evlenecek tarafların sorunlar yaşamasına neden olur.

“Birbirlerine yakın ya da çok samimi, iyi anlaşılan, birbirlerini seven iki aile bu sevginin ve dostluğun ilerde sürmesi için karışt cinsten çocukları olduğunda onları daha beşikte iken nişanlarlar. Böylece iki ailenin dostluğu ilerde akraba olmak suretiyle daha da pekiştirilmiş olur. İki komşunun kız ve erkek çocuğu aynı günde doğmuşsa da birbirleriyle sözlenirler.” (Aktaran: Tezcan, 1976: 239)

“Sonrası Dost beşik kertmesi nişanlısından söz etti... Sünnnet olacağı gün -ki henüz altı yaşındaymış- o pek has ahbablarının henüz kundaktaki ter ü taze gonca kızıyla gelecekte evlenmesi için parmağına bir alyans geçirmek istemişler. Dost üzerinde beyaz sünnnet takımıyla bu yüzüğün kendi lehine bir şey olmadığına

hükmederek büyüklerinin ellerinden kaçmış, çarşıya doğru koşmağa başlamış.” (DZ, s.155)

Aileler, uyguladıkları bu geleneğin yanlış olduğunu çoğu zaman anladıkları halde toplumun tepkisinden çekindiklerinden sözden caymayı uygun görmezler. Beşik kertmesi nişanında çoğu zaman toplum önünde veya bir din görevlisinin yanında söz verildiğinden dinden de kaynaklanan bir baskı atmosferi hissedilir. Sözüden cayan kız ya da erkek tarafının toplum tarafından ayıplanması, evlenmeye istekli olmayan bireyleri zor duruma düşürmektedir. Ayıplanma ve dışlanma korkusuyla aileler, olmayacağını bildikleri bu evlilikte yine de diretebiliyorlar.

“Oğlunun beşik kertmesi kızla evleneceğine kendisini öylesine inandırmıştı ki, yıllardır bir sandık dolusu çeyiz hazırlamış komşu kızı için. Kızın anasının çeyiz hazırlaması yetmezmiş gibi. Babası ise annesine karşı oğlundan yana keskin bir tavır koymasa da zaman zaman bu hikâyenin olmayacağını, olamayacağını anlar, oğlunu özgürce salarmış dışarı, “Git gez eğlen!” dermiş, para da verirmiş yüklüce.” (DZ, s.156)

Düğün anında yapılan bazı davranışlar zamanla geleneğe dönüşüp ve günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Düğün anında gerçekleştirilen bu gelenekler toplumsal ilişkilere oldukça önem veren Sevinç Çokum’un eserlerinde de önemli bir yer tutar. Kına geceleri, düğünle birlikte konuklara verilen ziyafetler, düzenlenen spor yarışmaları, damat hazırlama ve gelin karşılama gibi birçok gelenek Sevinç Çokum’un romanlarında yer alır.

Ağustos Başağı’nda Yusuf, Esmâ’ya kına yakılıp ve kendisine eş geleceği anı hayal edip sevinir. Yaşadıkları yerde kız kinasına verilen önemi düşünür. Bakireliğin ve temizliğin simgesi olan kına gecesi kadının hayatında önemli bir yere sahiptir. Baba ocağında geçirilecek son gecedir. Yeni bir eve ve hayata adım atıştır.

“Esmâ, yüklerin arasından kaz boynunu yükseltip arada bir Yusuf’a bakıyordu. Yusuf kızın yüzüne hayalî bir duvak örttü. Başını yüzlerce çiçek oyasıyla süsledi. Ellerine kınalar sürdü. Evlerine gidiyorlar. Esmâ birazdan ocağı yakacak. Etrafta ekmek kokusu...”(AB, s.217)

Rum çetelerine yardım eden köylülerin evlerini boşaltılıp cephane olarak kullanılan evlerin yakılması emrini alan Yusuf, çeyiz sandığıyla karşılaştığı odada geçmiş günlerde bu evde yaşanan kına gecelerini, mutlu günleri, düğünleri düşünür. Her şeyin bir yangınla kül olacağı sırada kına gecelerinin de artık küllerle birlikte yok olacak olması Yusuf'u hüzünlendirir.

“Şu evde kim bilir ne unutulmaz günler yaşanmıştı. Kına geceleri, düğünler, bayramlar, âlemler... Şimdi o günleri, o sevinçleri bu yangından arta kalan küller örtecekti.” (AB, s.118)

Genç kızların ve yakın akrabaların toplanarak gelin evinde düzenledikleri şenlikte kınalar yakılır. Maniler ve türküler söylenerek gelin ağlatılır. Ailesinden ve evinden ayrılacak geline ayrılık acısı hatırlatılır. *Bizim Diyar* romanında Asiye'nin kına gecesinde yaşanan sevinç ve telaş anlatılır.

“Bütün kızların kına yakmak için bir araya geldiklerini söylüyordu. Zeynep o kalabalığın içinde bir yerdeydi. Türkülere katılıyor olmalıydı. Asiye kızın düğün sevinci her yanı sarmıştı. Bohçalar geliyor, bohçalar gidiyordu. Büyük bir toy hazırlanıyordu.” (BD, s.83)

Kırım Türklerinde kına yakılmadan önce sağdıç topluluğa seslenip kına yakacaklarını duyurur. Arslan Bey'in sağdıç olan Giray'ın yerine bu sözleri söylemesi Giray'ın tepki göstermesine neden olur. Geleneklere göre Giray'ın kına için toplanan kalabalığa seslenmesi gerekmektedir.

“- Kızlara kına koyduracaktık.

Giray Arslan Beyin kolunu dürttü.

- Dur hele Arslan Bey! Bu sözler sağdıç söyler.

- Berbersen berberliğini bil.” (HG, s.148)

“Hamza Baturla Halime'nin evlenmesine en fazla şaşırın Şirin gelindi. Kızın eline ayağına kına yakarken, içinden “Kime Niyet, kime kismet...” diyordu.

Halime'nin Hamza Batur yerine Arslan Beyle evlenişine değil de, el attığı bir işin ilk defa istediği gibi sonuçlanmamasına canı sıkılmıştı." (HG, s.147)

Lacivert Taşı'nda kına yakma geleneğinin toplumda devam ettiği görülür. Geline kına yakılmasının yanında damadın da ellerine ayaklarına ve saçlarına kına yakılması adettir.

"Sevgili oğlumun parmakları ve alnına düşen saçı kınalıydı ve defler, davullar, kabak kemaneler, zurnalar sağında solunda ve ardında çocuk hayran ve hevesli takımıyla yollara dökülmeye başlamıştı."(LT, s.118)

Damat tıraşı ve gelin almaya konvoy halinde gitmek de Sevinç Çokum'un eserlerinde yer verdiği törenlerdendir. Sağdıç ve damadın yakın arkadaşlarının damadı hazırlama geleneğinin birçok Türk topluluğunda yaşatıldığı görülür. *Hilâl Görününce* romanında damat tıraşını üstlenen Arslan Bey, Hamza Batur'u ve çevresindekileri eğlendirir.

"Arslan Beye gelince, düğünün ilk günü ortalarda görünmüş, ondan sonra "Güvey tıraşına kadar" bir daha meydana çıkmamıştı. Herkes birbirine Arslan Beyin nerde olduğunu soruyordu. Hamza Batur "Yoksa Arslan Bey Halime'ye gönül vermişti de, kederinden mi ortalardan çekildi?" diye kuruntu ediyordu. O gün, Rüstem Hocanın çocuklara ders gösterdiği misafirhanenin bahçesinde toplanmışlardı. Sağdıçlığı Giray üzerine almıştı. Büyük küçük herkes yere serili hasırlara oturmuşlardı. Giray misafirleri selâmlayıp, "Cümleten hoş geldiniz" dedikten sonra Hamza Baturu aradı. Topluluğun arasından Nizam Dedenin sesi yükseldi."(HG, s.147)

Arslan Bey'in damat tıraşını üstlenmesi Hamza Batur'u biraz rahatlatır. O güne kadar Halime'ye gönül vermiş olabileceğinden şüphelenen Hamza Batur, Arslan Bey'in düğüne katılmasıyla bu şüphesinden kurtulur.

"- Selamünaleyküm, dedi. Hoş geldiniz! Toyuma şeref verdiniz. Ben geldim, berber hani?"

Giray kalabalığa dönerek,

- Çağırın şu berberi! dedi,

Misafirler,

Gelsin gelsin, berber gelsin, diye bağırdılar. Gelmeyecek olursa haber versin.

Berber ayağa kalkmışken, bir uğultu oldu. Başlar ötedeki ağacın ardından çıkıveren Arslan Beye çevrildi. Hamza Baturun üzgün yüzü birden aydınlanıverdi. Arslan Bey koştu; berberin heybesinden makas ve usturayı kapıp,

- *Benden âlâ berber mi olur? dedi.*” (HG, s.148)

Damat tıraşıyla beraber düzenlenen oyunlar ve şenlikler de halk kültürüne önemli bir zenginlik katar. Oynanan oyunlar ve dağıtılan bahşişler toplumun düğüne ilgi göstermesini sağlarken aynı zamanda bireyler arasında da bütünleşmenin ve dayanışmanın güçlenmesine hizmet eder.

“Daha sonra oyunlar oynandı, bahşişler dağıtıldı. Arslan Bey Hamza Batur’u tıraş edip, bıyığını saçını düzelitti. Bunları yaparken de, takılmadan edemiyordu.” (HG, s.149)

“Düğün o yaz yapılmıştı. Toyun neşesine Osmanlının Tuna’dan kazandığı zaferler de eklenmişti. Nizam Beye göre de bu bir çifte düğün olmuştu. Davullar hem Hamza Batur için hem de Silistre için çalınıyordu.” (HG, s.146)

Damat ve sağdıçın karşılıklı oyunlar oynaması da düğün adetleri arasında yer alır.

“Zeynep Şerife Ananın anlattıklarına dalıp gitmişti. Gelin olduğu günler sahi o kadar uzakta mı kalmıştı? Doru bir attı, evet. Şu tepenin ardındaydı köyleri. Düğün alayı oradan durgun kıpırtısız bir yaz günü yola çıkmıştı. Evin bahçesine etraftaki köylerden ha bire misafir yağıyor, gelenler davul zurnayla karşılanıyordu. Erkekler, çoluk çocuk gün altında yorgunluktan bir tarafa yıkılincaya kadar oynuyorlardı. Ara sıra damatla ipek mendilli sağdıç da bu oyunlara katılıyorlardı.” (G, s.24)

Nikâh kıyılması ve davul zurna eşliğinde gelinin evinden alınması, takıların takılması gibi adetler de romanlarda dikkat çeken diğer geleneklerdendir. Nikâh konusuna dinimizce de büyük önem verilmiş nikahın şartlarına uygun bir şekilde kıyılması istenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde ve Peygamber Efendimiz'in bazı hadislerinde nikâh konusuna dikkat çekilir. Nikâhın İslam hukukunda evlilik akdine verilen isimdir.

“Nikâh, erkek ve kadının birbirinden faydalanma hakkına sahip olmaları, evlenip hayat ortaklığı kurmalarıdır.” (Özcan, 2009: 259)

Peygamberimiz, bazı hadislerinde evlilikten ve nikâhın öneminden şöyle söz eder: “Ey gençler topluluğu! Sizden her kim evlenmek külfetine gücü yeterse evlensin. Çünkü evlenmek, gözü(haramdan) daha çok men eder. İffeti daha çok muhafaza eder. Nikâhın sorumluluklarını yerine getiremeyecek kimse ise oruç tutsun.” (Dikmen, 2008: 150) *Bizim Diyar* romanında nikâhın geciktirilmesinin toplumda hoş karşılanmadığı fikri hâkimdir.

“- *Ne demek! Artık kendimizi sizden ayrı tutamayız. Rıfat döner dönmez nikâh yapılıns diye düşünürüm.*” (BD, s.173)

“- *Bu kızı ne zamana kadar bekleteceğiz ana? Düğün, şenlik istemem. Hiç değilse nikâh kıyılıns.*” (BD, s.187)

Nikâh törenlerine çok ayrıntılı yer vermeyen Çokum, isim olarak anmaktadır. Geleneksel toplumlarda dini çerçevede gerçekleşen nikâhların modern toplumlarda mekân ve gelenekler olarak farklılık gösterdiği fark edilir. Köy, kasaba vb. küçük yerlerde yapılan nikâh törenine davetli davetsiz herkes katılabilirken büyük şehirlerde sadece davet edilenlerin törene katıldığı görülür.

“*Reha'nın sözlenmesinin ardından Kutlu'nun nikâh davetiyesi gelmişti. O gün Tekin'i bir düşünce aldı. Kız kardeşi Aysun düşmüştü aklına.*

- *Gitmeyelim nikâha...*

- *Hayır olmaz. Gitmemiz gerekir, dedi Tekin. Evlenmesine karışamayız. Böyle olması daha iyi belki. Yani bir aile kurması...*”(Ç, s.174)

Avukat Aypare'nin mahalle düğününe bütün mahallelinin katıldığı ve nikâh töreninde onu yalnız bırakmadıkları kahramanın dikkatini çeker. Samimiyetin ve dostluğun daha sıcak bir hal aldığı bu toplumlarda insanlar mutlu günlerinde yalnız bırakılmaz, onların mutluluklarına ortak olunur.

“Aypare’yle Bayhan’ın kül olan aşkları... Aypare’nin düğününü hatırlıyorum. Vapur iskelesinin üstündeki yıllanmış is kokulu salonda olmuştu. Zaten çoğu düğünler, sünnet düğünleri orda olurdu. Annelerimiz, o orta halli yahut yoksul kadınlar, dolaplardaki emprimelerini giyinip, çekmecelerdeki en iyi eşarpları takınmışlar ve bu düğüne koşmuşlardı.” (DZ, s.106-107)

“Bizim oraların düğünleri bura düğünlerine pek benzemezdi. Ama şimdi kasabada düğün salonu açılmış. İsteyen düğününü orda yapıyormuş. Köylerde düğün biraz bayrama benzer, herkese açıktır. Tee uzak yerlerden gelenler olur. her gelene sofru kurulur. Masrafı da ona göredir. Hani şu gelsin, bu gelmesin, bu gelmesin yok. Herkes nasiplenir. Zengini fakiri...” (G, s. 90)

Düğün alayı şeklinde kız evinde gelinin alınması ve at ya da başka bir araçla gezdirilmesi geleneğinin işlendiği *Bizim Diyar* romanında Pembe kızın düğün alayının ihtişamı bütün halkın dilinde dolaşır. Takıların ve gelinin elbiselerinin dikkat çekiciliği herkesi hayran bırakır.

“Gelin ata bindirildiğinde, herkes kızın alnında, göğsünde parlayan altınlara, sırma işli elbisesine hayranlıkla bakıyordu. Sonra o parıltı kayboldu. Davul, zurna sesi arasında bir toz bulutu kalktı. Çocukların sevinci göğü tutmuştu.” (BD, s.65)

“Asiye’nin düşünceleri ablasına kaydı. Ata binmeden önce merdiveni inişi gözünün önüne geldi. Gözlerinin doluluğunu ince tül altından görmüştü. Doluyor boşalamıyordu. Sevinerek gittiği söylenemezdi. Nicedir gelin olma sevinci değil bir hüznün vardı yüzünde. Ne zaman ki zurnalar çalmağa, davullar vurulmağa başlandı, o birikip bir türlü akmayan yaşları boşalır.” (BD, s.65)

Ağustos Başağı’nda ise gelin alayı Yusuf’un en büyük korkusudur. Esmâ’ya aşkını itiraf edemeden onun düğün alayı ile karşılaşırsa bir gün Esmâ’yı kaçırmayı ya da kendini dağlara vurmayı düşünür.

“Hep bir düğün alayına rastlamaktan korkarım. Sanki birisi, “Esmâ’yı vermişler.” diyecek. İçimde hep bu korku...” (AB, s.146)

“Belki sağ salım Söğüt’e dönerse Esmâ’yı evlenmiş bulacaktı. Belki de Söğüt’e girdiği o gün, düğün kafilesiyle karşılaşacaktı... Ve soracaktı birilerine. ‘Kim evleniyor?’ ‘Demirci Şemsi Efendi’nin kızı evleniyor...’ Yusuf ölebilirdi o an... Ya düğün alayını basıp Esmâ’yı kaçıtırır yahut dağlara vururdu kendini.” (AB, s.114)

“İlerde allı morlu kimi yayan, kimi atlı bir kalabalık seçti. Adımlarını hızlandırdı. Düğün alayına benziyordu bu. Belki mevlide, yahut dış buğdayına giden kadın kalabalığıdır.”(AB, s. 205)

Türk yaşamında düğün, sünnet vb. olaylarda gelenekler, eğlenceler ile birlikte yaşatılmaktadır. Eğlenceler ve törenler ile birlikte insanların bir araya gelmeleri sağlanarak sosyal bağlar güçlendirilir. Gelenek, görenek ve adetler çevresinde kültürel kimlik kazandırılan bireylerin toplumdaki rolleri ve toplum karşında sergilemeleri gereken tutumlar benimsetilir. Kültürün yaşatılması ve milli bir bilinç oluşturulması için geleneklerin yaşatılması son derece önemlidir. Kültürel unsurların toplum hayatındaki yerini bilen Çokum, eserlerinde bu zenginlikten faydalanmayı ihmal etmez. Çokum, eserlerinde yer kahramanlar genellikle topluma ait düşünce, örf, adet ve geleneklerin savunucusudur. Bilinçli ve cesur kahramanların şahsında toplumu ait unsurların aktarılması ve sahiplenilmesi kahramanlarının toplum nezdindeki önemini artırır. Eserlerinde unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş geleneklere de yer veren yazar, Türk gençliğine atalarının yaşamlarından kesitler sunar. İşlediği toplumsal, edebi, siyasi ve kültürel konularla unutulmuş geleneklerimizi tekrar hatırlatır ve toplumsal hayatta bu konudaki eksikliklere dikkat çeker.

2.1.5. Kadına Bakış

Başarılı kadın yazarlarımızdan olan Sevinç Çokum, kadın problemine ve kadının kimliğini kazanma yolundaki arayışına sessiz kalmaz. Toplumsal yaşam içerisinde kadını etkileyen durumlar bir kadının bakış açısıyla verilir. Çokum’un

romanlarında kadın erkek ilişkileri, toplumun kadına bakışı, evlilik, boşanma ve iş hayatında kadının yeri incelenirken tarihsel süreç içerisinde kadının geçirdiği değişim ele alınır. Romanlarındaki kadınlar, gerçek hayatın içinde yer alan ve yaşadığı dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik hayatını yansıtan karakterlerdir.

Kahramanların yaşadıklarına ve özelliklerine bakıldığında kadın kahramanların Sevinç Çokum'un hayatıyla paralel bir hayat yaşadıkları gözlenir. Romanlarını yazarken gözlem yeteneğini çok iyi kullanan yazar, kadının dünyasını kadın ve toplum etkileşimi içerisinde sorgulayarak aktarır.

Çokum, tarihi romanlarında kadının aile içindeki konumunun yanında sosyal hayattaki rolünü de inceler. Kadının saygın bir yere sahip olduğu, eşi ile birlikte birçok faaliyete katıldığı ve eşinin kadına çok değer verdiği görülür. Çokum'un toplumsal ilişkilerin yoğun olarak anlatıldığı ilk romanlarında kadının namus kavramı etrafında değerlendirildiği ve evi ayakta tutan en değerli varlık olarak görüldüğü açıkça hissedilir. Toplumun manevi değerlerinin yozlaşmasıyla birlikte kadına bakışın da değiştiği görülür. Kadın o kutsal konumunu kaybetmeye başlar. Modernleşme adı altında çıkarlar doğrultusunda kullanılan, sadece cinsel bir obje haline getirilen kadının yalnızlığını ve mutsuzluğunu feminist bir yaklaşımdan uzak bir şekilde sergiler. Toplumun bazı kesimlerinin kadına cinsel bir meta olarak yaklaşımını eleştiren Çokum, kadının o eski saygın yeri hatırlatarak kadını tekrar eski saygın yerine oturtur.

Sevinç Çokum'un romanlarında kadının nasıl bir değişim yaşadığını anlayabilmek için eski dönemlerden günümüze kadar geçen sürece değinmek gerekir. Değerlerin değişimi ve toplumdaki değişmelere göre kadının da konumu ve rolü değişmiştir. Bazen de din değişiklikleri kadına bakışı tamamen değiştirmiştir.

“Türk kadınının toplum içindeki konumu, tarih boyunca değişiklik göstermiştir. Eski Türklerde, çağdaşları olan Çin, Hint, Arap, Moğol, Roma, Yunan ve Sparta gibi ülke kadınlarıyla karşılaştırıldığında Türk kadınının durumu oldukça iyi idi. Türklerin X. yüzyıldan itibaren İslamiyet'le tanışmalarıyla Türk kadınının konumunda yavaş yavaş bir değişim yaşandı. Bu değişimde İslâmiyet'ten çok Arap ve İran kültürlerinin etkisi vardı. Zira, Türkler bu yeni din ile onların aracılığıyla

tanışmışlardı. Bizans toplumu ile tanıştıktan sonra, Hıristiyan kültürünün kadına bakışı da eklenince, özellikle saraylarda bu toplulukların etkileri dikkati çekmeye başladı.” (Kurnaz 1996: 13)

İslamiyet öncesinde kadın toplumda aktif rol alır, erkekle eşit konumdadır. Kurultayda hakana eşlik etmesi, ülke yönetiminde söz sahibi olması kadına verilen önemi göstermesi açısından önemlidir. Mualla Türköne, Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü adlı çalışmasında kadının bu eşit konumunu göçebe hayattan ve Şamanizm inancından kaynaklandığını belirtir.

“Eski Türk toplumunda Türklerin göçebe yaşam kültürüne bağlı olarak kadınla erkek, eşit bir konumda kendini gösterir. Eski Türklerde kadının erkekle eşit haklara sahip olması, hem göçebe hayat tarzının şekillendirdiği geleneklerden hem de Türklerin bağlı oldukları Şamanizm inancından kaynaklanmaktadır. Çünkü Şamanizm inancına göre; evrendeki unsurlar birbirlerini tamamlarlar ve kadınla erkek de birbirlerini tamamlayan unsurlar oldukları için birbirlerinden ayrılmazlar, hak bakımından da eşit sayılırlar.” (Özhan, 2010: 19)

Orta Asya topluluklarında erkekle eşit konumda olan kadın farklı toplumlarla etkileşim sonucunda bulunduğu statüyü kaybetmeye başlar. Kadının toplum ve erkeklerin nezdinde geri plana atılması İslamiyet’ten kaynaklanan bir durum değildir. Kadınların korunması ve haklarının gözetilmesi konusunda Peygamberimizin birçok hadisi vardır.

“Kadın haklarında en büyük reformu ve zihniyet değişikliğini, tarihte Peygamberimiz yapmıştır. Onu uğursuz ve şeytani bir varlık, değersiz bir eşya, sadece seks objesi olarak görmekten kurtarmış; insani ve medeni bir statüye kavuşturmuştur. Temel hak ve hürriyetlerini ona teslim etmiştir. İslam dünyasında yer yer kadını aşağılayıcı ve hor görücü bir tavır varsa bu İslam’ın özünden, Peygamberin sünnetinden kaynaklanmamaktadır. Töresel ve yöresel anlayışın neticesidir.” (Dikmen, 2008: 70-71)

Cahiliye döneminde kadın uğursuz ve değersiz görülmüştür. Bu dönemde ve batıl dinlerin etkisini sürdürdüğü toplumlarda kadın pek çok haksızlığa uğramıştır.

Her alanda insanı bilgilendirip aydınlatan Kur'an-ı Kerim, kadının ezildiği, diri diri gömüldüğü bir dönemde onu değerli bir konuma yükseltmiştir.

“Hiç şüphesiz yaratıldığı ilk andan günümüze kadar pek çok zikzaklardan geçmiş olan kadın, muharref dinlerde Adem'i kandırıp insanın cennetten kovulmasına neden olan kişi olarak, cahiliye döneminde doğumunda utanılan bir varlık olarak görülmüş. Bazen bir hayvandan dahi aşağı addedilerek aşağılanmış, üzerinden ticaret yapıp para kazanılacak bir meta olarak kabul edilip insanlık dışı muamelelere maruz tutulmuştur.” (Keloğlu, 2008: 4)

Batıl din ve düşüncelerin kadını geri plana atmasına karşın Kur'an, kadını toplumdaki dışlamamış kadına ve ailenin devamlılığında kadının rolüne büyük önem vermiştir. Diğer dinlerde kadına yüklenen ilk günaha bağlı olarak kadını kötüleyen ifadelerle rastlanırken Kur'an-ı Kerim, kadını bu durumdan kurtarıp temize çıkarır. Kur'an'ın ve dinimizin kadına verdiği değer açısından bu konu önem arz eder.

“Kur'an'da bu konu ile ilgili olarak ‘Bunun üzerine Şeytan onları(n ayağını) kaydırıp içinde bulduklarından (onun nimetlerinden) onları çıkarıvermiş (mahrum edivermiş)ti.’ denilerek bir nevi asırlardır günah keçisi olan kadın bu durumdan temize çıkarılıyor.” (Keloğlu, 2008: 14) Kadına iyi davranılması, onun ezilmemesi ve incitilmemesi konusunda da çeşitli ayet ve hadisler vardır. Aile ve kadınlar hakkında bazı ayet ve hadisler şunlardır:

“Kadınlarınızla iyi geçinin; onlardan hoşlanmamış olsanız bile. Olabilir ki, bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onlarda birçok hayır takdir etmiş bulunur.”(Nisa, 19)

“İyi kadınlar itaatkârdırlar ve Allah kendilerini koruduğu cihetle, erkeğinin gıyabında (hukuk ve namusunu) muhafaza ederler.” (Nisa, 34)

“Yediğin zaman kadına yediresin, giydiğin zaman giydiresin, yüzüne vurmayasın, onu kötülemeyesin...” (Aktaran: Özcan, 2009: 70)

İslamiyet'in koruyup yücelttiği kadın ataerki toplumsal yapısı içerisinde zamanla bu konumunu yitirmiştir. Osmanlı devletinde İran ve Bizans kültürünün

etkisiyle kadının statüsü de değişir. “Ataerkil toplum olarak ön plana çıkan Osmanlı İmparatorluğu döneminde, devletin gücüne ve yükselişine bağlı olarak kadının sosyal durumu önceki döneme göre kısmen gerilemiştir. Kadın-erkek eşitsizliği daha çok belirginleşerek İran ve Bizans kültürlerinin etkileşimi neticesinde harem hayatının da özellikle saray çevresinde akabinde gelenek hâlinde halka yayılması, Türk toplumuna yerleşmesiyle kadının konumu değişmiştir” (Doğramacı 1997: 6)

Batılılaşma ile birlikte Türk toplumunda meydana gelen değişimden kadın da payını almıştır. Kurumların, değerlerin değiştiği toplumda kadının değişimi de kaçınılmaz olmuştur. Kadına verilen bazı haklar ve eğitim ile ilgili bazı unsurlar kadının dışarıdaki hayata adım atmasını sağlar. “Tanzimat’ın ilanı ile birlikte Türk toplumuna yerleşen Batılılaşmanın etkisi neticesinde yenileşme ve farklılaşma cereyanı en çok, kadına yansımıştır. Kadınların eğitimi, haklar bakımından eşitliği, ev dışı hayata adım atması ve kılık-kıyafette yaşadığı değişiklik bunlardan birkaçıdır. Bu süreçte de kadınlar, haklarını genişleterek bilinçli bir gelişim seyri göstermiştir. Bu dönemde kadınlara mahsus gazeteler ve dergiler yayımlanmakla kalmamış, bu yayınlarda kadınlar da yazar kimliği ile kendilerini göstermişlerdir.” (Özhan, 2010: 20)

Kadınlar Tanzimat’ın getirdiği etkilerle beraber birçok alanda yeni haklara kavuşunca, toplumsal ilişkilerde daha aktif rol alırlar. En önemli gelişmeler ise II. Meşrutiyet döneminde kaydedilir. Bu dönemde eğitim alanında büyük gelişmeler yaşanmış, kadınların eğitimi için birçok okul açılmıştır. Osmanlı’nın Birinci Dünya Savaşı’na katılmasıyla erkeklerin çoğu askere alınmıştır. Kadınlara çalışma olanağı sağlayan bu durum kadının dışarıya açılmasını da kolaylaştırır.

“II. Meşrutiyet dönemi kadın hayatı bakımından çok değişik safhalar gösterir. Bir taraftan öğrenim ve eğitim gören kadınların meslek hayatına yönelmesi, diğer taraftan taassuptan kurtulma çabası vardır. 1914-1918 Dünya Savaşı’na Osmanlı Devleti’nin katılması ile toplum hayatında yeni bir durum meydana gelmiştir. Askere giden erkeklerden açık kalan bazı memurluklara kadınların tayin edilmesi zorunluluğu doğmuş, savaş sonrası azalan erkek nüfusu kadınlara çalışma olanakları hazırlamış, hastanelerde, posta tekel idaresinde, laboratuvarlarda ve diğer bazı işlerde

kadın çalışan sayısı artmıştır. Kadın cephe gerisi işlerde ve kaldığı evinde eskisinden daha çok çalışma mecburiyeti hissetmiştir.” (Gökçimen, 2008: 11)

Milli Mücadele döneminde hem cephede hem de cephe gerisinde sorumluluk alan Türk kadını, geri planda kalma durumundan da sıyrılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan inkılaplarda kadınların hakları gözetilmiş kadın erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetten sonraki dönemlerde iş, evlilik, toplumsal hayatta kadının sorumlulukları daha da artmıştır. Kadın evde anne ve eş rolünün yanında iş hayatının sorumluluklarını da başarı ile yerine getirmiştir. Toplumun kendisini soktuğu kabuğu kırıp dar kalıplardan çıkan kadın erkekle aynı statüde çalışma imkânını elde etmiştir.

Kadınların toplumsal, siyasal, ekonomik yaşam içindeki ilişkilerini aktarırken her yaş grubundan kadın profiline yer veren Çokum, Türk kadınının zorluklar karşısında yılmayan, mücadeleci ve bazen de itaatkar ruhunu yansıtır. Romanlarında işlediği kadınlar fedakâr, sadık ve evine ve eşine, geleneklerine bağlı manevi yönleri güçlü kadınlardır. Son dönem romanlarında ise kadınların değişen toplum ve çalışma şartları ile birlikte özgürlük arayışı içinde oldukları; ancak istedikleri özgürlüklerin de onları mutlu etmediği görülür. İncelediğimiz romanlardan hareketle sosyal yapı içinde kadına bakış açısını belirlemeye çalıştık. Toplumun kadına yüklediği sorumluluklar, kadından sergilemesini istediği davranışlar ve kadının var olma mücadelesi romanlarda sıkça karşılaştığımız unsurlardır.

Romanlarda en çok dikkat çeken kadın tipi kahraman kadın tipidir. Türk kadını her zaman erkeğin yanında ve destekçisi olmuştur. Savaş döneminde cephede ve cephe gerisinde kendisinden beklenenden fazlasını yapmış büyük bir özveri ile mücadeleye destek vermiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında cepheye mermi ve silah taşıyan, cepheye katılan kadın cephe dışında da askerlere kıyafet ve erzak hazırlanması konusunda üstüne düşen görevi yerine getirir. Maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Türk kadını bazen de hastanelerde ve cephede yaralıların yardımına koşup yaraları sarmıştır. Yavrularını, eşlerini veya ailelerini şehit veren bu kahraman kadınlar vatanın bağımsızlığını her şeyin üstünde tutarlar. *Ağustos*

Başağı'nda kendi aralarında konuşan erkekler savaş zamanında erkeklerle beraber kadınların nasıl mücadeleye verdiklerini şu sözlerle ifade ederler.

“Kolları şimdiden sıvayıp kerpici karmak isterler. Ben de dedim ki “Bu kadın işi değildir. Evi erkek yapar, içini kadın döşer.” Bizim hanım çıktı bana. Ne derse beğenirsin? “Savaş sırasında şu kollarla ne işler gördük, şu ayaklar ne çile çekti bilir misin?” dedi. “Değme erkek bizim çektiğimiz zahmeti çekemezdi. Hamallıktan, rençberliğe her işi gördük. Helâl de olsun.” İşte böyle dedi. Ben de bu lâflar karşısında pes ettim... Çünkü İnebolu'dan, Kastamonu'dan nice kadının Ankara'ya mermi taşıdığını gözlerimle gördüm. Bazısı milli müfrezelere katılıp düşmanla vuruşturdu. Bunu da bilirim. Onun için sustum kaldım.” (AB, s.388)

Cepheye yardım için koşan Ayşe Ana, kadınların savaşa duyarsız kalmasına tahammül edemez ve kadınların bilinçlenmesi için onlarla konuşmaya karar verir. Kadınlar arasında liderlik rolünü üstlenen Ayşe Ana, Türk kadınının sabırlı ve mücadelecisi yanını ortaya koyar. Güçlükler karşısında yılmadan sabreden, mücadelecisi Türk kadını evde olduğu gibi cephede de erkeğin en büyük destekçisidir.

“Ayşe Ana, bir çift öküzün çektiği kağnisından indikten sonra evlerin pencerelerine bakındı. Ak perdeler yine örtülüydü. Yine kabuğuna çekilmişti kadınlar. Sert, yüzünü ısırarak bir rüzgâr esip geçti. Aldırmadı Ayşe Ana, artık alışmıştı, rüzgâra kara. Hem ceketi de vardı gayrı. En çok bu cekete sevinmişti. Bir şehidin ceketiymiş. Hüseyin Bey vermişti. “Madem orduya hizmet etmek istersin, giy bakalım şu ceketi..” demişti. Güllü entarisinin ve şalvarının üzerine çekivermişti hakiyi... Bir de tüfek vermişlerdi. Ordunun bir neferiydi artık. Bu kağni ile cephelere mühimmat taşıyacaktı. Cephane, yiyecek, ne lâzımsa... Söğüt'ün kadınları da ha babam, ocak kenarlarında uyuklayıp dursunlar. Sahi öyle mi? Öyleyse, tez uyandırmalı şunları.” (AB, s.165)

Güzel günlerde birlik olan toplumun zor zamanda da bir arada olması gerekir. Milli Mücadele'de birlikte hareket etme noktasında kadınları ikna etmeye çalışan Ayşe Ana, herhangi bir zorlukla karşılaşmaz. Eşini, çocuğunu, ailesini vatan için şehit vermiş Türk kadını yardım için hazırdır.

“Şu Söğüt’te bayramlı günlerde, düğünlerde, kınalarda hep bir arada olduk. Aş pişirdik kazan kazan; türküler maniler söyledik. Ben derim ki bundan böyle acılı günlerde de bir arada olalım. Şimdi düğünde bayramda değiliz. Acılı gündeyiz. Kendi ocağını tütürmüşsün, bunun kimseye faydası yok! Memleketin ocağı tütmeli, bacılar...”(AB, s.167)

Ağustos Başağı romanında Arif Çelebioğlu’nun yolculuk sırasında karşılaştığı kadınlar, ona Milli Mücadele yıllarını ve o yıllarda kadınların canla başla mücadelelerini hatırlatır.

“Güvenli, kıvrıntısız, çevik yürüyüşleri var. Ârif’in hayal gücü ister istemez harekete geçti. Kurtuluş günlerinin mermi taşıyan kadınlarını düşündü. O yiğit kadınların çizgileriydi bunlar. Beyaz tülbentleriyle onlar da geride kaldılar.” (AB, s.10)

Firdevs Hanım’ın söylediği sözler de Milli Mücadele’de kadının cesaret ve desteğinin önemini gösterir. Oğullarını cepheye gönderen kadınlar, kendilerine verilecek her göreve hazır olduklarını belirtirler. Kalplerindeki iman ve vatanseverlik duygularıyla kadınlar savaşın kan kokan ortamında kendilerini ispatlamaya çalışırlar. Biyolojik olarak zayıf ve güçsüz olan kadın, kalplerindeki iman ile yenilmez bir kahraman rolündedirler.

“Senin gibi tüfeği omzuma asmadım ama asker anasıyım artık. Oğlum Selim’i askere aldılar. Ertuğrul alayının neferi oldu. Benim gibi daha nice asker anası var. İcap ederse biz de dövüşürüz. Onun için sen meraklanma Ayşe Bacı. Boş durmayız biz. Öbürleri de Firdevs Hanım’dan cesaret bularak söz aldılar.

Şerife Hanım,

-Siper de kazarız! Askere ekmek de pişiririz merak etme sen, dedi. Erkek işi, kadın işi yok gayrı. Hepsi gelmeli elimizden...”(AB, s.168)

Kadınların büyük bir istekle ordu için çalışmalarına karşın konakta gününü gün eden Milli Mücadele’ye destek vermeyen Fitnat Hanım, toplum tarafından dışlanır. Zenginlik ve zevk içinde yaşayan Fitnat Hanım, destek vermediği gibi

kadınların ordu için çalışmalarına da tepki gösterir. Kadınları toplayıp konakta işini yaptırmaya alışkın olan Fitnat, kadınların ona değil de orduya hizmet etmelerini hazmedemez.

“- *Bağdaki kadınlara söyle de bana gelsinler. Bir mantı açalım. Biraz türkü mürkü söyleyelim*

-*Söyleyeyim söylemesine de gelirler mi bilmem. Bağları bırakamazlar. Ortalıkta şeker yok. Askerlere pekmez gidecek. Onun için çabalayıp dururlar.*

Fitnat Hanım yüzünü buruşturdu.

-*Ayol biz ne yiyip içeceğiz peki? Sen yine de söyle onlara gelsinler.*”(AB, s.264)

En yaşlı kadının bile ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için uğraş verdiğini duyan genç kızlar ve çocuklar yardım kafilesine katılmaya başlar. Evde kurdukları atölyelerde askerler için kumaş dokurlar. Milli Mücadele döneminde Tekâlif-i Milliye emirleri yayımlanınca halkımız kendi ihtiyaçlarından fedakârlık yapıp orduya mallarını bağışlamıştır. Romanda kadınların bu yardımları toplamak için örgütleniş süreçleri anlatılır.

“- *Bizim Hatun bile tezgâhın başına geçmiş ordu için arşın arşın bez dokur. Askerin çamaşırı yokmuş, her evden bez, çamaşır, çorap, çarık gibi şeyler istendi ya, Nazik Hanım'ı durdurabilene aşk olsun.*”(AB, s.271)

Deli Zamanlar romanında kadınlara siyasi ve sosyal hakların verilmesi konusunda yapılan bir tartışmada kadının savaş dönemindeki kahramanlıklara değinilir. Kadının savaş zamanındaki faydalarının göz ardı edilemeyeceği belirtilir. Barış zamanında da kadının etkin olması için çalışmaların başlatılması fikri ortaya atılır ancak bazı çevrelerin kadınlara bu hakların verilmesinden hoşnut olmadıkları ortadadır.

“- *Olmaz mı, demişti. Türk kadını müstesna bir varlıktır. Kurtuluş Savaşı'ndan kadınımızın katkıları, cesareti, yiğitliği, fedakârlığı unutulabilir mi? Kim taşıdı sırtında mermileri, kim bir çift öküzünü, mandasını cepheye koşturdu? Elbette*

Türk kadını... Tabiidir ki, barış zamanı da ondan yararlanacağız, ama bu konuda fazla derinlere inmeyelim.” (DZ, s.64)

Balkanlarda toprakların bir bir elden çıkmasıyla ve savaşın giderek uzamasıyla birlikte kadın tek başına kalmıştır. Erkeklerin askere alınmasıyla yükleri daha da artmış, ekonomik işlerin yanında evin idaresi de kadınlara kalmıştır. Savunmasız ve zayıf olan kadın kendini düşmandan korumak için silah kuşanmak zorunda kalır. Askerin eksikliklerin gidermeye çalışırken bir yandan da kendi namusunu ve ülke topraklarını korumaya çalışır. Kahraman Türk kadını temsil eden Kerime korkusuz ve mücadeleci tavrıyla kadınlara örnek olur, kadınların seferber olmaları için onları örgütler. Ümitsizliğin ve çaresizliğin dağ gibi büyüdüğü yerde kadınlara bir ışık olan Kerime, onları cephede yaralı askerlere yardım etme konusunda ikna eder.

“Kerime kalabalığın arasından sıyrılıp geldi. Dağ gibi kımtısız durdu.

- Acı söz söyler, sabır istersin. Çileye katlanalım dersin. Başımıza geleceklere nasıl katlanalım ana! Seferberlik davuluna vurulması yakındır. Sen yıkıksan biz yıkılmadık ana. Duyduk ki Rus karıları yara sarmak için Rum’un, Bulgar’ın yanında yer almıştır. Evlerde durup dua etmek yetmez ana. Kul kusurludur demekle eğriler yola gelmez. Biz niye yara sarmayalım, biz niye mavzer tutmayalım?” (BD, s. 204)

Bağımsızlık ve vatanın kurtuluşu için Türk kadının fedakârlıkları birçok romana ve çalışmaya konu olmuştur. Tarihi belgelerde sıkça anılan bu konu kadının Milli Mücadele’deki rolünü gösterir: “Maçka, Zeytinburnu ve sâir küçük depolardaki top, tüfek ve cephaneler, cesurane tedbirler alınıp Anadolu yakasına kaçırılıyor, oradan da hayvan ve insan sırtlarında Ankara’ya naklediliyordu. İşte Türk kadınlarının büyük top mermilerini sırtlarında taşımak suretiyle gösterdikleri fedakârlıkların en ehemmiyetlisi olanlar bunlardı. O sırada Karamürsel ile Ankara arasındaki yollar, gece-gündüz sırtlarında mermi taşıyan kadınlarla, yine mermi yüklü kağrı arabaları ve bazen bir öküzü ölmüş, onun yerine kendisi diğer öküze eş olarak arabayı çeken kadınların teşkil ettiği kabilelerle dolu idi. Bu manzara her Türk’ün göğsünü kabartarak gözlerini yaşartmaya yeterdi. (Aktaran: Altınkaynak, 2004: 53)

Düşman tarafından vurulma tehlikesine rağmen yılmayan kadınlar Kerime'nin liderliğinde mücadelenin isimsiz kahramanları olurlar. Lojistik sağlayan kadınlar bir yandan da manevi desteğin de kaynağı olurlar.

“- Erkeklerinizi böyle mi uğurlayacaksınız? Böyle ağlayıp sızlanarak mı? Dinleyin beni. Gayrı sözü ben aldım. Kilerinizi, ambarınızı açın. Askerimiz içindir. Dokuduğunuz ördüğünüz her bir şey onlara ayrılmalıdır. Atınız, arabanız esirgenmesin. Değirmende öğütülen un onlar içindir. Verin kadınlarım, dökün saçın! Esirgemeyin sakın.”(BD, s.204)

Sevinç Çokum'un romanlarındaki kadın kahramanlar genellikle geleneksel yapıyla uyumlu, fedakâr insanlardır. Kadın ve erkeği birbirini tamamlayan bir bütün olarak gören yazar kadını anlatırken onu toplumdan soyutlamadan bir bütün içerisinde değerlendirir. İsyan etmeyen, sabırlı ve kanaatkâr tavır, Sevinç Çokum'un kadına yakıştırdığı tavidir. Geleneklerimize aykırı bir yaşam ve kişilik tarzını kadın için tasvip etmeyen yazar, kadını Türk toplumunun eski dönemlerindeki saygın yerinde görmek ister. *Bizim Diyar* romanında Meşrutiyet'e karşı olan Ali Bey, oğlu Rıfat ile sürekli çatışma yaşar. Meşrutiyet ile birlikte yalnızca siyasi hayatın değil aynı zamanda toplum yaşayışının değişeceğini bilen Ali Bey, Türk kadınının da diğer toplumlardaki gibi değersizleştirilmesinden korkar. Kadının evdeki konumundan sıyrılıp özgürlük uğruna kendini harcamasından tedirgin olur. Tanzimat ile başlayıp devam eden batı tarzında yenilikler toplumu ikiye bölmüştür. Toplumun bir kesimi her yönü ile Batı'yı takip etmeyi savunurken diğer kesim yalnızca bilim yönünden örnek alınmasının ister. Diğer alanlardaki özgürlüklerin toplumun hayatında çözümü olmayan ahlaki bozulmalara neden olacağı belirtilmiştir. Kadın hayatını da çok yakından ilgilendiren bu yeniliklere halk tepki gösterir.

“- Geri çekil bre Gülsüm Hanımağa! Sen ki bunca yıl Sırp ve Yunan karlılarıyla dostluk kurmuşsun. Bil ki bu oğlanın hürriyet dediği şey, kadınınızın, kızımızın yüce yerinden indirilip ortalığa düşürülmesidir.”(BD, s.149)

Toplumun bağlı olduğu değerler, inançlar ve gelenekler vardır. Kadın ve erkeğe bu pencereden bakan toplum bireyleri bu toplumsal kurallara göre değerlendirir. Toplum kurallarının dışında hareket eden kadın ve erkek hoş

karşılanmaz. İsteddiği gibi davranamayan kadın ya toplumla çatışma içine girer ya da toplumun kurallarına uymak zorunda kalır. Kadın kıyafeti ve giyimi toplumda çok tartışılmıştır. Özellikle İkinci Meşrutiyet’le birlikte kadının kıyafetindeki değişiklikler toplumun tepkisine neden olur. *Bizim Diyar* romanında Kerime’nin başı açık şekilde sevdiği kişinin karşısına çıkmak istemesine nenesi tepki gösterir. Açılmakla kadın olunamayacağını, o tür değişikliklerin diğer toplumlardaki kadınlarda hoş karşılanırsa da Türk toplumunda bunun hoş karşılanmayacağını anlatan kadın Kerime’yi saçını örtmesi konusunda ikna eder.

“- Bu ne derin uykulardır Nuriye Nine? Dinle saç örgülerimi açıkta bırakıp çıkacağım karşısına. Başımı örtmeyeceğim. Biliyor musun Enver Bey hürriyeti getirecek. Yüreğimiz onun için çarpıyor

Şuna hale bakın, dedi kadın. Devir değişti. Hey güzel Allah’ım! Niye başını örtmezsin a kızım?

-Nineciğim, bunlar dağ çobanı mıdır? Büyük şehirler gördüler, ecnebi içinde bulundular. Onlar başı açık kadını yadırgamazlar

-Gel hele yanı başıma. Gel otur kızım. Başa saça, süs yaraşır. O ecnebi karıları da şapka korlar. Nedendir? Çünkü daha alımlı olurlar. Saçını örgü yapıp iki yana sallamakla güzel mi olur bir kız? Göz ister ki alnında süsü olsun, o saç ipek, tül altına gizlensin. Hem senin yanağın güz elmasına dönmüştür. Bu gelene gönül mü verdin? Hürriyet... dedin. Şimdi bu saçı süsünden ayırmakla hürriyet mi olur? Örtün kızım. Bu zabite saygılı görün. Hem güzel, hem saygılı.” (BD, s.134)

Bizim Diyar romanında erkek ve kadın ilişkilerinde haremlik- selamlık anlayışına değinilir. Kadınların erkeklerle rahat bir şekilde konuşması ya da görüşmesi hoş karşılanmaz. Geleneksel toplumun baskısını hisseden kadın, hareketlerinde özgür değildir. Kadının özel dünyası içinde gizli kalması istenir. Kadın dinin ve törenin denetimi altında hareketlerini şekillendirmek zorunda kalır. Davranışlar namus kavramıyla ilişkilendirildiğinden erkek kadını kendi kontrolü altında hareket etmeye zorlar. Kadın için belirlenen kalıplar sadece kılık kıyafet ile sınırlı kalmaz aynı zamanda etnik kimlik bakımından farklı kimselerle ilişki içinde

olmasına da hoş bakılmaz. Romanda diğer milletlerin kızlarına özenen ve Sırp bir erkekle el ele tutuşup onların oyununa eşlik eden Pembe, en başta annesi olmak üzere birçok kişi tarafından dışlanır. En başından beri bu durumun kendi din ve geleneklerine aykırı olduğunu bilen Pembe yine de içindeki isteğe engel olamaz. Bir anlık heves ile katıldığı oyun, annesinin aylarca ondan yüz çevirmesine neden olur.

“Pembe, karşı koyulmaz bir duyguyla çepçevre sarılmıştı. Biliyordu, çocuğun isteğine uyması, evleri yerinden oynatacaktı. Biliyordu. Ama bu sürükleniş, yaz sıcaklığında bunalıp Vardar’ın deli suyuna atılmak ve ferahlamakla eştir. Bir güzel çiçeği koklamakla eştir. Nasıl suç olur böylesine bir duygu. Hem Pembe’nin öteki kızlardan ne farkı nedir? “ Ya benim meydana çıkmaktan geri duruşuma sebep nedir? Güzelliğim neden saklı gizli dursun? Saçımın perçemi neden serbestçe alınma düşmesin. İşli cepkenimle bilekte büzülü al şalvarımla neden dönmeyeyim ortalarda? Böyle düşündü ama görgüsü, inanç ayrılığı yüreğini ezdi.” (BD, s.28)

Belirgin bir sınıf ayrımının görüldüğü romanda kadının kendi dininden olmayan bir erkekle el ele tutuşmasının hoş karşılanmadığı görülür. Kadının bu şekilde bir davranışta bulunması adının dillenmesine neden olduğundan ailesinin şerefine leke sürmekle eş tutulmaktadır.

“- Ovalarda, yaylalarda salınıp gezen, maniler söyleyen Rumeli kızıdır ki, kendi dininden olmayanın elin tutmaz! Onun oyununa ayak uydurmaz, onun şarkısıyla coşmaz. Bildiğimiz budur. Ali Bey ayağa kalksın! Pembe kızımızın adı dillendi eyvah!” (BD, s.29)

Kadının yabancı erkeklere görünmesi toplumun tasvip etmediği bir durumdur. Cinsiyete bağlı davranışları belirleyen toplum, kadının da gizlenmesini uygun görür. Kadın ve erkeğin davranışlarına cinsiyet faktörü çerçevesinde sınır koyar ya da yasaklar. Kapalı toplumların özelliğine göre kadının göz önünde olmaması ve erkeğe karşı davranışlarına sınır koyması kadının terbiye ve namus ölçüsünde değerini yükseltir

“Gülsüm Hanım şaşırıldı. Sonra toparlanıp

- Kız kısmı gizlendiğinde beğenilir, dedi.” (BD, s.77)

Tren Burdan Geçmiyor romanında eski zamanlarda kadın erkekle ilişkilerinde kadının geri planda durması gerektiği anlayışının hakim olduğuna değinilir. Erkek karşısında kendini rahat ifade eden kadının evlilikte eş olarak tercih edilmeyeceği ifade edilir.

“- Aysan’ın yüzünü iki eli arasına aldı cesurca. O eski zaman işi çekinmeleri, “ Kız kısmısı erkeğin üstüne varmalı, diyeceğini dememeli, beklemeli ki adam okşamalarını yapsın; yoksa adam kısmısı bu avradın eli yüzü açılmış diye düşünür soğunur, bakarsın alıvermez o kızı, karılığa yakıştırmaz.” Gibisinden yaşlı öğütlerini hatırlayıp gülümsemişti”. (TBG, s.75)

Cinsiyet faktörü bir toplumda kadına ve erkeğe yönelik bazı davranış kalıpları, belirler. Evlilik ile ilgili fikrini dile getiren Esmâ, annesinin sert tavrıyla karşılaşması buna örnektir. Hayatını paylaşacağı kişiyi seçme hakkından mahrum bırakılan kadın, bu konuyla ilgili düşüncelerini dile getirme konusunda da kısıtlanır. “Özellikle kırsal kesimde aile içerisinde kızlara bakış hiç de iç açıcı değildir. Kız çocuğunun bireyselliğinden ve söz hakkından söz etmek pek mümkün değildir. Onlarla ilgili kararlar, ya anne-babaları, ya erkek kardeşleri veya toplumun belirlediği kurallar tarafından verilir. O, evde erkek çocuktan sonra gelen, ikinci plandaki bir varlıktır.” (Gülendam, 2007: 163)

“- Böyle sözler kız kısmına yakışır mı? Bir daha duymayayım...” (AB, s.88)

Ailede bireyler bütün sorumlulukları bölüşürler. Ailenin geçimi ve dışarıdaki işler daha çok erkek tarafından yapılırken ev işleri ve çocukların bakımını kadın üstlenir. Zaman içindeki değişmelere bağlı olarak kadın evdeki işlere ek olarak ailenin geçimiyle ilgili görevleri de üstlenmiştir. Savaş zamanında erkeklerin cephede olmasından dolayı kadınlar hem tarlalarda çalışıp evlerini geçindirmişler hem de askerlerin ihtiyaçlarını temin etmek için uğraşmışlardır. Esmâ’yı oğluyla evlendirmek isteyen Fitnat Hanım zenginliği ve statüsüyle Esmâ’yı küçük düşürmeye çalışır. Esmâ’nın ırgatlık yapmasını yüzüne vurarak kendisine sunduğu imkânları ön plana çıkarma gayretine girer. Kadından beklenen toplumsal rolü hatırlatan Fitnat Hanım, Esmâ’nın evdeki işlerle değil, tarlada çalışmasını yadırgar.

“- *Bıkmadın mı ırgatlıktan kızım? Kız kısmına ince işler yaraşır.*

- *İnce işleri düşünecek halimiz mi var Fıtnat Teyze?”* (AB, s.264)

Doğurgan, sağlıklı ve becerikli kızların gelin olarak tercih edildiği kırsal kesimlerde kadının sağlık yönünden bir probleminin olmamasına dikkat edilir. Hastalığı olan kadının doğurganlık özelliğini yitirebileceği düşüncesi ve ev içindeki sorumluluklarını aksatacağı inancından dolayı kızlar hastalıklarını gizleme gereği duyar. Konakta Fıtnat Hanım’ın ağır işlerini görmekten hasta düşen Hacer, Veli’nin hastalığını öğrenirse kendisiyle evlenmeyeceğini düşünür. Çünkü bir kızın adı hasta diye çıkarsa kimse onunla evlenmek istemeyecektir.

“- *Öyle icap ediyor. Bundan sonra fazla sürdüremeyiz. Benim öksürük nöbetlerim tutuyor, diyemedi Hacer. Varsın hastalığını bilmesin de Veli. Bir kızın adı hasta diye çıktı mı, artık kimseler almaz. Yani bir alan bulunur belki ama Veli değil. Efendi Hafız’ın idadili oğlu gelip de onu mu alacak? Bunları düşündü Hacer. Düşündükçe omuzları çöktü. Veli kan kırmızı kadife gülünü habire koklayıp duruyordu. Eve yaklaştıkları sırada kız telâşlandı.*” (AB, s.342)

Ailede ev içindeki ilişkileri düzenleyen ve uyumu sağlayan çoğu zaman kadındır. Erkeğin yaşamını kolaylaştıran ona destek olmak amacıyla fedakârlık yapan kadın, çoğu zaman kendini unutarak eşini memnun etme çabasına girişir. *Deli Zamanlar* romanında kadınların görevlerini sorgulayan kahraman kendi annesiyle günümüz kadınlarını karşılaştırır.

“- *Hepimizin anneleri Osmanlı görgüsünü şu zamana kadar taşıdılar, taşıyorlar. Kocasının terliklerini, ayağının sıcak suyunu, yemeğin, sevdiği tatlıyı düşünmeyen kaç kadın vardır ki?”* (DZ, s.123)

Toplum kadından iyi bir eş ve anne olmasını ister. Erkeğin de ailede kadından beklediği görev çoğunlukla bu yöndedir. Namus ve şeref kavramlarıyla dar kalıplara sokulan kadından erkeğin beklentisi sadakattir. Kadının bu sadakatinin karşılığı olarak ailenin devamı sağlanmış olacak, evli kalan kadın toplumun gözünde namuslu

sayılacaktır. Aypare'nin karşı çıktığı bu durum eşiyile çatışma yaşamasına sebep olur. Sadakatin sadece kadından beklenmesi kadın erkek eşitsizliğinin bir başka boyutu olarak karşımıza çıkar.

“Evet, o benim namusumun bekçisi olacaktı, ben de şükran borcumu sadık ve cefakâr kadın rolümle ödeyecektim. İsteddiği buydu.” (DZ, s.141)

Farklı karakterlerdeki kadınların işlendiği *Tren Burdan Geçmiyor* romanında Nahide Hala isimli kahraman toplumun, eşinin baskısının yanında kaynanasının da psikolojik baskısını yaşamış cinsiyetinin getirdiği ağır sorumluluklar altında yıllarca ezilmiştir. Yazar farklı kişiliklerde olan ancak ortak noktaları çaresizlik ve boyun eğmek olan kadınların dünyalarını anlatırken sevgisizlik içinde tüketilmiş evlilikleri Nahide Hala'nın hayatından kesitlerle sunar. Çokum, toplum kuralları arasında sıkışmış, isyan dolu yüreğini iletişimsizlikten kimseye açamamış bireyin çaresizliğini dile getirir.

“- Nahide Hala henüz on yedisindeymiş; adam devlet memuru. Fakat sıkıntılı, terleyen, ısırır gibi gülen, sürekli kurallardan, geleneklerden, aile terbiyesinden bahseden biri. Kadın kısmısı öyle her daim komşuya, alışverişe gitmeyecek. Gelin kısmısı kaynana konuşmadan ağzını açmayacak... Gibi. Her gün öğüt öğüt...” (TBG, s.80)

Toplumun kadına biçtiği ağır rolün altında ezilen Aypare, büyük bir aşkla girdiği dünya evinin duvarları arasında sıkışıp kalır. Yıllarca savunduğu şiddet mağduru kadınların yerinde olmaktan korkan Aypare, kendisini aşmak uğruna yuvasını dağıtmayı göze alabilecek bir duruma gelir. Bağımlılık ve bağımsızlık arasında gelgitler yaşayan Aypare, boyun eğmenin kendisine göre olmadığını anlar. Farklı kişiliğini ve güçlü yapısını topluma kabul ettirip erkek bağımlısı kadını kimliğinden sıyrılmaya çalışır.

“Bir de annemi düşündüm. Babamın karşısında ezik, kul durumunda olmamasına karşılık, onun eve geldiği saatlerde evde ulunmaya özen gösterirdi. Bir yerlerde olmayı eve, ailesine bir saygısızlık biçiminde yorumlardı. Bir bakıma erkeğin reisliğini kabullenmişti. Ama babamın nahif, daha korunası yanları olmasına

karşılık annemin daha güçlü, daha savaşçı, daha dayanıklı olduğunu biliyordum. Aypare'deki kadın kendini aşmaya çalışan, gerektiğinde aile kurumunu da özgürlükleri uğruna terk edebilen bir yapıydı.” (DZ, s.47)

Kadının erkekle eşit seviyeye gelmesi, medeniyet adına kadının hak ettiği konuma yükselmesi için çırpınan Aypare, toplumun ve erkeklerin bu duruma henüz hazır olmadığını gördükçe daha da hırslanır. Yıllarca davalarda savunduğu şiddet görmüş kadınların yaşadıklarını bizzat çekmeye başlamıştır. Kocasından bir gece tekme tokat dayak yiyip merdivenden aşağı itilen Aypare, şiddet gören kadının yalnızlığı içinde kalır. Dayak meselesini gururuna yediremeyen Aypare, prensiplerinden ödün vermemek için eşine boşanma davası açmaya karar verir. Eşiyle konuştuğundan sonra kendine itiraf edemese de toplumun tepkisinden çekindiğinden boşanmaktan vazgeçer ancak ayrı evlerde ayrı bir yaşam sürmeyi kararlaştırırlar. Erkeğin buyuran tavrı karşısında özgür kimliğini istese de tam ortaya koyamayan kahraman yıllarca karşı çıktığı gerçeğin farkına varır. Şiddet görmesine rağmen boşanmaktan vazgeçen Aypare, alışkanlıktan mı yoksa sevgiden mi kaynaklandığını çözemediği bağımlılığının farkına varır.

“- Bana yakışanı başkalarının yanına sığınmak olamazdı, olmamalıydı. Ben ki şiddet gören kadınların savunucusu olmuştum. Onları koruyor, yaralarını sarmağa çalışıyordum. Ama şimdi ben de aynı konumdaydım. Hem aydın bir kadın olarak...” (DZ, s.139)

Önceleri kendini özgür ve toplumun kurallarını takmayan bir aydın kadın olarak gören Aypare, aslında ne kadar uğraşsa da toplumun kadına bakışını görmezden gelemediğini fark eder. Kadının kendini gerçekleştirme eğiliminin erkek egemen toplumda güç olduğunu gören Aypare boşanmaktan vazgeçer. Toplum tarafından yadırganmayı göze alamayan kahraman, mutsuz evliliğini sürdürmeye karar verir.

“Aslında ben boşanmış bir kadın olmayı istemiyordum. Anlaşamayan insanların ayrılmasına razı olduğum halde, kendimi boşanmış dul hüviyetinde görmek ters geliyordu bana. Bayhan'a değilse bile, önceki sevgimize, bizi bir zamanlar birbirine yakıştırmış, - ne hoş çift- demiş olan insanlara saygım vardı.

Onun için beraberliğimizin ayrı ayrı evlerde devam etmesi daha uygundu. O da kabul etti. Aynı noktaya döndük yeniden.” (DZ, s.142)

Kadına şiddet uygulayan bireyleri eleştiren Çokum, kadının önde olmasını ve ekonomik bağımsızlığı kazanmasını ister. Ekonomik bağımsızlığını kazanan kadın kendini ispatlamanın yanında özgürlüğüne de kavuşacaktır. Ancak yazar, kadının özgürlüğünü kazanırken kadına yakışmayacak duruma düşmesinden de endişe duyar.

“ Kadının önde olması adına... Kadın gezecek, kapısını kendi başına açıp kapayacak, erkeğinin ardı sıra yürümeyecek, erkeğinin yanında ayrı bir kimlik ve kişilik olarak bulunacaktı. Erkek eve geldiğinde eşini bulamazsa kızmayacak, kadın eşin evde bulunmamasının sebebi ille de namussuzluk meselesi gibi algılanmayacaktı...” (DZ, s.47)

Ailede bireylerin duygularını ortak bir paydada toplayamaması psikolojik çatışmalarla beraber şiddete dönüşür. İletişimsizliğin ve iktidar mücadelesinin sebep olduğu tartışmaların şiddetle çözülmeye çalışılması biyolojik olarak erkeğe göre zayıf olan kadının daha çok ezilmesine yol açar. Fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalan kadınların korunmasız olmaları, ailelerinin destek çıkmamaları ve kadınları koruyacak bir kurumun varlığının olmaması ya da yetersiz olması yazarın eleştirdiği konulardır.

“- İşte bizim halkımızın görmeğe çalıştığımız yüzü, demişti. Cınnetli kocaların dayaklarından gözleri morarmış, kişilikleri silinmiş, saçları süpürge, kadınlığını unutmuş yitkin kadınlar göstermişti bana. Medenî Kanun'daki eksiklerden söz edip, kocanın evin dokunulmaz reisi addedilmesinden yakınarak...” (DZ, s.62)

Kadınların pasif davranmaları, haklarının bilincinde olmayıp her şeye töremiz diye sessiz kalmaları yazarın eleştirdiği başka bir yöndür. Toplumun kendisine sunduğu kalıplar içinde özgürlüklerini ve kadınlıklarını şiddetle birlikte yitirenler yazarın benimsediği kadın tipi değildir.

“Türk töresini baş kaldırmaz kadınları olarak kendinizi kitaplardan bile öğrenemeyerek, hayatınızı içgüdülerinizle, el yordamıyla bulup yaşadınız. Siyah yeldirmelerinizle, sıkma başörtülerinizle, iri topuz inci iğnelerinizle ya da yakası

kürklü tayyörleriniz, alnınıza yarı düşmüş şapkalarınız, İstanbul'un görkemli abideleri önünde; - çalıntı özgür günlerinizdi onlar- ayaklı fotoğraf makinelerinde çekilmiş arkası perdeli resimlerinizle...”(DZ, s.37-38)

Kendilerini aşamayan ve hayatı her yönüyle kabul edilmişliklerini eleştiren yazar kadınların bu suskunluklarını ve pasifliklerini eğitimsiz bırakılmış olmalarına bağlar. Toplumun kadının düşünmesini ve eleştirmesini engellemesi onun hayatı kayıtsız şartsız şekilde kabullenmesine yol açar.

“Hatta değişik kategorilerde incelediği kadınları kendine göre tahlil eder, onlara bir türlü kendilerini aşamadıkları, razılıklarına yenildikleri düşüncesiyle kızardı da... Bense eğitilmemiş olmalarına yazıklandım çokçası. Bu geri kalmışlığın sebebi bütün bütün kadının kendisi olamazdı.”(DZ, s.19)

Erkek egemen toplumun kuralları içinde yok sayılan kadının sadece ev işleriyle hatırlanmasına tepkili olan yazar kadın ve erkeğin birbirlerini tamamlayan bir bütün olarak değerlendirilmesini uygun görür. Erkeğin başarısının ardında çoğu zaman kadının olduğu gerçeğinin unutulması kadına yapılan bir haksızlık olarak değerlendirilir.

“- Çünkü... diyordu. Kadınlığın yazgısı budur. Öncelik erkeklerindir. Bizim görevimiz onları koltuklamaktır. Bizler ise güzelliğimizle, zarafetimizle kurabiye ve pastalarımızla, el işlerimizle, çay parti düzenlemelerimizle hatırlanır ve kendimizi gösteririz. Bizsiz olunamayacağını bilirler ama saygıdeğer olmalarında bizim payımızı hatırlamazlar bile.” (DZ, s.20)

Kadın erkek eşitliği konusunda toplantılar yapan ve kadınları bilgilendirmeyi amaçlayan Aypare ve arkadaşları sadece Maruf Bey'den destek görürler. Partideki diğer erkek yöneticiler kadın hakları ve kadın konusunun toplumun tepkisini çekeceğinden başka çalışmalara yönelmelerini isterler. Maruf Bey'in söyledikleri ise yazarın kadınlar için düşündüklerinin yansımasıdır.

“- Sizi tebrik ederim demişti. Bu çok önemli... Kadına, aileye, hele hele aileye sahip çıkmalıyız. Türk ailesi bozuldu mu milletimiz için büyük tehlikeler doğar. Kadınlarımız neler çekiyor şu erkeklerin elinden... Elbette kadınlarımızı el üstünde

taşımalıyız. Ama bu yetmez. Dış dünyayı kendimize olduğu kadar onlara da açmalıyız. Kadına evinin kadını olmak yetmemeli bence.” (DZ, s.63)

“Osmanlı’dan Cumhuriyete kadının toplumsal – siyasal bir mücadele süreci içinde olmasına rağmen, kadınlara en büyük armağanın Atatürk döneminde Cumhuriyet idaresi tarafından verildiği inkâr edilemez bir gerçektir. Gerek eğitim alanında gerekse hukuksal ve siyasal hayatta gerçekleştirilen reformlarla Türk kadını, toplumda hak etmiş olduğu yere kavuşmuş oldu. Gerçekleştirilen bu büyük devrimle ülkenin her köşesindeki kadının aynı düzeyde etkilenip elde edilen hakları derhal hayata geçirmesi tabi ki beklenemezdi. Fakat aydınlanan Türk kadını Atatürk’ün çizmiş olduğu bu yolda ilerlemeyi ve inkılâpları muhafaza etmeyi kendine bir görev edinmişti.” (Tatlı, 2008: 10)

Kadınlara en önemli haklar Cumhuriyet döneminde verilir. Toplumsal ve siyasi hayatta birçok hak elde eden Türk kadını hak ettiği konuma yükselir. Cumhuriyet döneminin en aktif kadınlarından olan Halide Edip, kadınlara her alanda öncülük etmiştir. Cumhuriyet döneminde aktif bir hayata adım atan kadın, daha sonraki dönemlerde ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle geldiği konumdan uzaklaşır. Çokum, kadınların bu haklarını kullanamamasını ve sürekli birilerine tabi olmalarını Aypare’nin gözlemleri yoluyla eleştirir. Aypare, Türk kadının kendi haklarının ve potansiyellerinin farkına vararak her alanda ayakta durmalarını ister.

“- Cumhuriyet kadını öyle Afet Hanımların, Halide Hanımların bıraktıkları noktada değil. Kadın hep tabi olandır bizde. Bir başına karar veremeyen, hep kuytuda çiçeğini açan, bazen de açamayan bir varlık... Hepsi olmasa da çoğu öyle işte... Bakma onların benzerleri olan öteki kadınlarla bir araya geldiklerinde bağırıp çağurmalarına, bakma kahkahalarına. Onlar bir an için koca buyruğundan, tokadından, küfründen ve azarından yalancı kanatlarla uçuşa yeltenmiştir.” (DZ, s.19)

Toplumun çağdaş bir seviyeye ulaşması için kadının toplumda söz sahibi olması önemlidir. Sadece ev işleriyle değil toplumun her kademesinde yer almalıdır. Atatürk'ün istediği de kadının daha hür olmasıdır.

“Kadın bütün hüneri, yeteneği seçkinliği ile toplumda yerini almalı, böylece Ata'nın isteği doğrultusunda kadına daha hür ufuklar verilmeli diyordu. Şu halde vitrinlerde biblo, çamaşır teknesi başında tükenmiş bir ev kadını yerine üretken ama kadınlığından da kaybetmeyen bir varlık öne geçecekti.” (DZ, s.21)

Sevinç Çokum'un romanlarında yer verdiği kadın tiplerinden biri de aldatılan kadınlardır. Aldatılmayı kabullenmiş kadınların ikiyüzlülüklerini eleştiren Çokum, bu kadınların maddi çıkarlarını ve çevrelerini yitirmemek uğruna kadınlık gururlarını hiçe saymalarına tepki gösterir. Kadın, erkeğin dışarıda gönül eğlendirmesine tepki göstermez. Evdeki rahat ve lüks hayatı kadınlık gururuna tercih eder. Çocuk doğurduka erkeği eve bağlayacağını sanan kadın, erkeğin çapkınlıklarını hoş görür.

“- Gülünesidir, zavallıdır bu haliyle. Ama bir süre sonra alıştığı yeri arar. Bazıları okşanır, taltif edilir bakma sen, onlar işvebaz ve nazlıdırlar; nazlandıkça iştah açıcı, şehvetli olurlar. Nazlandıkça önlerine armağanlar yağar, armağanlara kavuştukça koca boyunduruğunda olmadığını sanır yahut böylesi doyurulmuş bir köleliğe razı gelirler. Bu boyunduruktan hoşlanırlar açıkçası. Koca ise heves soldurmadadır dışarıda. Adam paralı, paranın azdırmışsı, ne yapsın, bir taraftan evdeki nazenini kollayacak bir taraftan da dünyadan nasibini alacak, evdeki nazenin de idare ediverecek paşa erkeğini. Erkek değil mi canım, elini yıkasa kiri gidiverir. Önemli olan evdeki kuş tüyleri, oyuncağa doymuş çocuklar, hamile kaldıkça şımaran hanım, möbleler filandır...” (DZ, s.19)

Tren Burdan Geçmiyor romanında aldatan erkeğe kadın tarafından sunulan özgürlüğe değinen yazar, aldatılmayı bir alinyazısı olarak kabul edip rolüne adapte olan kadının kurduğu ev düzeni içinde silikleşmesini eşya ve paranın cazibesine bağlar.

“Saltuk’un karısı da akraba olmasa bile tavsiyeyle seçilmiş, görmelik bir kadındı. Birbirinin arası iki yaş olan iki oğul vermişti Saltuk’a, ardından da bir kız. Övünçlüydü o sebeple, bir aile oluşturmuştu. Üç katlı bir evin sahibesiydi. Zaten varlı bir ailenin kızıydı Çimen Hanım. Düzen ve eşya, çocukların yetişmesi soluk soluğa planlamıştı hayatlarını... Saltuk’un sapmaları, eğrileri bozamazdı o yerleşik düzeni.” (TBG, s.154)

Gece Rüzgârları’nda aldatılmayı kabullenip erkeği böylece kendine bağlamayı düşünen kadın tavrından söz edilir. Kadının bu tavrından cesaret alan erkek toplumda eşini hiçe sayıp evlilik dışı ilişkilerle gönül eğlendirir. Kadının tepki göstermeyeceğini bilen erkek eşinin aile ve töre kavramının dışında hareket etmesine izin vermezken evlilik dışı ilişkiyi kendisi için doğal bir hak sayar. Kadının ve erkeğin bu tutumunu eleştirirken yazar, bireylerde sadakatin cinsiyete bağlı olmaksızın karşılıklı olmasını savunur. *Deli Zamanlarda* ise her yönü ile mükemmel bir insanı temsil eden Aypare, eşi tarafından aldatılır. Bayhan’ın kendisini savunurken kullandığı sözler, onun bu duruma nasıl kaygısız bir şekilde baktığını gösterir. Toplumun namus kavramını sadece kadına dayatmasını ve erkeğin bu tavırlarının hoş görülmesine yazar öfke ile bakar.

“Bu muhafazakâr insanlar, hem de aile kavramını savunan namustan, iffetten söz eden insanlar pekâlâ evliliğe rağmen evlilik dışı bir aşkı sanki en doğal haklarıymışçasına suskun puskun karılarının gözleri önünde hiç sıkılmadan işte böyle şiir yoluyla ilan edebiliyorlardı.” (GR, s.81)

“- A bak bu doğru! Yiğittir, cesurdur, tok gözlü, ne bileyim merttir. Osmanlı kadınıdır ha... Onlara bir diyeceğim yok; aramızdaki ilişkiye gelince... Sonsuza kadar sıfır...

“- Ben erkeğim ne fark eder, dedi. Bugün Özlem, yarın başak biri... Aypare bunu hak ediyor.” (DZ, s. 101)

Aldatmalarda erkek ve kadını aynı oranda suçlu bulan yazar, kadının aldatıldığını bilmezden gelmesi veya bunu hoş görmesini de kadının kendi kendini aldatması olarak görür.

“Hayır, kızdığı aşk değil, aldatmaca değil, baskılar altında gizlilikleri seçen insanoğlu değil, kızdığı hileydi. İkiyüzlülüktü. Aldatan erkeğin ikiyüzlülüğü kadar, aldanan ya da aldanmış görünen kadının ikiyüzlülüğü...” (GR, s.82)

Eşlerini aldatan erkekler eşlerinde aradıklarını bulamadıklarını, görücü usulüyle evlendikleri için eşlerine ısınamadıklarını belirterek bahanelerle kendilerini haklı çıkarmaya çalışırlar. Buna rağmen eşlerinden sonsuz bir sadakat beklerler. Evin düzeni ve çocuklarla ilgilenmeleri, eşlerinin çapkınlıklarını görmezden gelmesi beklenen kadın, bir anlamda erkeğin kölesidir. Aldatmalara isyan ettiğinde boşanma ve çocuklardan ayrılma tehditleri ile karşılaşacağını bilen kadın geri adım atar.

“Onların yani Cemillerin karıları başka olacaktı elbet, Anadolu geleneğine göre ya amcakızı ya teyze, ya dayı... Sonra o kadın birkaç çocuk armağan edecekti ona ve kocası için, aileyi yukarılara taşımak için eze ite yürüyecek, yer açacaktı adamına ve çocuklarına. Güçlü yumruklarıyla nasıl yoğuruyorsa hamuru, öyle yoğuracaktı çocuklarının geleceğini. Gönlüne hiçbir erkeğin izini, tozunu, ışığını düşürmeden, muhkem duvarlarla, kale kapılarıyla aykırılıklara karşı duracaktı... İçinin kadınsı deprenişlerini dizginlerle kamçılarla yola getirecekti. Kocasının ilk ve son gülü olup ter ü tazeliği iyice solmadan adamının aldatmalarında soğuk yataklarda soğuk yataklarda kıvrantılarla bekleyip uykulardan irak öylece yavaştan kadınlığını yok edecekti.” (TBG, s. 151-152)

Erkeklerin cinsellik ve evlilik dışı ilişkiler konusunda kendilerini özgür bulmaları ve bunu açık bir şekilde ifade etmeleri yazarın eleştirdiği diğer bir konudur. Evli olduğu insanı sadece kendisine çocuk yetiştiresin diye yanında tutup başkalarıyla gönül eğlendirmelerini doğru bulmaz.

“Belki de çoktan evlenmiştir. Aklını evi ve döşemelikleri, oturmaları arasında yitirmiş bir karısı vardır gizlediği. Gönlünü eğleştirdikten sonra birlikte çıktığı kız, kadın durumu öğrenince ,” Ne yapayım gülüm...” diyecek. “Bu işler böyle. Söylese miydin yani?”

Evdeki ona gereklidir; her kirini paklayacak, çocuklarını palazlandırarak. Ama bir gönül yoldaşı da lazımdır ona. Her dem taze bulsun kendini, bayır turpu gibi semsert, yabancı.” (TBG, s.153)

Eşitsizliğin her türlüsüne katlanan kadının boşanmasına hoş bakılmaz. Boşanma hakları da toplum tarafından sınırlanan kadının ak gelinlikle girdiği aileden ancak kefenle çıkabileceği fikri hâkimdir. “Günümüzde; kadının çalışma yaşamına katılması yani ekonomik özgürlüğünün olması, boşanma olgusuna nispeten daha olumlu yaklaşılması boşanma oranlarını etkilemektedir. Özellikle, erkeğin karısını aldatması doğal bir olay, eril söyleme göre “erkeğin elinin kiri” olarak görülmüş, ataerkil değerlerin etkisiyle boşanma hoş görülmemiştir. Kadına düşük toplumsal statü veren Türk toplumu boşanan kadınları daha ağır yargılamaktadır” (Ersöz, 2011: 261)

“Onlar erkekti, olmazlar olurdu, kadınlarsa bu eşikten ak gelinlikle girmişlerdi, ak kefenleriyle çıkacaklardı.” (TBG, s.152)

Sevinç Çokum’un romanlarında eleştirdiği bir başka konu da kadının sadece cinsel yönü ile anlam kazanmasıdır. Evlilik hayatında ve evlilik dışı ilişkilerde cinselliğin ön plana çıkarılması irdelenir. Yazar, ele aldığı kahramanlar aracılığıyla kadının cinsel haz uğruna harcanmasını değinir. Yazar, kadının fedakârlığını, sadakatini göz ardı eden sadece cinsel bir meta olarak görme tavrına karşın kadının erkeği bir bağımlılık derecesinde sahiplendiğini gösterir.

“ - Bu kokuşmuş kafalar kadını anca yatakta hatırlarlar...”

- Erkeklerle göre kadın böyle etten, kemikten, sinirden, kandan ibaret bir şeydir, diye ekledi Aypare. Renk renktir; bir ağacın meyvesi gibi olgunu, hamı, lezzetlisi, lezzetsizi vardır. Bayhan bile böyle düşünür... Bile diyorum az çok aydın sayıldığından, farklı bir yanı olduğunu sanma...” (DZ, s.65)

Varlığın amacını zevk ve cinsel haz olarak gören birey, toplumun kadın ve erkek için belirlediği evlilik dairesi içindeki cinsel ilişkinin meşruluğunu

yadırgamaya başlar. Kuralların insanı kalıplaştırdığı anlayışı bireylerin evlilik dışı ilişkileri normal karşılmasına neden olur. Çıkarları için her zaman kişiliğinden ödün verebilecek olan Aysan aşkın kutsallığını da kadının önemini de cinselliğe bağlar.

“- Çoğu zaman... Sadece ruhla sevemezsin, yanlış bir şeyi sevmiş olursun. Hem ruhunla, hem cisminle seveceksin. Cisim olmazsa aşk da yoktur. Zaten sevişmeler kendiliğinden doğarsa anlamlıdır. Yani bir çekim olmalıdır. Titreşimler diyelim ki... Yol, sokak, oda, yarı karanlık, bir cümle, bir hatırlayış, bir esinti, bir şarkı... bir, birini algılayıp fark etme... Biliyorum sen de baskılarla yetiştin; bir erkeği çıplak olarak görmek bakire ve töreli bir kız için Drakula’yi, Mavi Sakal’ı görmekle eş değerdir bizim toplumumuzda... Ama yaratılıştır bu; güzellik... Bir erkek bedeni neden görülmez, neden seyredilmez, neden ondan öcü gibi kaçılır? Bir kızın veya kadının gövdesi neden örtülere büründürülür?” (GR, s.169)

Aşkın bedensel hazlardan ibaret olduğunu savunan Aysan, istekleri doğrultusunda hareket ederken her defasında aşkın bedensel yönüne vurgu yaparak bir bakıma evlilik dışı ilişkilerini doğal bir hak gibi göstermeye çalışır.

“- Her şey bütün istekler kavuşuncaya kadar derdi anneannem. Erkeğin hevesi çabuk solarmış.

- O bir asır önce değil miydi? Aşk bütünlenmedir, dedi Aysan. Beden yoksa aşk da yoktur.”(GR, s.73)

Bireyler arasındaki ilişkilerin çıkara dayalı olmasından dolayı çoğu zaman kadının da cinselliği kullanarak çıkar ve güç elde etmeye çalıştığını görebiliriz. Kadının başkalarını sömürerek hayatını sürdürmesi ahlaki çöküntüyü göstermek bakımından önemlidir. Çıkarları doğrultusunda erkek arkadaşlarını veya dostlarını seçen Fulya, modern görüntüsü ve çizgisinin ötesinde toplumun gözüyle düşmüş bir kadın görüntüsündedir.

“O kadın yani Fulya, denildiğine göre patronu Eser’in gücüyle Eyüp’teki atölyeyi ve Beyoğlu’ndaki dükkânı yürüten, Hürrem zekasında bir kadın. Önceleri Eser Bey’le kurduğu iş dışı ilişkiyi daha sonra iki tarafın çıkarlarını sağlayacak bir dostluğa dönüştürmüştü ve şimdilerde antikacı İsmet Bey’le yine duygusaldan çok

ihtiyaç ve hoşça vakit geçirme doğrultusunda bir yakınlık sağlamıştı. İnsanları işine ne ölçüde yarar sorusunun cevabına göre seçiyordu galiba.” (GR, s.141)

Kadın sorunlarından bir diğeri ise bakirelik durumudur. Geleneksel toplumlarda kadının evlenmeden başka bir erkekle birlikte olması büyük tepkiye neden olur. Namus kavramı ile bakireliği bütünleştiren anlayış, kadının ancak kendi eşiyile cinsel ilişki yaşamasını uygun görür. Evlilik dışı ilişkinin ayıp sayıldığı ve kınandığı toplumlarda bireyin yaşadığı baskı bazen onun yanlış tercihler yapmasına neden olabilir. Baskı bireyin duygularını bastırmasına neden olabileceği gibi bir iktidar elde etme ya da kendini aşma çabasına dönüşebilir. Evli bir erkekle birlikte olan ve bu ilişkinin yanlışlığı altında ezilen Simay, bu durumdan kurtulma çaresini başka bir erkekle birlikte olmakta görür.

“Simay Saltuk’a ve başkalarına esirgediği, törece sakındığı bedenini ona veriyor. Bunu isteyerek yapmadığını biliyor Simay; içtiği bir buçuk kadeh şarapla kendisini kaybetmediğini de... Sadece adamın çıplak hafif tuzlu teninde cezp edici bir şey var. Ten lezzeti... Onun ötesi kendini aşma çabası... Evli ve babası yaşındaki Saltuk’tan kurtulma savaşı... Saltuk olmayacak; çünkü Saltuk evli...” (GR, s.148)

Kadınların en büyük korkusunun tecavüze uğrayıp ortada kalmak ya da tacize uğramaktır. Eğitimli ya da eğitimsiz her kadında bu korkunun olduğunun altını çizmek isteyen yazar, bir kadına tecavüz eden erkekle evlendirme vaadiyle genç kızları kandırıp yarı yolda bırakan erkeği aynı kefedede görür.

“Okumuş kızlarda da aynı korku, işgal edilip yüz üstü bırakılma korkusu yok muydu? Üstelik okuyan gençlerin tahsili olmanın avantajlarıyla kasılarak kaç kızı “evlenme vaadiyle” kandırmasına ne demeliydik? Tam tersi “bikri izale” etmemek için yarı yolda kurt adam gibi biçim değiştirip “Kusura bakma tahsilime devam edeceğimden seninle evlenemem!” gibisinden şoklamalar uyguladığını... Bütün bunların vapur altı, sinema locası, taşra psikolojisinden doğduğunu söyleyebiliriz.” (DZ, s.28)

Bireyin önceki yaşantıları cinsel hayatını da etkiler. Küçük yaşlarda yaşanan olumsuz durumlar, hastalıklar ve psikolojik baskı birçok kadının cinsel hayata

bakışını olumsuz etkilemektedir. Ortak bir paylaşım alanı olmayan bireyler için evlilik çekilmez bir hal alır. Aralarında bir sevgi ve paylaşımın olmadığı evliliklerde cinsellik de olumsuz bir seyir izler. Küçük yaşta evlendirilen ve çocuğu olmadığı için eşi ve eşinin ailesi tarafından sürekli ezilen Nahide, eşinin onu sadece bir cinsel tatmin aracı olarak görmesinin acısını içinde hep taşır. Eşini hiç sevemeyen Nahide, her cinsel ilişkide kendisine tecavüz ediliyormuş duygusuna kapılır.

“Öldüğünde Nüzhet onun bu ülkede yaşayan on üçünde kendinden yirmi yaş büyük birine kırk beş yıl hizmet etmiş, çocuğu olmadığı için kocasının babasına ve annesine kullukta bulunmuş, her cinsel ilişkide kendisine tecavüz ediliyor duygusuyla kocasını yabancılarmış, hatta ondan tiksinişmiş, korkmuş, küçük kaçamak sevgilerini ölene dek korumuş veya aşkı hiç öğrenmeden kocayıp ölmüş binlerce ve binlerce kadından biri olduğunu düşünmüştü.” (TBG, s.213)

Toplumsal hayatta ve ailenin devamında rolü göz ardı edilemeyen kadının birçok sorununa değinen Çokum, toplumda görülen kahraman kadın, aldatılan kadın, çıkarları için düşkünlüğe katlanan kadın, anne rolündeki kadın vb. tipleri işlemiştir. Bu konuların yanında kadınların erken yaşta evlendirilmeleri, haklarının çiğnenmesi, cinsel bir araç olarak değersizleştirilmesine eleştiriler yöneltir.

2.1.6. Boşanma ve Ailede Parçalanmışlık

Boşanma ekonomik, toplumsal, geleneksel ve bireysel sorunlardan etkilenen bir durumdur. Değişen ekonomik ve sosyal şartlarla birlikte kadının çalışma hayatına katılması evlilikte beklentilerin değişmesi, erken evliliklerin yarattığı mutsuzluk boşanmayı tetikleyen unsurlar olarak karşımıza çıkar. Geleneksel ve dini yapının etkisini yitirmeye başlamasıyla aileye atfedilen kutsallık yavaş yavaş kaybolmaya başlar. Evliliğin yüklediği sorumluluktan dolayı kendi özgürlüklerini yaşayamadıklarını iddia eden bireyler, ailenin devamı konusunda dirençli olamamaktalar.

Evliliğin sona ermesinin bir başka nedeni de şiddettir. Kadının ekonomik özgürlüğünün olmayışı, şiddetin bir iktidar veya terbiye aracı olarak kullanılmasına

neden olmuştur. Boşanan kadınların birçoğu şiddet gördüğü iddiasıyla boşanma davası açtıklarını belirtirler. Fiziksel, psikolojik, cinsel vb. şiddete katlanan kadın son çareyi boşanmak olarak görür. Ancak boşanmak çoğu zaman sorunun çözümü için yeterli olmamaktadır. Boşanan erkek, bu durumu kabullenemediği için ya da eşinin boşandıktan sonra başkasıyla olmasına tahammül edemediğinden kadına zarar verebilir.

Erkek için boşandıktan sonra hayata devam etmek daha kolaydır; ancak kadın hayata baştan başlamak ve kendi ayakları üzerinde durmak zorundadır. Ailedeki bu parçalanmışlık kadın ve erkeğin hayatını etkilediği gibi çocukların da gelişimini olumsuz etkilemektedir. Çocukların mağdur edilmesinden yana olmayan toplum genellikle evliliğin sürdürülmesinden yana tavır sergiler. Dini yapıdan da kaynaklanan bu durum kadının evlilik içinde daha sabırlı ve tahammülkâr davranmasını teşvik eder. Sevinç Çokum'un romanlarında aile kurumuna ve ailenin devamına önem verdiği görülür. Evlilik hayatı ve eşlerin birbiriyle ilişkileri konusunda örnekler sunan Çokum, evlilikte boşanmaya sıcak bakmaz. Evliliklerin sıradanlaşması, iletişimsizlik, cinsellik gibi sorunların işlendiği ailelerde çocuğun aileyi kurtardığı görülür. Çocuğun hatırına birbirine katlanan eşler çocuklarının sağlıklı gelişimi için bu duruma karar verirler. Boşanan eşler çocuklar için görüşür ve kararları birlikte verirler. Boşanma ve ayrılığı onaylamayan Çokum, romanlarında boşanan çiftleri tekrar kavuşturur. Boşansalar bile birbirlerinden kopamayan eşler, boşanmanın verdiği üzüntü ve parçalanmışlığa dayanamazlar ve tekrar bir araya gelmeye karar verirler.

Gülyüzlim romanında ailesinin izin vermediği bir evlilik yapan Gülseren, ekonomik bağımsızlığını elde edememiş kocasına bağımlı bir hayat sürmektedir. Önceleri büyük bir aşkla gerçekleştirdikleri evlilik şimdi onun mezarı olmuştur. Eşinden fiziksel şiddet gören Gülseren, aile desteğinden yoksun olan kadınların simgesidir. Yaptığı hatadan dolayı ailesine gidemeyen Gülseren çocuğunu ortada bırakmamak uğruna dayak ve şiddete boyun eğer. Çocuğunu mağdur etmemek için kendini bu mutsuz evliliğe feda eder.

“Ne yapayım abla sen söyle... Şu yuvayı dağıtayım mı? Çocuğum orta yerde perişan mı olsun? Hem ‘ Ayrılısak da peşini bırakmam’ der bana. Artık anam babam da beni yanlarına almazlar. ‘Bu adama varacağıın zaman bize mi sordun,’ derler. Demeseler de akıllarından geçirirler. Yok, Zeynep abla... Ben bu çileyi çekeceğim.” (G, s. 41)

Bir anne için en zor durum çocuğundan ayrı kalmaktır. *Çırpıntılar*'da Korhan ve babası arasında çatışmalar çıkar. Önce evden ayrılan Korhan, daha sonra Avustralya'ya döner. Korhan'ın gidişyle Esra'nın Tekin'e bağlılığı biter. Sürekli tartışmaların yaşandığı evlilikte Tekin Esra'yı oğlundan ayırmaya çalışır. Korhan'ı görmesine izin vermeyen Tekin ile Avustralya'daki oğlu arasında tercih yapmak zorunda kalan Esra'nın annelik duygusu ağır basar, oğluna kavuşmak için evliliğini bitirme kararı alır. Sevinç Çokum ailelerin parçalanıp boşanmayla birlikte dağılmalarını şöyle açıklar: “Aileler araya ayrılıkların girmesiyle iki üç defa parçalandılar. Birincisi ailelerin öteki fertlerini kaybettiler. İkincisi vatanlarında mensup oldukları milletten ayrı düştüler. Üçüncüsü yeni kültürler karşısında yabancılaşarak veya bocalayarak yuvalarını dağıttılar, yani eşlerinden boşandılar” (Ayata, 2008:118)

“- İkimiz bir arada götüremeyeceğiz bu evliliği... Sen isteseydin sürerdi. Ama değişen durumlar oldu, ayrilmalıyız. Ben kendi çocuğumdan uzak tutuyorsun. Bunu kabul edemem.

-Bunu onun iyiliği için istiyorum. Çünkü sen ondaki kişiliği ezdin hep, boy veremedi o kişilik...

Araya güzel günler, yaşanmış sevinçlerin renkleri, kokusu, sızmalıydı oysa. Esra'nın çocukluktan kalma çiçek dürbünündeki gelip geçici renk ve çizgilerle donmuştu o günler... Korumaya, bir yerde sabit tutmaya çalışsalar da en ufak bir sarsıntıda değişiyor, kayboluyordu. Bunları düşündü Tekin.

- Peki, dedi. Ayrılalım o halde. Daha iyi olacaksa eğer...”(Ç, s.260)

Yazarın romanın sonunda eşleri tekrar kavuşturması ailedeki parçalanmışlığa olumsuz baktığının göstergesidir. Boşanmadan en çok olumsuz etkilenen ve

psikolojik sorunlar yaşayan bireyler genellikle çocuklardır. Boşanan anne ve baba ile yeterince iletişim kuramayan çocuk, ailenin parçalanmışlığının izlerini taşır. Evliliklerde aileyi kurtaran ve eşleri birbirine bağlayan unsur olan çocuk boşanmaları da güçleştirir. Feda'nın yakın arkadaşı çocuk olmadan eşinden ayrıldığı için kendini şanslı sayar. Anlaşamadığı eşinden çocuk sahibi olmak istemeyen Güney, boşandıktan sonra çocuk sahibi olmak için başka bir kadın ile evlenebileceğini belirtir.

“ - Neyse ki çocuk olmadan ayrıldık, diyordu Güney. Bir doktor bulmuş kendi gibi. İyi işte, biri keser, öteki diker. Ey peki sen ne zaman kaplumbağalaşacaksın? Ben yine de evlenebilirim, bir iki çocuğum olur hiç olmazsa.”(AKT, s. 82)

Boşanan erkekler bazen başka bir kadında mutluluğu bulmak için tekrar evlenirken bazıları ise ilk evliliğin ardından yaşadığı hayal kırıklığı ile bekâr kalmayı tercih eder. Evlenen erkeklerin ise ilk evliliklerinin etkilerini üzerlerinden atamamaları, ilk eşin ve evliliğin yaşanmışlıklarını aramaları nedeniyle ikinci evlilikte de mutsuz olabilmektedirler. Evliliğin sağlam olmasını ve sürdürülmesini isteyen Çokum, boşanmaların yarattığı boşluğun hüznünü dile getirir.

“- Gidelim bir gün tiyatroya, dedi. Bizi karşısında bulursa sevinir... Ferda bir yalnız adam. İki kere evlendi ve boşandı. Şimdi yalnız yaşıyor.” (Ç, s.228)

Kadın haklarının savunucusu olan Aypare kişiliğini daha iyi yansıtabilmek için boşanma teklifini eşine kendisi sunar. Evliliğin özgürlüklerini engellediğini savunan Aypare, kendisi bu talepte bulunduğu halde boşanmanın verdiği hüzne engel olamaz. Toplumun onlara yakıştırdığı aile rolünden sıyrılıp dul damgası yiyecek olmanın kederini yaşar.

“- Biz götüremiyoruz bu evliliği. Öyleyse ikimiz de özgür olalım.” (DZ, s.45)

Modern kadını simgeleyen Süsen, evliliğin aşkı bitirdiğine inananlardandır. Eşiyle aralarında çıkan sorunları evli olamaya bağlayan Süsen, eşinden boşanmıştır. Boşanmadan sonraki günlerde eşi Sungur'un evdeki varlığına aslında ne kadar alışmış olduğunun farkına varır. Yalnız kalınca aslında eşiyle büyük problemlerinin

olmadığını sadece daha verimli bir yazar olabilmek için bu yola başvurduğunun farkına varır. Yalnız kaldığı zamanlarda eşinden ayrılmış olmanın pişmanlığını yaşayan Süsen, eşiyile sosyal bir arkadaş gibi görüşmeye başlar. Ancak zamanla eski eşiyile tekrar ilişki yaşar. Boşanmanın pişmanlığını yaşadığı günlerde annesinin söylediği sözler üzerine aslında toplumun kendilerine boşanmayı yakıştırmadıklarını anlar. Yurtdışında olan oğlu Dolunay'ı da düşününce boş yere bitirdiği evliliğinin ezikliğini duymaya başlar.

“Aile olmak başka bir şeydir. Aşıklık başa... Ama yine de aile olmak zorundayız. Dünyanın düzeni açısından... Çünkü doğru olan da budur. Çocuklarımıza uygun olan budur. Aslında Sungur'dan ayrılmanı hiç istemedim. Keşke böyle dağılmasaydınız.” (GR, s.140)

Boşandıktan sonra sadece kendisinin bir boşlukta yaşadığını sanan Süsen bir arkadaşıyla tartışmasıyla aslında boşanmanın hem erkeği hem kadını yıprattığını anlar. Tartıştığı arkadaş boşanmadan sonra eşi Sungur'un çektiği sıkıntıları anlatarak Süsen'den intikam almaya çalışır. Yazar, Süsen'in pişmanlıkları yoluyla aile kurumunun toplumsal düzeni sağladığı önemini dile getirir. Romanın sonunda eşinin teklifini kabul edip onunla Mısır'a giden Süsen, aslında yarım bıraktığı evliliğinin devamını sağlamaya çalışır.

“Bunları söylemeliyim. İstersen dinleme! Aslında kendini mutsuz ettiğin gibi Sungur'u mahvettin. O benim arkadaşım, dostum, sırdaşım. Boşandın ve fırlatıp attın belirsizliklere. Bir aile düzenini ona çok gördün. Üzdün onu, kahrettin. Hayır, buna izin vermemeliydim... ama sen...” (GR, s.121)

Gece Rüzgârları'nda Süsen ve Sungur'u; *Çırpıntılar'da* Esra ile Tekin'i ve *Deli Zamanlar'da* Aypare ile Bayhan'ı tekrar birleştiren yazar, kahramanları aracılığıyla ailenin kutsallığını ve sağlam temellere dayandırması gerektiği fikrini benimsetmeye çalışır. Boşanma ve ailelerin bölünmesinin çözüm olmadığını savunan yazar, bir nevi geleneksel ve dini yapıdan kaynaklanan görüşü destekleyip evlilikte eşleri biraz daha sabırlı olmaya davet eder.

2.2. GÖÇ OLGUSU ve GECEKONDULAŞMA

Zorlaşan hayat koşulları karşısında buldukları yerde tutunamayan insanlar, daha iyi şartlara kavuşmak amacıyla yaşadıkları yerlerden başka yerlere hareket ederler. İnsanlar var oldukları dönemden beri sürekli bir hareket halindedir. Bu nedenle göç her dönemde görülen bir olgudur. Doğal afetler, tarım alanlarının verimsizleşmesi, tarımda makineleşme, işsizlik, terör vb. durumlar göçü tetikler. Kırsal alanlarda görülen eğitim sorunları, alt yapı sorunlarına karşın kentlerdeki iş imkânları, eğitim ve yaşam standartlarının yüksek olması gibi durumlar köyden kente göçü hızlandırır.

“Göç, insanların, grupların demografik, coğrafik, ekonomik ve sosyo-politik nedenlerle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen ve eylemin bitiminden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür.” (Çakır, 2011: 209)

Göç, insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Bir yandan insanlar arasında yeni bir etkileşim meydana getirip farklı kültürlerin paylaşılmasına hizmet ederken bir yandan da bireylerin gittikleri yere alışamama, yabancılaşma ve baskın kültür içinde asimile olarak kendi kimliklerini kaybetmelerine sebep olmaktadır. Tarihte hep olan ve hala devam eden göç, milletlerin hayatında unutulmaz değişiklikler yaratmıştır. Etkisi uzun bir süre devam eden göç, göç eden bireylerin hayatında ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik etkiler bırakır. Göçün farklı sebepleri olsa da en önemli sonuçlarından birisi gecekondulaşmadır. Gecekondulaşma bir göç ve kentleşme sorunu olarak karşımıza çıkar. Kırsal kesimden kente göç eden insanlar yerleşme sorununa çözüm bulamayınca kentin kenar mahallelerinde gecekondular denilen yerleşmeleri inşa etmişlerdir. Zamanla genişleyen gecekondular kentlerin etrafını çepeçevre sarmıştır. Gecekondular denilen çevrelerde yaşayan insanlar geldikleri yerlerin özelliklerini kolay kolay terk edemez. Bir yanı ile kırsal kesimdeki insanı temsil ederken bir yandan da kentlileşme yolunda çaba harcar.

Göçler mekân olarak değerlendirildiğinde iç göç ve dış göç olarak sınıflandırılır. Sevinç Çokum'un romanlarında göç önemli bir durumdur. İç göçün

yanında dış göçü de anlatan yazar, göçün insan hayatında meydana getirdiği yıkım ve psikolojinin de altını çizer.

2.2.1. İç Göç

Ülke sınırları içinde bir yerden başka bir yere yapılan göçlere iç göç denir. İç göç, ekonomik nedenlerin yanı sıra savaş, terör, eğitim, sağlık gibi nedenlerle yapılabilir. Çokum, romanlarında göç konusunu bu temeller üzerine kurgular. Göçler gönüllü olarak yapıldığı gibi özellikle savaş döneminde zorunlu göçe tutulan insanlar da vardır. Tarihsel gerçeklere paralel olarak *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı* ve *Hilal Görünce* romanlarını oluşturan yazar, tarihte yaşanan göçleri işlemeyi ihmal etmez. Kurtuluş Savaşı döneminde Söğüt ve çevresinin işgali üzerine bölge halkı göçe zorlanmış, göç etmek istemeyenlere çeşitli işkenceler yapılmıştır. Geçmiş dönemlerde yaşanan bu göç hadisesine ışık tutmak isteyen yazar, belgeler aracılığıyla romanlarında göç atmosferini yansıtır.

“- Söğüt’ün içinde oturanlar göç etmeliymiş. Millet derlenip toparlanmağa başlamış bile. Ev kaldırmak, ev taşımak kolay mı? Hangi bir eşyayı alırsın, hangisini bırakırsın? Top altında kalacakmış buralar. Onun için. Düşman Yenişehir’den kalkmış geliyormuş yine. Enişten Dudaş taraflarına ev bakmaya gitti.” (AB, s.211)

Göçler savaş, doğal afet dönemlerinde artış gösterir. Bu dönemlerde baş gösteren tehditler, güvenlik, sağlık, beslenme sorunları göçü tetikler. Kendilerini daha güvende hissettikleri ortamlara sığınma gereksinimi nedeniyle göç eden Söğüt halkı yıllarca emek verip anlamlaştırdıkları memleketlerinden, evlerinden uzak düşerler. 19. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nin siyasi ve askeri anlamda büyük güç kaybettiği, yalnız kaldığı bir yüzyıldır. Cihan imparatoru Osmanlı, artık ulusların bir bir isyan edip ayrılmalarını önleyemez duruma gelir. Siyasi sorunlarla beraber sosyal ortamda da bir kargaşa ortamı oluşur. Buldukları yerlerde kendi hâkimiyetlerini ilan eden uluslar Türk milletini yok etme ve yüzyıllarca yaşadıkları topraklardan atma girişimde bulunurlar. Devletin merkezi otoritesinin yok olduğu bölgelerde halk kendini koruyamayınca çareyi göç etmekte bulur. Göç etmeyip kalanlar ise katliamlarla yok edilir.

93 Harbinde Rusların da desteğini alan Bulgarlar, Müslümanlara ve Türklere katliam girişimlerinde bulunmuşlardır. Tarihte en çok bahsi geçen zulüm Bulgarların Türklere yaptıkları zulümlerdir. “93 Harbinde Türklere karşı yürütülen yok etme ve Balkanları Türklere temizleme politikası Balkan Savaşları ile daha da şiddetli bir şekilde uygulanmaya başlanır. 93 Harbinde Türk ve Müslümanlara uygulanan mezalim, Balkan Savaşları’ndaki işkence ve cinayetlerin daha doğrusu Türkleri Balkanlar’dan çıkarmak için uygulanmış olan sistemli yok etme politikasının ilk aşaması olmuştur. Türkleri Balkanlar’da yok etme politikasının en büyük aşaması ise Balkan Savaşları ile zirveye çıkmıştır.” (Aslan, 2006: 56)

“Dersaadet’te Pera denilen semtte de çok ecnebi vardır. Biz bunları içimize aldık, sürmedik, itmedik. Şimdi bu Balkan toprağı sallanıyor kızım hey! Doksan üçte çok kimseler göç ettiydi. Yalnız Palanka’da beş yüzden fazla insanımız telef olmuştur.” (BD, s.277)

“Her ulus çoğunlukta bulunduğu bölgeyi yurt edinerek, Türk unsurunu o bölgelerden arındırma amacına yönelmiştir. Bu da Balkan topraklarından binlerce insanın Anadolu’ya gelişine, kalanların ise katledilmesine sebep olmuştur. Büyük devletlerin kontrolünde kurulan devletler artık Osmanlı Devleti’ne karşı çok sert tavır almışlardır. Hâlbuki Osmanlı Devleti himayesinde asırlardır yasayan bu uluslara her hak tanınmış ve kolayca yasamaları için birçok uygulama gerçekleştirilmiştir. Bununla yetinmeyen uluslar düşman gördükleri Osmanlı Devleti’ni yıpratmak için her türlü zulmü Türk halkına yaşatmışlardır.” (Bayraktar, 2007: 65)

“Esmaların evi o sabah göçe hazırlanıyordu. Denk edilmiş eşyalar bir arabaya yükleniyor, Şerife Hanım, Esmâ, Şemsi Efendi yorgun, telâşlı halleriyle kapı önünde bir görünüp bir kayboluyorlardı. (AB, s.213)

Agah Bey geldi. Eşikte durdu.

- Hazır mısınız, dedi. Tez çıkmalıyız yola.

Sacide Hala’nın çenesi titriyordu.

- *Kar düşüyor oğul! dedi.*

- *Katlanacağız ana, dedi Mükerrerem Hanım. Zorluk Selanik'e varıncaya kadar. Selanik bir büyük şehir. Selanik, hala bizim. Bu acımız böyle sürmez. Dayanalım."* (BD, s.213)

Göç süreci belli bir zamanla sınırlı değildir. Etkileri yıllar sonra bile hissedilir. Göçün birey ve toplum üzerinde önemli sosyolojik ve psikolojik etkileri vardır. Göç edenlerin alacakları eşyalar, geride bıraktıkları, yeni çevreye uyum süreci ve iskân problemi göçle birlikte görülen önemli sorunlardır. Söğüt'ten göç eden insanların geride bıraktıkları manzara, yolda karşılaştıkları zulüm ve işkenceler bireylerin hafızasında yıllarca iz bırakacak türdendir.

"O gün göç kafilesi, eski zamanları hatırlatarak, Söğüt'ün içinden ağır ağır yürüdü. Renkleri belirsiz, solgun bir gündü. Rüzgâr yine dağların karıyla yüklüydü. Biraz kar kokuyordu, biraz bulut ve yayla... Sağılmış süt kokuları da beraberinde geliyordu. Yusuf Ertuğrul Gazi Türbesi'ni ziyarete gittikleri günleri hatırlamıştı. İşte böyle çoluk çocuk, tozu dumana katıp yürürlerdi. Ama bu insanların yürekleri buruktu, Söğüt'süz olmayı bir gün hatırlarına getirmemişken, şimdi ondan kopuyorlardı. Geride perdeleri çekilmiş, kapıları kilitlemiş, bacaları tütmeyen bir Söğüt kalmıştı. Artık sokaklarda bir tek köpekler gezinecekti. Mahzun, başıboş köpekler..." (AB, s.217)

Göç sırasında verdikleri kayıpları gömmelerine dahi izin verilmeyen insanların sevdiklerinin cesetlerini köpeklere yem olarak bırakmaları ilerde o insanların hafızalarında derin psikolojik sorunların temellini oluşturur.

"Yunanlılar temmuz günlerinde harekete geçtiler. Çekirge sürüsü gibi kurumuş otların, çatlamış toprağın üzerinden yürüdüler. Yollarda yeniden göç kafileleri belirdi. Arabalar, hurçlar, cılız hayvanlar, süzgül, sıska yalın ayak çocuklar, üzgün, düşünceli ihtiyarlar, bir süre bu yollarda görünüp kayboldular. Sonra düşman Anadolu'daki bütün kuvvetleriyle taarruza geçti. Türk kuvvetleri Eskişehir'de, Seyitgazi'de dayanmağa çalışıyorlardı. Makineliler, toplar yeniden

ateş kumağa başladı. Kütahya, Eskişehir, Afyon bir bir elden çıktı. Ölüleri gömmeye vakit yoktu artık. Yunan kaskacının içinde Sakarya'nın öte yakasına doğru çekiliyorlardı... Ve çekilme sırasında da yeni şehitler veriliyor, arabalar üst üste yaralılarla dolup taşıyordu.” (AB, s.252)

Muhacirlere uygun yerler bulmak ve onları yerleştirmek sorunu, göçün bir diğer olumsuz sonucudur. Onların güvenliklerini temin etmeye çalışırken bir yandan da düşmanla karşı karşıya gelme tehlikesi Yusuf'un zor anlar yaşamasına neden olur.

“- Onbaşım... Bir Yunan kolu Bilecik'e yaklaşmaktaymış. Hayırlısıyla şu muhacirleri yerleştirebilsek...” (AB, s.217)

“Yusuf sıkıntıyla etrafına bakındı. Göç arabaları yolda birbirine karışmış, düzensiz şekiller bırakmıştı. Çardaklı kahve bomboştı. Kozasında kuruya kalmış bir böcek gibi hissetti kendini. Sonra Efendi Hafız'a döndü.” (AB, s.220)

Kendi yurtlarında muhacir konumuna düşürülen Türk halkı, birbirine kenetlenerek sorunun çözümünü arar. Balkanlar ve Anadolu'da Müslümanlar ve Gayrı Müslimler iç içe yaşamışlardır. Savaşın kaybedilmesiyle gerçek yüzlerini gösteren yabancı uluslar, halkı zor durumda bırakırlar. Bulgar, Rum, Sırp vb. benzeri milletler ve onların destekçileri olan komiteciler büyük bir kıyıma girişirler. Kendi yurtlarında sahipsiz kalan halk göç etmeye mecbur bırakılır. Bir yandan zor yol koşullarına katlanan insanlar diğer yandan birbirlerini teselli ederek göçün açtığı yaraları sarmaya çalışırlar.

“- Kendi yurdumuzda muhacir olduk gördün mü hanım? Ama yabancı yere gitmiyoruz ya... Farz edin ki yaylaya çıkıyoruz. Biz göçe alıştık be. Ne var bunda?” (AB, s.217)

“- Beyim bugünlerin geleceğini? Şu soğuğa, ayaza nasıl dayanırmışsınız şaşıyorum. İnsan muharebe içine girmeye görsün. Gücü kuvveti tüketiyor. Göç başladı. Bulgar'ın ayağı neredeyse gelip dayanacak şu eşiğe.” (BD, s.218)

Özgürlüğüne düşkün olan ve başka milletlerin egemenliği altında ezilmeyi kabullenemeyen Türk halkı, yapılan işkenceler karşısında çareyi göç etmekte bulur.

Ancak yolların güvensizliği, yağmalamalar ve saldırılar insanların kabileler halinde göç etmelerine sebep olur.

“Gün ağarmadan önce yatağından kalktı.” Çocukları arabada şiltelerin altına saklarım. Düşerim yollara. Olmadı yayan gideriz. Dağlara doğru. Varılmayacak yerlere. Düşmanın uzağına. Geçilmez bir geçide. Saffet kalsın burada. Razi olan kalsın. Köpek gibi Sırp’ın kapılarında el pençe dursun.” Arabayı hazırla Süleyman Efendi. Çocukları alıp gideceğim. Kararım budur. Biz babamızdan gâvura teslim olmamayı öğrenmişiz.” (BD, s.212)

Göç sırasında yaşanan acı olaylardan biri de Sırp, Yunan, Rum ve çetecilerinin kadın ve çocuklara tecavüz edip onları katletmektir. Türk ve yabancı devletlerin tarihi belgelerinde geçen bu zulümler, intikam ateşiyle yanan düşmanın kininin göstergesidir. Çokum, *Bizim Diyar* romanında göçler sırasında yaşanan bu olumsuzlukları canlı bir şekilde gözler önüne serer. Göç yolları üzerinde karşılaşılan manzaralar, insanların hafızasında göçün yarattığı acıdan daha ağır izler bırakmıştır.

“Terk edilmiş yıkık köylerin sessizliği içinden gelip geçtiler. Sonra cesetler, pıhtılaşmış kanlarıyla çizildi gözlerinin içine. Elleri dikenleri kavrayıp sıkılmış biri, derenin ince kıpırtıları içinde bir kadın, ağaç dibinde yan yana birbirlerine sokularak ölmüş iki asker, uzaktan dürülü bir beyaz bez parçası gibi görünen, ağzından kanı boşalır vermiş bir bebek , daha ileride, sırt üstü devrilmiş, kollarıyla yüzünü örtmüş cansız bir kadın..” (BD, s.230)

Can ve namus güvenliğini sağlamak için bütün mal ve takılarını düşmana teslim eden Türk kadını yine de kendini düşmandan koruyamamıştır. Erkek ve kadın ayrımı yapmadan öldürenler, kadın ve çocuklara tecavüz ederler. Balkan savaşları sırasında Türkiye’de olan Alman yazar William M. Pıckthall gördüğü vahşeti şöyle aktarır:

“Paçavralar içinde her şeyden yoksun olan insanlar, canlarını kurtarmak için akın akın Türkiye’ye göç ediyorlardı. Arkadaşım Ali Haydar Mithat’ın çiftliğine sığınan sefil kalabalık arasındaki her kız ve genç kadının ırzına geçilmişti ve on üçünde olan kızlar tecavüz edildiklerinden hamile kalmışlardı. Bizim köyde pek çok

muhaçir görebilirdiniz. Böyle perişan insanlar için, istasyonda tren bekleyenler arasında, onlara yardım toplamak için tepsiler dolaştığını görmek olağandı. Bir gün, aynı şekilde elinde tepsisi olduğu halde çok mükemmel birisi, benim de yardıma katılmam için yanıma gelmişti. Bu mükemmel insanın dilini kesmişlerdi. Daha sonra, kulaklarının da kesildiğine kanaat getirdim. Çünkü başına uzun bir kalpak geçirmişti.” (Aktaran: Aslan, 2006: 62)

Kadınları ve kızları düşmanın saldırısından korumak isteyen Gülsüm Hanım, yıllarca konakta yaşayıp savaş zamanında düşman komiteçilerin tarafına geçmiş hizmetkârları Koço'nun para isteğini geri çevirir. O paraları göç sırasında karşılaştıkları çetelerden kurtulmak için tek çare olarak görür.

“- Konaklarda bey gibi yaşadın Koço. Daha ne istersin? Selanik'i de veriyoruz. Aç düşeceğiz yollara. Karşımıza ne belalar çıkacaktır bilemeyiz. Ölmeye gidiyoruz Koço.”(BD, s.227)

“Ne zamana kadar duracağız? Yolumuz, Selanik'ten de öteye gayrı. Kalan kesecikleri bu Koço'ya veremem. Ölsem vermem. Yolumuz uzun. Yolumuzu kesenler olur. Canımı kurtarmak için atarım eşkiyanın önünde. Köpek gibi eğilip alırlar. Böylece savuştururum onları, böylece kızları çocukları korumuş olurum.” Düşündüğü buydu.” (BD, s.225)

Kadınların tecavülden ve saldırıdan kurtulmak için girdikleri yaşlı kılığı da onları koruyamaz. Bir Rum eczacı göç sırasında yaptığı vahşeti şöyle anlatır:

"Yanya düştüğü zaman müşterilerimin kapılarını çalıp onları himaye etmek istediğimi belirtince, beni Osmanlı dostu bildikleri için mücevher, para ve aileleriyle evime geldiler. Bunlardan erkek olan 7 kişiyi su kuyusuna yuvarladım. Üç ihtiyar kadını boğazladım. Biri yüzbaşı hanımıydı ve hamileydi. Çırılçıplak soyunmak ve oynamak istemediği için tekmeledim, çocuğunu düşürdü. Diğer Türk kadınlarıyla mücevherlerinin yerini göstermek şartıyla ırzlarına tecavüz etmemek üzere bir anlaşma yaptım. Bütün mücevherler geldikten sonra anlaşmayı bozdum..." (Aslan, 2006: 64)

“Camiye girdiğinde, bekleşen kızlarına,

- Tez hazırlanın, dedi. Elinize birer değnek alın kızlarım. Yüzünüzü örtün. Saçınızı una bulayın. Sirtınıza birer yastık bağlansın. Rıza Hoca, Neyzen Dede ve öteki kocamışlar da sıkıca giyinsin. Aman kızım tapuları iyi saklayın. Namaz kılınıp dualar edilsin. Ayacıklarınıza çuval parçası sarın. Onca yol yürüyeceğiz.” (BD, s.227)

Savaşlarda sivil halkın hedef alınmaması esas olduğu halde masum sivil halka yönelen düşman, onları evinden ettiği gibi sığınak olarak kullandıkları cami, okul, medrese, hastane gibi yerleri de ateşe verirler. Çocukların ve kadınların sığınak olarak saklandıkları camilerde de onları rahat bırakmazlar. Tarihi belgelerde de camilerin yakıldığına dair kanıtlar vardır. “Bir Yunan subayı anılarında görev yaptığı Selanik’te kışlada tutuklu bulunan askerleri üst kata yerleştirerek alt kattaki top cephaneliğini havaya uçurduklarını günlüğüne yazmıştır. Daha sonra da halkı camiye kapatarak caminin dört tarafını gazyağı dökerek yaktıklarını kaçmaya çalışanları da süngülediklerini anlatır.” (Aktaran: Arslan, 2008: 65)

“- Tez camiye gitmeliymişiz, dedi. Babamla Ali Bey, Gülsüm Anamızın yanında kalacaklar. Bulgarlar geliyormuş.” (BD, s.21)

Kadın ve çocukları korumak isteyen Ali Bey, azgın bir çete lideri olan Mihail ile tartışınca vurulur. Bölgesinde saygın bir yere sahip olan Ali Bey, ayırım yapmadan bütün milletlerin halklarına yardım edip onlarla kaynaştığı halde bu ihanet ile karşılaşır ve vurulduğu yerde ölür.

“- Sözlerim anlaşılmamıştır, dedi Mihail. Size yumuşak davrandım. Usturumca teslim oldu, herkes yollara düştü, bu anlaşılmamış mıdır?

- Bu toprağı bırakmayız diye gürlendi Ali Bey. Teslim olanın boynu kırılınsın. Bırakamayız memleketi. Ölmeye razıyız. Yeter ki sürülüp gitmeyelim doğduğumuz yerlerden.” (BD, s.220)

Ölüm korkusuyla her şeylerinden vazgeçen insanlar birkaç eşya ile yollara düşerler. İnşa ettikleri binaları, köşkleri bırakıp can derdine düşerler.

“- Zamanımız yok ana, haydi! dedi gelini Mükerrerem Hanım.

Eşyalar gelişigüzel denk edilip arabalara yükleniyor.

- Lüzumlu olanlar alınsın, diyor Cemil Enişte. Bunca ağırlık yeter. (BD, s.213)

- Biz de oynarız... Değil mi gelinim? Döne döne oynarız. Nerde uygun yer görür dururuz değil mi Cemil Bey? Muhacir olmuşuz artık. Bağı, bahçeyi, Abdullah Bey'in çeşmelerini, koyduğu, diktiği her taşı bırakıp gitmedeyiz.” (BD, s.214)

Büyük topraklar, konaklar, köşkler alan düşmanın gözü doyamamış, kadınların takılarına da göz koyar. Savaş sonrasında ortaya çıkan gerçeklerden birisi de kadınların ellerinin, kulaklarının takılarla birlikte kesildiğidir. Askerlerin cebinden kadın kulaklarının ve parmaklarının çıkması vahşetin büyüklüğünü açıklamak için yeterlidir.

“ Birden kar sisinin içinde atlılar belirdi. Cemil Bey dizginleri çekip atları durdurdu. Atlılar tez gelip kuşattı çevrelerini.

- Kesildi yolumuz! dedi Mükerrerem.

- Bre yolumuzdan çekilin! Memleketi bıraktık size, çekilin.

- Altın... altın isteriz diyor birisi...

- Memleket bıraktık size. Elmas ve altın nedir ki onun yanında? Çekilin, savulun bre kâfirler!” (BD, s.215)

Kaybedilen yerlerden gelen muhacirlerin yerleştirilmesi Osmanlı'yı zor durumda bırakmıştır. Bir yandan savaşla bir yandan da muhacirlerin iskanı ile uğraşan Osmanlı'da otorite boşluğu yaşanır. Alınan önlemlerin yetersiz kalması, yollarda perişan olan insanların geldikleri yerde de acılar içinde kalmasına neden olur. Kalacak yer bulamayan aileler, yerleşik insanların yanında misafir edilmeye

çalışılır. Tekkeler, eğitim binaları muhacirler için barınak yerleri olarak ayrılır o dönemde.

“Arabacı yüklerin taşınmasına yardım etti.

- Ne yana gideceksiniz, dedi Faik Bey'e. İstanbul'da boş ev kalmadığı söylenir. Misafirhaneler de doludur. Çok muhacir taşımışım ben.

- Acı günlerin içinden geldik, dedi adam. Şimdi bir odacık bulamayacak mıyız?

- Edirnekapı'da sur diplerinde muhacirler gördüm. Çokları sokakta, şurda burada barınır... Allah acısın. İştirim ki perde yıkamağa korkulurmuş. Çünkü pencereleri boş gören, dayanırmuş kapıya. Yalvar yakar olurmuş.

- Benim İzmir'de oğlum, baldızım var. Bir müddet burada kalıp, sonra İzmir'e gitmeyi düşünüyoruz.” (BD, s.243)

Savaş ve göçün ağır şartlarını eserlerinde işleyen Sevinç Çokum, tarihsel gerçeklerin genç kuşaklara aktarılmasında büyük rol üstlenir. Yaşanan acıların sıkıntılarının içinde vatanın savunmasına öncelik verilmesi milli bilincin oluşması için öncelikli durumdur. Savaş döneminde yapılan göçler haricinde mevsimlik göçlere de yer veren yazar, hayvancılığın yaygın olduğu bölgelerde yaylalara göçü de işlemeyi ihmal etmez. Kırım'da hayvancılıkla uğraşan Nizam Bey ve ailesi sürülerini otlatmak için yaylaya göç etme kararı alır.

“- O atı da malımız çoğalsın, taylarımız olsun diye alacağım oğul. Sürüyü çoğalttık mı yaylalara göç edeceğiz. Tâ sonbahara kadar inmeyeceğiz oralardan.” (HG, s.22)

Lacivert Taşı romanında bir çerçinin hayatını anlatan Çokum, ticaret için çeşitli şehirlere göç eden ve aylarca evine dönmeyen Hicret Bey'in yaşadığı zorlukları konu edinir. Aynı zamanda eğitim için İstanbul'a göç eden çocuklarının atlarla yaptıkları aylar süren göçten söz eder.

“Sonbahar başlarında yola çıkmışlardı, henüz haber alamamıştık onlardan. Artık mevsim kıştı ve ara ara yağan, birbiri üstüne yığılan kar, hayatımıza zorluklar

eklemişti yine. Kaybettiğimiz ve içimizden giden sevdiklerimizin bıraktığı sessizliği iyice hissediyorduk.” (LT, s.313)

İç göçün işlendiği *Gülyüzlüm* ve *Zor* romanlarında ise tarımdan elde edilen gelirin azalmasıyla geçimin zorlaşmasıyla İstanbul’a göç edilir. *Gülyüzlüm* romanında eşinin hastane masrafları için aldıkları borcu ödemek için İstanbul’a göç eden Zeynep kızını yanına alırken ailenin diğer fertlerini köyde bırakmak zorunda kalır. İstanbul’da da kalacak yer sıkıntısı çekince kızını bir ailenin hizmetine verir. Verimsizleşen toprakla birlikte parçalanan ailesini bir arada tutma mücadelesi veren kadın kentin onlara sunduğu büyük dünya içinde kaybolmamak için çırpınır.

“ - Benim bir oğlum var, o da Almanya ’da. ”

O an Nuriye Hanıma bir yakınlık duymuştu.

- Demek sen de bölük bölük bölündün?

- Senin de mi oralarda yakınların var?

- Yok... dedi Zeynep. Bizi İstanbul ayırdı. Oğullarım köyde, kızım benim gibi burada ama şehrin bir yakasında o, bir yakasında ben. Bir ailenin yanına verdim işte. Ailemi bir araya toplayamadan ölüp gideceğim diye korkarım.” (G, s.131)

Köyden kente göç ile geride boşaltılmış köyler kalmıştır. Çalışamayan veya topraktan kopamayan yaşlı insanlar dışındaki genç nüfus köyleri terk ederek iş bulma ümidiyle büyük kentlere yerleşirler.

“Zaten insanları boşalmış tenhalaşmış, yarı ölü köyün seyrek dizilmiş evlerinde topu topu kaç çocuk vardı ki? Şuraya buraya çalışmağa giden ailelerden geriye, evleri bekleyen göçmüş bedenli, eli değnekli bir iki ihtiyar kalmıştı, o kadar. İşte bu ihtiyarlar da bereketi gitmiş, verimi azalmış kuru yüzlü küskün topraklara bakıp bakıp iç çekerlerdi.”(G, s. 9)

Daha çok tarihi konuların işlendiği *Bizim Diyar*, *Ağustos Başağı* ve *Hilâl Görününce* romanlarında göçü işleyen yazar, göçün siyasi, ekonomik, kültürel ve

bireysel nedenlerini irdeler. Göçün insan psikoloji üzerindeki etkilerini göz ardı etmeden değişim ve yabancılaşma kavramlarına da açıklık getirir.

2.2.2. Dış Göç

Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir. Sevinç Çokum birçok sosyal konu gibi göçü de ele almış, eserlerinde göç eden insanların yaşadığı sorunları ve uyumsuzlukla mücadelelerini dile getirmiştir. Göçmenlerin yurt dışında yaşadıkları sorunların yanında vatan özlemlerini, kültürlerini yaşatma çabalarını, eğitim ve sosyal alandaki sorunları da işler. Eserlerini oluştururken araştırma ve inceleme yapan yazar, çevresinde yaşayan insanlardan da konuyla ilgili deneyimlerini dinler. Böylece sorunları dile getirirken gerçekçi bir çizgide olayları yansıtmaya çaba gösterir. İç göçü konu edindiği romanlarının yanı sıra dış göçü de *Çırpıntılar* romanında ayrıntılı bir şekilde ele alan yazar Esra, Tekin ve oğulları Korhan gibi kahramanların şahsında göçün yaşattığı sancıları okuyucularıyla paylaşır. Sevinç Çokum bir söyleşisinde bu romanla ilgili olarak şunları söyler. “Bu romanın insanların sadece savaşlarda göç etmediğini, ekmek parası uğruna 1960’lı yıllardan sonra yurt dışına giden insanların da bir anlamda göç ettiğini düşünerek o insanları bütün yönleriyle anlatmaya çalıştım. Avustralya’ya giden bir Türk ailesinin anlatıldığı bir romandır bu.” (Ayata, 2008: 101)

Dış göç çeşitli nedenlerle yapılabilir; ancak en önemli nedeni ekonomik nedendir. Türkiye’de ailesiyle zor günler geçiren Tekin ve ailesi ekonomik beklentilerine cevap bulabilmek için Avustralya’ya göç etmeye karar verir. Ekonomik beklentilerini hesaba katan aileler zamanla ortaya çıkabilecek kültürel, dini, sosyal problemleri planlarının dışında bırakmışlardır. Göçten sonra ortaya çıkan kalacak yer sıkıntısı, dil bilmemenin getirdiği dezavantajlar, kötü çalışma koşulları göçmenlerin zor durumda kalmalarına sebep olmuştur. Romanda birçok insanın hayallerini süsleyen yurt dışında yaşama düşüncesi işlenir. Daha iyi koşullarda yaşama hayalleri ile gitmek için sabırsızlaşan Esra’nın konuşmalarına sıkça yer verilir. Dış ülkelerden birinde yaşama uğruna bütün yaşadıklarını feda etmeye hazır olan Esra için gitmek her şeyin çözümü olacaktır.

“Ama karısı, tabakları kurularken, sobaya sokulurken, pencereden yollara bakarken, ütü yaparken dalıyordu hep... “Ah bir gitsek...” Bir kendinden kaçış mıydı bu? Sanki oraya varır varmaz bütün sıkıntılar geride kalacak orada hiç dertlenmeyeceklerdi. Üzülmeceklerdi. Sadece kazanacaklar, kaybetmeyeceklerdi. Esra durup durup “Ne iyi olur...” diyordu. “Ah bir gitsek oralara...” Gün gece Avustralya düşleriyle yaşıyordu.” (Ç, s.8-9)

Avustralya’ya göç etme fikrini iyice benimseyen Esra, eşini ikna etmek için her fırsatta bu isteğini dile getirir. İstanbul’daki evde bile sürekli o ülkenin hayaliyle yaşar.

“Artık tek düşündükleri Avustralya’ydı. Koca bir kıta, bir ada... Dağlar, nehirler, göller, okaliptüs ağaçları... Nasıldı bu okaliptüs ağaçları? Resimlerini görmüşlerdi, yüksek ve mağrur... Rüzgâr bile zaman zaman Üsküdar’daki evin pencerelerinden içeriye okaliptüslerin kokusunu taşımağa başlamıştı. Varsın adları “göçmen” olsun... Çok sürmez Avustralyalı olurdu onlar da. Ne kadar olunabiliyorsa tabii... Ya vatan?”(Ç, s.8)

Avustralya’dan Türkiye’ye ziyaret amaçlı gelen gurbetçilerin de anlattıklarıyla cazibeli bir hal alan yurt dışında yaşama fikri göçe karar vermeyi kolaylaştırır. Tekin’in babasının arkadaşının anlattıkları sadece o ülkenin güzel yönleridir. Yaşama koşullarının ve dil bilmemenin zorluklarından söz etmeyen Fahri Bey, Tekin’in göçe olumlu bakmasını sağlar.

“Babasının Avustralya’da yaşayan yakın arkadaşı Fahri Ağabey bir gelişinde anlatmıştı. Avustralya’yı onların kafalarına, gönüllerine sokan oydu. Almanya’ya benzemiyordu burası. Aile gidiliyordu. Fahri Ağabey iyi para kazanıldığını söylemişti... Savaştan çıkmış, felâkete uğramış ülkelerin insanlarını derhal alıyorlarmış. Çok önceleri nesil üretmek için beyaz ırktan kimseleri kabul ediyorlarmış. Ama Avrupalılar gelmez olunca, Türklere ve Doğululara da açılmağa başlamışlar... “Koca bir Kıta” diyordu. Fahri Ağabey. Birleşik Devletler... Çölü, dağı, ormanı hepsi bir arada. Yetmiş iki milletin insanı orada. Evini, bahçeni yap, otur.” (Ç, s.8)

“Sonra biblolarını, eski kartpostal koleksiyonunu, kurutulmuş çiçek panolarını, yine duvara asmak üzere işlediği goblen ve etaminleri dağıtmıştı. Bütün bunlar onun sanatkâr dünyasının ürünleriydi. Ve o bir çırpıda kıyabiliyordu onlara. Avustralya’ya gidiyorlardı. Yeni bir dünyaya... Hatta bir başka gezegene dense uygun düşerdi.” (Ç, s.9)

Kalkınma açısından düşünüldüğünde gelişmiş ülkelerin destekledikleri beyin göçü önemli bir hale gelmektedir. Göç politikalarında artık nitelikli bireyleri seçen ülkeler, gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelerdeki insanlara iş ve imkânlar sağlayarak ülkelere onları davet etmekte. Dolayısıyla beyin göçünü kendi ülkelerine çevirmek isteyen ülkeler bilim, çalışma ve yaşam şartları bakımından daha elverişli koşullar sağlamaya çalışırlar. *Lacivert Taşı* romanında çalışmalarını rahat yapmak isteyen Doktor Cömert Bey, mesleğindeki gelişmeleri görmek ve yapılacak yeni çalışmalara katılmak için Almanya’ya gitmeye karar verir.

“Gitmemiz gerekiyor. Bir daha ne zaman geliriz bilemiyorum. Belki oradan Almanya’ya gidebilirim. Şu röntgen meselesi... O konuda araştırmalara katılmak istiyorum; ayrıca bir davet aldım Almanya’dan.” (LT, s.307)

“- Buranın bize kazandırdıklarını da unutmayalım... Türkiye’de doktor olarak kalsaydım, şu duruma gelemezdim. Burası bana hem araştırma imkânı verdi hem de rahatlıkla geçinebilmem için gerekli şartları sağladı.” (Ç, s.39)

Göçler; ekonomik, dini ve sosyal sebeplerinin dışında savaş ya da terör nedeniyle de görülür. *Lacivert Taşı*’nda ortamdaki huzursuzluk nedeniyle göçler yaşanır. Ermenilerin göçe tabi tutulmasından sonra toplumdaki kargaşa ve çıkan olaylar nedeniyle bölgedeki diğer halk da göçe başlar.

“Ortalıkta çok kötü olaylar yaşanacağına dair uyarılar, kışkırtmalar dolaşıyor, bu kez Müslüman halkın göç etmesi telkinleri yapılıyordu.” (LT, s.352)

“Sahra hiç kızarmadı ve avluda dolanarak meramını anlatacak cümleler bulmaya çalıştı. Sonra, ortalığın mahşer gibi kaynadığı ve kan aktığı şu günlerde kendisinin de buradan göç edecek olduğunu, fakat Turna’yı nikâhına almak istediğini ve böylece buradan Suriye’ye geçmeyi düşündüğünü...” (LT, s.357)

2.2.2.1. Gurbet ve Yabancılaşma Sorunu

Hayallerini, rüyalarını süsleyen ülkelere göç eden insanlar, hayal kırıklığına uğrayınca vatan özlemi duyar ve memleketlerine geri dönme isterler. Yalnızlık, vatana duyulan özlem ve geride kalanların hasreti sıkça karşılaşılan problemlerdendir. Göç eden ilk kuşaklar vatanlarını, örf ve adetlerini unutmazlar; ancak onların çocukları kendi kültürlerine yabancılaşmayla karşı karşıya kalırlar.

“Peki, niçin geldin buralara? Yeni bir hayat, para, değişiklik, huzursuzluklardan kaçış vesaire vesaire... İşte oğlun, omuzlarında taşıdığın, yerlerde yuvarlanıp şakalaştığın o küçücük şey, şimdi on üçünde... Şunca sene çarçabuk geçivermiş demek ki... O yurdunu biraz hatırlıyor. Ama onun çocukları kim olduklarını bilecekler mi?” (Ç, s.7)

Küçük yaşta ailesiyle Avustralya’ya göç eden Korhan Türkiye’de kalan akrabalarını ve atalarını tanımadan büyür. Bu durum Tekin’in kaygılanmasına yol açar. Korhan’ın kendi kültüründen ve ailesinden uzakta yabancılaşan biri olarak yetişmesi onu korkutur.

“- Biz Türküz. Türkiye’den geldik. Doğrusu benim de pek çok atam var, ama hepsinin ismini bilmiyorum... Dedemi hatırlıyorum, İyi bir adamdı. Sen de iyi bir adamsın. O bana uçurtma yapardı. Beni lunaparka götürürdü. Ama biz buraya geldikten sonra öldü.” (Ç, s.23)

“Biz buraya birinci nesil olarak bir şeyler bilerek geldik. Çocuklarımız bizden aldıklarına yabancı bir kültürü ister istemez kattılar. İster istemez mekteplerin yakınındaki kilise, onların kafalarına bir şeyler ekledi. Korkarım bir gün kimlik bunalımına girecekler. Hatta bunu şimdiden yaşamağa başladılar bile. Onun için ben derim ki çocuklarımıza manevi değerlerimizi öğretmek bize düşüyor.” (Ç, s.41)

Avustralya’da kalma süreleri uzadıkça daha çok vatan özlemi duyan Tekin, dönme isteğini ve oğlunun yabancılaşmasından duyduğu endişeyi dile getirir.

“- Konuyu nerelere getirdin şimdi... Bırakalım Suna’yı ve geçmişi... Dönmek isteğimin sebebi yurdumu özlemiş olmam... Hepsi bu.” (Ç, s.14)

“Sonra Tekin’e döndü:

- Sense her şeyi alt üst edip dönelim diyorsun. Üstelik kazancımız da iyi... Ben özlemiyor muyum oraları sanki? Anamı, kardeşimi... Ama kolay mı başa dönmek? Buradaki ilk günlerinizi düşün! Sıkıntılarınızı düşün bir. Hiç kimseyi tanı mıyorduk. Hiç bilmediğimiz bir yerdeydik... Uyuyamazdık geceleri. Yüreğimiz kuş yüreği. Dil bilmiyorduk. Yediklerimizden tat alamıyorduk... Ne olacağımızı bilmiyorduk.” (Ç, s.13)

Yabancı bir ülkede yaşadıkları sıkıntılardan sonra bir düzen kuran aile, Türkiye’ye dönmekle sil baştan hayata başlamak zorunda kalacaklardır. Bunun farkında olan Esra, Avustralya’da kalmaktan yanadır. Tekin gibi arkadaşı Fahri Bey de gurbet sıkıntısını çekmektedir. Gönlünün hep Türkiye’ye dönmekten yana olduğunu söylediğinde eşinden tepki alır. Eşi de Esra gibi kurdukları düzeni bozmanın yanlış olacağını savunur.

“Hani sanki bir gemi bekler gibi... Askerdi ne de olsa. Kopamaz vatanından... Bazen durup durup içini çeker. “Dönsek mi Mebrure ?” diye sorar. Bu yaşta sonra kolay mı ev ocak taşımak, siz söyleyin... Onun için, “Otur oturduğun yerde Fahri” diyorum.” (Ç, s.124)

Yaşadıkları ülkelerde kendi dillerine, şarkılarına hasret kalan Türkler, bir gün dönebilme umuduyla Türkiye’yi hep canlı bir tablo gibi gönüllerinde taşırlar. Yakınlarının, arkadaşlarının ve kendi ülkelerinde kendi kurallarıyla özgür yaşamının tadına varmak isteyenlerin en büyük sorunu gurbette yaşamaktır.

“- Bak yemin ediyorum. Giderim Türkiye’ye... Yaşadığım kadar yaşayacak değilim ya... Elbette arkadaşlarım da olur oralarda. Kimseye yük olmadan yaşar giderim...” (Ç, s.126)

“- Giderim dedi. O kalsın... Binerim bir uçağa... Yurduma dönerim... Güzel Türkiyem... Şöyle yürekte konuşurum ana dilimi. Şarkı da söylerim... Bugün Emirgân, yarın Kanlıca... Gezer dolaşırım.” (Ç, s.126)

Kalma ile yurda geri dönme arasında bir tercih yapmak zorunda olan Korhan, önceleri alışamadığı, dışlandığı ve küçümsendiği Avustralya'ya aslında artık çok bağlandığını hisseder. Babasının isteğini de göz önüne almaya çalışan Korhan, onun yaşadığı gurbeti anlamaktan uzaktır. İkinci nesli temsil eden Korhan, artık yabancıların kurallarıyla ve kültürleriyle büyümüştür. Türkiye ile kuvvetli bağları olmayan Korhan için dönüş bir hayli zordur.

“Korhan o an Murat Beyin çiftliğindeki yerliyi düşünmüştü. Ona avcı sopası armağan eden yerliyi... “Biz kuzey topraklarından geldik. Sizin topraklarınız neresi? Ataların dedeleri kimlerdir?”

Yurdunu görmesi gerekirdi elbette. Babasının bu sözleri altında kesin dönüş isteğini apaçık seziyordu. Temelli gitseler, arkadaşları ne olacaktı peki? Kan kardeşi Kerim, sonra alıştığı, bir insan gibi benimsediği köpeği? O güzel evleri, hatta ara sıra kaçtığı okulu, nasıl bırakacaktı? Zaman zaman canını sıkkan Caroline Öğretmen bile ayrılık düşüncesi belirlediğinde sevdiği insanların arasında yer alıyordu.” (Ç, s.130)

Bir tartışma sırasında kendisine hakaret eden birini darp eden Tekin'in suçlu bulunması onu kesin dönüş kararı vermesinde etkili olur. Kanunların daha çok kendi vatandaşlarını koruduğu bir ülkede kalmak istemez. Babasının etkisinde kalan Korhan da dönmeye ikna olur; ancak onları bekleyen başka sorunlar vardır. Yıllarca Avustralya'ya alışmaya çalışan aile için bu defa da Türkiye'de tutunabilme mücadelesi başlayacaktır.

“Kendimi haksızlığa uğramış sayıyorum.” demişti. Ben bir Avustralyalı olamayacağım Miguel. Burada yalnızca mantık geçerli. Mike'ın hakaretlerini sineye çekseydim bütün bunlar başımıza gelmezdi. Bu türlü bir mantığı da benim aklım almıyor. Gitmek istiyorum buralardan. Yapamayacağım. (Ç, s.134)

“- Türkiye'ye... Oraya gideceğim... Evet, ülkemize gitmek istiyorum. Beni orda bekleyen bir şey var... Gitmeliyim, denemeliyim bunu... Bu kapıdan yürüyeceğim anne. Yürümeliyim...”(Ç, s.138)

“Birkaç gün sonra Hasret'i Murat Ağabey'e götürmüşlerdi. Korhan yaşlı yerliye teslim etmişti Hasret'i.

- *Ona iyi bak olmaz mı? demişti. Çünkü biz gidiyoruz... Yurdumuza dönüyoruz. Türkiye'ye...*" (Ç, s.138)

Uzun yıllar boyunca Avustralya'daki şartlara uyum sağlayan Korhan ve ailesi, Türkiye'ye yerleştiklerinde yeni düzene alışmakta sıkıntı çekerler. Kendi ülkesinde bir yabancı olan Korhan, okula, arkadaşlarına ve öğretmenlerine uyum sağlayamaz.

"- Biliyorum, kötümserim. Çünkü eğreti yaşıyoruz. Huzurumuz yok. Geldiğimizden beri göçebeliğimiz sürüyor. Bir sürü eşya eksik. Lâmbalar, halılar, dolaplar..." (Ç, s.160)

"Avustralya'dan gelmiş bu gurbet çocuğuna idarenin ve öğretmenlerin nasıl davranacaklarını da merak ediyordu. Onu yadırgayacaklar mıydı?" (Ç, s.163)

Korhan için Türkiye'deki okul hayatı ve öğretmenler geldikleri yerden çok farklıdır. Okulda sürekli kendisini aşağılayan İngilizce öğretmeni yüzünden okuldan nefret eden Korhan, Avustralya'da kendisine yardım eden ve kendisini geliştirmesi için her imkânı sunan Caroline öğretmeni aramaya başlar. Sonunda Türkiye'de tutunamayacağını anlayınca Avustralya'ya dönmeye karar verir. Yıllar önce yaptığı gibi ülkesinden göçer.

"Kayıt günü müdür yardımcısı Haluk Beyin odasında girip çıkan öğretmenlerin bakışları Esra'ya takılıp duruyordu. Hepsinin gözlerinde Avustralya'dan gelmiş olan bu kadına duyulan merak vardı. Esra uzak bir yerden gelmenin Korhan için, daha ilk baştan puan kaybı olduğunu düşünmüştü." (Ç, s.163)

"Korhan Avustralya'ya dönmeğe o yaz karar verdi. Solmaz İngiltere'ye gidiyordu. Orda okuyacaktı. Bir orman kıyısında bulduğu çayır kuşu uçuvermişti ellerinin arasından... Sahi buralara onu bağlayan Solmaz mıydı? Belki... Güzellikleri onda bulma isteği... Avustralya'ya gidecekti o da... Geldiği yerlere dönecekti... Nasıl olsa küçüklüğünden beri ayrılığı benimsemiş, ayrılıklarla yaşamağa alışmıştı. Nasıl olsa göçmendi... Gidecekti." (Ç, s.247)

2.2.2.2. Yurtdışında Yaşayan Türklerin Sorunları

Yurt dışına göç eden Türklerin karşılaştıkları sosyal, kültürel, dini sorunlar sıkça gündeme gelir. Farklı kültüre mensup kişilerin aynı ortamda karşılaşmalarından dolayı sorunlar kaçınılmaz olmaktadır. Türklerin bu sorunlarına nasıl çözümler aradıkları ve sorunların çözümünde girişimleri önemlidir. Yurt dışında bulunan göçmenler ve onların çocukları farklı sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Her kuşakta ortaya çıkan sorunlar farklı olup yabancı oldukları ülkelerde yaşama tutunma mücadelelerini daha da güçleştirmiştir. Yıllar sonra kendilerini hala yabancı sayan Türkler, yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmek için çaba göstermeyi ikinci plana attıklarından haklarını yeterince savunamamaktadırlar. Türklerin çoğunlukta buldukları yerlere yerleşip sadece onlarla iletişime geçen göçmenler, yaşadıkları topluma uyum sağlamakta zorlanırlar.

“Avrupa ülkelerine işçi olarak göç eden Türklerin göçün ilk yıllarından bugüne kadar en büyük sıkıntıları yaşayan ilk kuşaktan başlayarak sonraki her kuşak kendisine özgü sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bir arada yaşama deneyiminin başarısızlığı ve karşılıklı dışlama temeline dayanması, Türklerin yaşadıkları topluma uyumlarının olumsuz değerlendirilmesi için yeterli olmaktadır.” (Bedirhan, 2009: 4)

“Göçün ilk yıllarında, birinci kuşak Türk işçileri, ev sahibi toplum tarafından merak ve şaşkınlıkla karşılanmıştır. Bu durumun esas sebebi, Türk işçilerinin bütün kültürel kurumlar açısından, tamamıyla farklı sosyo-kültürel yapıya sahip olmalarıdır. Bu farklılıklar inançta, dilde, dinde, adetlerde, geleneklerde eğitim sisteminde, ayrı yaşamlarından dolayı ortaya çıkan davranış örüntülerinde görülmektedir. Bu birinci kuşak, içine girdikleri farklı kültür ile olan kültürel temas ve ilişkileri son derece sınırlı olmuştur, çünkü bu kuşak ev sahibi ülkelerin dillerini “kulaktan dolma” (spontaneous learning) öğrendikleri için, işyerinden eve, evden işyerine gidip gelen, içinde yaşadıkları topluma mesafeli bir hayat yaşamışlardır. “ (Aksoy, 2010: 14)

Ayrımcılık, iş koşullarının ağırlığı gibi sorunların dışında gurbette yaşayan Türklerin geleneklerini yaşatacak, onların çocuklarını eğitecek, dini görevlerini yerine getirebilecekleri kurumların olmayışı ve bu konuda ciddi bir girişimin olmaması ilk göçlerin yaşandığı dönemlerde büyük sıkıntılar yaşatır. Kültürün ve dini bilginin aktarılması konusunda yeterli donanımına sahip, dil bilen kalifiye elemanların yurt dışında görevlendirilmemiş olması, dışarıda eğitim gören çocukların ve bireylerin kendi kültürlerinden ve dinlerinden uzak bir yaşam sürmelerine neden olmuştur. “Günümüzde Avrupa’da yaşayan Türkler, karşılaştıkları ekonomik ve sosyo-kültürel diğer sorunlar yanında -yaşadıkları ülkelere göre değişen bazı farklılıklar bulunsa da dinlerinin ülke tarafından resmen kabulü, din eğitimi sağlayan kurum ve kadronun yokluğu, ibadet yerlerinin sağlanması ve var olanlarının korunması gibi dinlerini yaşamayla ilgili çeşitli sorunlarla başa çıkmak durumundadırlar.” (Eren, 2007: 267)

Yurt dışında bir araya gelen Türkler, seslerini tüm dünyaya duyurmak, yalnızlıklarını unutmak için girişimde bulunmaya başlar. Dernekler, gazete ve dergiler çıkaran Türkler, yıllarca yaşadıkları eziklik duygusundan sıyrılmaya başlarlar.

“- Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır. Bizim memlekette söylenir bu. Ben sizden önce geldim buralara... 1968’lerde... Bizden önce de Kıbrıs Türkleri gelmişler. Bu gün altmış bine yakın bir nüfusa sahibiz. Birçok dernek kuruldu. Gazete ve dergilerimiz var. Radyomuz... Kültür alanında güzel olumlu işlere girişildi. Ama dediğim gibi, gün geldi içimize birileri sızdı ve bunlar toplumumuzu başka yönlere itmek istediler. Bizi bölmeğe çalıştılar. Kadın derneği diye bir takım kuruluşlar, şerefli analarımızı horladılar, küçümsediler. İnancımıza ibadetimize dil uzatanlar oldu. Mevrit okutacak yer bulamadık. Öylesine zor günler yaşandı. Bunlar bizim yürek yaramızdır, yürek yangınımızdır. İşte bu zorlukları göğüsleyebilersen ne âlâ... Ben de desteklerim sizi, o zaman.” (Ç, s.27)

Haklarını savunmak ve haklılıklarını duyurmak için en büyük eksiklikleri olan dili öğrenmekle işe başlayan gurbetçiler, zamanla diğer faaliyetler için işbirliği yapmaya çalışırlar.

“Bizimkilere yıllardır yabancı bir dili öğretmek için kurs hocalığı yapıyorum. Aslında kafamda ne hayaller vardı... Kültür merkezleri, Türk okulu filan gibi... Ama olmadı işte... Şimdi kafamı ellerimin arasına alıp, düşünüyorum. Ne yapmalıyız diye...” (Ç, s.120)

Yabancı dil bilmemenin yarattığı olumsuz durumları bir kadın kimliğinde yansıtan Çokum, kendi toprağından uzakta kalan Esra'nın ilk günlerindeki deneyimlerini gözler önüne serer.

“ Sonra Tekin'e döndü:

- Buradaki ilk günlerinizi düşün! Sıkıntılarınızı düşün bir. Hiç kimseyi tanıımıyorduk. Hiç bilmediğimiz bir yerdeydik... Uyuyamazdık geceleri. Yüreğimiz kuş yüreği. Dil bilmiyorduk. Yediklerimizden tat alamıyorduk... Ne olacağımızı bilmiyorduk.” (Ç, s.13)

Çocuklar, yaşadıkları ikili çevre atmosferi ile birlikte bir çıkmaza girmektedirler. Her iki çevrenin farklı özelliklere, dile, dine sahip olmaları, problem yaşamalarında en büyük etkendir. Ailede Türk kültürünün ve dilinin yaygın olması, arkadaş ve okul çevrelerinde ise farklı dil, kültür ve dini sistemin olması sosyalleşme sürecinde birey üzerinde farklı etkiler bırakır. Ailedeki değerlerle dış çevrenin değerlerinin uyumsuzluğu bireylerin ailede ve sosyal yaşamlarındaki ilişkilerinde çatışma yaşamalarına neden olmaktadır. “Avrupa’da Türk gençlerinin toplumsallaşma konumları, çocukluklarını geçirdikleri aile ile gençliklerini geçirdikleri okul ve dış çevre arasında farklı toplumsal etkilere açıktır. Toplumsallaşma sürecinde, gençler yaşadıkları toplumun değerlerini, normlarını, yaşama tekniklerini öğrenirken, bundan farklı olan ailelerinin değer ve semboller sistemi arasında problem yaşıyorlar.” (Bedirhan, 2009: 1)

Çocuklarının geleceği açısından kaygılanan Avustralya’daki Türkler eksikliğini hissettikleri kurumları belirlemek için görüş alışverişinde bulunurlar.

“Biz buraya birinci nesil olarak bir şeyler bilerek geldik. Çocuklarımız bizden aldıklarına yabancı bir kültürü ister istemez kattılar. İster istemez mekteplerin yakınındaki kilise, onların kafalarına bir şeyler ekledi. Korkarım bir gün kimlik

bunalımına girecekler. Hatta bunu şimdiden yaşamağa başladılar bile. Onun için ben derim ki çocuklarımıza manevi değerlerimizi öğretmek bize düşüyor.” (Ç,s.41)

“Yeni kuşak Türk gençleri, ailede, camide, okulda, okul içi ve dışı akran grupları içinde çifte/iki yönlü sosyalleşme süreci yaşamaktadır. Bu süreçte gençler bir taraftan Türk topluluğunun değerlerini edinirken, diğer taraftan, içinde yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemektedir. Bu süreçte yeni kuşak Türkler çifte dil kullanan, bir taraftan yaşadığı ülkeye diğer taraftan babalarının anavatanına bağlılık hisseden iki vatanlı, çift değerliliği yaşayan, iki kimlikli bir kuşaktır. İki kimliklilik, ikinci ve üçüncü kuşakta iki kültür arasında sıkışmışlığın getirdiği marjinalliği aşabildiği ölçüde gelişmektedir. İkinci kuşağın ortaya çıktığı dönemlerde kimlik bunalımı, bugün üçüncü kuşak ile birlikte, iki kimlikliliğin gelişimiyle aşılmaktadır. Batı Avrupa Türkleri, buldukları ülkenin vatandaşlığına geçerek göçmen bir topluluğa dönüştükçe, milli bir kimliği olan geçici misafir işçi topluluğundan etnik azınlık statüsüne gelmektedirler.” (Taşdelen vd., 2000: 90-91)

“- Çocuklarımızın geleceğinden söz ediyorsunuz... Artık çocuklarımız yüksek tahsillerini yapabiliyor ve topluma yararlı olabiliyorlar. Ama bu yeterli değil diyorsanız, verelim el ele...”

- Evet, dedi. Göçmen kuşların istikameti demiştik... Aslında fikri ortaya atan Esra'ydı. Burada Türk toplumu olarak el ele verip geleceğimizi düşünmek üzere beni harekete geçiren odur. Geleceğimiz derken bununla farklı kültürler arasında varlığımızı devam ettirmeyi ve çocuklarımızın geleceğini kastediyorum. Ne yapabiliriz? Bir şeyler yapmamız gerekir mi gerekmez mi? Ve nasıl yapabiliriz? Bunları konuşmak tartışmak istedik... Öyle değil mi Esra?” (Ç,s.38)

Yurt dışında açılması planlanan okullarda görev alacak öğretmenlerin donanımları ile ilgili sorunlar yurt dışında yaşayan gurbetçilerin karşılaştıkları diğer sorunlardır.

“- Belki Türk okulları da açabiliriz, dedi Tekin.

Murat Ağabey, piposunu yeniden ateşlemişti.

- *Açalım açmasına da taşı ve harcı kadar, içine koyacağımız bilgiye, öğretmenin ehil kimse olmasına da dikkat edelim.*” (Ç, s.27)

“- *Onların eğitimleri konusunda biz yeterli değiliz. Çocuklarımız Avustralyalı olmakla övünüyorlar ama aslında İngiliz kanı taşımayanlar ezilip horlanıyorlar. Bu da onları bağlı oldukları değerlerden daha fazla uzaklaştırıyor.*” (Ç, s.12)

Hâkim kültür ile kendi kültürü arasında bir kimlik oluşturmaya çalışan bireylerdeki değişim ailelerde kaygı uyandırır. Ailenin çocuğu kontrolü her geçen gün zorlaşır. Bu kontrolü kaybetmekten korkan ailelerden bazıları dışarıdaki hayata uyum sağlayamaz ve ülkelerine geri dönme kararı alırlar. *Çırpıntılar* romanında aileye ve geleneklerine çok bağlı olan Tekin, oğlunun yabancı bir kültür içinde erimesine göz yummak istemediğinden Türkiye’ye döner.

“İkinci kuşak Türk çocukları üzerine yapmış olduğu alan araştırmasında Türkdoğan (1984), bu kuşağın büyük ölçüde aile kontrolünden uzak ve içinde yaşadıkları büyük toplumun etkisi altında kaldığını, anne-babanın belli sınırlar içinde çocuklarına sahip çıkmak istediğini, buna karşılık hakim kültürün dinamik yapısının Türk göçmen çocuklarını kendi içinde eritmek için çektiğini, bunun iki nesil arasında bir uçurum meydana getirdiğini belirtmektedir. Bu uçurum, aile içinde kuşaklar arası bir çatışmayı ortaya çıkarmakta, aynı şekilde, ebeveynlerin de iki kültürün baskısı altında bulunmasıyla ortaya çıkan gerilim daha da artmaktadır.” (Aksoy, 2010, 15)

“- *Peki niye geldiniz oralardan?*

- *Demin söylediğin gibi daüssıla... Bir maceraydı bizimkisi... Öteler çekti... Tabii biraz da para kazanmak için... Giderek burayla olan bağlarım kopuyordu. Çocuğum başka bir ülkede yetişirken bir şeylerin kaybolduğunu görüyordum onda...*” (Ç, s.196)

2.2.3. Gecekdulaşma

Alt yapısı bulunmayan, başkalarına ya da kamuya ait yerlerde yapılan yerleşmeler olarak tanımlanan gecekdular, kentlere göre yapı ve diğer özellikler

bakımından farklılık gösterirler. “Gecekondu kırsal kesimden gelenlerin, alt gelir gruplarında yer alanların yerleşim mekânlarını tanımlamakta kullanılan bir kavramdır.” (İçli, 2005: 192) Gecekondulaşma ile birlikte ekonomik, sosyal, kültürel sorunlar da ortaya çıkar. Kırdan kente yerleşen bireylerin iş bulma konusunda yaşadıkları sorunlar ve izinsiz yapılan evlerin yıkılması sonucu uğradıkları ekonomik kayıp önemlidir. Kanuna aykırı olarak yapılan bu evlerin sadece ekonomik değil, sosyal ve mimari sonuçları da vardır. Kentleşme açısından da olumsuz bir görüntüyü neden olan gecekondu kentlerin etrafını çevirmiş vaziyettedir.

“Kentlere göç eden ve buradaki konut gereksinimleri, meşru olanaklarla karşılanamayan nüfus, yeni bir olgu yaratmıştır. Bilindiği gibi, nüfusu, olanaklarından çok daha hızlı artan bir kentteki en güç işlerden biri, bir konut bulabilmektir. Konut arayan kişi, uygun bir yer tutabilmek için gerekli paraya sahip olmayan yeni gelen bir iç göçmense, bu sorun çok daha zor çözülen bir nitelik kazanır. İşte kırsal alanlardan ve kasabalardan büyük kentlere gelen kişiler, belediyenin, devletin ve başka kişilerin arsaları üzerinde kendine konutlar yaparak bu sorunu çözmeye çalışmışlardır.” (Kongar 1998: 562)

“Bu yeni konut biçimlerinin adı olan gecekondu sözcüğü zaman içinde yalnız resmi bir terim niteliği kazanmakla kalmamış, gecekondu mahallesi, gecekondu halkı gibi Türkiye’nin toplumsal gerçeğini biçimlendiren yeni kavramlar da yaratmıştır.” (Kongar 1998: 562)

Aydın tabakayı temsil eden yazar ve gazeteci Süsen, topluma karışmamış, gecekondu mahallelerine hep kötü bir gözle bakan biridir. Kafasındaki sorulara cevap aramak için gittiği gecekondu mahallesine bakışı, o mekânlara yabancılığını ele verir. Yıllarca, kanunlara aykırı bir şekilde yerleşen bu insanlara öfkesini biriktirmiş olan Süsen, o gün asıl suçluların onları imkânlardan mahrum bırakan siyasetçilerin ve egemen toplum üyelerinin olduğunu farkına varır.

Türkiye’de göç sonucunda ortaya çıkan sorunların en başında gecekondu sorununun olduğunu belirten Emre Kongar’a göre gecekondu halkının ülkede ekonomik ve siyasi birçok konuya yön verecek seviyeye ulaşmıştır. “Bütün bu oluşum sırasında siyasal etkenlerde işe karışacak, temel ekonomik ve toplumsal

siyasetin istenmeyen doğurganlığını kuramsallaştırıyor. Örneğin, bir yandan gecekondu yapımını önleyici yasalar çıkartırken, öte yandan özellikle seçim zamanlarında yasadışı yapılan gecekonduların tapuları verilerek bunlara yasal bir nitelik kazandırılıyordu.” (Kongar, 1999: 56)

“Bugüne kadar gecekondu semtleri benim için iç göçün istilacı göçebelere eliyle büyük şehirleri yok etmesi anlamını taşıyordu. Halbuki ortada bir yanlış, bir anlatılmamış bölüm vardı. Bu insanlar ulusun yaşamaya dirençli canlı ve önemli parçasıydı. Parlamento işte o beğenmediğimiz, derme çatma evlerini yıkma girişimlerinde bulunduğumuz, yolunu suyunu esirgediğimiz o insanların oylarıyla biçimleniyordu. Parti onların oylarıyla adamlarına mecliste yer bulmaktaydılar. Sonradan onları beğenmiyorduk; çünkü biz egemen sınıf birilerinin ezilmesiyle özgüvenimizi kazanıyorduk. Öyleydi de onlara yaşamaları için gerekli ortamı sağlayamadığımız için asıl suçlu biz değil miydik? Mademki toplum onlara aş, ekmek, iş, ev vermeyecekti onlar da bunları kopara kopara alacaklar.” (GR, s.133)

Süsen’in gecekondu mahallesine olumsuz bakışının değişmesi üzerine sık sık bu mahallelere uğramaya başlar. Ancak Süsen gibi onun ailesi ve çevresindekiler de gecekondularda yaşayan insanlara karşı son derece ön yargılı olduklarından onun bu mekânlara uğramasına tepki gösterirler.

“Sen kendine bak!” dedi annem. “Salı malı bilmem ben. Yalnız Tepeşehir’de ne işin var? Ne yapacaksın o gecekondu mahallesinde?” (GR, s.121)

Gecekondu çevreleri olumsuz çevre koşulları ve yoksullukları ile dikkat çeker. Çocuk işçiliğinin de görüldüğü bu çevrelerde alt yapı ve diğer hizmetler yetersizdir. Çokum, *Gece Rüzgârları* romanında İstanbul’daki gecekondu semtlerinin özelliklerini işler.

“Seyrantepe, Çeliktepe, Gültepe, Kuştepe, Gazi Mahallesi, Esenler vesaire... Ve işte gecekondu semtlerindeki lastikler, hurda arabalar, arsalıklarda oynayan çocuklar... Pazar yerleri, tüp taşıyan delikanlı, bohçacı kadın, nazar boncuğu satan çocuklar...” (GR, s.69)

Evlerinin yıkılması üzerine hem ekonomik hem de psikolojik bunalım yaşayan gecekondu sakinlerine yardım etmek isteyen Nilece, kendini eylemin ortasında bulur. Sürü psikolojisi ile hareket eden Nilece, eylemle bir ilgisi olmadığı halde bu insanları savunmaya çalışır.

“Oraya, yardım ettiğim birkaç insanı görmeğe gitmişim. Üst baş toplamışım, sonra daha başka yardımlar... Gecekonduyu yıkıldığından açıkta kalan perişan insanlara biraz da erzak götürmüştüm. Çay, pirinç, şeker... Birdenbire gösterilerin içinde buldum kendimi. Sloganlara uydum ben de... Bir sele kapıldım. İçimden bir ses bana bu ezilmiş insanların yanında olmamı buyurdu. Ve ben o buyruğa uydum. Eğer suçsa bu. Onlara da öyle söyledim.” (GR, s.136)

Sevinç Çokum, unutulmuş hatta evleri yıkılıp zor yaşam koşullarıyla baş başa bırakılmış gecekondu insanının hayatını anlatırken toplumun aydın tabakası ile halk arasındaki uçurumu Aysan’ın şahsında eleştirir. Toplumla bütünleşmeyen, o güne kadar halkın arasına katılmayan Aysan, gazetecilikte öne çıkmak ve tanınmak için bu insanların yaşamını yazmaya karar verir. Bir sokak çocuğu olan Sonsuz’un yaşamından yola çıkarak gecekondu semtlerinde yaşananları medyaya taşır. Kariyeri için Sonsuz’u kullanan ve çıkarları doğrultusunda hareket eden Aysan, Sonsuz’un öldürülmesine sebep olur. Ancak onun ölümü Aysan için çok da önemli değildir; önemli olan onun işinde yükselmesidir. Sonsuz’un ölümüyle duyduğu üzüntüyü çabucak unutan Aysan, Sonsuz’un kendisine hediye ettiği kariyerin zevkini çıkarır.

“Sonra Sonsuz diye bir gençten söz etmişti Süsen. Tren yollarının, dere içlerinin yabansı inlerinde, gecekondu mıntıklarının kırıklıklarında, geçit altlarında barınmış, yarı insan yarı başka başka bir şey olan ve hayatı bütün bir kırık çizgi olan Sonsuz... Aysan onu yazabilirdi mesela. Onu ve benzerlerini... O güzelim adıyla şehirlere, dayalı döşeli evlere, okumuş anne ve babalara yaraşan Sonsuz...” (TBG, s.58)

2.3. Eğitim

Eğitimin sosyal hayatta oynadığı rol çok büyüktür. Bireyin hayatını kuşatan eğitim doğumdan başlayarak hayatın sonuna kadar devam eden bir süreci ifade eder. Bireyin bilgi ile kuşatılmasını sağlayan eğitim, aynı zamanda sosyalleşme ve kimlik

kazanma süreçlerinin de başarılı bir şekilde sürdürülmesini sağlar. Eğitim insanlık tarihi kadar eski bir süreci barındırır. İlk insandan itibaren devam eden insanı eğitime ve yetiştirme eğilimi ilk zamandan beri var olmuştur. İlk insan olan Adem Peygamber'in hem peygamber hem de bir öğretmen rolünü üstlenmesi açısından düşünüldüğünde eğitimin uzun bir sürece sahip olduğu anlaşılacaktır.

Variş, eğitimi yeni kuşaklara gerekli bilgi ve becerilerin aktarılması olarak tanımlar: “Milli değerlerin muhafaza ve kuşaklara intikalinde rol oynayan faktörlerden birisi de hiç şüphe yok ki eğitimidir. Bundan dolayı dar anlamda yeni kuşaklara gerekli bilgi ve becerilerle mevcut değerleri elde edip, kişiliklerini geliştirerek kimlik elde etme faaliyeti olarak tanımlanan eğitim, toplumların hiçbir dönemde vazgeçemediği bir olgu niteliğindedir ki asıl itibariyle doğumla birlikte özellikle ailede başlayıp çevre, okul gibi çeşitli etkinlik alanlarında yaşam boyu devam eder.” (Aktaran: Gürsoy, 1996: 37)

Bireylerin maddi ve manevi bir eğitimden geçmeleri sağlıklı ve güçlü bir toplumun inşasında oldukça önemli rol oynar. “Eğitimin önemli görevlerinden birisi de sosyal yapının sahip olduğu kültürel unsurları bireylere aktarmaktır. Kültürün aktarılması kadar yeni kuşaklara kültürü koruma ve geliştirilme bilincinin kazandırılması da eğitimin görevlerindedir. Sosyal yapıyı milli şahsiyeti içerisinde tutmak, toplumsal yapının milli hedefler doğrultusunda şekillenmesini sağlamakta yine muhakkak ki en başta eğitime düşen vazifelerdendir.” (Avrasi, 1991: 352) “Bu meyanda toplum kültürünün kuşaklar arası nakli, yani toplumsal kültürün muhafazası ve yeni kuşakların katkılarıyla geliştirilmesi işi de yine eğitimin en başta gelen görevleri ve amaçları arasındadır.” (Günay, 1995: 136)

2.3.1.Ailede Eğitim

Eğitimin işlevlerinin gerçekleşmesi için bazı sosyal kurumlar arasında iş birliğinin sağlanması gerekir. Eğitimin başlangıç yeri olan aile kurumu bu iş birliğinin sağlanmasında önemli rol oynar. Bireyin aile içindeki ve toplumdaki rollerini öğrenmesi, kendi değerlerini bilip koruması, dini sorumluluklarının bilincinde olması, ailede verilecek eğitim ile mümkün olmaktadır.

“Eğitim toplumsal işlevlerini, toplumsal kurumlar perspektifinden değerlendirdiğimizde “her temel kurumun az-çok bir eğitim işlevinin bulunduğunu” fark edebiliriz. Örneğin aile rollerinin önemli bir kısmının aile içerisinde öğrenilmesi, ekonomik alanda çıraklık, kalfalık, ustalık, uzmanlık gibi becerileri ve meslekleri kazanılması, dini alanda eylemlerin ve rollerin, tutum ve davranışların edinilmesi, siyasi alanda belli bir yurttaş, yönetici, lider tipinin yetiştirilmesi gibi konular eğitimin diğer kurumlar içerisindeki rolüne ilişkin ipuçları vermektedir. Dolayısıyla eğitimin işlevleri, onun diğer kurumlarla ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir.” (Aydın, 2000: 192)

Sevgi ve güvenlik ihtiyacının karşılandığı yer olması bakımından aile çocuğun eğitiminde en gerekli kurumdur. Sevgi ihtiyacını karşılayan çocuk kişilik gelişimini başarılı bir şekilde tamamlar ve okul hayatındaki başarısı daha yüksek olur. Okul yaşantısının yanında ailenin çocuğa verdiği eğitime önem veren Çokum, için aile dini, ahlaki, toplumsal sorunluluğun başladığı ve kökleştiği bir yapıdır.

Toplumun çekirdeğini oluşturan ailede çocuk, iyi bir şekilde yetiştirildiği takdirde kendisine ve topluma faydalı olur. Çocuğun iyi yetiştirilmesi ise sağlam temelleri olan aile ortamı ile mümkündür. “Aile, yeryüzündeki insanın bir arada yaşama ihtiyacının ve bir düzen kurma yeteneğinin tezahürüdür. Ayrıca dini ve ahlaki hayatın, bir milletin devamlılığının gereği olarak ortaya çıkmış sahiplenme ve koruma duygularıyla bezenmiş bir yapıdır. İnsan gözünü aile içerisinde acar, topluma uyum sağlamanın ilk denemelerini aile çatısı altında yapar.” diyen Çokum, ailenin sağlam temel üzerine inşa edilmesi gerektiğini ifade eder. Aksi takdirde ise, aile yapısı sağlam olmayan bir milletin ayakta durmasının güç olacağını anlatmak ister.” (Ayata, 2008: 114)

Çocukların bakımı konusunda daha aktif rol alan annelerin çocukların eğitimine katkıları büyüktür. Kişilik ve bedensel gelişim açısından önemli bir dönem olan çocukluk döneminin pek çok yaşantısını anne ile paylaşan çocuk ilk eğitimini de anneden alır. *Bizim Diyar* romanında Gülsüm Hanım, oğlu Rıfat’ın dini ve edebiyat ile ilgili eğitimini üstlenir. Rıfat dini bilgileri, duaları, Peygamberlerin hayatını annesinden öğrenir.

“Hak Teâla, Azrail Aleyhisselam’a buyurdu: Yerin dört tarafından toprak aldı. Anınçün beni âdemin suretleri ve levnlere muhtelif oldular. Hak Teâla emretti ki, anı balçık ideler, acı ve tatlı ve tuzlu su ile onlar dahi balçık ettiler.” (BD, s.20)

“Bazen de kitabın bir bölümünü kendisi anlatırdı:

- Allah, akli imanı ve hayâyı gönderdi. Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselam Adem’e “hangisini seçersin?” diye sordu. Sen neyi seçerdin Rifat oğlum?

- Akli ana...

- Adem de öyle yaptı. Akli seçti. Çünkü akıl nerde ise iman da orada idi. Haya da aklın ve imanın bulunduğu yerde idi. Bunların üçü birbirinden ayrılmazdı. Akli olmayanın imanı da olmazdı. Ve o, yanlış yolda bulunurdu. Sapmışlardan sayılırdı.” (BD, s.20-21)

Savaştan kaçıp başka yerlere göç eden kadınlar çocuklarla medrese ve tekkelerin misafirhanelerine sığınırılar. Eğitimleri yarıda kalan çocuklarını kendileri eğitmeye çalışırlar. Medrese ve tekke hocalarından da yardım alan kadınlar çocuklarının eksiklerini kapatmak için uğraşırlar.

“Biz çocuklarımıza yetim gözüyle bakmayız ki, dedi Asiye. Hem de burada rahattır çocuklarımız. Bilgiden uzak da düşmüş değillerdir. Sadık Hoca’dan okuma yazma öğrenirler. Anam, Muhammediye, Yunus okur onlara...” (BD, s.267)

Kendi özelliklerini, sosyal şartlarını çocuklarına öğreten aileler çocuğun çevresiyle uyumunu kolaylaştırır. Çocuğun aile dışındaki çevre ile iletişimde sorun yaşamaması, toplumun da devamlılığı için gerekli bir durumdur. Aileden yeterince eğitim görmeyen çocukların kendi kültürlerinden uzaklaşmaları ve yabancılaşmaları daha kolay olmaktadır.

“Eğitimin karakteristik özelliklerinden birisi toplumsal olmasıdır. Her ülkenin eğitimi o ülkenin sosyal şartlarına ve toplumun temel özelliklerine bağlıdır. Bütün toplumlar gelişmişlik bakımından hangi seviyede olursa olsun kendi devamlılığını sağlamak için insanlarını yetiştirmek ve eğitmek zorundadır. Toplumun sağlıklı olması, kavgasız, nizasız ve ahenkli bir birlik teşkil etmesi insanların eğitilmesine

bağlıdır. Yani toplum hem devamlı olabilmek hem de devamlılık içerisinde mutlu bir hayat sürebilmek için fertlerini yetiştirmek mecburiyetindedir. Çünkü fertlerin sosyalleşmesi aracılığıyla toplum kendisini yenilemekte, olgun hale gelmektedir. Onun için bazı eğitimciler okulu, toplum hayatının tohumu, nüvesi, çekirdeği şeklinde değerlendiriyorlar.”(Akyüz, 1991: 29)

“- Çok şey dedi adam. Bence çok şey... Bizim bir kökümüz vardı. Bizim ailemizden pek çok şey aldık ve öğrendik.. Onun burada yabancı bir okulda okuduğunu unutma! Bütünü yabancılaşmasından korkuyorum. Yalnız kalmasın da....” (Ç, s.12)

“- Siz okullarınızda çocuklarınıza kişiliğini bulması için yardımcı oluyorsunuz. Vermek istediklerinizi, küçük yaşlarda yeterince veriyorsunuz... Onun için de korkusuzca salabiliyorsunuz hayatın içine...” (Ç, s.33)

Çocukların sorunları ve başarısızları bilinçli aileleri tedirgin eder. *Çırpıntular* romanında Esra'nın oğlu için yaptıkları bu tedirginliğin göstergesidir. Normalde başarılı olduğu halde gittiği okula uyum sağlayamayan Korhan'ın başarısızlığından kendini sorunlu tutan Esra kendinde bir eksiklik hisseder ve buna çözüm bulmaya çalışır. Bunun için gençlerin sorunlarına çözüm öneren kitaplar okumaya başlar. Esra'yı bu yola iten sebep oğlunun eğitiminde kendini yeterli görmemesidir. Türkiye'ye döndüğünde okul müdürünün Esra'ya çocuğunu eğitmediğini söylemesi onun vicdan azabı çekmesine neden olur.

“- Peki, çocuğunuzu iyi eğitmediniz mi?

- Eğittiğimi sanıyorum. Yani o evde bizleri üzmeyen bir çocuktur. Bir çocuk ne kadar üzebilirse... Anlatabiliyor muyum?” (Ç, s.49-50)

Çokum'un romanlarında aile çocukların eğitimi için her türlü fedakârlığı yapar. Ailede verilen eğitimden sonra çocuğun gelişimini olumlu yönde tamamlaması için aile çocuğu yönlendirmeye başlar. Çocuk eğitimi konusunda kendisini yeterli görmeyen aileler öğretmenler, dönemin önemli kişilerinden veya âlimlerinden çocuklarını eğitmeleri için yardım talep ederler. Kendilerine yardım edecek kişi bulamadıkları zaman ise çocuğu devlet kuruluşlarına veya okullarına

yönlendirirler. Nihat Nirun ailenin bu yönlendirici özelliğinin çocuk eğitimindeki önemini şöyle açıklar:

“Çocuğun kişilik gelişiminin başladığı yer aile olmakla birlikte aile dışındaki etmenler de kişiliği etkileyen önemli faktörlerdir. Kişiliğin oluşmaya başlamasıyla çocuğun yönlendirilmesi görevi öncelikle aileye aittir. Sonraki adımda aile, devlet ve aile ile devlet arasındaki kuruluşlar çocuğun gelişmesine yardımcı olur. Çocuk özel ilgi isteyen bir varlıktır. Ona gösterilen ilginin derecesi toplumun sosyal, kültürel, pedagojik ve ekonomik gelişmişliği ile doğru orantılıdır. Kısacası çocuk devlet, millet ve ailenin birleştiği yerde şahsiyetini bulur.” (1994: 327)

Çırpıntılar'da Esra, okula uyum sağlayamayan çocuğu için Caroline öğretmeninden yardım ister. Çocuğuna faydalı olamamanın ezikliği içinde oğlunu bir yabancıya emanet eder. Bu durum gururunu incitse de oğlunun eğitimi için kararının arkasında durur, çünkü onun için önemli olan oğlunun eğitimi ve uyum sorununun çözülmesidir.

“- Okumak istemiyorum anne, beni okuldan al... Lütfen.

- *Senin okumanı istiyoruz. Baban da ben de... Yalnız değilsin inan bana. Bizim sevgimiz nereye gitsen peşinden geliyor.*” (Ç, s.46)

“- *Esra, çocuğu bir başka ailenin yanına verilmişçesine boşlukta hissetti kendini. Ama Korhan'ın okuması ve yetiştirilmesi söz konusuysa değil mi? Öyleyse Caroline öğretmene teslim edebilirdi onu.*” (Ç, s.65)

Hilâl Görününce romanında Giray, çocuklarının daha iyi bir statüde olması için Emin Hoca'dan yardım ister. Çocuklarının eğitimi üstlenmesini arzuladığını belirtir. Hayvancılıkla uğraşan Giray, çocuklarının kendisi gibi olmasını istemez. Onların okuyup daha güzel ve savaştan uzak bir yaşam sürmelerini ister. Bunun ancak eğitimle olabileceğini düşündüğünden Emin Hoca'ya çocuklarını teslim eder.

“- *A hoca, dedi. Bırakalım fenni bir tarafa, acep İslâm'ı çocuklarımıza doğru dürüst verebiliyor muyuz? İcatçılık ve keşfiyyat evvelce bizde iken, şimdi Frenklere*

mahsus bir iş oldu. Bunu görmeyen kördür. İlme zincir vurduk ağalar! Biz kendimizi vurduk. Tıpkı Zincirli Medresenin kapusundaki zincirler gibi.” (HG, s.89)

“- İlminizden şüpheye düşmedim hocam, dedi. Çocuklarımı size emanet etmek isterim. Ama arada sırada aklıma takılıyor. Acep çocuklarımın Frenk dillerini öğrenmeleri onların terbiye ve görgülerini zedeler mi?” (HG, s.195)

“- Ben nihayet bir çiftçiyim. Onlara toprağı sevdirebilirim. Onlara at binmesini öğretebilirim. Dedeleri ise ruhlarını destanlarla besler. Analarından ve bizden sevgiyi, dirliğı, düzeni öğrenirler. Biz bu kadarını yapabiliriz hocam. Gerisi sizin bileceğiniz iştir.” (HG, s.196)

2.3.2. İlk ve Orta Öğretim Düzeyinde Eğitim

Eğitim, sosyo-kültürel hayatın en temel öğelerinden biri olarak karşımıza çıkar “Bireyin sosyal hayatın içerisinde kendine yer edinebilmesi; varlığını kendisi ve toplum menfaatine yönelik geliştirebilmesi ancak eğitimle sağlanabilir. Eğitimin, bireyi ve toplumu dönüştürücü ve ilerletici işlevi de gözden uzak tutulmamalıdır. Toplumların gelişmişlik düzeyleri büyük oranda, eğitimini zamanın şartlarına uydurabilmesi ve zamanının bilgi birikimiyle eşitleyebilmesi ile de orantılıdır.” (Namlı, 2010: 213)

Çokum, eserlerinde eğitim ile ilgili sorunları dile getirirken kız çocuklarının okutulmaması, eğitim kurumlarındaki aksaklıkları ve öğretmenlerin yanlış tutumlarına eleştiriler yöneltir. Yoksulluk yüzünden okula gönderilmeyen kız çocuklarının durumu önemli eğitim sorunlarından. Kalabalık ailelerde bütün çocukları okutacak maddi imkân bulunmadığından aileler sadece bir veya birkaç çocuğunun eğitim masraflarını karşılayabilir. Genellikle okutulmaya karar verilen ise erkek çocuklardır. Kız çocuklarının eğitimi ikinci plana atıldığından bir kadın erkek eşitsizliğı gözlenmektedir.

Gülyüzlüm romanında maddi imkânsızlıklar yüzünden okuldan alınıp bir ailenin yanında çalışmak zorunda bırakılan Ayşenaz’ın hikâyesi anlatılır. Ayşenaz’ın

okuma isteği, hizmetini gördüğü Binnur Hanım'ın dikkatini çeker ve Binnur Hanım, onu okutmaya karar verir.

“- *Ayşenaz sen niye ortaokula gitmedin?*

(...)

- *Ben mi? Bilmem... Benim Asım Ağabeyim ortayı bitirdi. Liseye gidecek bu yıl. Notlarını yazmış mektubunda, çok çalışkandır ağabeyim. Herhalde mühendis filan olacak...*

- *Ağabeyini sormadım ki ben...*

- *Daha önce anlatmıştım ya Binnur Ana... Babam vefat edince gitmedim işte. Kimbilir? Annem yalnız kalmasın diye...*

(...)

- *Seni okula göndersem gider misin? Yeniden başlar mısın okula?*

Kız inanmayarak puslu gözlerle baktı.

- *Ben mi okula gideceğim?*

- *Sen ya... Tabii okumaya gerçekten hevesin varsa...*” (G, s.165)

Ağustos Başağı'nda okulun fiziksel yetersizlerini dile getiren yazar, zor koşullarda görevini yerine getirmeye çalışan idealist öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara değinir. Köy yerinde okul olabilecek bir yapı olmadığından köy evlerinden birinin bir odası okul olarak düzenlenir. Koşulların son derece ilkel olduğu bu ortamda çocuklar eğitim görmek zorunda kalır.

“*Edebiyat Muallimi Cavit Bey bu kerpiç köy evinin sofasında elleri ardında dolanıyordu. Çocuklar hasırlara çökmüş, gözlerini Cavit Bey'e dikmişlerdi. Alt kat ahırdı. Ve oradan sığırların böğürtüsü geliyordu. Diyelim ki Cavit Bey bir şiir okuyor, sığırların sesi araya giriveriyordu. Nasıl aramazdı Hamidiye İdadi'sini... O büyük kapılı ferah binayı. Geniş avluyu, çınar serinliğini...*”(AB, s.235)

Eğitim kurumları bazen gerçek amacından sapıp bir Şiddet yuvası haline dönüşebilmektedir. Eğitimin önem ve amacını kavrayamamış bireylerin eğitimci olarak okullarda görevlendirilmesi toplumsal eŐsitsizliđe neden olduğu gibi çocukların okuldan soğumasına da yol açar. Güvenlik ve sevgi açısından kendilerini rahat hissetmeyen bireyler buldukları ortama ısınamazlar. Okulların bu nedenle sadece bilgi aktaran kurumlar değil aynı zamanda bireyin sosyalleŐebileceđi, çeşitli ihtiyaçlarını karŐılayabileceđi yerler olmaları önemlidir. Geleneksel okul anlayışında var olan ceza uygulamaları birçok insanın eğitimini yarıda bırakmasına neden olmuştur. okum, okullardaki bu durumu ve sosyal eŐsitsizliđi eleştirirken eğitim kurumlarında olması gereken özelliklere vurgu yapar. Sıbyan Mektebinde dayak yemekten korkan Rifat, okulun ilk gününde kaar. Hizmetkârları Koço, onu bulduğuunda kendisinin diğer çocuklardan imtiyazlı olduğunu bu nedenle dayak yemeyeceğini anlatır. İlkogretim ve ortaogretim düzeyindeki okullarda görülen bu uygulama yazarın tasvip etmediği bir durumdur.

“Sıbyan mektebine baŐlayacađı gün okuldan kaıvermiŐti konaktan. Ötede bir karaağaç vardı, onun ardına gizlenmiŐti. Anası yufka açıyordu o gün, hocalara samsa gönderecekti. Koço gülüyordu. ‘Falakaya yatıracaklar seni.’ diyordu.” (BD, s.11)

“ Kamakta ne fayda var bre? dedi. O koca sarıklı hocalardan ders göreceksin. Bir pösteki üzerine oturup elif ba ogreneceksin. Ali Bey’in oğlusun. Sana sopa vurulmaz. Hele bu mektebi bitir, o zaman ruŐtiyeye gidersin.” (BD, s.12)

ırpıntılar romanında eğitimcilerin çocuklara uyguladıkları Şiddet eleştirildiği gibi bilinçsiz velilerin tutumları da eleştirilir. Yazar, her Şeyin iyisini ogretmen bilir anlayışı ve koŐulsuz bir kabul ile çocuğun ogretmene teslim edilip çocuğa bir kurban muamelesinin yapılmasını velilerin bilgisizliğine bağlar.

“- Bizim de bir Kemal Hocamız vardı. Odumuz patlardı ondan. Yolumuza ıkrsa, bizi bir titreme alırdı. BeŐten yukarı notu yoktu. Ben bunu seneler sonra hastanede gördüm, hiç o adam değil. Beni tanıdı. Eski günleri hatırlayıp ağladı. Kimi kimsesi yoktu. Şimdi Kemal Hoca hep o haliyle gözümün önüne geliyor. İçime

bir sızı giriyor o zaman. Bunların bize bağrımları, hatta bazen tokat atmaları iyiliğimiz içinmiş diyorum.” (Ç, s.185)

“Bazı velilerin öğretmenlerle konuşmalarına dikkat etti. Öğretmenlere sokularak, onlardan imdat dileyerek, sırtlarını bükerek, boyunlarını eğerek konuşuyorlardı. Hele hele biri...

- Hoca hanımcığım, diyordu. Biz size teslim ettik. Eti senin kemiği benim. Dövsen de gam yemem. Hiç bakma gözünün yaşına.” (Ç, s.188)

İlk ve orta öğretimdeki öğrenciler gelişim dönemlerinin gereği olarak çok hareketli olurlar ve çevreleri tarafından dikkat çekmek isterler. Bunu başarmak için çeşitli davranışlar içerisinde bulunabilirler. Öğrencilerin gelişim dönemlerinin özelliklerinin bilincinde olan bir öğretmen bu durumun geçici olduğunu bilir; ancak katı kurallara bağlı olan, mutlak bir otorite ve itaat isteyen kişi öğrencinin bu hareketlerini hazmedemez. Korhan’ın okuduğu okulun müdürü, onu yaptığı bir şaka nedeniyle aşağılar ve disiplin cezası alması için disiplin kuruluna sevk eder. Öğretmenlerin esnek ve hoşgörülü olmalarını bekleyen yazar, müdürün bu tutumuna hoş bakmaz.

“- Önce müdür Haluk Bey çağırmıştı onu. Esmer, nerdeyse kahve tonundaki yüzü gergin, bağışlamaktan uzak... İnsanın soluğunu donduran, kurşun vnlamasındaki sesi durgun boğuk şekliyle daha da yaralayıcı...

“- Biz yüz karası öğrenciler istemiyoruz. Ne demek oluyor bu örümcek hikâyesi? Nasıl oluyor?” (Ç, s.215)

Çocukların okula başlamalarıyla aileler de sürece dahil olurlar. Aileler çocukları kadar okula uyum ve çocukların başarısı için kaygılanırlar. Yabancı bir ülkede büyümüş Korhan’ın Türkiye’de okula devam edecek olması ailesini tedirgin eder.

“- Güz gelince okula gidecekti. Acaba başarılı olabilecek miydi? Sınıflar, imtihan odaları, kara tahta önleri, kalemler, silgiler, kitaplar rüyalarına giriyordu... Rüyadaki kitaplar, İngilizceye de Türkçeye de benzemeyen bir dilde yazılmış

oluyordu. Okuyamıyordu. Korkulara, yürek çarpıntılarıyla uyanıyordu hep.” (Ç, s.152)

“Yaz sonunun güzle birleştiği günlerdi. Korhan okula başlayacaktı. Esra'nın düşünceleri Korhan'ın okula uyum sağlayıp, sağlayamama noktasında yoğunlaşmıştı. Lise ikinci sınıfa gidecekti Korhan.” (Ç, s.163)

“- Aydınlik sınıflar, güneş yüzlü çocuklar, güler yüzlü öğretmenler, bahçenin çok renkli ağaçları, her şey insanı öğrencilik günlerine heveslendirecek gibiydi. Esra ve Tekin okulun ilk günü sevinçten, heyecandan ağlayacak haldeydiler. İşte vatanlarındaydılar. Çocukları bir Türk okuluna gidiyordu. Lâcivert ceket, gri pantolon... Yakışmıştı doğrusu. Okul yolunda birçok lâcivert ceketlinin arasında o en uzun boylu olanıydı. Gözler hep ona takılacak, ilk onu görecekler, ilk ona bağıracaklar ve onu derse kaldıracaklar diye kaygılanıyordu Esra.” (Ç, s.163)

Sevinç Çokum, çağdaş, ileri bir eğitim için bilimsel ve insancıl bir eğitim anlayışının benimsenmesini savunur. Toplumsal ayrımcılığın yanında cinsiyet ayrımcılığına da karşı olan yazar, her bireyin eğitim hakkının olduğunu benimsetmeye çalışır.

2.3.3.Yüksek Öğretim Düzeyinde Eğitim

Sevinç Çokum, bir eğitimci olduğundan eğitim alanındaki sorunları yakından görmüştür. Okullarda yaşanan sorunların yanı sıra bireyin kendisinden kaynaklanan sorunlara da eğilen yazar, bu alandaki aksaklıklara dikkat çekmeye çalışır. Eserlerinin bazılarında eğitimin maddi imkânlar nedeniyle terk edildiği görülür ancak kahramanlar genellikle eğitime olumlu bakar. Kahramanların bazılarında eğitime karşı ilgisizlik görülse de büyük çoğunluğu üniversitede eğitimine devam etmek ister.

“- Ben baytar mektebine gitmek istiyorum. Malûm ya, Mehmet Âkif de o mektebi bitirmiş. Sırât-ı Müstakim ve Sebil'ür Reşad mecmualarından tanıdığımız Âkif...

- Biliyorum elbet, dedi İlyas.

- *Eee? Baytar mektebini bitirdikten sonra ne yapacaksın?*” (AB, s.83)

Değişen koşullarla birlikte eğitimde kız erkek ayrımcılığının azaldığı görülür. Kadınların da istedikleri bölümlerde eğitim görmeleri ve kendilerini geliştirmeleri eğitimdeki büyük gelişmelerdendir.

“- *Mekânın tenhâlığında bir dip masaya çöküyorlar. Kızın adı Şebnem, iletişimde okuyormuş. Erkeklerden biri, Kutlu; ekonomi okumuş, master yapmış, doktorasına hazırlanıyormuş.*” (AKT, s.154)

Kadınlara okuma şansı verildiğinde her zorluğun üstünden gelebildiklerini göstermek isteyen yazar, kadınların okumalarıyla birlikte kendilerine güvenlerinin arttığını kanıtlamak ister. Eğitimde kör bir nokta haline gelen kadın erkek eşitsizliğine karşı savaş açan yazar, kadına bu yönden pozitif ayrımcılık sunulmasından yanadır.

“- *Delikanlılık işte... Ben haylazın tekiyim. Suna ise okudu, yüksek tahsil yaptı. Eczacı oldu. Kendine uygun birini seçip evlendi. Geçen yıl eşini kaybetmiş... İyi bir dost, iyi bir arkadaştır Suna. Ama annen beni hep geçmişteki Tekin olarak düşünüyor.*” (Ç, s.14)

Eğitim, kadının hayatında ekonomik, sosyal, siyasi haklar elde etmesinde önemli bir etkidir. Okumayan kadınların okuyanlara göre özgürlükleri daha sınırlıdır. Ailenin ve çevrenin yoğun baskısı okumayan kadınların üzerinde daha fazla etkiliyken okuyanların daha özgür olduğu görülür. Yazar, kahramanı avukat Aypare ve ablasının diğer bayanlara göre daha özgür olmalarını eğitime bağlar.

“*Aypare’yle ablasının yokuştan aşağı inişlerini seyrededim. Öteki kızların çeyizlerini işledikleri demlerde onlar fakültede okuyorlardı, okumanın getirdiği bazı özgürlüklerle donanmışlardı.*” (DZ, s.32)

Çokum, kahramanları aracılığıyla eğitimini yarıda bırakan bireylerin daha sonraki süreçte pişman olduğunu ifade eder. Ailelerin çocuklar üzerinde baskı oluşturarak istemedikleri bölümlere yöneltmeleri eğitimin yarıda bırakılmasında önemli etkidir.

“O günlere daldı. Tekin sırf babası istiyor diye üniversite imtihanlarına girmiş, aslında diploma sahibi olabilmek için hukuka devam etmiş, ama yarı yolda bırakmıştı öğrenimini. Sonra askere gitmişti tabii. O sıralarda Suna liseyi bitirmişti.” (Ç, s.98)

“Ne güzel... Tahsilimi yarım bıraktım ben. İçime derttir hâlâ. Okulumun önünden geçerken bir eziklik, bir suçluluk duyarım. Tüh derim kendime, annemin, babamın, hocalarımın emekleri boşa gitti. Ama bizimkisi biraz da ekmek derdine oldu.” (Ç, s.184)

Eğitimini tamamlayan bireylerin işsizlik ile karşı karşıya kalmaları bireylerin önemli sorunlarından. Üniversite diplomasına sahip ama yıllarca işsiz kalan bireylerin aileleri tarafından sürekli eleştirilmeleri onları bunalıma sürüklemektedir. Bireyin yaşadığı umutsuzluk ve hayal kırıklığını dile getiren yazar, imkânların yetersizliğini eleştirir.

“- Ben kızımı okuttum ama neye yarar? Topluma faydası yok. Kolay mı bir üniversite diplomasına sahip olmak?” (DZ, s.54)

“Ama ben yine de allandırıp pullandıramıyordum günlerimi. Geleceğime baktığımda hep sıfır noktasındaydım. Fakülteye gittiğimde buranın öğrencisine hiç mi hiç benzemediğimi anlıyor, sınıflarda fark edilmiyor, defterlerimin yazılmamış sayfalarına resimler çiziktiriyorum.” (DZ, s.71)

Zengin ailelerin çocuklarını genellikle yurtdışındaki okullarda okuttukları ya da ülkedeki yabancı okullardaki eğitimi onayladıklarını işleyen yazar, toplumdaki eşitsizliği ortaya koymaya çalışır. *Gülyüzlüm* romanında Hale, İsviçre’de okuyan şımarık, her isteği ailesi tarafından yerine getirilen bir kızdır.

“Karı koca profesör bunlar...” dedi. “Fakülte hocası anlayacağınız. Bir kızları varmış, İsviçre’de okuyormuş.” (G, s.35)

“Mert Boğaziçi Üniversitesinde okuyormuş. Nuriye, kız için ‘Fransız mektebine gidiyor...’ demişti.” (G, s.129)

Hilâl Görününce romanında üniversitelerdeki eğitimi medreseler karşılar. Tarihte büyük âlimlerin yetiştiği, pozitif bilimlerin, tıbbın ileri bir boyuta ulaştığı medreseler zamanla etkinliğini kaybeder. Çocuklarının eğitimi için en iyi eğitim kurumlarının hangisi olduğuna karar vermeye çalışan Giray, medreseler hakkında da bilgi edinmek ister.

“- Öyle hocam, dedi. Sormak istediğim medreselerdi. Ben medrese görmedim. Sağdan soldan duyduklarımınla medreseyi anlamam mümkün değil. Acep yeni bilgilere ihtiyacımız yok mu? Bana kendi kabuğumuza iyice çekilmişiz gibi gelir.” (HG, s.194)

“- Dünyaya ışık salan ilimler unutma ki, medreselerden doğmuştur. İslami ilimlerin yanında tıp, riyaziye, hendese ve edebiyat gibi ilimler ve sanatlar da bu ocağın tedrisatına dahil edilmiştir. Devlet nice büyük ise, bu ilim yuvası da o derece bereketli kurumaz bir kaynakmış. Belki de eski devirler de insan aklı, ağacın ilk meyvesi veya topraktan alınan ilk mahsul gibiydi. Zamanla kısırlaştı. Belki onu besleyen kaynağı eliyle kuruttu. Sözü şuraya getirmek isterim Giray, Bugün kâinatı içine alan o mükemmel duyuların ve fikirlerin parıltısı sönmek üzeredir. Bunu gene insanoğlunun kıt aklı söndürmektedir. Öyle bir zaman gelecek ki biz bu muhteşem kubbelerin altındaki sırrı da anlamaz olacağız. İnsan küçülüyor Giray Can. Kendisiyle birlikte dünya da küçülüyor.” (HG, s.195)

Üniversitelerin ilim yuvası olmaktan çıkıp siyasi ideolojilerin aracı haline gelmesine tepki gösteren yazar, siyasi çıkarların elde edilmesinde üniversite gençliğinin kullanılmasını da eleştirir.

“- İnsaf Enis Ağabey! Ne durgun suyu? Ortalık kaynıyor, siz farkında değilsiniz. Ordu, üniversite kaynıyor...

- Üniversite mi? Hocalardan mı söz ediyorsunuz, yoksa talebelerden mi?

- Her ikisinden de...

- Yapmayın, çoluk çocuğu karıştırmayın bu işlere.

- Bu iktidar artık bitti... diyordu Profesör Sebati. Bu iktidar, orduyu, muhalefeti, gençliği hiçe sayıyor.

Söze oğlu Cangür giriyordu:

- *Muhtar bir üniversite istiyoruz! Özgürlük...*" (KDY, s.299)

2.4. Ekonomi

Toplumsal gelişme, üretim gücünün büyüklüğü ile orantılıdır. Üretimin artışı, sosyal ve ekonomik alanda bir hareketlilik yaratır. Sosyal gruplar arasında da bir hareketlik sağlayan ekonomik gelişmeler bireyin ve ülkenin siyasi düşüncesini de değiştirir. Ekonomik unsurlar ile sosyal faktörler bir bütünlük içerir. Ekonomik faktörler, içinde çıktıkları topluma göre şekillenir ve anlam kazanır. Toplamların ekonomik faaliyetleri incelendiğinde toplumun düşünce yapısının ve kültürel özelliklerinin izleri görülür.

Sevinç Çokum, eserlerinde toplum hayatına paralel olarak ekonomik faaliyetlere yer verir. Coğrafi özellikler ekonomik faaliyetleri etkileyen en önemli faktörlerdendir. Çokum, bu özellikten yola çıkarak anlattığı toplumun ekonomik faaliyetlerini coğrafi şartlar içinde değerlendirir. Yaşanılan coğrafi çevrenin elverişli olduğu ekonomik faaliyetlerde çalışarak geçimini temin eden kahramanlar, toplumun ekonomik yapısına katkı sağladılar. Söğüt'te geçen olayların anlatıldığı *Ağustos Başağı* romanında bölgenin şartlarına uygun olarak ipek böcekçiliğinin yapıldığı görülür. Daha çok kadınların uğraş verdiği bu alan beraberinde dokumacılık faaliyetlerini de güçlendirir. Yazar, ekonomik faaliyetlerin sosyal yapı içindeki önemine değinirken kaybolmaya yüz tutan ekonomik faaliyetlere ve meslekleri de hatırlatarak geçmiş dönemlerdeki kültürel faaliyetleri okurlarına tanıtır.

"Nazik Hanım bez dokuma tezgâhını eski bir dosta kavuşmuş gibi seyrediyordu. Ne zamandır suskundu tezgâh. Nazik Hanım ipek işine daldığından çoktandır bez dokuyamamıştı. Odaya İsmail Efendi'nin gölgesi düşünce birden ürktü. Geriye döndü. Kısıtlı lâmba aydınlığında İsmail Efendi bir hayal gibi duruyordu. (AB, s.174)

- *Ne derim biliyor musun? Bu yıl ipekböceğiyle uğraşmasam da bez dokusam şu tezgâhta.*" (AB, s.17)

“Yarın, dokuduğum bezlerden birkaç arşınıni bohçalayıp, Arslan Beylere götüreyim, dedi.” (HG, s.30)

Söğüt’ün toprağının yapısı ve madenleri ekonomik faaliyetleri çeşitlendirir. *Ağustos Başağı*’nda kahramanlardan bazılarının çömlekçilik bazılarının ise demircilik yaptıkları görülür. Yazar, bir zamanlar en gözde mesleklerin zamanla unutulmasına ve yok olmasına tepki gösterir. Yazarın toplumdan beklediği, kendi değerlerimizi yansıtan, kültürümüzün göstergesi olan bu mesleklerin yaşatılmasıdır.

“- Biz çömlekçiydik Seyit, dedi. Özlemiş olacağım çamuru...” (AB, s.239)

“- Sen git de çanağımı çömleğini yap! Bizim de bir bildiğimiz var elbet.” (AB, s.65)

“- Şemsi Efendi, o sırada ocakta kızdırdığı demir parçasına çekiçle şekil veriyordu.” (AB, s.72)

Tarım dayalı ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde toprak insanların tek geçim kaynağıdır. Bu nedenle toprağa çok önem verilir. Tarım faaliyetleri hem kazanç elde etmek hem de insanların ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla yapılır. Sevinç Çokum, ekonomik faaliyetleri toplumsal yaşamda yarattığı değişimlerle bağlantılı olarak verir. Tarımdan elde edilen gelirin artmasıyla yaşam koşullarının da düzelmesi ferdin hayatında değişmelere yol açar. Avustralya’da tarımla uğraşan Murat’ın fazla kazanç elde etmesiyle kendi mesleğinden vazgeçtiği görülür. Hem kendi hayatını hem de ailesini etkileyecek bu karar ekonomik gelişmeler sonucunda oraya çıkar.

“Sonra Murat Ağabeyin çiftliğine uğradılar. Murat Ağabey aslında mimardı ama mimarlık yapmıyordu. Bir arazi almıştı. Domates yetiştiriyordu. Domatesleri o civardaki bir salça fabrikasına satıyordu. “Toprak adamı olduk” diyordu. Böyle olmakla övünüyordu biraz.” (Ç, s.20)

Gülyüzlüm romanında toprağın verimsizleşmesi sonucu yaşanan sorunlar dile getirilir. Verimsizlikle beraber boy gösteren yoksulluk ve işsizlik köylerin

boşaltılmasına ve göçün başlamasına neden olur. Ekonomik etkinlik olarak toprak dışında bir alanın olmayışı göçü zorunlu kılar.

“Toprak da küstü bize. Bak bu yıl ne soğan oldu ne patates... Salatalıklar daha küçücükken boyunlarını eğip büyüyemediler. Domatesler hiç olmadı.” (G, s. 18)

“Çalışacağım yerde belki sana da iş bulunur. Belki Kızın da gelsin.” derler...

Gitmeyelim ana... Bakarsın toprağımız bereketlenir. Koca nineler hep dua ediyorlar ya...” (G, s. 20)

Hilal Görünce romanında tarımın önemli bir ekonomik faaliyettir. Daha çok gelişmemiş toplumlarda yaygın olan tarım, gelişme ile birlikte yerini sanayi, hizmet gibi sektörlerle bırakır. Tarihi dönemlerin anlatıldığı romanda geleneksel tarım yöntemlerinin kullanıldığı ve bu etkinliklerin yapıldığı yerlerde hayvancılığın da önem kazanmaya başladığı görülür.

“Giray içinde bir hüznün duyup başını eğdi.

- Ben toprakla uğraşmayı da severim hocam.

Her insan sever. Toprağa o kadar yakınız ki...” (HG, s.193)

“- Sabah yola çıktığında, bu ihtiyarların, hevesle toprağa tohum savurduklarını görmüştü. Keyifliydi, dipdiriydi. Bellerine bağlı torbadan, tohumları avuçlayıp sağa sola savuruyorlardı. Bu işi daha çok ihtiyarlar yapardı. Çünkü onların ellerinin bereketi olurdu. Böyle inanılırdı.” (HG, s.22)

“Yeni yeşermeye başlayan yüzü hareketlendi. Aklı karalı koyun keçi ile doldu. İnceli kalınlı çingirak sesleri yaklaştı. Odaman Mahmut, sürüyü önüne katmış hızlı hızlı geliyordu. Yanında da eli değnekli bir çocuk vardı.” (HG, s.19)

“- Sürüyle koyun ve keçimizin adı hesapta yok mu babay? dedi gelin. (HG, s.26)

Cenupta hayvancılıkla beraber daha ziyade bağ ve bahçe işleriyle uğraşılır. Şimal bozkırlarında ise hayvancılık yapılır.” (HG, s.212)

İklim koşullarının faaliyetleri sınırlandırdığı alanlarda hayvancılığa bağlı iş faaliyetleri görülür. Dokuma ve tekstil sanayilerinin geliştiği bu alanlarda iç tüketim karşılandığı gibi kazanç elde etmek için de imkân doğmuş olur.

“Bozkırda yaşayanlar ya kıl çadırlarda otururlar yahut kulübelerde barınırlar. Hayvanın yünleri, boynuzları ve yağları harice satılıp, bir kısmını da kendileri kullanırlar. Bu çadır ve evlere misafir gittiğimde, marifet ve hünerlerinin yalnız hayvan beslemek olmadığını da gördüm. Bunlar eğercilik, dokumacılık ve bıçakçılıkta da usta idiler. Bahara kadar şimalde kaldığımdan bozkır hayatını da tanımış oldum. Kar ince bir örtü gibi toprağı sardı mı yıldıya çıkarılan atlar yiyeceklerini, karı eşeleyip de bulurlar idi. Velhasıl buralarda yaşayıp, ömür sürmek de ayrı bir hüner idi.” (HG, s.212)

İhtiyaçların değişmesi ve eldeki ürünlerin değerlendirilmesi ihtiyacı ticareti zorunlu kılar. Ulaşım ve diğer şartların yetersiz olduğu zamanlarda ticaret, kervanlar eşliğinde bir yerden başka bir bölgeye mal götürüp getirmekle sağlanır. *Lacivert Taşı* romanında Hicret Bey, geçimini ticaretle sağlar. Karşılaştıkları sorunlar ve tehlikeler bu mesleğin zorluklarını göstermesi bakımından önemlidir.

“Yukarıdan tüccarlar gelmiş deniliyordu bizim için. Yukarısı şimaldi. İnanılırdı ki hilesiz hurdasız mallarla gelmişiz, gönül sularını bulandıramayız. Biraz dinledikten sonra çarşıya gidip esnaf ve tüccarlarla alışverişinizi, değişik tokuşumuzu yaptık. Buralarda alışverişin tadı başkadır, yeni yeni tüccarlar ve çerçiler tanırırsın, adres alıp verirsin.” (LT, s.155)

“Bizimkiler, benim ticarete atılacağımi kestirebilmiş miydi, bilemiyorum. Çünkü çerçiliğe geçmeden önce medreseye devam ediyor ve boş zamanlarda da hayvanlarımızla, bağ bahçeyle meşgul oluyordum. Sonra topladığımız ürünlerin bolluğunu görerek bunları pazarlarda değerlendirmenin doğru olacağını düşündüm. Fikrimi açtığımda babam, çerçiliğin insanı günlerce ve aylarca evden koparan, aynı

zamanda başa gelebilecek pek çok tehlikeye açık bir meslek olduğunu söyledi.” (LT, s.30)

2.4.1.İşsizlik

Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin en büyük problemlerinden biri işsizliktir. Üretime katılamayan birey, gelir elde etmek, toplumla bütünleşmek ve statü kazanmak gibi işlevleri yerine getirmekten yoksundur. Yaşam devam etmek için üretime katılmak ve gelir elde etmek zorunda olan insan bu yolla toplum içindeki yerini de alır. Bireyin statüsü ve saygınlığı çoğu zaman yaptığı işle ilişkilendirilir. İşsizliğin olduğu yerde birey kendini dışlanmış hisseder. Eğitimini aldığı ya da kendini yetiştirdiği alanda faaliyet gösterme imkânı bulamayan birey niteliklerini ve kendisine olan güvenini yitirir. Bireyin sosyal çevresindeki etkinlik de işsizlikle bağlantılı olarak durgunluk gösterir. İsteddiği özgür ortama kavuşamayan birey, arkadaş çevresinde dışlanacağı korkusu ile faaliyet göstermekten kaçınır. Sadece ekonomik olarak değil birçok sorunun başlangıcı olan işsizlik, birey ve toplum hayatında önemli eksikliklere yol açar. İşsiz kalan birey ruhsal sorunlar yaşayabilir. Kendisine olan güvenini kaybeden birey toplumla da uyuşmazlık yaşayabilir. Yazar toplumdaki işsizliğin birey ve sosyal hayatta yarattığı sorunları irdelerken işgücünün işsiz bırakılarak köretilmesine eleştiriler yöneltir.

İnsanlar fizyolojik ihtiyaçlarının gidermediği sürece hayatın siyasi, estetik ya da hukuki yönlerine ilgi gösteremezler. *Deli Zamanlar* romanında kadınlara onların hakları konusunda bilgi vermek isteyen kahramana kadınlar tepki gösterir. Bu çalışmalara değil öncelikle geçinebilecekleri bir işe ihtiyaçlarının olduğunu savunurlar. İşsizliğin toplumsal cinsiyete göre artış göstermesi de kadınları zorda bırakan diğer bir konudur.

“- Af buyur bacı biz yanlış geldik. Bi hoş şeyler anlatıverdin bize emme bunlar karın doyuracak işlerden değil. Bize iş gerek aş gerek. Biz gene geçiverelim öte tarafa, dedi.” (DZ, s.17)

İşsizliğin birey psikolojisi üzerinde önemli etkileri vardır. Uzun zaman işsiz kalan bireylerin yaşadıkları ekonomik problemlerin yanı sıra güvensizlik, çaresizlik

gibi duygular bireyin pasifleşmesine neden olur. “Uzun süre işsiz kalan birey bunun sonucunda güven duygusunu kaybeder ve yeni iş bulmak artık çok zor hale gelir. İş bulma ümidini yitiren birey için “hiç bitmeyecekmiş gibi görünen boş zaman” söz konusudur ve bu durum “ zamanı kullanabilme güçsüzlüğü” ile birleşerek bireyde baskı ve gerginlik yaratır. İşsizlik, gelir yoksunluğu ile birleştiğinde toplumla olan (sosyal aktivitelere katılma, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerini sürdürme gibi) bağlarının tamamen kopmasına neden olarak bireyi sıkıntı ve sıkılmışlığa itmektedir. Güvensizlik, gerginlik ve sıkılmışlık bir araya gelerek bireyin depresyona girmesini ve toplum dışında kalmasına neden olmaktadır.” (Bauman, 1999: 60-61)

İşsizlik sonucu bireyde oluşan değersizlik ve güven eksikliği duyguları onun hayatı algılayışında bazı problemler ortaya çıkarabilir. Yaşamı değersiz bulmaya başlayan birey yaşadığı boşluk ve sorunlar nedeniyle intihar girişiminde bulunabilir. *Deli Zamanlar* romanında yokluklarla mücadele etmek zorunda kalan, eğitimini yarıda bırakan kahraman bulduğu işte de tutunamayınca intihar etmeye karar verir.

“Sıkıntılı mutsuz insanların otobüs pencerelerinden görmeden bakan gözleri bana yoklukları hatırlatıyordu. Yaşamağa değer hiçbir şey yoktu etrafımda. Geçim kaygısı insanların yüzüne çizilmişti. Bir başka suret vardı yüzlerinde; zavallı güzellikler, o yalan şeyler bunun altındaydı.

Evet, biz de yoksul düşebilirdik. Yoksulluğa çok yakındık... Umursamıyordum bunu, umursamadığımı zannediyordum. Oysa mülkiyet tutkusunun hamurumuzdaki köklülüğü yokluğu, yoksulluğu umursanmaz yapabilir miydi?” (DZ, s.82)

İntihar etmekten son anda vazgeçen kahraman, eğitim hayatına tekrar döner ve geçimini temin edebileceği bir iş bulmaya çalışır.

“Dönüyorum anfilere. Bana verilen harçlığın ne türlü kısımlarla elde edilmiş olduğunu fark ediyorum. Ve bir iş buluyorum kendime. Bir firmanın böcekler için hazırlanan kâğıt paketlerini yapıştırmak...” (DZ, s.96)

Göçle birlikte işsizlik kentte insanların yaşamını daha zorlaştırır. İş imkânlarının yetersiz olduğu, kalifiye elemana ihtiyaç duyulduğu alanlarda vasıfsız eleman ihtiyacı azalır. İşe girmek gittikçe zorlaşır ve birey için sıkıntılar baş gösterir.

“Çalışacağım yerde belki sana da iş bulunur. Belki kızın da gelsin derler...”(G, s.20)

2.4.2. Maddi Varlık- Yokluk Çatışması

Yoksulluk, bireylerin hayatını sürdürmek için yeterli gelire sahip olmamalarıdır. Yoksulluk toplumdaki birçok sorunun temel sebebidir. Bireylerin yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaçlarını gidermesi gerekir. İhtiyaçların kazanılması ve yaşam tarzının belirlenmesi aşamasında yoksulluk toplum hayatına büyük ölçüde etki eder. “Yoksulluk; kişilerin maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeni ile kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve böylece asgari yaşam düzeyini sürdürecekten yoksun kalma halidir. Ayrıca yoksulluk, temelde iktisadi bir kategoriyi ve bireylerin, toplumların psikoloji literatüründe “baş çıkma” olarak nitelendirildiği, çeşitli teknikler kullandıkları sosyal bir durumu ifade eder.” (Akalin, 2006: 3)

Yoksulluk, bütün toplumlarda görülen bir olaydır. Savaş, gelirin az olması veya dengesiz bir şekilde dağılımı, işsizlik, yoksulluğa neden olan durumlardır. İnsanların hayatını bütünüyle etkileyen yoksulluk, Çokum’un romanlarında önemli bir yer tutar. Yoksulluk ve yoksul insanları tarihi olaylar ile birlikte sunan yazar, geçmiş dönemlerde yaşanan kıtlığın bireyler üzerindeki etkilerini de başarıyla gösterir. Uzun süren savaşların getirdiği yoksulluk sonucu insanlar, yiyecek bulmakta güçlük çeker. Sevinç Çokum, savaşın halkı yoksullaştırdığına ve güçsüz duruma düşürdüğüne dikkat çeker. *Ağustos Başağı*’nda savaş sonrasında halkın gıda maddelerine ulaşamadıkları görülür. Cepheye yaşanan yoksulluğun yanında geride kalan halk da perişan haldedir.

“Müftü Efendi böyle dedikten sonra kahve fincanına uzandı. Tükenmesini istemiyormuş gibi bir yudum içip fincanda kalana şöyle bir göz attı. Artık kahve

misafirler için dolapların bir köşesinde saklandığından iyice kıymete binmişti. Daha önce telvenin kalın olmasına dikkat edilirken, şimdi fincanın dibindeki ince tortu.” (AB, s.160)

“- Topu topu dört ekmek... Allah’tan korkarım ben. Ekmek bu... Başka bir şey değil ki... Bölüştük arkadaşlarla. Duaları yetti. Diyeceğim şu ki, siz şimdi şükredin halinize. Açlıktan kıtlıktan şikâyet etmeyin.” (AB, s.113)

Düşmanla mücadele eden Türk askeri bir yandan da yoksullukla mücadele eder, vatanın kurtuluşu için sonuna kadar direnir. Yoksullukları artıkça iman güçleri ve azimleri artan askerler, düşmanı yenmek için var güçleriyle çırpınırlar. Düşmanın maddi imkânlarının karşısında yoksulluklarını kuşanan askerler, yalnız bağımsızlık değil; aynı zamanda varlık yokluk mücadelesi de verirler.

“- Şunu açıkça söylemeliyim Nikolidis. Evet güçlüyüz. Ama git gide yıpranıyoruz. Onlarsa gariptir, yokluğa, sıkıntıya düştükçe güçleniyorlar. Kaybettikçe güçleniyorlar. Yıprandığımızı kabul etmeliyiz Nikolidis. Son darbeyi Ankara’da vuramazsak bu iş bitmiştir azizim.” (AB, s.254)

“Gülsüm Ana, dedi biri. Badem gözleri yaşlıydı. Yokluk günleri ve kıtlık günleri gelmektedir denilir. Dağ gibi düşmanımız birikmiş, bizi toptan süreceklermiş denilir.” (BD, s.187)

Dünyanın çeşitli yerlerinde belli dönemlerde görülen kıtlıklar bazen doğal afetler sonucunda bazen de savaş, istila veya isyanlar sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsanlar kıtlık sonucunda hayatta kalmak için çeşitli beslenme yolları aramak zorunda kalırlar. Artan yiyecek fiyatları ve karaborsacılık olayları kıtlık sonucunda ortaya çıkan gelişmelerdir. Kıtlığın ortaya çıkardığı yoksulluk, sadece ortaya çıktığı dönemde değil, daha sonraki dönemlerde de etkisini sürdürür. İnsan psikolojisinde yarattığı sorunlar, ağır hasar bırakır. *Deli Zamanlar* romanında kahramanın ailesinin eski dönemlerde yaşadıkları kıtlığa değinen yazar, yıllar geçmesine rağmen insanların o günlerin etkilerini hala üzerlerinden atamadıklarını göstermeye çalışır.

“Sonra bana, benim doğduğum yıllardaki yoklukları anlattı, şeker ve ekme karnelerini, kahve kıtlığını... Kimi zaman kahve telvesiyle yeniden kahve pişirdiğini, birkaç galetanın ne denli değerli olduğunu...”

- Birçok şeyi kendimiz var etmeyi öğrendik. Küçük bir kumaş parçası bile değerliydi bizim için; bunları yan yana getirir, bohça yapardık. Etlerin bolluğu şimdi, francalasından esmer ekmeğe, açmasından çatalına her bir şey var şimdi. Ama o zaman... Nüfus kâğıtlarımızdaki ekme karnesi, şeker karnesi damgaları o günlerin hatırasındır.” (DZ, s.90)

Yoksulluğun her grup üzerinde etkileri vardır. Ancak yoksulluktan en fazla etkilenen grup çocuklardır. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, gelişme dönemlerinde gerekli besinleri alamazlar. Bu durum çocukların fiziksel, zihinsel ve psikolojik özelliklerini etkiler. Çokum, yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerini aktarırken yoksulluk içinde büyüyen bireylerin gelecekte de bazı sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtir.

“Delikanlı belki Batı Karadenizli çok çocuklu, yoksul bir ailenin çocuğu olabilirdi. Devlet okulundan gelme ve ailesinin okuyor diye gözünün içinde baktığı bir genç. Gerçekten ufak tefekti, herhalde iyi beslenmemiş ve spor imkânlarından yararlanamamış biri...” (GR, s.146)

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkilerine değinen yazar, yoksulluğun çocuklar tarafından nasıl algılandığını ve nasıl yaşandığını bilincine varılmasını ister. Çocuk yoksulluğunun önlenmesi, zayıf ve güçsüz olan çocukların korunması fikrini gündeme getirmek isteyen yazar, *Lacivert Taşı* romanında yoksul çocukların portrelerini başarı ile çizer.

“Sokak aralarında “Koşun koşun! Tüccarlar geldi!” diye bağırarlardan bir ikisine yüklerimden bazılarını taşıtırıp para verdiğimde taşkın sevinçleri, birbiriyle itişmeleri, hatta yerlerde yuvarlanmaları görülecek şeydi. Fakat üst başlarının yıpranmışlığı, delik deşik, tanınmaz ve adeta yeryüzüyle denkleşmiş hali, içimde neredeyse oya oya bir kuyu açmıştı. Yarabbi, yoksulluk bu çocuklarla nasıl bu kadar kaynaşabilir? Sırtlarında ve ayaklarındaki bez parçaları vücutlarıyla bir olmuş bu

insanlar nasıl olur da buna alışabilir, katlanabilir, bütün bu paçavralar içerisinde hâlâ gülümseyebilir, hatta kahkahalar atabilir?” (LT, s.155)

Çocukluklarında yoksulluğa katlanmak zorunda kalan bireylerin daha sonraki süreçte toplumla bütünleşme ve haklarından faydalanma konularında sıkıntı çektikleri görülür. “Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, büyüme ve gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşamakta, böylece haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak geliştirememekte ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılamamaktadırlar.” (UNICEF, 2005: 18). Yoksul ve parçalanmış bir ailenin çocuğu olan Sonsuz’un şahsında yoksul çocukların toplumla girdikleri varsıl yoksul çatışması gündeme getirilir. Yoksul çocukların sesleri Sonsuz’un isyanı ile duyurulur.

“Ertesi akşam Aksaray’da onu bulduğunda aç olduğunu öğrenmiş, oradaki çok ışıklı, müşterisi bol, vıgır vıgır bir piliççiye dalmışlardı. Sonsuz açlığını açıklamasına karşılık şişman piliçlerin kızarmakta olan gövdelerine, butları, kanatları kemiren müşterilere sıkıntıyla, kaçak, korkulu bakınmıştı. Aysan o an protein alması gereken çağında bu delikanlının eti öyle her zaman bulamadığını düşünmüştü nedense. Yokluklar ve sahip olamadıkları için bir eylemi, bir sistemi var mıydı yok mu, belli değildi işte.” (TBG, s.107)

Çocukların yaşadıkları yoksulluk nedeni ile toplumdan dışlanmaları, onların toplumla çatışma yaşamalarına neden olur. Yaşadıkları yoksulluğun intikamını varlıklı kişilere saldırı şeklinde almaya çalışan çocuklar kendilerini çatışma içinde bulur. “İşsizlik nedeniyle yoksul olan ailelerin çocukları sosyal güvenceden de yoksun olabilmektedir. Bu durum çocukların sağlık ve eğitim gibi hizmetlere ulaşmasını engellemekte, çocukların birey olarak toplumla kurduğu ilişkiyi zedelemekte ve yetişkin olduklarında toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir.” (Ekim, 2005: 71)

“Sabah istasyonlardan birinde üç beş çocuk görmüştü avuçları kırmızı, solukları dumanlı, yoksul birileri... Camı açmıştı az biraz soluklanmak, kendine gelmek için, ne ki çocuklar ona doğru kartopu atmağa başlamışlardı. Hiç korkusuz. Feda camı kapamıştı. “Aç ulan aç” diye bağırılmışlardı böyle yumruklarıyla.

Yoksulluktan mı intikam alıyorlar? Tren penceresinde bir adam sıcak kompartımanından bakıyor; bu çocuklarsa tepinerek ısınmağa çalışıyorlar ince, ucuz rüzgârlıklarıyla. Aç ulan aç! Bu şehir beyefendisinin suratının orta yerinde bir kin topu...” (AKT, s.41)

Gelir dağılımındaki eşitsizlik, toplumun ekonomik, sosyo-kültürel yapısını direkt etkiler. Gelir dağılımının eşitsizlik, zengin gruplar ve yoksul kesim arasında çatışmalara neden olur. Toplumun bir kesimi her türlü imkândan faydalanırken diğer bireylerin yeme, içme, barınma ve eğitim gibi konularda son derece kısıtlı olması bu çatışmanın temeli sayılır. *Arada Kalmış Tebessüm* romanında toplum arasındaki uçurumları dile getiren yazar, toplumdaki eşitsizliği kınar. Toplumun bir kesiminin bütün kaynakları savurganca kullanırken diğer kesimin açlıktan ölmesi yazarın öfkesini kabartan bir durumdur.

“Topluluğun ya da konukların arasında saçlarını savurarak elinde bardağıyla dönenişi, herkese merhabalar gönderişi, biraz dik, biraz şımarık, açlık yokluk yaşamamış çikışlı sesini her köşeye iletmeğe çalışmasıyla seçilirdi Günce. Sanki düşen eteğini tutar gibi, omzuna sarkmış askısını düzeltir gibi bir hal...” (AKT, s.22)

“Bu tür ülkelerde sendikaların iyi çalışmadıklarını, çalışmadıklarını görüyoruz. Dolar ve borsa zenginleri paralarını nereye yatıracaklarını bilmezken, servetlerini süper yaşamın gereklerine ve gereçlerine, aynı zamanda dış bankalara aktarırken diğer yanda kimi insanlar açlıkla, yoksullukla savaşıyorsa burada bir garabet var demektir. Gazetelerin sosyete sayfaları bu durumun göstergesidir zaten. Birileri resimlerde görüldüğü üzere diyelim ki Kapri Adasında yaşamın tadını çıkarıyor. Veya Çırağan sarayında yapılan düğüne şu kadar adam çağrılmış, milyarların ödendiği gelinlik Paris’ten getirtilmiş, davetliler çok şıkmiş, o gecenin alabildiğine keyfini çıkarmış herkes.” (AKT, s.111)

“İşte birileri keyif çıkarma işinde birbiriyle yarışırken, işsiz baba kendisini tren yoluna atıyorsa, burada para dağılımında hak yemeğe dayalı, denk olmayan bir durum vardır. Adalet çarkında bir arıza... İnsanlık adına tabii...” (AKT, s.111)

2.4.3. Romanlardaki Meslek Grupları

Meslek, hem birey hem de toplum hayatında önemli bir fonksiyona sahiptir. Bireyin statüsünü tayin eden meslek, ekonomik yönünün yanında sosyo-kültürel yanı ile de dikkat çeker. Aynı mesleği yapanlar arasında gelişen tutumlar, düşünceler ve kurallar sosyolojik açıdan dikkat çekicidir. Meslek, bireyin kendi potansiyelinin farkına varmasını sağladığı gibi bu potansiyeli ortaya koymada geliştirdiği stratejiler yoluyla da bireyi tek kılar. Sevinç Çokum, bireylerin yeteneklerini, hayata bakış açılarını ve tercihlerini ortaya koyarken onların mesleklerinden faydalanır. Meslekler arasındaki bütünleşme ve dayanışmayı birey hayatıyla birleştirip aktaran yazar, mesleklerin birey hayatında sağladığı disiplinin önemini belirtir. Köy hayatının işlendiği romanlarında çiftçilik ve hayvancılık önemli meslekler olarak işlenir.

“Nizam Dede,

- Bak şu şaşkına! Koyunu, kuzuyu unuttu. Böyle çobanlık mı olurmuş, dedi.

Çoban Mahmud'un yüzünde kırışık bir gülümseme belirmişti.” (HG, s.20)

“- Beni dışarıya saldı. Git de çobanlık yap, bari bir işe yara, dedi.”(HG, s.21)

“Keşke bu kitapları hiç tanımasaydım... Keşke babam gibi hayatımı hayvan sürülerine bağlasaydım. Ve bozkıra... Ama ben... bozkırın ötesini de görmek istiyorum hocam. Belki bir nakkaş olabilirdim veya bir mermer ustası... sonra... hekim olmayı da isterdim. Belki akıp giden ömürleri uzatamazdım ama odlu yüreklere bir anlık şifa olurum. Bütün bunlar için geç kaldım...” (HG, s.193)

Değişen yaşam koşulları ile hizmet alanındaki meslekler artış gösterirken bazı zanaat yok olmaya yüz tutmuştur. Sevinç Çokum, günlük yaşam içindeki küçük insanların ve esnafın küçük işletmeleri ile hayata tutunma mücadelelerini yansıtır.

“Sokağın çocuklarının yoğunlaşan gürültüsü vaktin sabah buğusundan koptuğunu gösteriyor. Bir de esnafın sesi. Aşağı marangozun bıçkı makinasından gelen ses... Muhallebici Toma'nın garsonu, birazdan aceleci adımlarla çokçası iş yerlerine ellerindeki tepsiyle küçük kaplarda muhallebi, sütlaç, yoğurt, tavuklu pilav taşır.” (TBG, s.32)

“- Anacığım yumurta filan satardı pazarda. Kardeşlerim de orda burada çalışıyorlardı işte. Kamyonculuk, tezgâhtarlık gibi işlerde... Yalnız Ricardo okuyordu. Evet, o okudu. Avukat oldu hem de...” (Ç, s.56)

“- Böylece ta İspanya’dan Avustralya’ya gelmeyi göze alabildim. İspanya’da çok kalabalık bir ailenin çocuğuydum. Babam şofördü ve biz sekiz kardeştik. Bir yandan çocukluğumuzu yaşar, bir yandan yetişkin insanlar gibi ekmek parası için çalışırdık... Önceleri duvarlara ilânlar yapıştırırdım. Boğa güreşleri, tiyatrolar... Bir sürü insan resmi.” (Ç, s.55)

Çokum’un romanlarında memurlar, önemli bir yere sahiptir. Doktor, öğretmen, gazeteci, mimar gibi meslek grupları işlenirken bireylerin meslekleri ile ahlaki yapıları arasındaki ilişki değerlendirilir. Görevlerini yerine getirirken insanların zaafı ile hareket etmeleri ve mesleki etik ilkeleri ihlal etmeleri eleştirilir. *Tren Burdan Geçmiyor* romanında etik kurallara ve mesleğine bağlı olan gazeteci Nüzhet ile Aysan karşılaştırılır. Aysan’ın şahsında yozlaşan değerler aktarılırken Nüzhet’in yaşam tarzı ile ahlaki değerler yüceltilir.

“Nüzhet ne yazacaktı peki, bunları yazamıyorsa, soramıyorsa? Evet evet sokağını, mahallesini. Kahvede konuşulanları belki. Şu saatte herkesin kendi işinin başında olduğu sırada... Yorgancı diktiği, dizlerini örten, kabarık pamuk yorgana menekşeler desenliyordu. Fırının karanlık vitrininde anasonlu galetalar, saç örgü kurabiyeler... Toma’nın dükkanından kış günlerinin sıcak odalarını çağrıştıran süt ve vanilya kokusu geliyordu. Ve marangozun ordan tiner kokuları...” (TBG, s.83)

“Hatırladığı bir dost, ona Nüzhet’in deyimiyle gazeteciliğin elif ba’sını öğreten Kamil Ağabey kullanırdı. Dürüstlüğün peşindeydi, hep öyle kalmıştı, işten çıkarıldıktan sonra küçük bir yayınevine sığınmıştı. “Gel ağabey!” demişler, gitmiş. Ondan önceki işi, yazı işleri müdürlüğünden düzeltmenliğe ve sonra da haber tarama işlerine geçerek, onun deyimiyle rütbesi sökülerek bir türlü ısınmayan bir odada tüm gazeteleri gözden geçirmektir. Şimdiki işi editörlük mü? Sayılır. Fakat uzun ömürlü olacağı benzemiyormuş, yayınevi anca ayakta durmağa çalıştığından.” (TBG, s.216)

Öğretmenler, Çokum'un romanlarında topluma yol gösteren, değerlerinden şaşmayan, örnek kişilerdir. *Arada Kalmış Tebessüm* ve *Zor* romanlarında öğretmenler dost canlısı, yardımsever, geleneklerine bağlı insanlar olarak canlandırılır. *Zor*'da İzzet Bey, Sevinç Çokum'un toplumda görmek istediği öğretmen tipidir. Çokum, öğretmenlik mesleğine değer veren ve bu mesleğin gerekliliklerini yerine getirebilen kişilerin öğretmenlik yapmasından yanadır. Kendisi de bir öğretmen olan yazar, öğretmenin taşıması gereken özelliklere sıkça değinir. Öğretmenlerin öğrencilerini sadece bilişsel değil her yönü ile geliştirmeleri gerektiğini savunan yazar, öğretmenin iyi bir model olmasını ister.

"- Fakat senin annen bu çizginin dışında tutulmalıydı tabii. Gayretli bir öğretmen olarak..." (AKT, s.48)

"- Ama emekli İngilizce öğretmeni Keriman Teyzeyle, üniversite öğretim üyesi tarihçi Abidin Amca kendi kendilerine yetiyorlardı; dürüst insanlardı, bildiği kadarıyla has değerlerini satmamışlardı." (AKT, s.90)

Geleneksel ve çağdaş eğitim koşullarını karşılaştıran Çokum, olumlu ve olumsuz öğretmen tiplerinin özelliklerine yer verir. *Çırpıntılar* romanında iki öğretmen tipini karşılaştırır. Caroline öğretmen, öğrenciyi başarıya teşvik eden, öğrencilerinde öz güveni geliştirmeyi başarabilen, işini severek yapan bir öğretmendir. Caroline öğretmenin tam zıttı olan Münevver öğretmen ise onur kırıcı, katı bir öğretmendir. Lise öğrencilerini aşağılayarak disiplini sağladığını düşünür.

"Otur yerine sersem çocuk! Bana cevap verme."

(...)

İşte böyle dünyanın bir ucuna giderler, çocuklarının ne olacağını, eğitimini, terbiyesini hiç düşünmezler. Küstah şey" (Ç, s.184)

Mimarlık, ressamlık gibi meslekler de Çokum'un işlediği mesleklerdendir. Mimarlık daha çok zengin ailelerin çocukları için seçtikleri bölüm iken ressamlara pek de iyi gözle bakılmadığı görülür. Her mesleğe saygı duyulmasını isteyen Çokum, ressamların para kazanamayan boş insanlar olarak algılanmalarına tepki gösterir.

“Zaten Gülheves iç mimarlığı seçmişti, atölyeyi kafa yatkını birkaç arkadaşıyla kurarken sermayeyi bulmakta zorlanmamıştı tabii.” (AKT, s.258)

“- Siz yeteneğinizi başka bir biçimde, ne bileyim mesela atölyenizi kurarak, kurs filan düzenleyerek, akademide kalıp kariyer yaparak kullanabilirdiniz.” (TBG, s.69)

Serbest çalışanlar, işçiler, esnaflar ve zanaat ile uğraşanlar, Çokum’un işlediği diğer meslek gruplarıdır. Toplumda görebileceğimiz her meslek eserlerde yerini almıştır. *Lacivert Taşı* romanındaki Hicret Bey, bir tüccardır. Şehir şehir gezerek insanlara ihtiyaçlarını ulaştırmaya çalışır.

“Ben bir çerçiyim, kırık bir aynanın ardından hayatın içine daldım ve önümde bir duvar yıkıldı, şehrimden çıkıp kıvrımlı yollar yürüdüm, uzak kentlere girip çıktım. Halep, Şam, Beyrut, Kerkük, Musul... İnsanlara karıştım, dağların ardını gördüm, yedişerli deve katarlarıyla nice kervansaraylar aştım. Develerimizin çanlarıyla uyudum, o seslerle uyandım.” (LT, s.6)

Hilâl Görününce romanında Nizam Bey, eski bir demircidir. Savaş tehlikesi baş gösterince silah, bıçak ve kılıçlar üretmeye başlar.

“- Niye şaşkın şaşkın durursun? Demirci babanı tanıyamadı mı?

- Demirci babanın ne işler yaptığını sormadan mı gideceksin?” (HG, s.204)

Ağustos Başağı’nda da Şemsi Efendi, ünlü bir demircidir. Orduda silah yapacak ustalara ihtiyaç duyulunca Şemsi Efendi, orduya katılır ve mesleğini burada devam ettirir.

“Babası demir ocağını bu sabah erken yakmıştı. Demir parçalarını kızdırıp kızdırıp dövüyor. Esmâ kuyu başında durmuş onu seyrediyordu.” (AB, s.268)

“- Diyeceğim şuydu Şemsi Efendi. Şimdi orduya zanaatkârlar ustalar istenir. Tüfekçisinden, demircisine, eğercisinden marangozuna kadar... Yani sözün kısası orduya lâzımsın Şemsi Efendi.” (AB, s.272)

Tahta işlemeciliği, çömlekçilik vb. kaybolmak üzere olan meslekler okuyucuya tanıtılır. Bu meslekler genellikle babadan oğula geçerek belli aileler tarafından devam ettirilir.

“- *Evet evet Metin'e hemen söylemeliyim... Onun da işi tahta işlemecilik... Esra'nın çiçek tabloları dükkâna ayrı bir hava verecektir.*” (Ç, s.76)

“- *Çömlekçilik işini babam dedemden devraldı. Ben de gözümü açtığımda toprağın kilin içinde buldum kendimi.*” (AB, s.84)

2.5. Siyasi Hayat

2.5.1. Devlet ile İlgili Görüşler

Tarih boyunca Türklerde devlet kutsal olarak kabul edilmiştir. Devletin başında bulunan kişiye bu yetkinin Tanrı tarafından verildiği inancı hâkimdir. Kut anlayışı denilen bu düşünce tarih boyunca etkisini sürdürür. Osmanlı devletinde de devlet, halk için en büyük varlıktır. Halk devletin devamının önemli olduğuna inanır. Toplumsal yapıdan ve dini duygulardan kaynaklanan bu düşünce halkın isyan etmesini engeller. Halk devlet için vardır ve bu yolda yaptığı her şey kutsaldır. Devletin devamlılığının tehlikeye düştüğü anda insanların savaşlarda gönüllü olarak çatışması halkın devlete olan bağlılığının göstergesidir.

“Osmanlı devlet anlayışına göre, Osmanlı hükümdarının yüklendiği misyon "Padisâh-ı ruy-ı zemin zillullah-i fi'l-arz" (Allahın yeryüzündeki gölgesi) biçimiyle eski Türk hakimiyet anlayışı ve İslam geleneğinin tezahürüdür. II. Mehmet'ten itibaren bu kavram Osmanlı kanunnamelerine de yansımış ve hukukî bir nitelikte kazanmıştır. Hükümdar, tahta geçtiği andan itibaren Allah'ın adaletini insanlığa dağıtan kutsal kişi kimliğini üstlenmiş olmaktadır. Bundan dolayı tahta geçen yeni hükümdara karşı kardeşlerinin veya hanedan üyesi olduğunu iddia eden sahte hanedan üyelerinin girişimleri gelenek ve hukuk açılarından kutsal sayılan Osmanlı hükümdarına, dolayısıyla merkezi otoriteye, karşı isyan hareketleri olarak değerlendirilmelidir. Bu isyanlara destek verenler de merkezî otorite tarafından

dışlanan ya da isteklerini merkeze bu yolla iletme çabasında olan muhalif isyancı gruplardır.” (Eroğlu, 2003: 19)

Sevinç Çokum birçok romanında Türk tarihini gözler önüne serer. Türk siyasi hayatı Çokum’un vazgeçemediği önemli konulardandır. Romanlarındaki olayları tarihi olaylar ve siyasi yapı etrafında şekillendiren yazar, dönemin atmosferini başarıyla yansıtır. Siyasi olaylar aktarılırken o dönemde yaşamış insanların tanıklığına başvuran Çokum, tarihi kaynakları taramayı da ihmal etmez. Geçmişini bilmeyen bireyler gelecekte başarıyı yakalayamaz. Bunun için güçlü bir tarih bilincinin olması gerekir. Kendi toplumunun geçmişteki başarılarını, başarısızlıklarını, doğru ve yanlışlarının farkında olan birey ancak yaşadığı toplumun geleceğini inşa edebilir. Tarih bilincinin önemini kavratmak isteyen yazar, tarihte yapılan hataları ve gösterilen başarıları okuyucusuna aktararak ders alınmasını ister.

Osmanlı devletinin varlığını her şeyin üstünde tutan halk devlet ve vatani aynı düşüncede birleştirir. Devlet için yapılan her çabanın kutsiyetine inanan halk kayıtsız şartsız devlete inanır. Devletin başındaki padişahın da mutlak surette korunması bu nedenle önemlidir. Padişahın her yaptığı haklı bir zemine oturtulmaya çalışılır. Halkın devletle ilgili görüşlerine yer veren yazar, devletin ve padişahın en zor koşullarda dahi yüceltildiğini gösterir.

Milli Mücadele’de halkın devletin devamı için mandacılığa bile sıcak baktığı görülür. Mandacılığın reddedilmesine tepki gösteren halk, mandacılığın devlete zaten son vereceğinin bilincinde değildir. Milli Mücadele döneminde Sivas Kongresi’nde manda ve himayeciliğin reddedilmesi padişaha ve devlete itaatsizlik olarak değerlendirildiğinden tepkilere yol açar. “Sivas Kongresi’ne gelen delegelerden bir kısmı Amerikan mandası düşüncesini kabul ettirmek için gelmişlerdi. Manda sistemi Batılı devletler tarafından ortaya atılmış olan yeni bir sömürgecilik biçimiydi. Sivas Kongresi’nde yapılan tartışmalar neticesinde manda ve himaye sorunu kesin olarak reddedildi.” (Cebeci, 2007: 82) Ayrıca kongrede Temsil Heyeti’nin sadece Doğu Anadolu’yu değil tüm yurdu temsil edeceği kararlaştırıldı. Milli Mücadele taraftarları bu hazırlıkları yaparken İstanbul Hükümeti ve padişah taraftarları eleştirilerini

sürdürür. Padişaha itaatsizlik etmek istemeyen halk silahlı direnişe de önceleri karşı çıkar.

“- *Erzurum'dan sonra şimdi de Sivas Kongresi. Hareket aldı yürüdü... Hükümet nerde? Padişah hazretleri nerde?*” (AB, s.63)

“- *Hükümet taraftarları Sivas'taki kongreyi basacak olmuşlar ama Mustafa Kemal bunları yakalatmış... dedi.*” (AB, s.63)

“- *Heyet-i Temsiliye, vatanın heyet-i umumiyesini temsil eder, denmiş... Sivas'ta söylenmiş bunlar. Böyle şey olmaz! İşi siyasetle halletmek varken, silâha sarılmanın ne büyük tehlikeler yaratacağını idrak etmiyorlar mı?*” (AB, s.63)

II. Abdülhamit, iktidarı döneminde Osmanlı'yı yıkmak isteyen birçok devletle uğraştığı gibi içeride de Balkan milletlerinin isyanları, Ermeniler ve İttihatçılarla mücadele etmek zorunda kalır. Bütün bunlarla mücadeleyi etkin kılmak için gizli hafiye birlikleri kurar. Bir yandan da eğitim, ekonomi ve siyasetteki aksamaları düzeltmek isteyen padişah sıkı tedbirler alır. Yıkılmak üzere olan imparatorluğun ömrünü uzatmak için uğraşan padişaha karşı İttihatçılar örgütlenmeye başlar ve onu tahtan indirirler. “Abdülhamit İmparatorluğun en kötü döneminde padişah olmuştur. O dışarıda sömürgecilik yarışına girmiş olan büyük devletlerle uğraştı, içeride ise ekonomik bağımsızlığını kaybetmiş, herkesin kendiişleri dışında işlerle uğraşan cemiyetlerle uğraşmıştır. Fakat Abdülhamit işin içinde büyük devletlerin bulunduğu farkındadır. İttihatçıların ona zalim demesine rağmen o onları cezalandırmamış, çoğuna devlet görevleri vermiştir. Tüm bu içeride ve dışarıda engellemelere uğramasına rağmen eğitime yaptığı yardımlarla Cumhuriyet Dönemi'ni kuracak olan neslin yetişmesine de yardımcı olmuştur.” (Çelik, ty: 30)

Hareket ordusu desteği ile hükümet ele geçirilir ve padişah Selanik'e sürgüne gönderilir. *Bizim Diyar* romanında devlete ve padişaha bağlı olan Ali Bey, Abdülhamit'e yapılanlar karşısında yıkılır. Kendi oğlu da hükümete ve padişaha karşı eylemler içinde bulununca hayata tamamen küser. Devleti ve padişahlık

makamını bir bütün olarak gören Ali Bey, padişahın ülkeyi kurtarmak için verdiği mücadeleyi bildiğinden devletin sahipsiz kaldığını düşünür.

“O günlerde Sultan Abdülhamid’in hali sarsıp yıkıverdi Ali Bey’i. O güçlü, Balkan yazında soluğu kesilmez adamın omuzları çöktü. Durgunlaşıp köşelere çekilir oldu. Kimi zaman sessizliği bir günü aldı. Gülsüm Hanım’ın varlığından habersiz gibiydi. Kerime’nin avutucu sözlerini duymaz gibiydi. Bir gün,

- Saltanat yıkılmadı ya, dedi Gülsüm Hanım. Bir padişah tahttan indi, bir başkası gelip oturdu. Sen böyle durdukça koca konak üzerime çökmüş gibi olur. Hem bunca üzülme Ali Bey. O burada. Selanik’te. Te, şuracıkta.

Ali Bey’in gözlerinde bir aydınlık belirmişti. Ağır ağır başını çevirdi.

- Neye yarar Gülsüm Hanım? İsterse gelip konağımızda misafir olsun, neye yarar. Devlet onsuz olduktan sonra...”(BD, s. 173-174)

İşgallere karşı padişahın bir şey yapamaması Osmanlı’nın son döneminde devletin varlığının sorgulanmasına ve eleştirilmesine neden olur. Halk iki taraf arasında bir tercih yapmak zorunda kalır. Devlet taraftarları ve Milli Mücadele taraftarları olarak ayrılan halk devletin pasif kalışına tepki gösterir. Ortodoksların ve azınlıkların haklarını koruma bahanesi ile Osmanlı’nın iç işlerine karışan devletlere hesap veren Osmanlı devleti eleştirilir.

“- Zabıtlığına yaraşır bir karara var artık. Ne padişahın vazifelendirdiği bir takipçi oldun, ne de İttihatçı. İkisi arasında kalıp, nedir uzun boylu düşündüğün mesele? Mesele ortadadır. Osmanlı elden gidiyor. Üstelik bunu Sultan bile anladı. Sen daha ne beklersin daha” (BD, s.141)

“- Bu nasıl devlettir yüzbaşım? Bir devlet ki Rusya’ya ve diğer devletlere hesap verme mecburiyetinde. Hakkını arayamaz, alttan alır, ezilir büzülür. Ne diyeyim, belki ayakta kalmak için son çırpınışlardır bunlar.” (BD, s.113)

Osmanlı’nın güçsüzlüğünün farkında olanlar, yıllarca ihtişamını sürdüren devletin acımasızca eleştirilmesine tepki gösterir. Yaşananların sadece padişaha bağlanması çevrenin ordudakilere ve İttihatçılara tepki göstermesine neden olur.

“- Oğul dedi Ali Bey. Fikrinde haksız değilsin. Lakin padişahı bunca suçlamayın. Bu bir yaradır ki nicedir kanar. Her yandan elimiz kolumuz bağlanmıştır. Yoksa neden boyun eğilsin el aleme? Diklenecek halimiz mi vardır? Şu Rumeli topraklarında bir harp çıksa, yıkılır gider Osmanlı Devleti. Hem de uzun sürmez yıkılması. Büsbütün ortadan silinmesek de kaç yıl doğrulamayız yerimizden. Ben diyeyim kırk yıl... Belki de daha fazla... Girit için savaşıldı. Atina'ya kadar dayandık. Muzaffer olduk. Lakin çok görüldü bu zafer. İşte gördük Girit'in başına geleni.” (BD, s.123)

Meşrutiyet'in ilanı ülkedeki karışıklıkları önleyemediği gibi azınlıkların daha çok isyan çıkarmalarına neden olur. Bir yandan Meşrutiyet yanlıları diğer yandan padişah taraftarları isyanlar çıkarır. Uzun yıllar bir arada yaşayan Müslüman halk da birbirine düşer. *Bizim Diyar* romanında İttihatçıların devlete karşı isyanları büyük tepki alır. Gülsüm Hanım, devlete karşı yürütülen faaliyetlere isyan eder.

“- Bozulmuştur düzenimiz. Bölük bölük olmuşuzdur. Dostça selamı bile birbirimizden esirger olmuşuzdur. Öyle ki yetmiş bir yıl sonra bile toparlanmamız mümkün değildir. Birbirimize silah çevirmişiz, düşmanı aratmayız hiç. Harut'un Marut'un günahı affolunur, bunları affolmaz. Doksan üçte yıkılıp giden babam işit! Gözüne perde inip dünyası kararan anam işit! Kapıları kapadık, benlik derdine düştük. Devleti tutup tutup sarsarız.” (BD, s. 201)

“- Yiyin başını evladımın, yiyin de istikbal sizin olsun. Ondan sonra da devletin başını yersiniz.” (BD, s.202)

2.5.2. Padişaha ve Halifelik Makamına Bakış

Hilafet makamı Müslümanlar arasında ve Osmanlı devlet yönetiminde önemli kurumlardan birisidir. Hz. Muhammet'ten sonra din ve devlet başkanlığını Hz. Ebubekir üstlenir. Dört halife döneminden sonra Emeviler ve Abbasiler İslamiyet'in yayılması görevini üstlenirler. Abbasiler döneminde kurumsallaşan halifelik lakabı daha sonraki dönemlerde Müslümanların en üst yöneticileri tarafında kullanılmıştır.

Bernard Lewis, İslam'ın Siyasal Söylevi adlı eserinde halifelik ile ilgili olarak şunları söyler:

“Hilafet kurumu ya da makamı, İslam ve Osmanlı tarihinde en önemli kurumların başında gelmektedir. Bununla birlikte hilafetin kurumsallaşması, Ebu Bekir'den çok sonra, 11. yüzyılda Abbasiler döneminde gerçekleşmişti. Ebu Bekir'i izleyen Ömer, halife unvanını değil, "emirü'l mü'minin" unvanını kullanmıştır. Bütün Ortaçağ süresince, halife unvanını Müslümanların en üst konumundaki hükümdarı olan ya da bunu iddia eden kişilerce kullanılmış, ikinci derecedeki hükümdarlar bu unvanı kullanmamışlardır. İlke olarak, tek bir Tanrı vardı, bu Tanrı insanlığa tek bir yasa göndermişti ve bu tek hukukun yegâne cemaatinde uygulanması için tek bir yönetim kurmuştu. Bu anlayışın sonucu olarak da, hep tek bir halife olabilirdi. Bu ilke, 10. yüzyılın başına kadar işlerlikte kalabilmişti.” (Aktaran: Oral, 1997: 155)

Fatih döneminde kazanılan başarı ile birlikte İslam devletlerinde Osmanlı padişahı İslam'ın en üst temsilcisi olur. Din ve devlet işleri ayrılmaz bir bütün haline gelir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonucu halifelik makamı Osmanlı'ya geçer ve Kutsal Emanetler İstanbul'a getirilir. Bundan sonraki süreçte padişahların halifelik nüfuzundan faydalandıkları görülür. Halk, padişah adına mücadele etmeyi cihat sayar. Milli Mücadele döneminde de padişaha ve halifeye bağlılık bildiren kongrelere katılım daha fazla olur.

Batı Anadolu'da Yunan işgalini sona erdirmek ve milis güçleri daha etkin kılmak üzere Balıkesir ve Alaşehir kongreleri toplanır. Bu kongrelerde padişaha bağlılık bildirilir. Erzurum Kongresi'nde de aynı karar alınır. Ulusal mücadeleyi yürütmek üzere Heyet-i Temsiliye kurulur. Mustafa Kemal bu kurulun başkanı seçilir.

“- Bizim Abdullah Bey Balıkesir'e gitmiş... Herkes vatan hizmetine koşacakmış... Seferberlik kararı gibi bir durum. “Harp mi?” “İşte o gibi.”Yine soruyorlar:

“Padişaha bağlı mıymışlar?” “Balıkesir'de öyle demişler. Padişaha bağlıyız demişler.” “Ya Erzurum'da neler oluyor?” “Onlar da padişaha ve hilafete bağlıymışlar.” “Bir Heyet-i Temsiliye seçilecekmiş...” (AB, s.55)

Milli Mücadele'ye katılanların farklı görüşlerde olması, farklı muhalif grupların ortaya çıkmasına neden olur. “Ulusal mücadeleye katılanlar farklı dünya görüşüne sahiptir. Bu nedenle TBMM’de muhalif gruplar ortaya çıktı. Muhalefetin iki kaynağı vardı: Birincisi gizlice sürdürülen ittihatçılık, ikincisi saltanat ve hilafete bağlılık idi. Bunların dışında bir de komünist eğilimli bir grup milletvekili de bulunmaktaydı. Bunların en önemli üyeleri ‘Yeşil Ordu Derneği’nde birleşmişlerdi. Yeşil Ordu gizli bir örgüttü. Örgütün vurucu gücü ise Çerkez Ethem ve onun Kuvayı Seyyare’si idi.” (Cebeci, 2007: 99-100)

Rıza Tevfik ve Damat Ferit Paşa başkanlığındaki Osmanlı heyeti Sevr Antlaşmasını imzalar. Bu antlaşma, Birinci Dünya Savaşı’nın yenik devletleri ile imzalanan barış antlaşmaları içinde en ağır olanıdır. TBMM, Sevr Antlaşması’nı imzalayanları vatan haini ilan eder. Halk, Sevr’i imzalayanlara tepki gösterse de padişah ve halifeye karşı saygıda kusur etmez, onları hep ayrı tutarlar. Çünkü padişahın Allah adına ülkeyi yönettiği ve Allah’ın lütfuna mazhar olduğu anlayışı hâkimdir. “Osmanlı hâkimiyet anlayışına göre hükümdarın, ülkesini Allah adına yönetmekte ve Allah’ın adaletini reayasına dağıttığı kabul edilmekteydi. Genel anlamda XIV. yüzyıl İslâm dünyasında hâkimiyetin Allah’ın lütuf ve inayeti ile bir kişide toplandığı, fiilen hâkimiyeti ele geçirmiş olan hanedan üyesinin Allah’ın lütuf ve inayetine mazhar olduğu düşüncesi hâkimdi.” (Eroğlu, 2003: 24)

“- Bak şimdi Yeşilordu kurulmuş. Kim bunları tutar. Bu da Ankara’da kurulmuş. Derler ki Çerkez Ethem’le kardeşleri de bu Yeşilordu’yla alâkalıymışlar. Ankara’da bir de meclis var. Mustafa Kemal’in meclisi. Eee? Bir de İstanbul’da hükümet var. Bir de Padişah hazretleri... Kimi “Yunan’ın üstüne gidelim” der, kimi “Hele durun acele etmeyin.” Kalır mı muharebe aşkı kimsede? Kalmaz. Sen bana söyle şimdi, bunlardan hangisi baş? Tabii Padişahımız Efendimiz bir yana... Zannetme ki İstanbul hükümetini tutarım... Şu Damat Ferit tutulacak adam mıydı? Neyse ki çekilip gitti. Nesini tutayım? Sevr Muahedesi’ne o imza komadı mı? Hah. Lâkin bu Kuvvacılar da soyup soğana çevirdiler ortalığı. Neyse...” (AB, s.149)

Padişah ve halife karşıtları halife ve padişahı halka kötü göstermek amacıyla onu karalama çabalarına girerler. Padişahın din düşmanı olduğu ve ülkeyi iflasa

sürüklediği iddiaları ortaya atılır. Ancak gerçek şudur ki padişah ülkenin kurtuluşunu İslam'a bağlamıştır ve harcamaların çoğunu kendi hazinesinde yapmış, kendi payını devlet için kullanmıştır. İkinci Abdülhamit öldüğünde ardında sayısızca eser bırakmıştır. Ülkesi için bu kadar mücadele veren bir kişinin acımasızca eleştirilmesine tepki olarak Çokum, kahramanları aracılığı ile padişah ve halifeyi temize çıkarır. "Sultan İkinci Abdülhamit, yıkılmak üzere olan Osmanlı Devleti'ni uyguladığı politikalarla otuz üç yıl ayakta tutmayı başarmış bir padişaktır. Binlerce eser yaptıran Sultan Abdülhamit, İstanbul'da Şişli Etfal Hastanesi'ni ve Dârülaceze'yi şahsi parasıyla yaptırmıştır. Hamidiye adı verilen içme suyunu borularla İstanbul'a getirtmiştir. Karayollarını Anadolu içlerine kadar uzatan Sultan Abdülhamit, Bağdat'a ve Medine'ye kadar da demiryolları döşetmiştir." (Yıldırım-Öztürkçü, 2009: 341-342)

"Abdülhamit'i halka kötü göstermek amacıyla ittihatçıların Abdülhamit din kitaplarını yakıyor." diye yazılar yazması da ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken konudur. Çünkü bu yazıyı yazarların Sultan Abdülhamit'in halifelik sıfatını zedelemek istedikleri açıktır. Fakat bu eleştiriler haddini aşmıştır. Çünkü Sultan Abdülhamit imparatorluğun kurtuluş yolunun dahi İslam'a sıkı bir şekilde bağlanması halinde gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Abdülhamit Uzak Doğu' da dahi dinin yayılması için çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda Japonya'ya, Hindistan'a Kuran-ı Kerim'ler yollamış ve dinin yayılmasını istemiştir. Pekin' de açtığı Üniversite ise oradaki Müslümanlara ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir. İttihatçıların bir diğer eleştirisi ise Abdülhamit'in Osmanlı'yı ekonomik açıdan iflasa sürüklemesi idi. Oysa Sultan bu konuda çok hassas davranmıştır. Mümkün olduğunca devlet hazinesine dokunmamış, çocukluğundan itibaren biriktirmiş olduğu paraları devlet için kullanmıştır. Abdülhamit'in tren yollarına verdiği önem, giriş vergilerini artırması ekonomiyi düzeltmek için çalıştığının göstergesidir." (Çelik, ty: IV)

"- Dediğin gibi hocam. Koca Osmanlı çöktü çökecek. Ben de bunu düşünürüm hep. Sultanımız Abdülhamid Han vefat edeli beri... O gün Söğüt'te duramamıştım. Çünkü nereye baksam, orda onun eseri var.

“Herkes yetim, herkes sahipsiz... Çünkü sultanımız, atasının ocağına çıkmıştı. Yıkılmış harap yerlerini taş taş, duvar duvar tamir ettirmişti.” (AB, s.42)

Sultan Vahdettin, Osmanlı padişahları arasında en kötü şartlarda tahta çıkan hükümdardır. Tahta çıktığında Osmanlı Devleti'nin toprakları İngiliz, Fransız, İtalyan vs. işgali altındaydı. Sultan Vahdettin, İngilizlerle iyi geçinerek ülkesini, saltanat ve hilafet makamını koruyabileceğini ümit ediyordu. Bu nedenle, İngilizlerle birlikte, ittihatçılık ve ulusçuluğun karşısında yer almış, ulusal mücadele aleyhine birtakım uygulamaları olmuştur. Padişahı Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak kabul etmek Türklerin yüz yıllardır sürdürdüğü bir gelenektir. Bundan ötürü halk Padişah'ın ulusal mücadele aleyhine hareket etmesini işgal devletlerinin baskısı altında olmasına bağlar.

“- Acep Padişahımız efendimiz ne düşünürler? Besbelli bu memleketin hayrını düşünür o da. Koskoca bir padişah başka türlüünü kalından geçirir mi hiç?” (HG, s.106)

Çar I.Nikola, geleneksel Rus siyasetini takip edip, İstanbul'a ve Boğazlara yerleşmek, sıcak denizlere inmek ister. Çar I.Nikola, “hasta adam” diye nitelendirdiği Osmanlı Devleti'ne müdahale için kutsal yerler konusunu ortaya atar. Kudüs'teki Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlar arasında kutsal yerlere hangi mezhebin sahip olacağı konusunda yıllardır süren bir çekişme vardır. 1853'te Katolikler, Osmanlı Devleti'nden yeni haklar elde ettiler. Bunu üzerine Çar I. Nikola, Küçük Kaynarca Antlaşması'na dayanarak koruyuculuğunu üstlendiği Ortodoks Kilisesi için yeni imtiyazlar verilmesini ister. Bu talepleri Sultan Abdülmecit'e iletmek üzere çarın harp yaveri Mençikof İstanbul'a gönderilir. Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz kazanmasını istemeyen İngiltere ve Fransa'nın tavsiyesi üzerine Rus istekleri geri çevrilir.

“- Kulağıma geldiğine göre Rus saldatı hazırlık içindeymiş. Muharebe çıkacak deniliyor. Kınıyaz Mençikof İstanbul'u karıştırmış gitmiş. Öbür taraftan Frenkler de Bâbiali'yi sıkıştırırlarmış. Nikolay, Osmanlı illerindeki Hıristiyanları kendi himayesi altına almak istiyor. Benim bildiğim, Osmanlı ezelden beri

gayrimüslimlere Müslümandan fazla sahip çıkar. Nikolay'ın maksadı ise Osmanlıyı ezip aşağı denizlere inmektir.

Giray endişeli bir görünüşle,

- Sultan Mecid ne der bu işlere? diye sordu.

- Sultan Mecid, Nikolay'ın niyetini biliyor oğul. Ona bir ferman gönderip "İşimize burnunu sokma demek istemiş. Nikolay, bu fermanı alınca, bir köpürmüş ki sorma. "Sultan Mecid, bana kafa tutuyor. Bilmez mi ki, Osmanlı Devleti hasta bir adama benzer..." demiş." (HG, s.48)

Osmanlı Devleti, Rusya'nın taleplerini geri çevirince Rusya 1853'te savaş ilan edip, Eflak ve Boğdan'ı işgal eder. Avrupalı devletler, harbi önlemek için Viyana Kongresi'ni topladılarsa da Rusya ile bir uzlaşmaya varılamaz. Osmanlı'ya kabul ettirilmeye çalışılan; Ortodoks Kilisesinin bütün imtiyazlarına bundan sonra da riayet edeceğine dair bir taahhüt altına girme bu imtiyazları son zamanlarda başka mezheplere vermiş olduğu haklarla tamamlama önerisini ise Abdülmecit, hükümdarlık haklarına aykırı bularak reddeder. Osmanlı Ordusu, Ömer Paşa komutasında Tuna'yı geçerek Silistre'de Rusları yenilgiye uğratar. *Hilâl Görününce* romanında ordunun kazandığı bu başarıların padişahın kutsiyetine bağlandığı görülür. Ordunun başarısı, Allah'ın padişaha lütfu olarak değerlendirilir.

"Rusya Eflâk ve Boğdan'a girdikten sonra, Viyana'da sair milletler bir araya gelip, ara buluculuk yapmak istediler. Amma sultanımız efendimiz Abdülmecit Han, bir hatt-ı hümayun ile meclisin harp isteğini kabul eyleyip, Tuna ordusu kumandanı Ömer Paşa'ya talimat verdi." (HG, s.113)

2.5.3. Islahat Fermanı'na Tepkiler ve Meşrutiyetin İlanı

Fransız İhtilali'nin getirdiği hürriyet, eşitlik fikri sadece Avrupa milletlerini değil Osmanlı devleti ve onun gibi çok uluslu diğer devletleri de etkiler. Avrupa'daki ülkelerinin çehresini değiştiren bu akım, milliyetçilik fikrini tetiklemiş ulusları isyana sürüklemiştir. Osmanlı devleti de Avrupa'yı yakından takip etmek ve kötü gidişi değiştirmek amacıyla yenilikler yapmaya başlar. Yapılan yenilikler Avrupa

devletlerini tatmin etmez. Avrupalı devletlerin desteğini almak isteyen Osmanlı Tanzimat Fermanı'nı yayımlanır. Bu ferman ile padişah kendi yetkilerini sınırlar ve kişi haklarının güvence altına alındığı belirtilir. Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi adlı eserinde Tanzimat Fermanı'nın önemini şöyle belirtir:

“Ferman kişi haklarının korunması bakımından oldukça önemlidir. Padişah iradesinin sınırlandırılması ve kişi haklarındaki değişim, önemli bir reform niteliğindedir. “Ferman, hakkında aleni olarak soruşturma yapıp hüküm verilmedikçe, kimseye gizli veya aleni idam veya zehirlenme cezası uygulanamayacağını belirtmekteydi. Ayrıca bir kimsenin suçundan dolayı, onun varisleri, çocuğu çocuğu sorumlu olmayacaklar ve mallarına da el konulmayacaktır.” (Aktaran: Bayrak, 2009: 12)

Tanzimat Fermanı ile amaçlananlar tam olarak gerçekleştirilemez. Batılılaşma yolundaki uğraşlar daha çok toplumun hayatında değişikliklere yol açar. Giyim, eğlence ve yaşayış açısından değişiklik ortaya çıkarken fen ve bilim alanında büyük bir gelişme kaydedilemez. “Tanzimat Fermanı'yla ekonomide ve yönetim sisteminde amaçlanan batılılaşma, hedefine ulaşamaz. Batılılaşma ilim ve fenden ziyade; adab-ı muaşeret kuralları, eğlence ve moda ile sınırlı kalır. Gelişmelerin yaşandığı bu geçiş döneminde yeni insan tipleri ortaya çıkar. Bu özellikle çelişkiler yaşayan, iki kültür arasında bocalayan insan tipinin oluşmasına neden olur.” (Bayrak, 2009: 13)

Tanzimat Fermanı'nın amacına ulaşmaması nedeniyle yeni sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Azınlık hakları sorun olmaya başlayınca Islahat Fermanı yayımlanır. “Abdülmeccid döneminde yenileşme sürecinin işlevi ve içeriği bakımından bir planlama eksikliği dikkat çeker. Bu dönemde amaçlanan ülkeler arası denge politikası ve bu politika doğrultusunda yayınlanan Tanzimat Fermanı tam anlamıyla amacına ulaşmaz. Toplumun düşünce yapısında yenileşme sürecinin altyapısı oluşturulamayınca, amaçlarda sapmalar olur. Amaçlardaki bu sapmalar, azınlıklara tanınan haklar çeşitli sorunları beraberinde getirerek; 1856 yılında Islahat Fermanı'nın yayınlanmasına neden olur.” (Bayrak, 2009: 16)

Islahat Fermanı'nın getirdiği haklar Müslüman halkın tepkisine yol açar. Çünkü bu fermanla azınlıklara verilen haklar çok fazladır ve diğer devletlerin Osmanlı'nın iç işlerine karışmaları için zemin hazırlamaktadır. Bu fermanla her ne kadar azınlıkları Osmanlı'ya bağlamak için uğraşılmışsa da azınlıklar yeni haklar elde etme bahanesiyle isyan etmeye devam etmişlerdir. Böylece devletin yıkılma süreci hızlanmıştır. Islahat Fermanı diğer fermanlardan farklıdır. Diğer fermanları devlet kendi iradesi ile yayımladığı halde bu fermanı gerekli kılan dış sebepler vardır. Kırım Savaşı'nın çıkması ve sonrasında Paris Konferansı'nın toplanması fermanın yayınlanmasını zorunlu kılmıştır. *Hilâl Görününce* romanında Kırım'ın işgal edilmesini ayrıntılı bir şekilde işleyen Sevinç Çokum, Müslüman halkın fermana tepkilerini ortaya koyar.

“Nizam Dede,

- Bu Islahat Fermanı da neyin nesi hoca, dedi.

Emin Hoca cevap verdi:

- Hristiyan tebaanın hakları ve Osmanlı müesseselerinin ıslahıyla alakalıdır.

Fezullah Ağa kendisini tutamadı:

- Biz Fatih'ten beridir, onların hakkının korunduğunu biliriz. Bu ne nandedir şimdi? İşe Frenklerin burunlarını sokması ne demek oluyor? Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile Müslüman ve Hristiyan tebaanın eşitliği kabul edilmedi mi? Bu işi yeniden çomaklamak gavurlara selahiyet vermek demektir.

Emin Hoca,

- İyi ki hatırlattın Fezullah Bey, dedi. Gavura da bundan böyle gavur denmeyecekmiş.

Fezullah Ağa öfkeli öfkeli,

- Aman ne âlâ!... diye söylendi.” (HG, s. 371)

Paris görüşmelerinden önce hazırlanan fermanın maddeleri toplantıya katılan devletlere verilmiştir. Hazırlanan bu maddelere rağmen batılı devletler azınlıklar ile ilgili maddelere daha da vurgu yaparak hakları daha da genişletmeye çalışmışlardır. “Islahat Fermanı, Paris Kongresi’ne katılan devletlerin barış antlaşmasına gayrimüslim tebaa hakkında bir madde koydurmalarını önlemek ve kongre öncesinde sempatilerini kazanmak gayesiyle, Ali ve Fuat Paşa ile İngiltere, Fransa ve Avusturya büyük elçileri tarafından Paris görüşmelerinden önce hazırlanmıştır.” (Erdem, 2010: 333) *Bizim Diyar*’da azınlıkların yaptıkları taşkınlıklar Müslüman halkı bıktırır, Islahat Fermanı’na ve Paris Konferansında verilen haklara tepki gösterilir. Azınlıklara haklar verip kendi halkının ezilmesine göz yuman Osmanlı’nın sessiz kalması halkın isyan etmesine neden olur.

“- *Çünkü kendimize sahip değiliz, ne olduğumuzun farkında değiliz. Rumeli köylüsünün feryadı yürektendir. Ocağı sönenlerin ahı şimdi işitilir mi Paris’ten?*” (BD, s.97)

“- *Islahatmış.. Daha ne olsun? Bulgarın istediği bizden ayrılmaktı. Sayenizde geri kalan toprakları da verir dağıtırız, öyle değil mi efendim?*” (BD, s.13)

Rusya’nın hâkimiyetinde bir Osmanlı istemeyen devletler harekete geçerler. Avrupalı müttefikler Osmanlıya gayrimüslimlerle ilgili düzenlemeleri kabul ettirmek istemelerine rağmen İngiltere ve Fransa yaptıkları çalışmalarla Osmanlı Devleti’ni kendi yanlarında tutmak konusunda yarışır. Osmanlı devleti Rusya’ya karşı toprak bütünlüğünü korumak için İngiltere ve Fransa’nın desteğine almak ister. Durum böyle olunca onların isteklerinin kabulü de zorunlu olur.

“*Yüz tane Islahat Fermanı okunsa, bundan karlı çıkacak olan İngiliz’dir, Fransız’dır, Rus’tur. Oturulup da Kırım üzerine konuşulsun isterdim. Çünkü Rusiyye bundan böyle eskisinden daha beter zulüm saçacaktır.*” (HG, s.372)

“*Biri Müslüman, diğeri ise Hıristiyan. Davaları aynı değil ki yan yana gelebilsinler. Frenklerin müttefikimiz olmalarını yegâne sebebi, Rusiyye büyümesin diyedir. Osmanlı’nın bir ayağının Avrupa’da olması şimdilik işine gelir. Bunların bizi yüzüstü bırakmaları da mümkündür; yanlış mı düşünüyorum?*” (HG, s.223)

Tanzimat ve Islahat Fermanları'nın işe yaramadığını görenler Meşrutiyet'i ilan ettirmek için uğraşırlar. Azınlıkların çıkardığı sorunlara karşı birlik olmak isteyen aydınlar, halkı bu yönde örgütlemeğe çalışırlar.“1871 yılından itibaren Tanzimat dönemi (1839-1876) idari, mali, siyasi, içtimai alanda iflas işaretleri vermeye başladı. Başta *Genç Osmanlılar* olmak üzere pek çok devlet adamı ve aydın “bu devlet nasıl kurtulur” sorusuna cevap ve çözüm arayışına girdiler. Neticede çare olarak Avrupa'da olduğu gibi Anayasalı (Kanun-ı Esasi) ve Parlamentolu (Meclis) bir devlet düzeni fikri ortaya çıktı. Bu düzen gerçekleşirse Devlet-i Ali'nin kurtulacağına inançları tam idi. Öyle ki bu fikre karşı olan Abdülaziz'i bir darbe ile düşürmeyi bile göze aldılar ve yerine önce V. Murad'ı arkasından pazarlıklar sonucu II. Abdülhamid'i tahta çıkardılar.” (Kodaman, 2007: 22)

“- *Siz Prens Sabahattin'in fikirlerinden öteye varamıyorsunuz. Oysaki birleşme yoluna gidilmelidir. Hepimiz meşrutiyeti istemiyor muyuz? İçeriye sızmalar oldu. Gayri Müslimlerin elleri yakamızdan sıyrılmamakta. Birbirimizi yiyip dururuz. Öte yandan Bulgarlar'ın oyunlarına karşı koyacak güç bulamayız.*” (BD, s.97)

Islahat Fermanı ile elde ettikleri haklarla daha çok cesaretlenen Sırp, Yunanlar ve diğer milletler Osmanlı'dan ayrılma çabasına girerler. Osmanlı'dan sürekli yeni haklar talep eden gayri Müslimler halkın tepkisini çeker. Müslümanlar Meşrutiyet'in ilanına karşı çıkarlar. Çünkü Meşrutiyet ilan edilirse azınlıklar Müslümanların kendilerine tabi olmalarını isteyeceklerdir. *Bizim Diyar* romanında Ali Bey, halkın bu kaygılarını dile getirir.

“-*Meşrutiyet ilan edilse, Sırp'ı Yunan'ı, Arnavut'u, Bulgar'ı nereye göndereceksiniz? Eşitlik... Bunların diline, dinine görgüsüne sahip çıktığını söylersin. Nasıl eşit olunur onlarla oğul. Görgümüzü değiştirerek mi? Dilimizi değiştirerek mi? Çünkü bir arada yaşamaktayız. Birinden birinin tabi olması gerekir. Tabi olacak kimdir? Siz mi onlar mı? Benim aklımın ermediği budur.*” (BD, s.120)

Gayri Müslimlere yeni haklar verilirse Avrupalı milletlerin Osmanlı'nın iç işlerine karışamayacakları düşünen devlet adamları yeni düzenlemeler yapar. “1876'da Kanun-ı Esasi ilan edildi. 1877'de de Meclis açıldı. Artık Avrupa'nın ve gayri Müslim teb'anın bir diyeceğinin kalmayacağı inancı hâkim idi. Zira Meşrutiyet

rejimine geçildiğinden Avrupa'nın müdahalesinin ve gayri Müslim unsurlarında ayrılma isteklerinin önünün kesileceği ve sona ereceği düşünülüyordu.”(Kodaman, 2007: 22) Ancak durum böyle olmaz. Osmanlı Rus savaşı çıkınca Balkanlar'da ve Anadolu'da gayri Müslimler Osmanlı devletinden ayrılmak için isyanların dozunu artırırılar. Bunun üzerine İkinci Abdülhamit, meclisi kapatır ve Kanun-ı Esasi'yi de yürürlükten kaldırır.

“1877-78 Osmanlı- Rus savaşı çıkmasıyla, Şark Meselesi'nin en kritik dönemine gelmiş olması ve Ayastefanos ve Berlin antlaşmaları, Büyük devletlerin dış müdahaleleri, dış baskıları ve özellikle Balkanlar'da Bulgarlar, Anadolu'da Ermeniler başta olmak üzere bütün gayri Müslimlerin milliyetçi tavırlarını ve ayrılık isteklerini iyice artırdı. Bu sonuç Kanun-ı Esasi'nin de Meclis-i Mebusan'ın da çözüm olmayacağını gösterdi. Bunun üzerine II. Abdülhamid Meclis'i kapattı ve Kanun-ı Esasi'yi de rafa kaldırdı. 1878'den itibaren ülkenin imarına ve eğitime dönük, devleti savaştan uzak tutan, iç politikada tavizsiz, dış politikayı da İngiltere, Rusya, Almanya arasında kurulacak dengelere dayandıran kendine has bir yöntemi benimsemiştir.” (Kodaman, 2007: 22)

II. Abdülhamid döneminde sadece gayri Müslimler değil aynı zamanda Jön-Türklerin faaliyetleri hız kazanır. Padişahı karalama ve halkı kışkırtma politikası yürüten bu grup basın yoluyla da çalışmalarına hız verir. “II. Abdülhamid dönemi sorunların en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemin en önemli sorunları: Batılı devletlerin baskıları ve eleştirileri, Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu güçsüz durumun yol açtığı toprak kayıpları, misyonerlerin faaliyetleridir. Bu sorunların yanında azınlık meseleleri ve Jön-Türklerin muhalefetçi tutumları diğer sorunlardır.” (Bayrak, 2009: 22) Padişah taraftarları Jön-Türklerin padişahı karalama politikasını ve basının buna destek vermesine tepki gösterir.

“- Dinle öyleyse, dedi. Padişaha bağlıyız biz. Lakin siz onu tahtından indirmeyi düşünürsünüz. Ona kızıl sultan dersiniz. Onu lekeler durursunuz. Her şeyi yıkmak değil mi gayeniz? Yıkın bakalım. Yenisi kurulur mu, kolay mıdır deneyin bir.” (BD, s.143)

“Padişahın şahsi menfaati uğruna... Şöyle adam öldürttüğü yazılıdır. Büyük katil, kızıl sultan denilmektedir. Ya altındaki imzalar? Şimdi hepsi aklımda kalmamıştır. Şüra-yı Ümmet, Meşveret, Taşnaksütyun, Armenya Gazetesi, Duruşak, Razmik Heyet-i İdaresi, Teşebbüs ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet... Bütün bunlara ne dersin?” (BD, s.144)

Ülkede çıkan isyanları bastırmak ve yabancı devletlerin Osmanlı devletinin iç işlerine karışmalarını önlemek için Kanun-ı Esasi ilan edilir ve II. Meşrutiyet dönemi başlar. II. Abdülhamid, tahttan indirilir ve Selanik’e sürgün edilir. Yerine Sultan Reşat geçer. *Bizim Diyar*’da Ali Bey, Abdülhamit’e yapılanları hazmedemez ve devletin düştüğü durumdan İttihatçıları sorumlu tutar.

“Bizim Ali Bey sağ olaydı, Sultanımız deyip ağlardı. Çok severdi Sultan Abdülhamid’i. Biz oralardayken Sultan Reşat’ın geldiğini işittikti. Kosova’ya gittilerdi. Ölenler kurtuluyor mu dersin? Bunca yükün altından kalkabilecek midir Sultan Vahdettin ve hükümet? Şu gemiler ne zaman çekilip gidecektir denizlerimizden?” (BD, s.269)

Osmanlı devletini ayakta tutabilmek ve ömrünü uzatmak için ilan edilen Tanzimat, Islahat ve Meşrutiyet Osmanlı’yı yıkılmaktan kurtaramaz. Amaçlanan hedeflere ulaşamaz.

2.5.4. Milli Mücadele Döneminde Siyasi Durum

İzmir’de Yunan işgali, Güneyde İngiliz, Fransız, İtalyan, Doğu Trakya’da Fransız işgalleri, Doğu Anadolu’da Ermeni işgali, Karadeniz’de Pontus çetelerinin zararlı faaliyetleri sürer. İstanbul’da ise ortak bir işgal durumu söz konusudur. “Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’nı kaybetmiş, 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesini imzalamıştır. Mondros Mütarekesi, ordunun asayiş ve sınırların korunması için gereken sayının dışında, bütün askerlerinin derhal terhisi ve terhis edilen askerlerin silah ve gereçlerinin müttefiklere teslim edilmesi öngörülmüştü. Ayrıca savaş gemilerinin teslimi, demiryollarının denetimi vb. gibi maddeler de vardı.” (Akşin, 1992: 60)

“- Ortada bir hakikat var. O da dört yanımızın düşmanla çevrili olduğu. Silâhlarımıza el konduğu... Ordularımızın perişanlığı.” (AB, s.26)

“Cenupta Fransızlar ve yine İngilizler millî varlığımızı ortadan kaldırmağa çalışıyorlar. Bundan başka Pontus çeteleri ortalığa zulüm saçarken, Ermeni çeteleri de Şarkî Anadolu’yu işgale hazırlanıyorlar.” (AB, s.74)

Egeliler Yunan işgaline karşı örgütlenmek ve silahla mücadele etmek gerektiğini anlarlar. Alaşehir ve Balıkesir’de kongreleri yapılan Redd-i İlhak Cemiyeti ve şubeleri kurulur. Esnafın girişimleri ve maddi katkılarıyla Kuvayı milliye (Milli Kuvvetler) birlikleri kurulur. “15 Mayıs 1919 günü Yunanlılar, İzmir’i işgal etti. İki gün içerisinde İzmir ve çevresinde iki binden fazla Türk Yunanlılarca katledildi.” (Akşin, 1992: 269)

“- Bir Müdâfaa-yı Hukuk Cemiyeti kurdular. Ondan sonra ses seda yok... dedi.” (AB, s.19)

“- Benim korkum şu. Yunan işgali büyüteceğe benzer. Millî kuvvetler, Yunan’a baskınlar veriyor ama bu yetmez. Çünkü düşman durmadan takviye ediliyor.” (AB, s.43)

Amasya’da hazırlıkları tamamlayan Mustafa Kemal bir genelge hazırlar ve Milli Mücadeleyi kişisellikten kurtarıp halkın desteğini almak için diğer komutanlara genelgeyi imzalatır. “Amasya’da genel durumu gözden geçiren Mustafa Kemal, 22 Haziran 1919’da bir genelge hazırladı. Yanında bulunan Rauf, Refet ve Ali Fuat Beyler metni imzaladılar. Erzurum’da bulunan Kazım Karabekir Paşa’nın telgrafla onayı alındı. Genelgede: İstanbul Hükümetinin, işgal güçlerinin etkisi ve baskısı altında bulunduğundan sorumluluklarını yerine getirmediğinden, ulusal bir kurulun varlığının şart olduğundan, Erzurum ve Sivas’ta ulusal kongrelerin toplanacağından söz edilmiştir.” (Cebeci, 2007: 77) Çokum Türk tarihindeki bu gelişmeleri tüm gerçekliği ile romanlarında yansıtır.

“- Dinle Hafız! Damat Ferit Paşa’nın eline kalındıysa yandık demektir. Haber aldığıma göre, Mustafa Kemal, Samsun’dan Amasya’ya geçmiş. Orada Ali Fuat Paşa ile Rauf ve Refet Beylerle görüşmüş. Bir tânim yayınlamışlar. Bu tâminin

esas, bir millî heyetin kurulmasına dayanırmış. Bunun için de kongre dedikleri bir karar toplantısı yapılacaktı. ” (AB, s.44)

Amasya Genelgesi’nde Sivas’ta bir kongrenin toplanması kararlaştırılır. İstanbul Hükümeti, Sivas Kongresi’ni dağıtması ve delegeleri tutuklaması için Elazığ Valisi Ali Galip’i görevlendirir. Mustafa Kemal, komplodan haberdar olur, sorumluların yakalanması için askeri önlemler alır.

Temsil Heyeti’nin Damat Ferit Paşa Hükümeti üzerindeki baskıları sonuç verir ve Damat Ferit Paşa istifa eder. Yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulur. Temsil Heyeti, yeni hükümetle görüşme kararı alır. Amasya Görüşmeleri olarak bilinen bu görüşmelerde Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararlara saygı gösterilmesi, meclisin derhal açılması ve mecliste ulusal kararlar alınması’ konularında uzlaşma sağlanır. “21 Aralık 1918’den beri kapalı olan Meclis-i Mebusan, Amasya görüşmelerinde alınan kararlar doğrultusunda yeniden açılmıştır. Bu meclisin yaptığı en önemli iş, Erzurum ve Sivas Kongreleri’nde alınan kararları benimseyen, ulusal sınırlar içinde tam bağımsız yeni bir Türk Devleti’nin esaslarını kapsayan Misak-ı Milli’yi kabul etmesidir.” (Cebeci, 2007: 90) Mustafa Kemal, İstanbul’daki gelişmeleri daha yakından takip etmek için Ankara’ya gelir. İngilizler, Misak-ı Milli’nin kabulünden rahatsız olurlar. Zaten başkenti kontrol altında tutan İngiliz askerleri 16 Mart 1920’de İstanbul’u resmen işgal ederler. Meclis basılarak bazı vekiller tutuklanır ve Malta’ya sürgün edilir.

“Sonraki haberler Mustafa Kemal’in Ankara’ya gelişi, Meclis-i Mebusan’ın toplanması ve Misâk-ı Millî için,

- Bir vesika hazırlanmış, diyordu. Topraklarımızın parçalanmayacağını anlatmak için... Adına Misâk-ı Millî diyorlar.” (AB, s.86)

“- Duydun mu Cemil, İstanbul işgal edilmiş! İngilizler meclisi basmışlar ayol! Mebusları tevkif edip götürmüşler...” (AB, s.108)

Meclis-i Mebusan’ın kapatılmasıyla beraber Ankara’da ulusal bir meclis açmak için gereken koşullar oluşur. 23 Nisan 1920’de TBMM açılır. İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti’nin kışkırtmalarıyla Ulusal Mücadele aleyhine çıkan

ayaklanmalar, TBMM'nin açılmasıyla daha da artar. Anzavur, Yozgat, Bolu, Adapazarı isyanları Çerkez Ethem ve Ali Fuat Bey tarafından bastırılır.

“Anzavur kuvvetleri ise iyice güçlenmişti. Çerkez Ethem'in adını o sırada işitmişlerdi işte.” (AB, s.115)

Yunanlıların ilerleyişinin düzensiz Kuvayı Milliye birlikleri ile durdurulamaması düzenli bir ordu kurma ihtiyacını günden güne artırır. Batı Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa, Gediz üzerinden Yunanlılara karşı saldırıya geçer ancak mağlup olur. Bu gelişme üzerine düzenli ordu kurma çalışmaları hızlanır, Ali Fuat Paşa, Batı Cephesi Komutanlığından alınır yerine Albay İsmet İnönü atanır. Kazım Karabekir ise Doğu'da Ermenileri yenilgiye uğratır. Kars ve Sarıkamış Ermeni işgalinden kurtarılır.

“- Fevzi Paşa nizamî orduları kurmak için çabalayıp duruyor. Biz de cephe gerisinde çalışacağız. İşimiz bitmiş değil Abdullah Bey'im! Çünkü esas muharebeler bundan sonra başlayacak. Bana öyle gelir... Şu Gediz mağlubiyetinin acısını çıkartmak lâzım. Şarkta kazandığımız zafer içimize biraz olsun su serpti. Kâzım Karabekir de yiğit insanmış vesselâm. Eh, bu taraflarda da Refet Bey var. Ayrıca İsmet Bey'in ileri görüşlü bir kumandan olduğu söylenir. Mustafa Kemal Paşa, onu Garp Cephesi'ne tayin ettiğine göre, güveniyor olmalı.” (AB, s.159)

Düzenli ordunun emrine girmek istemeyen Çerkez Ethem, TBMM'ye karşı ayaklanır. Çerkez Ethem'in isyanından yararlanmak isteyen Yunanlılar, saldırıya geçerler. Birinci İnönü Savaşı ile Yunanlılar yenilgiye uğratılır ardından da Çerkez Ethem isyanı bastırılır. Ordunun isyanlarla uğraşmak zorunda kalması Milli Mücadele döneminde bütçenin büyük bölümünün buraya harcanmasına neden olur.

“- Ordu Ethem'in peşinden gitti. Yunan bir bastırırsa halimiz haraptır.” (AB, s.176)

İngilizler, Sevr Antlaşması'nı TBMM'ye kabul ettirme işini Yunanlılara bırakır. Yunan Orduları saldırıya geçerler. Yunanlılar hızla kuzeyde Eskişehir, batıda Afyon yoluyla Türk mevzilerine yüklenirler. Ağır kayıplar veren Yunan Orduları İkinci İnönü Savaşı'nı da kaybederek geri çekilirler.

“Günlerdir gecelerdir savaş sürüyor. İkinci İnönü’nde biz kazandık ama savaş bitmemiş meğer. Bizi oradan Refet Bey’e takviye için Genişler’e yolladılar. Arif Bey’in kuvvetleri zor durumdaydı. Yunan yedi başlı canavar sanki. Bir başını kesiyorsun, öbürü dikiliyor karşına. Ama Yunan’ı buradan da süreceğiz, meraklanmayın.” (AB, s.241)

Yunan Orduları, İnönü, Eskişehir, Afyon ve Kütahya üzerinden saldırıya başlar. Bu illerden Ankara’ya yoğun bir göç başlar. Karayolu ve demiryolunun yok denecek bir düzeyde olduğu bu ortamda uzun mesafeler kağnılarla ya da hayvan sırtlarında aşılmaya çalışılır. Yunan Ordusu, Eskişehir ve Kütahya Savaşları’nda başarılı olur. Mustafa Kemal, daha fazla kayıp vermemek için orduyu Sakarya ırmağının doğusuna çeker.

“Yunanlılar temmuz günlerinde harekete geçtiler. Çekirge sürüsü gibi kurumuş otların, çatlamış toprağın üzerinden yürüdüler. Yollarda yeniden göç kabileleri belirdi. Arabalar, hurçlar, cılız hayvanlar, süzgül, sıska yalın ayak çocuklar, üzgün, düşünceli ihtiyarlar, bir süre bu yollarda görünüp kayboldular. Sonra düşman Anadolu’daki bütün kuvvetleriyle taarruza geçti. Türk kuvvetleri Eskişehir’de, Seyitgazi’de dayanmağa çalışıyorlardı. Makineliler, toplar yeniden ateş kumağa başladı. Kütahya, Eskişehir, Afyon bir bir elden çıktı. Ölülere gömmeğe vakit yoktu artık. Yunan kaskacının içinde Sakarya’nın öte yakasına doğru çekiliyorlardı... Ve çekilme sırasında da yeni şehitler veriliyor, arabalar üst üste yaralılarla dolup taşıyordu.” (AB, s.252)

Bir yıl kadar süren hazırlık evresinden sonra Türk Ordusu, karşı saldırıya geçer. Bozgun halinde kaçan Yunan kuvvetlerinin toparlanmasına olanak vermemek için Atatürk üç koldan ve hızla İzmir’e ilerleme emri verir. Yunan Başkumandanı Trikopis yakalanır.

“- Düşmanı Uşak’tan söküp attık, dedi. Çekiliyorlar. Trikopis ve birçok zabıt esir alındı. Ama iş bitmedi. Takip kolları Yunanlıların peşinde... Biz de takip kollarına yardımcı olmağa çalışacağız.” (AB, s.372)

Bizim Diyar romanında da Milli Mücadele yıllarında halkın Mustafa Kemal'i lider olarak gördüğü ve kurtuluş için ona çok güvendikleri görülür.

“Ümidimizi Mustafa Kemal Bey'e bağlamışız ana” diyordu Sadık Hoca.”
(BD, s.269)

2.5.5. Çok Partili Hayata Geçiş

Cumhuriyetin ilanında sonra ülke baştan yenilenir. Mustafa Kemal ülkedeki sorunlara farklı bakış açılarını değerlendirmek amacıyla kendisinin kurduğu parti dışında partilerin kurulmasını ister. “Mustafa Kemal kendi değerlendirmelerinde Serbest Fırka'nın kurulmasıyla oluşacak çok partili hayatın Halk Fırkası'na da kendisine çeki düzen vermesi hususunda zorunluluk getireceğini düşünmüştür. Ne var ki Serbest Fırka'nın kurulmasından kısa bir süre sonra cereyan eden hadiseler, fırkanın devlet tarafından kapatılmasıyla neticelenmiştir. Çok partili hayata geçme yolunda ilk ciddi adım bu şekilde engellenirken II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla yeni bir faaliyet söz konusu olmamıştır.” (Coşkun, 2002: 77)

II. Dünya Savaşı sona ermek üzere iken Türkiye müttefikleri ile ilişkilerini sıklaştırır. Müttefikler kendi yönetimleri gibi yönetimlerin kurulmasını isterler. İç ve dış politikada zor günler yaşayan Türkiye, çok partili hayata geçiş için adım atmaya başlar. “Müttefiklerimiz demokratik rejimle yönetilen devletlerdi ve Avrupa'da diktatör rejimlerin yerine, kendileri gibi yönetilen devletlerin kurulmasını sağlamışlardır. Bu yaşananlar tek-partili anlayışla yönetilen ülkemizin iç politikası üzerinde de etkili olmuştur. Savaş ülkemizde ekonomik sıkıntılara neden olmuş, halk arasında CHP'ye muhalefet artmış ve bu da CHP'yi yıpratmıştır. Dış dünyada ve ülkemizde yaşanan bu gelişmeleri İsmet İnönü yakından takip etmiş ve çok partili hayata geçiş konusunda bir takım adımlar atmıştır. Bunun yanında “Türk siyasi hayatında çok partili hayatı kalıcı hale getiren ve seçimle iktidarın değiştirilebileceğini gösteren Demokrat Parti'nin kuruluşunda Meclis tartışmaları belirleyici bir yer tutmaktadır” (Eraslan, 2004: 533)

Savaş sonrası oluşacak yeni düzende yerini almak isteyen Türkiye tek parti yönetimlerine karşı oluşan bu akım karşısında kendi sistemini gözden geçirmek zorunda kalır. Daha önce başarısızlıkla sonuçlanan çok partili hayata geçiş çalışmaları bu dış gelişmeler doğrultusunda tekrar başlar. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, ülkede bir muhalefet partisi olmasını ister. “İkinci Dünya Savaşı’nın müttefiklerin, yani demokrasi cephesinin zaferi ile sonuçlanması, tüm dünyada tek partili diktatörlük yönetimine dayanan siyasal sistemlerin gözden düşmesini, serbest seçimlere dayanan liberal demokrasilerin canlanmasını beraberinde getirdi.” (Akşin,1989: 178

İnönü’nün teşvikiyle, CHP’den istifa eden Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü Demokrat Partiyi kurar. DP, 1946’de girdiği ilk genel seçimlerde 66 milletvekili ile muhalefet partisi olur. “İktidar ile muhalefet partisi arasındaki gerginlik karşısında 12 Temmuz Beyannamesi’ni hazırlayan İnönü, bu beyanname ile kendisinin tarafsız ve partiler üstü olduğunu göstermek istiyordu. Gerçekte ise taraf tutuyor ve Başbakan Recep Peker’i muhalefet karşısında yalnız bırakıyordu.” (İnan ve Haytoğlu, 2007: 94) Meclisteki tartışmalar, Demokrat Parti’nin kuruluşu, beyanname ve çok partili hayatın aşamaları Sevinç Çokum’un *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında ayrıntılı olarak işlenir.

“Feridun, Veysel Ağabeyi ve Özhan’ı tanıdıktan sonra onların babasından farklı olduklarını görmüştü. Bu adamların partileri yoktu, babası ise tipik bir DP’liydi, fakat halkın DP’liliğinden başka bir taraftarlıktı bu. Aristokraziyle örtülü halkla tam kaynaşmayan, şehirli görgüleriyle sarılı bir DP’lilik... DP içinde bir CHP’nin kattı, resmi değişmezlikleri, umdeleri sürmemiş miydi? DP dalının yeşermesine 12 Temmuz Beyannamesi’yle Paşa izin vermişti. O halde mizaçlar, yetişme tarzları ve partili olmak ayrı ayrı şeylerdi. DP’nin ikiye Bölünmesi, Millet Partisinin doğuşu işte bu aynı ağacın dalı olmaktan kurtulma ihtiyacındandı.” (KDY, s.23)

Adnan Menderes döneminde meydana gelen siyasi ve hukuki olaylar *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında derinlemesine anlatılırken 27 Mayıs darbesi

sürecinden önceki dönemin gergin havasını yansıtır. Romanda Türk siyasi hayatının ve o dönemdeki bireylerin yaşadığı buhran üzerinde durulur.

“1950’de iktidar olan, 1954’te iktidarını perçinleyen Adnan Menderes, 1957 seçiminde sandıktan zar zor çıkabilmişti. Çünkü artık sorunlar doruğa ermiş, enflasyon baş göstermiş, hükümet sertleşmiş, muhalefet güçlenmiş, ordu içinde ihtilalci cuntalar türemişti. İrili ufaklı onlarca cunta, darbe için fırsat kolluyordu. Bu cuntalardan biri, Binbaşı Samet Kuşçu’nun ihbarıyla ortaya çıkar. Cuntanın kurucusu Faruk Güventürk’tür ve onun dışında üç albay, dört binbaşı, bir yüzbaşı vardır. Dokuz subay mahkemede yargılanır. Ancak somut delil olmadığı için beraat ederler. Sadece bir kişi hüküm giyer; o da ihbarı yapan Binbaşı Samet Kuşçu’dur. Orduyu isyana teşvikten iki yıl hapse mahkûm edildi. Olay kapatıldı. İki yıl sonra, 27 Mayıs’ta Menderes’i devirecek askerler, o çekirdeğin içinden çıkacak, devrilen Cumhurbaşkanı Bayar ise yıllar sonra gazeteci Cüneyt Arcayürek’e 9 Subay olayı iyi değerlendirilse 27 Mayıs olmazdı diyecekti.” (Dündar, 2008: 9)

“Dokuz subay olayından sonra, hele hele Paşanın kurultay konuşmasına yayın yasağının konmasından sonra tartışmalar sofraları ter etmek, kadeh kırmak şeklini almağa başlamıştı.” (KDY, s.26)

2.5.6. Çok Partili Hayat ve Askeri Müdahaleler

Demokrat partinin kurulmasından sonra CHP ve DP arasında sürekli çekişmeler yaşanır. İktidar mücadelesi kızıştıkça taraflar birbirini suçlamaya başlar. Daha fazla oy almak isteyen partiler çalışmalara başlarlar. Demokrat Parti, CHP’den farklı olarak il il gezip geniş halk kitlelerinin katıldığı propaganda faaliyetleri düzenler. Daha sonra CHP de bunu benimser. “Nitekim CHP, Nisan 1959’da Ege illerini kapsayan bir propaganda gezisi düzenledi. İsmet Paşa’nın bu geziyi, Büyük Taarruz’da Yunan Başkomutanı Trikupis’i esir aldığı Uşak’ta başlatması DP’lilerin tepkisini çekti. DP’nin kalelerinden biri sayılan Uşak’ta İnönü’nün gelişi karşı gösteriye sebep oldu. İnönü, kızgın kalabalığın saldırısına uğradı ve başından yaralandı. Sonradan “Uşak Olayı” olarak geçecek bu gelişme iktidar-muhalefet ilişkilerini iyice gerdi.” (Akşin, 1989: 121) Aynı saldırı teşebbüsleri Kayseri, Balıkesir ve Topkapı’da da yaşanır. CHP, bu saldırıların iktidarın tertiplediğini ve

buna devlet görevlilerini de alet ettiğini düşünür. Yazar, bu süreci roman kahramanlarının başından geçmiş gibi işler. Enis Bey ile Sebati Bey arasında sürekli çekişmelere neden olan bu gelişmeleri Çokum, tarihi gerçeklerin dışında gizli kalan yönleri ile çözmeye çalışır.

“Romantizm perdesini sıyr da etrafına bak ağabey. Halkın sabrının nasıl taşıdığını gör... Şu göstermelik propaganda gezileri... Bütün bunlar iktidarın son hamleleri değil de nedir? Paşanın gideceği yerlere sürülen bu çetelere hükümet kollukçusu emniyet kuvvetleri de seyirci kalıyor.” (KDY, s.44)

“12 Nisan 1960 günü DP grubunun yayımladığı bildiri CHP’yi Silahlı ve tertipli ayaklanmalar hazırlamakla bir kısım basını da bunu yalan ve çarpıtılmış haberlerle desteklemekle suçluyor ve üç ayda işini bitirecek bir Tahkikat Komisyonu kurulması yönündeki kararın alındığını açıklıyordu. DP’nin önergesi TBMM’de kabul edildi.” (Akşin, 1989: 221) Komisyon on beş milletvekilinden oluşuyordu ve bu milletvekillerinin tümü DP’nin milletvekilleridir. CHP bu komisyonun antidemokratik ve partilerini kapattırmaya yönelik bir girişim olduğunu düşünür. İnönü’ye göre bu önerge, seçime gitmeye cesaret edemeyen bir iktidarın, topyekûn baskısıdır. İnönü o gün mecliste şu sözleri söyleyecektir:

“Eğer idare, insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa o memlekette ihtilal olur. Böyle bir ihtilal, bizim dışımızda ve bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam.” “Şartlar tamam olduğunda, milletler için ihtilal, meşru bir haktır. İhtilal, meşru bir hak olarak kullanılacaktır. Bundan içtinap, kabil değildir.” (Aydemir, 2000: 359)

“- Yoo azizim, CHP çizmeyi aştı. İktidara gelmek için her hareketi meşru sayıyor artık... Komünist taktiği kullanıyor... Memleketi ihtilal havasına sokuyor. Nasıl mı? Hükümete ağır suçlamalarda bulunuyor. Vay efendim seçimler yapılmayacakmış, vay efendim bu encümen anayasayı ihlal demekmiş. Soruyorum, bu araştırma komisyonu neden aykırı olsun anayasaya? Millet Meclisi milleti temsil etmiyor mu? Demokrasinin en güzel ifadesi olan Millet Meclisi yine kendi içinden bir komisyon tertip ediyor... Neden? Azıtan muhalefetin bünyesindeki kışkırtıcı odakları araştırmak için.” (KDY, s.75)

“Biz ihtilalden gelmiş bir nesiliz.. diyor Paşa. ‘Biz demokratik rejim dedik. Demokratik rejim istedik. Demokratik rejim kurulmuştur. Bu demokratik rejim istikametinden ayrılıp onu baskı rejimi haline getirmek tehlikeli bir şeydir. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam.’ diyor. Kurtarmaz elbet.” (KDY, s.75)

“Siz halkın reyiyile iktidara gelmiş meşru bir hükümeti ihtilal şartları hazırlayarak devirmeğe çalışıyorsunuz, diyordu Enis Bey.” (KDY, s.76)

“- Yani Paşanın dediği gibi ‘Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır.’ (KDY, s.76)

27 Mayıs sabahı, Menderes’in erken seçim kararını açıklamak için Kütahya’ya giderken, DP hükümetini devrildiğini açıklayan bildiriye Ankara radyosundan okunur. Adnan Menderes, Kütahya yolunda; Celal Bayar Çankaya Köşkü’nde tevkif edilir. İhtilalin merkezi durumunda olan Ankara Harbiyesinin önü hınca hınç insanlarla dolar. Celal Bayar, Adnan Menderes ve tutuklanan diğer Demokrat Partililerin ön kapıdan getirilmesi bir takım taşkınlıklara yol açabileceği endişesi ile Harp okulunun arkasındaki mutfak kapısından içeriye alınırlar.

İhtilaldan sonra Milli Birlik Komitesi kurulur ve başına Erzurumlu Org. Cemal Gürsel getirilir. Basın ise, ülkede iktidarın yeni sahibi durumundaki ordunun yanında saf almış, tutuklanan Demokrat Partililere “sabık, sâkıt, düşük, hain” gibi sıfatlar yakıştırır. Gazeteler bundan sonra “Düşükler Yassıada’da, Orduya Şükran Borcumuz Var, Yurtta Bayram Sevinci, Kahraman Türk Ordusu Görev Başında...” gibi manşetlerle çıkar.

“Sevgili Vatandaşlar! Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk silahlı kuvvetleri memleketin idaresini ele almıştır.” (KDY, s.103)

“Havayı parçalayan jetler, radyolardan yayılan marş sesleri ilk anda şaşkın ve korkmuş kalabalıkların giderek kahramanlık hislerini kamçılamağa başlamıştı. İşi ordu ele aldığına göre yanlış bir iş yapılmamıştır... Böyle düşünüyor olmalıydı halk. Halkın devlete bağlılığı “Her şeyi büyüklerimiz bilir...” inancı ta Selçukludan, Osmanlıdan bu yana sürüp gelmiyor muydu? Acaba bu hareketin arkasında iktidarın

parmağı olabilir miydi? Reiscumhurun, Başvekilin, canlarının güven altında olduğunu belirtmeleri buna mı işaretli? Hayır hayır... Koskoca bir hayır... O himayeler apar topar tevkiflere, sayınlar sâbık'a sakıt'a, hatta haine dönüşünce bu kısa ve güdük hayal çok geçmeden parçalanıp dağılmıştı. Gazetelerse aynı gün kalıplarını değiştirerek ihtilâli kutlayan birer mutluluk destanı halinde çıkmıştı. O günün ve ertesi günün gazetelerinde Şef Paşa'nın hayatta ve sağlık durumunun iyi olduğu, milletçe bayram sevinci yaşandığı, Başvekil'in Kütahya yolunda yakalandığı, bütün vekillerin nezaret altına alındığı, silahlı kuvvetlerin büyük bir vazifeyi ifa ettiği, meclisin feshedildiği, Milli Birlik komitesinin başında Erzurumlu Paşa'nın bulunduğu, hukuk fakültesinden yedi profesörün alelacele yeni anaya hazırlıkları için Ankara'ya gittikleri haber veriliyordu. Manşetlerin çoğunda, "Ne mutlu bugünümüze! Geçmiş olsun, Gözünüz Aydın, Orduya Şükran Borcumuz Var!" gibisinden alkış cümleleri yazılıydı. Erzurumlu Paşa'nın yeni düzeni pekiştiren telefonla konuşurkenki üniformalı fotoğrafı... Bir diğerinde gölgeli subay yüzleri arasında hayli buruşmuş ceketiyle tutuklu Maliye Vekili... "Sabık Maliye Vekili resimde görüldüğü şekilde, Harp Okuluna mutfak kapısından ve birkaç subayın nezaretinde sokulmuştur. Sabık Başvekil de aynı yoldan Harp Okulu'na getirilmişti." (KDY, s.103-104)

1960 darbesi başından itibaren plansız programsız bir darbedir. Darbeyi gerçekleştirenlerin, ekonomik, sosyal, siyasi hiçbir programları yoktur. Asıl iş bundan sonra başlayacaktır. Milli Birlik Komitesi'ni oluşturan subaylar ise gerçekleştirdikleri ortak eyleme rağmen bir düşünce birliği içinde değillerdir. 27 Mayıs'ın hemen ertesindeki günlerde askeri komite içerisinde anlaşmazlıklar başlamış, ılımlılar ve aşırılar olmak üzere iki eğilim ortaya çıkar. Cemal Gürsel liderliğindeki ılımlılar, gerekli hukuki ve siyasi düzenlemeleri yaptıktan sonra hemen seçimlere gidilmesini ve iktidarın sivillere teslimini düşünürler. Aşırı subaylar ise ülkeyi askeri yönetimle idare etmek isterler. Ayrıca Demokrat partililerin idam edilmemesi durumunda darbenin meşruiyetini yitireceğini düşünürler. Komite işe yeni anayasayla başlar. Yedi profesörden oluşan bir anayasa komisyonu oluşturulur ve 1961 Anayasası için çalışmalar başlar.

“Daha ilk günlerden itibaren ihtilalin coşkunuğu, yerini “Ne yapacağız, nereden başlayacağız? DP’lilerin hepsini tutuklayın! Aman ne yapıyorsunuz. Bir kısmını!” şaşırmasığına bırakıyordu. Aslında ihtilali tam anlamıyla yerine oturtacak iki güce ihtiyaç vardı: Biri üniversite, yani bilim temsilcilerinin eli, öbürü basın... Bu ikisini kullanmak gerekti. Kullandılar da... Asıl bundan sonraydı.” (KDY, s.105)

27 Mayıs Darbesi'nden sonra bozulan ekonomiyi düzeltmek iddiasıyla alyans bağışı kampanyası Zırhlı Tugay tarafından başlatılır. Alyanslarını bağışlayanlara MBK tarafından bakır "devrim yüzükleri" verilir.

“Radyonun sesi balkona ulaşacak tonda açılmıştı. Ve radyoda bir büyük iş adamının ihtilal hükümetine 26 kilo altın ve bir bina hibe ettiğini açıklıyordu. Aynı bu iş adamının 14 firması bir kilo altın,250 adet Reşat altını,235 bin lira bağışlamışlardı. Zaten vatandaşlardan alyans toplama dönemi başlamış bulunuyordu. Kimilerinin bir çeşit vatan kurtarma coşkusu ve “Ordumuz için feda olsun, ne kıymeti var?” düşüncesiyle bağışladığı nikâh yüzüklerinin karşılığında 27 Mayısın sembolü uyduruk bir hatıra yüzüğü veriliyordu. Kampanya giderek büyüyordu ama tezi tezine Balmumcu’da yükseliveren subay apartmanlarının bu alyanslarla yapıldığı söylentisi de alıp yürümüştü. Öyle ki, bu apartmanlar 27 Mayısın hızı geçtikten sonra “Alyans apartmanları” adıyla anılacaktı.” (KDY, s.112)

Yassıada duruşmaları 14 Ekim 1960’da başlamıştır. Duruşmalar için Yassıada’daki kapalı spor salonu seçilir. İstiklal Mahkemelerinin bir nevi devamı diyebileceğimiz olağanüstü mahkeme olan Yüksek Adalet Divanı Başkanlığına Salim Başol getirildi.11 Ay süren mahkemede 558 kişi yargılandı.

“- Öyle değil mi Paşam?

- Cumhuriyet tarihinde ilk defa ordu yönetime el koyuyor. Bu hareketin ise geleceğı önceden belliydi. Pek de tepeden inme sayılmaz. Adil davranmağı dikkat edildiğı ve bu konuda hassasiyet gösterildiğı için de Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu teşkil edilmiştir... Yani sanık durumundakiler mahkeme edilecekler...”(KDY, s.121)

2.5.6.1. Demokrat Parti Dönemi

14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlere yedi parti katılır. Demokrat Parti % 53.3 oranla seçimleri kazanırken CHP %39.9 oranında oy alır. Demokrat Parti iktidara geldikten sonra dışa açılmaya başlar. Demokrat Parti'nin, dış politikadaki en önemli girişimlerinden biri Türkiye'yi NATO'nun bir üyesi yapmasıdır. Türkiye, 17 Ekim 1951'de NATO; 1959'da ise CENTO'ya dahil olmuştur. Ancak bununla beraber muhalefet ve toplumda bir takım şüpheler doğmuş, cevaplanması gereken bazı sorular ortaya çıkmıştır. “Demokrat Parti iktidarının, NATO bahsinde asıl dikkatsizliği, NATO protokolünün ve antlaşmasının, bir Türk-Amerikan ikili antlaşması haline gelmesine müsaade etmesiydi. Öyle ki Türkiye'de hâlâ yer alan üslerin, birer Amerikan üssü mü, yoksa birer NATO üssü mü olduğu hususunda, NATO devletleri bile mutabık olmasalar gerektir.” (Aydemir, 2000: 294)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Demokrat Parti sürecindeki dış politikalar, CHP taraftarlarınca eleştirilir. Demokrat parti taraftarı olan Enis Bey ile apartmandaki komşuları arasında bu konu büyük tartışmalara neden olur.

“O günlerde tartışmalar daha çok iktidarın 1950'den bu yana dış işlerindeki girişimlerini eleştirmektir. NATO'yla bu kadar sıkı fıkı olunmasının nedeni neydi? Mesela şu üsler NATO'nun mu yoksa Amerikan genelkurmayının mıydı? Cento neyin nesiydi ve niçin kurulmuştu? Orta doğunun parçalanması kimlerin işine geliyordu? Vesaire ...” (KDY, s.41)

Türkiye, Sovyetler Birliği'nin tehditlerine karşı bazı önlemler almaya başlar. Dış politikada yalnız kalmak istemeyen Türkiye, Batılı devletlerle ilişkilerini ilerletirken bir yandan da uluslar arası örgütlere katılarak topraklarını güvenceye almak ister. “Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonunda, demokratik Batı ülkelerinin yanında yer almasını sağlayan en önemli gelişmelerden biri de Sovyetler Birliği'nin, galip devletlerarasında yer alarak Türkiye'den toprak talep etmesi olmuştur.” (İnan ve Haytoğlu, 2007: 83) “Sovyetler Birliği, Türkiye'den; Kars Ardahan illerini istedi. Ayrıca Boğazlarda kontrol hakkı isteğinde de bulundu.”(Aydemir, 2000: 290-291) Bu toprak talebi Türkiye-Sovyet ilişkilerini kopma noktasına getirerek, savaş olasılığını ortaya çıkarmıştır. Sovyet tehlikesi ile karşı karşıya kalan Türkiye,

NATO, CENTO ve Avrupa Konseyi gibi örgütlere katılarak Sovyetler karşısında yalnız kalmamaya çalışmıştır.

“- Bunlar Amerikan mandacısı. Nato, Cento mento derken iyiden iyiye tâbi. Yok yok, bu iktidara yakında bir nokta konur.

- Mandacılığı nerden çıkartıyorsun, diye sormuştu Enis Bey. Bu anlaşmalar, dış politikada Türk Devletinin ayağını sıkıca yere basması için gerekli payandalar.

Söze Sibel karışmıştı;

- Basbayağı bağımsızlığımızı zedeleyen şeyler...

- Lütfen... Rusya'nın Doğudaki emellerinden sonra büsbütün yalnız olamazdık, bir yerden destek almalydık.” (KDY, s.42)

Demokrat Parti döneminde eleştirilen başka bir konu da ezanın Türkçe dışında bir dilde okunmasını yasaklayan kanunun düzeltilmesidir. Darbe taraftarlarına göre bu irticayı diriltmekti. “DP hükümeti iktidarının daha ikinci ayında ezanın Türkçe dışında herhangi bir dilde okunmasını yasaklayan ceza kanununun ilgili maddesini değiştirdi. Bunu diğer değişiklikler izledi. Temmuz’da radyodan Kur’an okundu; radyolarda dini programlar üzerindeki yasak kaldırıldı. Tarihi değeri olan türbeler açıldı. İlkokul ders programlarına din dersi kondu.”(İnan ve Haytoğlu, 2007: 132) DP iktidarı döneminde, CHP ve diğer muhalif kesimlerin elindeki argümanlardan biri; Başbakan Menderes’in, Said-i Nursî’nin elini öptüğü iddiasıydı. Muhalefet bunu irticayı kışkırtmak ve dini siyasete alet etmek şeklinde yorumluyordu.

“- Bakmayın siz, bunların hepsinde renk renk, boy boy milliyetçilik vardır. İhtilalin en üstündeki Paşalarda da. Asıl çekişme inanmak ve inanmamak meselesinde. Hatta iddiamı daha da ileriye götürebilirim. Başvekil’in Eyüp Sultan Hazretlerine, Mevlâna’ya kapılanması, hele hele bir süre önce İstanbul’da Said-i Nursî ile dolanması, İslamı irtica veya geri kalmışlık gibi görenleri fena halde kızdırıyordu. Bir önceki zamanı düşünün. Milli şeflik dönemini... Sovyet Cumhuriyetlerinden ne farkımız vardı? İslama geçit yoktu kısacası... Din bu

devletliler tarafından sadece cenaze namazlarıyla hatırlanmaktaydı. Bunlar geldi, ortalığın havası değişti. Radyolardan Kur'an sesi işitildi. Bu bir inkılâp değil de neydi?" (KDY, s.109)

"- Havsalam almıyor muhterem Paşam. Ne kadar gecikildi? İhtilal daha önce Türkçe ezan kaldırılıp yerine Arabisi konduğunda yapılmalıydı bence.. Sırf irticayı hortlattıkları için bu adamlar birer birer mahkemesiz asılmalydılar. Zihniyetler değiştiriliyordu efendim." (KDY, s.117)

Kıbrıs sorunu 1954'ten itibaren Türkiye gündemini meşgul etmeye başlar. Yunanistan, İngiltere'nin sömürgesi olan adanın kendisine verilmesini ister. Bunun üzerine Türkiye de adaya talip olur. Kıbrıs Rumlarının, adanın Yunanistan'a bağlanması için kurdukları EOKA adlı örgüt, adadaki Türklere yönelik katliamlara başlar. Uzun yıllar süren müzakerelerden sonra 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ın bağımsız olması, fakat Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin adada özel haklarının bulunması kararlaştırılır. Her üç devletin de müdahale hakları bulunacaktır.

Başbakan Menderes 1959 yılının 17 Şubat sabahı, Londra'ya gitmek üzere Türk Hava Yolları'na ait uçağa biner. Ancak pilot, Londra'da havanın kapalı olması nedeniyle uçağı Londra'nın güneyindeki Gatwick havaalanına yöneltir. İniş pistine doğru alçalırken ağaçlara çarpan uçak, sürüklendikten sonra durabilir. Bu arada Başbakan Menderes'in yüzü sıyrılır, ayağı uçağın tabanında bir yere sıkışır. Düşüş sırasında uçak ters dönünce Menderes de enkazın içinde baş aşağı asılı kalır, imdadına yetişen DP Sakarya milletvekili Rifat Kadızade Başbakan'ı ayağını çekerek kurtarır. Yolculardan on dördü ölür. Menderes'in yaşadığı bu olayı Çokum, halkın konuşmalarıyla aktarır. Dönemin iktidar mücadelesini anlatırken Menderes'in kazadan sağ kurtulup idam edilerek öldürülmesinin halkın ona daha çok sempati duymasını sağladığını göstermeye çalışır.

"Sonra kahve önlerinde, dükkânlarda, Pazar yerlerinde hep o anlatıldı. "Kazadan kurtulmuş... Mucize bu. 14 ölü, 9 yaralı... Tam da Kıbrıs meselesini görüşmeğe gidiyorlarmış. Sabotaj olmalı... Yaradan Başvekilimizi bağışladı... Kurtulması mucize." (KDY, s.39)

2.5.6.2. 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Darbelerinin Etkileri

27 Mayıs darbesinden sonra Demokrat Partililer birer birer tutuklanır. Demokrat Parti iktidarının İç İşleri Bakanı Namık Gedik, 27 Mayıs gecesi evinden alınarak Ankara'daki Harp Okulu'na götürülür. Namık Gedik'in tutuklu bulunduğu odanın penceresinden atlayıp intihar ettiği öne sürülür.

“İlk kötü son, tutuklu bulunduğu Harb Okulu binasının penceresinden atlayarak intihar ettiği söylenen Dahiliye Vekilindi. Gerçekten intihar olup olmadığı tartışılmış, fakat daha sonra zamanın külleyip unuttuğu bir ölüm...” (KDY, s.137)

Celal Bayar, Millî Mücadele'nin başlaması ile birlikte Anadolu'ya geçerek bu hareketteki yerini almıştır. İzmir'in işgal edilmemesi için halkı teşkilatlandırmış, Balıkesir Kongresi kararıyla Akhisar Cephesi Komutanlığına getirilmiştir. Birinci Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili olarak görev alır. 22 Mayıs 1950'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Türkiye'nin üçüncü cumhurbaşkanı seçilir. Celal Bayar, Yassıada mahkemesinde, bir zamanlar savunduğu vatan toprağını Rusya'ya bırakma teşebbüsü ile suçlanır.

Yassıada duruşmaları sürerken halk arasında Yassıada'daki Demokrat Partililerin durumlarının çok kötü olduğu, kötü muamele gördükleri söylentisi çıkar. Bunun üzerine askeri yönetim sinemalarda gösterilmek üzere bir film hazırlanmasını emreder. Filmin adı “Düşükler Yassıada'da”dır. Tutukluların koşullarında, hastanede, kantinde vs. görüntüleri çekilir. Filmdeki seslendirmeler hakaretlerle, küçük düşürücü ifadelerle doludur. Demokrat Partililer için “Atatürk'ün nutkunda işaret ettiği dahili bedbahtlar, Poz vermeden edemezler gibi...” ifadeler kullanılır.

Filme tepki Celal Bayar'dan gelir. Bayar, ailesine hitaben şu satırları yazar “Bayar isminden utanmayınız. Onunla iftihar edeceğiniz günler yakındır”. Sonra elinde çamaşırlarıyla adanın banyosuna gider. Belindeki kemer ile intihar girişiminde bulunur. O sırada içeriye giren nöbetçi asker müdahale eder. Bayar son anda kurtarılır. Ayıldığında: “Bize Yeşilçam oyuncularını gibi film çevirttiler revayı hak mıdır bu?” demiştir.

1960 darbesi, albay, yarbay, binbaşı gibi orta dereceli subayların gerçekleştirdiği bir darbedir. Dolayısıyla bu darbe sadece mevcut siyasi rejimi değil; ordunun geleneksel hiyerarşisini de alt üst etmişti.

27 Mayısçılar, Demokrat Partililerin siyaset sahnesinden uzaklaştırılmasından sonra orduda ve üniversitede iki önemli tasfiye hareketi daha gerçekleştirirler. Bunlardan ilki, giderek bozulmuş olan hiyerarşi piramidini düzeltme amacıyla 3 Ağustos 1960'ta orduda yapılan tasfiyedir. 235 general ve amiral ile 5000 subay silahlı kuvvetlerden çıkarılır. Emekli İnkılâp Subayları (EMİNSU) adı verilen kişilerin emekli edilmeleri MBK'nin silahlı kuvvetler üzerindeki otoritesine arttırma amacına hizmet eder. Bir diğer tasfiye ise üniversitelerde gerçekleştirilir. Tembel, yeteneksiz, reform düşmanı oldukları iddiasıyla 147 öğretim üyesi üniversiteden tasfiye edilir.

“Ölümlerin en korkuncu da galiba aşağılanmak, hakarete uğramaktı. Millî Mücadelenin, o ulvî savaşın bir mücahidi, bir gün reisicumhur oluyor ve bir başka gün, bu görevinden alaşağı edilerek vatana ihanet suçundan içeriye atılıyor, idamla yargılanıyordu. Kırk yıl önce Anadolu insanını vatan savunmasına çağıran bu kuvayı milliyeci, şimdi savunduğu toprakların bir parçasını, sözüm ona Rusya'ya bırakma teşebbüsü gibi bir suçlamayla karşı karşıyaydı. Ve Reisicumhur onlar adına da bu utanç manzarasını hazmedemiyor, tutuklu bulunduğu yerde bel kemeriyle intiharı deniyordu. Ülkede insanın ne derece önemsiz bir varlık olduğunun anlaşılması için 1960 darbesini de yaşamak gerekiyordu demek.

Sonra sanıkları itip kakmalar, dayak ve akıl almaz hakaretler... Derken ordudan ve üniversitelerden tasfiyeler. Eminsular, 147'ler... İhtilal tablosunun karışık renklerinin siyaha beyaza doğru yol alması... Nihayet komiteden 14 subayın yurt dışına sürülmesi.” (KDY, s.137)

Yassıada mahkemeleri adeta bir meclis toplantısı izlenimi verir. Bir dönemin cumhurbaşkanı, başbakanı, bakanları, milletvekilleri hepsi aynı ortamda yargılanır. Adnan Menderes'in fiziksel ve ruhsal anlamda çok zor günler geçirir. İlk duruşmada, mahkeme heyetine; beş aydır tecrit hayatı yaşadığını konuşma gücünün ve akli yeteneklerinin zayıfladığını söyleyerek bu koşulların düzeltilmesini ister. Bakışlarını

seyircilerden, eski dava arkadaşlarından kaçırır. Hatta yargılama boyunca yan yana oturdukları Celal Bayar’la bile tek kelime konuşmaz. Mahkeme başkanı Salim Başol’un, Demokrat Partililerin sitemlerine ‘Ne yapalım, sizi buraya tıkan kuvvet öyle istiyor’ diye cevap vermesi mahkemenin ne kadar bağımsızlıktan uzak, güdümlü bir mahkeme olduğunu göstermektedir.

“Başvekil içeriye girdiğinde nedense seyircileri görmemek için gözlerini kapatıyordu. Bir devletin meclisi ile hükümeti ile zincirler arkasına kapatıldığı bir mahkeme. Onları muhakeme eden heyetin reisinin ‘Ne yapalım, sizi buraya tıkan kuvvet öyle istiyor’ diye izhar-ı acz ettiği bir mahkeme... Buna mahkeme denmez.” (KDY, s.144)

Milli Birlik Komitesi’nin girişimleri ile idam edileceklerin sayısı düşürülür. Ancak Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan 16 Eylül 1960’da idam edilir. Celal Bayar’a verilen ölüm cezası 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla müebbet ağır hapse çevrilir. “Yassıada mahkemeleri 11 ay sürdü. Sonuçta aralarında Celal Bayar, Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu, Refik Koraltan ve eski Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun olmak üzere 15 kişi hakkında idam, 31 kişi hakkında müebbet hapis, 402 kişi hakkında çeşitli cezalar verilirken 135 sanık beraat etti.”(İnan ve Haytoğlu, 2007: 154)

“Boğuk radyo sesleri evlerden, arabalardan, ada mahkemelerinin son bulunduğu ve alınan kararları açıklıyordu. Herkes işinde gücündeydi. Homurtulu otobüsler, satıcılar, totocular, öğrenciler yine yollara düşmüşlerdi. Ve boğuk sesli kısık radyolarda idam mahkûmlarının adları okunuyordu. Cumhurbaşkanı, Başvekil, Hariciye Vekili, Maliye Vekili ile birlikte 15 kişi... Spiker isimleri vazifesinaslığa boğulmuş, çelikleşmiş sesiyle sıralıyordu.

Karar Milli Birlik Komitesinin 15.9.1961 gün ve 75 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Ancak düşkün Cumhurbaşkanı (ihtilalciler sâkıt, sâbık, düşük tabirlerinden son gün bile vazgeçmemişlerdi) 65 yaşını bitirmiş olması dolayısıyla verilen ölüm cezası müebbet ağır hapse çevrilmiştir. Ölüm cezasına mahkum edilen diğer mahkumların cezaları müebbet ağır hapse çevrilmiştir.” (KDY, s.205)

“- Seni bilhassa aramadım. Nasıl olsa öğrenirsin diye... Başvekil idam edilmiş. Baban ne halde acaba? Ferda gazeteden almış haberi. Beni aradı. Maalesef maalesef hüküm yerine getirilmiş. Biraz önce de radyo haberlerinde verildi.” (KDY, s.214)

Org. Cemal Gürsel, Milli Birlik Komitesi'nin başına geçtikten sonra İsmet İnönü ile bir görüşme yapar. İsmet İnönü, Cemal Gürsel'den bir an önce seçimlere gidilmesini, iktidarın sivillere teslimini, ordunun kışlalarına çekilmesini ister. İnönü, eğer söyledikleri en kısa zamanda gerçekleştirilmezse askeri rejim ile yönetilen bir Türkiye'nin Batı ülkelerince tecrit edileceğini, Milli Birlik Komitesi'nin de kendi içerisinde bölüneceğini, kontrolün elden çıkacağını, düşünür. Nitekim öyle de olur. Milli Birlik Komitesi içerisinde Silahlı Kuvvetler Birliği (SKB) denilen müfrit bir grup ortaya çıkar. Artık, ne İsmet İnönü ne de Cemal Gürsel darbecilere söz dinletebilir. Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan İmralı adasına götürülerek idam edilirler. Sevinç Çokum, o dönemi yaşadığından ve olaylar ortaya çıktıktan sonra bu romanı yazmıştır. Bu nedenle darbe ve etkileri geniş bir biçimde ele alınmıştır. Çokum'un darbe ile ilgili görüşleri ve tezleri bazen bir genç kızın ağzından bazen de Feridun ve çevresindekilerce dile getirilir. Çokum'un darbe ile ilgili tezleri şöyle açıklanabilir: “Hükümet halkın oyuyla gelmesine, halk tarafından seçilmesine rağmen yine darbe olmuştur. Demokrat Parti'de yanlış politikalar vardı ama bu darbeyi gerektirmezdi. Darbeyi basın yaptırmıştır. Basınımızın yabancı basından farkı yoktur. Aynı görüştedirler. Hükümet erkânının dindar olması, dine ehemmiyet vermesi ve dindarları koruması yüzünden darbe yapılmıştır. Halk istememesine rağmen idamlar yapılmıştır. Asılmaları için bir sebep yoktur. Bu darbeden sonra artık ordu endişesi her zaman demokrasinin tepesinde olmuştur.” (Safi, 1998: 71-72)

“Ferda atıldı:

- Hayır hayır! Milli Şef de böyle olmasını istemezdi. Çünkü o tek başına dövüşün tatsızlığının farkındadır. Ne de olsa cephelerin adamı. Savaşmaya alışık. Çok partili dönemin kapısını aralayan da odur. Evet asker ama sivil hayata çok çabuk uyum sağlamış bir asker. Ama öteki askerler, mesela Erzurumlu Paşa, bundan sonra ne

derece sivilleşebilir, demokrasiyi ne ölçüde kavrayıp uygulayabilir? Ben mümkün görmüyorum, ihtilalin ve sonra da hükümetin başında olması, belki cumhurbaşkanlığına niyeti ihtiyarlık sigortasından başka bir şey değil. Son deminde taçlandırılmak, yiyip içip rahat etmek... Ya ötekiler? Bence Şef, askerlerin bir an önce kışlalarına dönmelerini ve demokrasiye geçilmesini istiyor. Ne de olsa devlet adamı, Batıyı da az çok tanıyor. Batının bu olaya müsbet bakmadığının idrakinde. Bir de kendi iktidarı meselesi var.” (KDY, s.216)

1961’de siyasi parti faaliyetlerine izin verilir. 1961 Anayasası en özgürlükçü anayasamızdır. Yapılan düzenlemelerle hemen her kesimden, her düşünceden insanın siyaset yapabilmesinin yolu açılmıştır. 1961’den önce, soğuk savaş sebebiyle her türlü solculuğa karşı büyük bir tepki vardır. 1961 anayasası ile solun bile nefes alabileceği bir ortam oluşmaya başlar. Bununla beraber çok sayıda parti kurulur. Bunlar arasında siyasi yaşamda ciddi dalgalanmalar yaratacak Adalet Partisi (AP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi partiler de vardır. Kapatılan Demokrat Parti’nin oy tabanına hitap eden partiler: Adalet Partisi, Cumhuriyet Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi’dir. Sevinç Çokum, Demokrat Parti’den sonra ülkemizde yeni partilerin kuruluş sürecini canlı bir şekilde yansıtır.

“O yılbaşı sokağa düşen birkaç gölgeyle birlikte gelip geçmişti. Sonra bakanların istifa ettiği, yeni partilerin kurulduğu bir dönem başlamıştı. Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi, Cumhuriyetçi Mesleki Islahat Partisi, Çalışma Partisi, Memleketçi Parti, Mutedil Liberal Parti.” (KDY, s.147)

“- Bana göre AP yeni bir ihtilale sebep olabilir, dedi. DP’nin izinden gitmesi kendi kuyusunu kazması demektir. O yeni bir parti olmalıdır, akılcı, hukuka inanan, laik... Başka türlü ayakta durması mümkün görünmüyor. Seçimlere gelince, sanırım o da bir pay alacak. Ama nereye kadar yürüyecek, yürümesi gerek, bunu bilmiyorum, hiç kimse de bilmiyor.”(KDY, s.242)

“Asaf devam etti:

- *İşçi Partisi sosyalist kitlenin partisidir. Yeni bir parti gerçi ama demokrasiye inanyorsak, onların sesine de kulak vermeliyiz. Tabii şimdilik pek varlık gösteremeyeceklerini düşünüyorum. Ama ilerde...*” (KDY, s.240)

“İster istemez çok partililiğe ve demokrasiye dönülecek. Tabii partiler eğer eskiyi hortlatıyorlarsa bunda da yoğunum. Bundan sonra ülkede sol konuşacak! Solun da soluğu duyulacak. 27 Mayıs her türlü fikre açılmak şeklinde anlıyorum. Yeni anayasa da bu yolda yeni ufuklar gösteren bir anayasa olmalı. Ve tabii ki genç insanların seslerine yer verecek, üniversiteyi dokunulmaz kılacak bir anayasa... Bütün bunlar olduğunda ne DP'nin hortlamasından korkulmalı, ne de CHP'nin iktidar olamamasından. Öyle değil mi Feridun Ağabey... “ (KDY, s.153)

“15 Ekim 1961’de yapılan genel seçimlerin sonucuna göre, oyların % 62’sini DP’nin tabanını temsil eden AP ile CKMP ve YTP (Yeni Türkiye Partisi) almışlardır. Bu partilere verilen oylar uygulamada 27 Mayısçılara karşı verilmiş sayıldığından, iç ve dış çevrelerde seçim sonuçları “Menderes’in zaferi” diye yorumlanacaktır.” (Akşin, 1989: 242)

“- Benim favorim CHP, dedi... Kazanacağından eminim. Zaten ihtilal de onların iktidarı için yapıldı. Bir anlamda tabii...” (KDY, s.240)

“Enis Bey geç vakit dönmüştü.

- İşte demokrasinin zaferi! AP, CHP ile yarışıyor. Millet ihtilalcilere anlamlı bir cevap verdi, diyordu.

- Nasıl yani Ağabey? İşte görüyorsunuz. Üstelik Başgil de senatoya adaydı ve kazandı şu durumda. Ayrıca şu gerçeği de atlamayalım. AP'nin parlamentodaki sandalye sayısı CHP'den fazla. Esasen sağın toplu olarak oyları yüzde 62.3... Az şey mi bu?” (KDY, s.252)

Adalet Partisi (AP), Cumhurbaşkanlığı seçimi, koalisyon ortağı ve daha birçok konuda ordu tarafından dayatılan önerileri kabul etmek durumunda kalır. “Seçim sonuçları bir bakıma geçiş sürecinde ciddi bunalımların yaşanabileceğini haber veriyordu. Gerçekten de 27 Mayısçıların darbe ile oluşturdukları askeri

yönetimden parlamentolu yönetime geçiş pek kolay ve olağan sayılabilecek ortamda yaşanmamıştır.”(Akşin, 1989: 242)

“- *Siz halkın sözünün ve halkın iradesinin bütünüyle tecelli ettiğini mi sanıyorsunuz? Hayır, bekleyin. Belki yeni bir ihtilal olur. O da olmazsa bu yakanın sindirilmesi için yeni çareler arayacaklardır... Bu taraf hep bir bacağı kısa olarak yürüyecek, yarı yolda düşecek ama gene de ipleri göğüsleyecektir. Yani ordunun dürbünü, projektörü hep bu yakanın üzerinde olacaktır. Ordu bu tutumunda yalnız kalmayacak, başka kaynaklardan da güç alacak, mesela basın gibi...*”(KDY, s.253)

Parlamentonun açılmasıyla Milli Birlik Komitesi'nin varlığı hukuki olarak kalkmışsa da askerin siyasetle iştigali devam eder. Daha ilk günlerde cumhurbaşkanı seçimi ile ilgili bunalım yaşanır. AP, cumhurbaşkanlığı seçimi için silahlı kuvvetlerin adayı Orgeneral Cemal Gürsel'i desteklemek zorunda bırakılır. Cemal Gürsel, 607 oyun 434'ünü alarak dördüncü Cumhurbaşkanı olur. Darbeden sonra askerin etkisinin devam ettiğini görülür. Darbe taraftarlarını memnun eden bu gelişme darbe karşıtlarınca endişeyle karşılanır. Asaf ve Enis Bey'in sert tartışmalar yaşamasına neden olur. Yazar zıt görüşlü bu iki kahraman vasıtasıyla darbenin hiçbir haklı gerekçesinin olmadığını ortaya koyar.

“- *Asaf'ın sözlerinin benzerini bir süre sonra Erzurumlu Paşa sarf edecek “Memleketi bu halde bu şartlarda bırakmam doğru olmaz!” diyerek cumhurbaşkanlığına adaylığını koyacaktı. Bu ordunun bir bakıma politikacılara el koyması, siyasilere şartlı biçimde hükümet kurma izni vermesi demektir.*” (KDY, s.254)

Cemal Gürsel, Cumhurbaşkanı olduktan sonra İsmet İnönü'yü hükümeti kurmakla görevlendirir. İsmet İnönü'nün başbakanlığında kurulan CHP-AP koalisyonu, 1965'e kadar sürecek olan koalisyon hükümetlerinin ilkidir.

“*Apartmanın hayatiyet buluşunu, Erzurumlu Paşanın cumhurbaşkanı oluşu, Şef Paşanın da kabineyi kurmakla görevlendirilmesi sağlamıştı. Başka evlerde de paslı tozlu resimler sandıklardan gurur ve bağlılık sembolü olarak çıkarılıp duvarlara asılıyordu. “Devlet” gibi Paşa işte geliyordu, dönüyordu koltuğuna. İki-üç*

yıl önce doğmuş çocuklara anneanneler, babaanneler Paşanın gazetelerdeki fotoğraflarını övünçle göstererek “Bak bu Paşa Babamız!” diyorlardı. Paşa Baba İnönü Muharebelerinin içinden yalınkılınç çıkıp, daha yetişkin çocukların belleklerine yerleşiyordu.” (KDY, s.254)

12 Mart muhtırası, ülkedeki sorunlara çözüm olmadığı gibi şiddetin artmasına sağ sol çatışmalarının önüne de geçemez. Sağ sol olayları tırmanışa geçer ve grevler, mitingler, her gün rastlanan olaylar haline gelir. “12 Mart muhtırasının hiçbir soruna çare olamadığı, şiddetin şiddeti doğurduğu ve siyasal gerilimin daha da tırmandığı 1970’li yıllarda ülke teröre ve sağ-sol çatışmasına sürüklenmiştir. Zayıf koalisyon hükümetlerinin getirdiği siyasal istikrarsızlık ortamında; petrol krizi ve ambargo altında ekonomik kriz ve darboğaz yaşanmış, temel ihtiyaç maddelerine bile muhtaç hale gelmiştir.” (Aköz, 2010: 124)

“1970 yıllar, grev, miting, boykot, işgal gibi eylemlerin günlük olaylar haline geldiği, bunalımlı yılları olarak, kabul edilir. Sağ-sol çatışmalarıyla dolu ortamı oluşturmuştur. Dönemin en önemli olaylarından olan 1 Mayıs 1977’de provokasyon sonucu 43 kişi hayatını kaybetmiş, Tanınmış kişilerin cinayetlere kurban gitmeleri toplumda büyük infial yaratmış; Kahramanmaraş ve Çorum Olayları’nda yüzlerce kişi mezhep kavgaları yaşanması sonucu öldürülmüştür. Bütün bu olaylara rağmen; AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ile CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in bir türlü uzlaşamamalarının yarattığı kargaşalı ortam, 1980 Mart’ından Temmuz’una kadar cumhurbaşkanının seçilememesiyle, kilitlenmiş ve bardağı taşıran son damla olmuştur. .”(Aköz, 2010: 124)

Türk Solu, 1 Mayıs İşçi Bayramı’nda, Taksim’de dev bir gövde gösterisi yapma kararı alır. DİSK, ülkedeki tüm sol gruplara çağrıda bulunur. 1 Mayıs 1977’de Taksim Meydanı sol gruplarca hınca hınç doldurulur. Miting sürerken birkaç el silah sesi duyulur ve ardından kalabalığın üzerine yayılım ateşi açılır. Büyük bir arbede yaşanır. Herkes bir an önce meydanı terk etmek ister ancak caddeler önceden araçlarla kapatılmıştır. Bu sırada polis panzerlerinin kalabalığın arasına dalması ve insanları ezmesi bilançoğu daha da ağırlaştırır.”Kanlı 1 Mayıs” arkasına 34 ölü, yüzlerce yaralı bırakır.

“Bir gün, evet 1977 yılının 1 Mayıs günü Taksim’deki o meşhur miting... Beş yüz bin kişi toplanmış diyorlar. O gün Birol Ağabey provaya gidecekmiş, çıkamıyor.” (AKT, s.166)

1978-79 yılları Türkiye’de kitlesel katliamların, siyasi suikastların hat safhaya ulaştığı bir dönem olmuştur. Kahramanmaraş olayları, Kanlı 1 Mayıs, Abdi İpekçi, Kemal Türkler, Nihat Erim, Hamit Fendoğlu suikastleri ve daha nice katliam halkı bezdirmiş, ordunun yönetime el koyması ve ülkeyi kurtarması anlayışı hâkim olmaya başlamıştı. Ülkede adeta bir iç savaş provası vardı. Kavga kavgayı doğuruyor, kan diz boyu akıyordu. “12 Eylül’e yaklaşırken ölüm sayısı günde 20 kişiye ulaşmış, kamplaşmalar, kurtarılmış bölgeler, kitlesel cinayetler halkı canından bezdirmişti.”(İnan ve Haytoğlu, 2007: 167)

12 Eylül 1980 sabahı Org. Kenan Evren’in başkanlığındaki Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koyar. Tüm yurtta sıkıyönetim ilan edilir. Siyasi parti faaliyetleri, grevler, mitingler yasaklanır.

“Ay bütündü gökte, dolunaydı ve delice bir aydı; bizim gibi. Bir yıl önce 12 Eylül askeri darbesi olmuştu... Site erken tenhalaşmıştı. Oysa her yıl güze dönüşüm zamanı hafta sonraları bile gelirdik. Sonra o akşam kıyı boyunca yürüdük.” (AKT, s.63)

“Ya daha öncesi? 1978 ya da 79 yılı... Babam, ‘Toplum ikiye bölünmüştü, iç savaş çıkmak üzereydi bıraksalar mıydı?’ demişti. Annem Ecevit hayranı... Anneannemse dedem gibi Demirel’i tutardı ama etrafa karşı yarı gizli bir Adalet Partili... Tanıdığım AP’liler böyleydiler. Yargılanmış bir Demokrat Partinin ezikliğini, yarınlar için acabalarını taşımışlardır hep. Hakim Amca, 12 Eylül öncesi için, ‘Gençleri birbirine kırdırdılar...’ diyordu. ‘En verimli yapraklar ve çiçekler biçildi...’ Kapitalizme kızılıyordu O. ‘ Bu süreçte her şey birbirini doğurur ve doğan da dev ile eğri büğrü, kolsuz bacaksız yavrulardır.’ diyordu.” (AKT, s.64)

Bülent Ecevit, 1972 yılında CHP genel başkanı seçilir. 1973 ve 1977 seçimlerinde partisini iktidara taşır. 1974 Kıbrıs Harekatını başlatır. Ecevit, seçim propagandalarında kullandığı “Bu düzen değişmelidir. Toprak işleyen su

kullananın.” gibi sloganlarla milyonlarca dar geçimlinin umudu haline gelir. Halk ona Karaoğlan, Kıbrıs Fatihı, Halkçı Ecevit gibi birçok lâkap takar. Siyasi tarihimizde İnönü’yü dinleme cihazı, Demirel’i fötr şapkasıyla anımsarız. Ecevit’i ise mavi gömlek, dar geçimlinin simgesi kasket ve beyaz güvercinlerle hatırlarız.

“Şeytanı azmış hamamcı oğlan gibi kurtulmalıyız. Bu Karaoğlan da öyle oldu; onu Kıbrıs Fatihı diye alkışlayanlar meydanları sarstığında biz beş yaşında olmalıydık. Kimisi seğıren yüzünü karabasan gibi görüp del’olurken, kimisi de şiirlerine, şiir söyleyen diline, mavi gömleklerine, İngilizce söylemlerine vurulmuş. Zaten vurulan vurulanaymış o zamanlar.” (AKT, s.83)

“Ama annem beni nerdeyse evlatlıktan reddedecek bu Ecevit karikatürleri yüzünden. Yetmişli yıllarda birçok kadının tutkusuydu o Zonguldak kömürü, mavi gömleklı adam... Albenisi vardı adamın. Gene de yüreğinde yurt sevgisi taşıyor eminim. O türden bir sevgi tarihe geçer.” (AKT, s.84)

12 Eylül 1980 darbesi diğer tüm siyasi hareketleri etkilediği gibi sosyalist hareketi de olumsuz etkiler. Diğer tüm partiler gibi Türkiye işçi Partisi de kapatılır. Sosyalist hareket, 12 Eylül’den yaklaşık 10 yıl sonra SSCB’nin çöküşüyle ikinci bir darbe daha yer. Sosyalistler, askeri yönetimin bitmesinden sonra tekrar toparlandılarsa da etkili bir siyasi hareket haline gelemeler tabi bunda sosyalist hareketin dünya çapındaki gerilemesinin ve zayıflamasının da rolü vardır.

“Zaten sosyalistlerin bir kısmı dış ülkelerde kapitalistlere yanaşıp palazlanırken, bir bölüğü 12 Eylülde hüküm giyip erken ölümlerin gadrine uğramıştı. Kimisi de ortama uymayıp harap oldu, intihar etti, kapı arkası bir yerlerde, ağaç diplerinde, sokak arası meyhanelerde nikotin sarısı parmaklarıyla sakalını sıvazlayıp, efsaneler, destanlar anlata durdu. Bir bölüğü, “Bu böyle olmayacak yav bi başka havalara girelim. Gördünüz komünizm de Maoculuk da yıkıldı. Rüzgâr süpürdü yaprakları... Demokrat falan olmaya ne dersiniz?” diyerek başka havalara girdi.” (AKT, s.100-101)

12 Eylül 1980 darbesi ile gençlik ezilir ve silinir. Türkiye tarihindeki en büyük kitlesel tutuklamalar yaşanır. Cezaevleri dolup taşar. Cezaevlerinde karıştır-

barıştır sistemi uygulanıyor, yıllardır birbirleriyle silahlı mücadele yürüten sağ ve sol görüşlü mahkûmlar aynı koğuşlara kapatılır. Aynı muameleyi görüyor, aynı eziyeti çekiyorlardı. Çünkü 12 Eylül adaletinin gözünde sağcı ile solcu arasında bir fark yoktur. Bu durumu idrak etmede en çok milliyetçiler zorluk çeker. Çünkü onlar yıllardır solcularla çatışarak devlete sahip çıktıklarını düşünüyorlardı. Onlara “Devlet sizsiniz” denilmişti.

“Devlet sizsiniz dediler! Bu ne demektir biliyor musunuz? Yokluktan, sokak aralarından gelen bir delikanlıya, tam da o dalgalı çağında diyorlar ki sen devletsin. Akıl almaz bir yetkiyle donanıyorsun. Yıl 1978... Solcularla çatışıyorduk. Kaçıyor, saklanıyor, duvarlara yazı yazıyorduk, yardım topluyorduk, dayak yiyorduk, vuruyor, vuruluyorduk. Sonra hapis hanede yan yanaydık; sağcısı solcusu... Üşüyorduk, aynı acıya ortak. Aynı küçümsenişe ortak, bizim küçümsenişimiz daha bir enli boyluydu. Onların bir kısmı kıt kanaatse kimileri palazlı ailelerin çocuklarıydılar. Okumuşundan. Fakat yine de hapis hanede aynı sahipsizliğe ortak, aynı dışlanışa ve birbirimize ısınıyorduk; heder ettiğimiz gençliğimize hayıflanıyorduk. Birbirimizin omzuna vuruyor, sigaralarımızı yakıyorduk. Ortak olmayan türküler de vardı, onlara da ısınıyor, aynı türkülerini söylemeğe koyuluyorduk. Bizi aynı safa getiren ve bizi suçlu ilan eden devletimize şaşıyorduk, bize ‘sen devletsin!’ denilmişti; neden devlet olmadığımızı idrak ediyorduk. Olamazdık. Bunu Mamak askeri mahkemelerinde jandarmaların arasında getirilip götürülürken anlıyorduk. Başımızın içi uğuldayarak anlıyorduk. Bir başka ülkedeymişçesine anlıyorduk.” (AKT, s.132)

2.6.Din

İnsanlar yaratılışları gereği kendinden üstün bir güce sığınma, inanma gereği duyarlar. İnanma ve üstün güce teslim olma insan varlığının anlam kazanması açısından oldukça önemlidir. İnanç ve dinlerin ortaya çıkışı insanın varlığı ile beraberdir. İlk insanın aynı zamanda peygamber oluşu dinin insanlık tarihi ile yaşıt olduğu ortaya koyar. Her toplumunda inançla ilgili çeşitli ritüeller ve dini inanç sistemi vardır. Din toplumun hayatında hep var olmuştur, toplumların oluşumunda ve değişiminde önemli rol oynar. Din ve sosyal yapı sıkı sıkıya ilişkilidir. Dini

yapıda meydana gelecek bir bozulma sosyal yapıyı direkt etkileyecektir. "Çünkü toplumsal yapı, onu oluşturan kurumların, ilintiler ve bu ilintiler ve etkileşmeler sonucunda oluşan normlar ve değerlerin meydana getirdiği anlamlı, dayanışmalı küllî bir sistem ve bütündür. Bu sistemin unsurlarından veya alt sistemlerinden birinde meydana gelen değişiklik, ister istemez diğerlerini ve hatta yerine göre sistemin tamamını etkilemek suretiyle zincirleme reaksiyonlar şeklinde tezahür edebilmektedir. İlişkiler halkasında meydana gelebilecek bir bozukluk veya yanlış kurulacak bir irtibat, gittikçe genişleyerek bütün sistemi etkisi altına alabilir. Nitekim bu açıdan genel olarak insanlığın dinî-sosyal ve kültürel tarihine bakıldığında, orada mesela göçebelikten yerleşikliğe yahut tarımdan sanayiye geçiş, toplumların dinî tarihi içerisinde bu değişim ve dönüşümlerin çok ilginç örneklerini bize sunmaktadır." (Günay, 1997: 81)

Toplumsal değişme ve gelişmelerde önemli bir yere sahip olan din toplumların kaynaşıp bütünleşmesi, sosyalleşmesi rolünü üstlenebileceği gibi toplumda çatışma ve ayrışmalara da neden olabilir. Tarihteki olaylar incelendiğinde savaşlarda ve ayrışmalarda genellikle din duygusunun kullanıldığı görülür.

Sevinç Çokum, eserlerinde din duygusunu bazen bireyin yaşamında aktif kılarken bazen de fon olarak kullanır. Din duygusu ve Allah inancı, kahramanların olumlu ve olumsuz yaşam tarzları üzerinden hareketle aktarılır. Allah inancı, kahramanları hayata bağlayan ve zorluklar karşısında sabrı öğreten yönü ile değerlendirilir. Din duygusunu içselleştirmiş ve yaşamında dini gerekleri yerine getiren insanlar ile dinden uzak düşmüş insanların yaşamları karşılaştırılarak bireylerin doğrularını bulması için rehber olunmaya çalışılır. Sevinç Çokum'un eserlerinde toplumun dine bakışı, dinin birey üzerindeki etkisi, toplumun din adamına bakışı ve batıl inançlar ile ilgili unsurların sıkça işlendiği görülür. Din ile ilgili bu unsurları görmeye çalışacağız.

2.6.1.Toplumun Dine Bakışı

Sevinç Çokum, dini işlerken toplumu birleştirici özelliğine atıfta bulunur. Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında aktif bir şekilde dinin birleştirici gücünden faydalandığı gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında da mücadele eden halk dini duygularla son anlarına kadar çarpışır. Toplumun farklı kesimini ortak bir amaç doğrultusunda bir araya getiren duygu dindir. Dini değerlere paralel olarak mücadele de kutsal bir özellik kazanır.

“- Aşağı yukarı yedi yüze yakın şehidimiz var. Yunanın kaybı daha fazla. Görecektin Efendi Hafız... şu dağlar Allah Allah sesiyle inliyordu. Şehitler de ruhlarını teslim ettikten sonra Allah'ın hikmetine bak, bir güzelleşiyorlardı ki. Sanki gül goncası derliyoruz bahçelerden. Toplarda yan yana yatırırdık.” (AB, s.244-245)

Din, insanla toplum arasındaki bütünleşme ve dayanışmayı sağlar. İnsanın toplumla kaynaşmasını ve hareketlerini ona göre düzenlemesine yardımcı olan din, insanın yüce bir varlığa bağlanmasına ve toplumda kendini güvende hissetmesini sağlar. Bireyin ve toplumun zor zamanlarında sabır göstermesini sağlayan inanç bireyin psikolojik olarak kendini huzur içinde hissetmesine yardımcı olur. Çokum, *Ağustos Başağı* romanında zor bir imtihan veren Türk halkının dini duyguları sayesinde bütünleştiklerini gösterir. Hadisler, kıssalar ve dini bilgilerle İslami değerlerin toplumdaki yerini belirlemeye çalışan yazar, toplumun dine bakışını da ortaya koyar.

“- Sabırdır Müslüman'ın güzel vasıflarından biri. Çünkü sabırla, olmaz işlerin olduğunu görürsün. Sönmüş ocakların tüttüğünü, yıkılmış ağaçların yeşerdiğini... Hazreti İbrahim'in ateşini güle döndüren de sabırdır. Hazreti Eyyüb'ün yaralarına merhem olan sabırdır, şükür dualarıdır. Şüphesiz bunlar da bütün insanlara misal olsun diyedir. Yoksa ne Hazreti İbrahim ateşe girer ne de Hazreti Eyüp o dertleri çekerdi... Sen de sabret İbrahim kardeşim. Yüreğindeki yangın büyüktür biliyorum. Hepimizin yüreği yangınlıdır. Ama sabredeceğiz, Allah'a sığınacağız. Elimiz ayağımız tuttuğu müddetçe de mücadeleyi elden bırakmayacağız...” (AB, s.346)

İbadetleri yapma ve tapınma vazifesini yerine getirmek isteyen bireylerin katıldıkları dini törenler insanın rahatlamasına yardım eder. Aynı zamanda toplumsal huzur ve uyumun sağlanmasında önemli olan bu törenler bireylerin toplumsallaşması için de iyi bir vesiledir. Aynı inancı paylaşan insanların bir araya gelerek beraber zaman geçirmeleri toplumda bir birlik ve beraberliğin sağlanması açısından önem arz eder. Yasin okuma günleri, Zekeriya sofralarının düzenlenmesi, Hz. Hızır'dan dilek dilemek için kadınların bir araya gelmeleri dinin toplum üzerindeki etkisini gösterir. Çokum, bu günleri anarak okuyucusuna dinin birey ve toplum hayatındaki düzenleyici etkisini hatırlatmaya çalışır.

“Babaannesi, Cuma günleri komşu kadınlarla toplanıp Yasin okuduklarını ve torunları için dua ettiğini, geçende Yeşim Halanın okul arkadaşlarıyla bulunduğu yemeğe onu da götürdüğünü ...” (AKT, s.78)

“Zekeriya sofralarına çocuğu olmayanlar, sınava girecekler, evlenmek isteyen bekâr ve geçkince kızlar, ev, araba sahibi olmak isteyenler gelip mum yakarlardı. Dileği olan da gelecek yıl aynı sofrayı kurmalıydı. Dilekleri son bulmadığından Nihan Yengenin Zekeriya sofrasını hemen her yıl tekrarladığı bilinirdi.” (AKT, s.40)

“Sulhi'nin Çamlıca'yla içli dışlılığı çocukluğu kadar eski. Ramazanlarda ailece toplanıp kır iftarına ve mehtap sefasına giderlerdi değil mi? Şimdi Fransa'da okuyan oğluna bu mehtap sefası sözü ne kadar yabancı gelmişti... Evet iftar açmak için toplanır giderlerdi.” (Ç, s.194)

“Bugün tepreş günüdür. Hıdırellezdir. Bakalım Hızır Aleyhisselâm kime görünecek? Sabahtan kurbanlar kestirdik. Çocuklarımıza ilâhiler okuttuk. Öğle namazını kılıp kırlara yayıldık. Maylı Kalakayların ve kuzu etlerinin kokusu her bir yana yayıldı.” (HG, s.77)

Dinin toplum üzerinde etkisi olduğu gibi toplumun da din üzerinde bazı etkileri vardır. Dinlerin ortaya çıkış ve gelişimleri incelendiğinde dinin yaşatılması ve biçimlenmesi yolunda toplumun birçok katkısının olduğu görülür. “Din ve toplum arasındaki ilişki, ikinci olarak topluluğun dine etkisinde görülmektedir. Toplumun

dine etkisi, hem içerik hem de biçim açısından kendini göstermektedir. Öyle ki, her din, belli sosyal şartlarda ortaya çıkmakta ve belli sosyal gruplar tarafından yaşatılmaktadır. Dinî grupların ciddi anlamda analizi yapıldığında öncelikli olarak dinlerin tarihi ve ortaya çıkışındaki kaynaklara göre birbirlerinden nasıl farklılaştıkları (kurucuları halktan veya aydın zümreden olan savaştı kavimlerin dinleri gibi) ve daha sonra gelişim ve biçimlenme süreci içinde sosyolojik etkilerle köklü, kısmi yahut tümüyle değişikliklere nasıl uğradıklarını görmek mümkündür. Önemli olan, sosyolojik bakımdan farklı olan bir çevrede, dinî grupta karakteristik bir değişikliğin meydana gelmesidir.” (Aktaran: Keskin, 2004: 17)

Dinin yaşatılması ve yayılması ancak toplum sayesinde olur. İbadetler ve inanç konusunda toplumun gösterdiği kararlılık dinin sürekliliği açısından önemlidir. *Bizim Diyar* romanında İslam’ın yayılması için çaba harcayan Gülsüm Hanım, Sırp ve Arnavutlara dini öğretir. Ancak bir süre sonra onların tekrar eski dinlerine döndükleri görülür.

“Gülsüm Ana içini çekti.

Bunları besleyen, giydiren bizdik. Ben kaç Sırp karısını, Arnavut’u Müslüman ettim. Kalplerini bilmem, lakin ibadetlerinden şaşmazlardı. Günahları boyunlarına. Şimdi kapımıza gelmez oldular. Bunlardan birkaçının kiliselere gittiklerini işittim. Ne yapalım zorla güzellik olmaz.” (BD, s.127)

İnsanlar kendilerinden güçlü ve üstün bir güce sığınmaya, yardım dilenmeye muhtaçtır. *Zor* zamanlarda bu duygu daha çok hissedilir. Zayıf olan insan, Allah’a ve dini hükümlere bağlanarak rahatlamaya ve güven duymaya çalışır. Zor durumda yaratıcısına sığınan insan dine de samimiyetle sahip çıkar ve dini yüceltir. *Çırpıntılar* romanında dinin insanı cezbeden bu yönüne değinilir.

“Doğru arkadaş... Hatta insanları sevmek de cesaret ister. Zorluklara katlanabilmek de... Annem böyle zamanlarda kiliseye koşardı. Bazen onu sabahın henüz alacalı aydınlıklarında kemerli penceremizin önünde İncil okurken bulurdum... Oysa ben ve kardeşim Pedro delikanlılığımızda herkesin kiliseye gittiği pazar günleri kaçıp bağlardan üzüm çalardık.” (Ç, s.57)

İnanma ihtiyacı toplumları ve bireyleri arayışa sürükler. Yaratılış gereği inanma ihtiyacının karşılanması gerekir. Bu ihtiyacın giderilmediği durumlarda oluşan boşluk toplumların huzur ortamının bozulmasına neden olabilir. *Çırpıntılar* romanında aslında Hristiyan olan Miguel, bu dine ısınmaz ve inanma ihtiyacını karşılamak için değişik dinleri araştırmaya başlar. Kur'an'ı okumaya başlayınca yaşam ve öteki dünya arasındaki ilişkiyi daha iyi kavramaya başlar.

“- O gün bugün kiliseye alışamadım. Bir ara Buda'yı okurdum... Yeryüzünün ızdırapların kaynaştığı bir girdap olduğunu, ihtiraslardan kurtulma yollarını, Nirvana'ya erme sırlarını... Ama ne kadar çetin ve zahmetli bir yoldu o... Söyle bana dostum bu dünya bütünüyle bir ıstırap yeriyse, güzellikler nedir, sevinç nedir, ümit nedir? Evet çok zor bir imtihandı bu. Sonra geçen yıl sizin dostunuz Murat bana Kur'an'dan söz etti şu parkta... Kütüphanede İngilizce bir Kur'an buldum. Doğrusu zaman zaman Yaradan'ın varlığı konusunda şüpheye düştüğüm olurdu. Ama daha ilk sayfaları okuduğumda birdenbire gerçekle yüz yüze gelmiş olmanın ürpertisini duydum. Ve okudukça şunu düşündüm: Evet dostum Kitabınız, insanı hayatın içinden çekip almıyordu... Nasıl söyleyeyim, burası öteki alem için bir hazırlık yeriydi. Ümit de vardı burada, yaşama sevinci ve gayreti de... Sonra ne oldu bilmiyorum, gidemedim kütüphaneye. Yarım kaldı. O sayfalara dönemedim bir daha. Yani bu da bir cesaret işiydi şüphesiz...” (Ç, s.57)

İslamiyet, dinin öğretilmesi ve yaşanması konusuna büyük önem verir. Dinden uzaklaşma veya dini ciddiyete almama hoş karşılanmaz. “İslamiyet'e göre din çok ciddi bir iştir. Hayatı oyun ve eğlence gibi kabul eden İslam; dini, hayata yani bu oyun ve eğlenceye benzetenleri kınar ve uyarır. “Dinlerini bir oyuncak ve eğlence haline getiren, kendilerini dünya hayatı aldatmış olan kimseleri kendi hallerine bırak! Sen yalnız Kur'an ile va'z et ki, Allah'tan başka yardımcısı ve şefaatchisi bulunmayan hiçbir nefis, işlediği günahlar yüzünden helâke teslim edilmesin.” (En'am: 70) *Gece Rüzgârları* romanında Süsen, dini inancı zayıf olan Nilece'ye söyledikleri ile dinin ve hayatın ciddiye alınması gerektiğini hatırlatır.

“- Ben ciddiye alırım; çünkü o zaman Allah’ın yaptığı işi de ciddiye almamış olurum. Nedir o? Dünyayı, bizi yaratması... Buradaki hayatımız geçici de olsa, Yaradan dünyayı canlılara armağan etmiştir.” (GR, s.17)

Ağustos Başağı’nda Kur’an dersinde dışarıyı seyreden Bahadır’ı hocası azarlar. Bahadır olanları Nizam Bey’e anlattığında Nizam Bey, hocayı haklı görür. Dinimizin ve kitabımızın çok önemli olduğunu bu nedenle mutlaka kitabımızı öğrenmesi gerektiğini belirtir. Din hayatı belirleyici en önemli unsur olduğundan Nizam Bey, torununun dini ciddiye almasını ister.

“- Azarlamakta haklı, dedi. Saygısızlık etmişsin. Kitabımız baş tacımızdır. Elbette önce onu öğreneceksin. Çünkü onu bilmeden doğru ile yanlış ayırt edemezsin. Kart Hoca seni azarlamakta haklı.” (AB, s.21)

2.6.2. Dinin Birey Üzerindeki Etkisi

Din, kişiler vasıtasıyla toplumda yaşar. Dine gösterilen ilgi ya da tepki şahıslar tarafından ortaya konur. İnsan, başıboş bir şekilde yaşasın diye yaratılmamıştır. Allah insanı inanmaya uygun bir yapı ile yaratmıştır. İnsan akıl sahibidir ve neden yaratıldığını, nereye gideceğini sorgulayacak bilinçtedir. Bu sorularına cevap bulmak isteyen ve huzura ermek isteyen birey yüce bir varlığa bağlanıp inanmak zorundadır. Allah inancı zayıf kişiler, dini ve Allah’ı hep korkulu bir şekilde algırlar. Sadece hataları cezalandıran olarak tanıdıkları Allah’ın merhametinin ve affedici yönünü göremezler. *Arada Kalmış Tebessüm* romanında Fedâ’nın güçlü bir inancı yoktur. Çevresindeki insanların Allah’a uzaklıkları onları katılaştırmış ve amaçsız bir hayata sürüklemiştir. Fedâ ise Allah’ı hep korkuyla anmaktadır. Ailesinin dinden uzak yaşayışı ve sadece bir dilekleri olduğunda Allah’ı anmakları Fedâ’nın din konusundaki zayıflığının sebebidir. Yazar Fedâ ve çevresindekiler vasıtasıyla dinden uzaklaşan bireylerin yaşamı sadece bir eğlence olarak algıladıklarını ancak yaşamın oyun ve eğlenceden ibaret olmadığını dile getirmeye çalışır.

“Tanrı’dan korkuyordu bunları düşünürken. Zaten onu hep korkuyla düşünmüştü. Sadece tesbihçi dedesi babaannesinden farklı olarak “Merhameti kâinatı kaplayan Allah..” diye söz ederdi. Feda’nın düşünce kıvrımları arasında küçük ve saklı bir yakut gibi nar tanesi renginde ışıldıyordu o söz. Bütün bunların dışında Allah’ı bilmiyordu, kendi evlerinde de korku ve şaşkınlık anlarında, piyangoda, yılbaşı çekilişlerinde, Feda’nın sınava girişlerinde adı söylenirdi. Usverenlerin evinde zaten Müfide Hanım dışında kimse söz etmiyordu O’ndan.” (AKT, s.86)

Dini ve manevi duygularla yetişmemiş nesiller, birey olarak sorun yaşadıkları gibi toplumda da huzursuzluk yaratabilirler. Bireylerin dini eğitimden yoksun yetişmeleri ahlaki yönden bazı problemler yaşamalarına neden olur. Bunun önüne geçmek ve toplum birey uyumunu sağlamak için nesillerin dini eğitim almalarını düşünen yazar, *Çırpıntular* romanında Tekin’in oğluna söylediği sözlerle bu düşüncesini dile getirir. Tekin oğlunun bir sopadan değil, Allah’tan güç alması gerektiğini belirtir ve inanmanın önemini anlatmaya çalışır.

“- Güç bulmak için böyle bir akasya dalına sığınmak niye oğlum? Allah’a sığınabilirsin... dedi.

- Nasıl yani?

- Ninelerin, dedelerin gibi... Bizler gibi. O’na inanıyorsun değil mi?

- Bilmiyorum.

- İnanmak istiyor musun?

- Evet.

- Bence bu da çok önemli. Yani inanmayı istemek... O bir kapıyı açmak demektir bence.” (Ç, s.105)

Sevinç Çokum, dinin gelişmeye engel olduğu fikrine karşıdır. Din ve ilim birbirini engelleyen öğeler değildir. Din ve ilim arasında tezatlık oluşturacak bir

durumun bulunmadığını savunan Çokum, din ve ilim arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışır.

“- İnan ve düşün! İkisi birbirini bozmaz, tamamlar. Doğulu gibi inan, Batılı gibi düşün. İmansız ilim ve ilimsiz iman tek ağızlı makas!” (KDY, s.133)

Bir toplumda dine ne kadar fazla önem ve yer veriliyorsa o toplumdaki bireyler dinden o kadar etkilenir. Dinin birey ve toplum üzerindeki etkisine inanan yazar kendisinin manevi yönünün çok güçlü olduğunu ifade eder. Ait olduğu toplumun dini değerlerini aktarırken geleneksel toplumlarda dine bağlılığın daha fazla olduğunu ancak genç neslin giderek dinden ve manevi değerlerden uzaklaştığını anlatmaya çalışır. Din konusunun ele alındığı eserlerde daha çok yaşlı insanların dini gerekleri yerine getirdiği görülür. *Deli Zamanlar*, romanında kahramanın anneanesi dindar yönü ile ön planadır. Kahraman dini konularda yeterli bilgiye sahip olmadığı halde anneanesinin dini yönü onu rahatlatır ve sevgiyle ona bağlanmasını sağlar.

“- Sonra kendimin farkına vararak yazmağa koyuldum. Mangalının kıyısında, odamı paylaştığım anneannemin uykulara dalıp kelime-i tevhidlerle sıçrayıp uyandığı gecelerde.” (DZ, s.168)

“- Bir ulu kadını öylesine seviyordum ki eteğinden ayrılmıyordum hiç. Uykusunda bile ibadetle meşgul olduğunu uykularından kelime-i tevhidlerle, velâhavle’lerle uyanışlarından anlıyordum.” (DZ, s.110)

Sevinç Çokum, düşüncelerini aktarırken sözcü olarak kullandığı kahramanlar genellikle toplum tarafından sayılan bilgin ve dindar yönü olan kişilerdir. Dini yönü ağır basan bu kişilerin konuşmaları ve uyarıları insanlar üzerinde etki bırakır. *Lacivert Taşı* romanında Yordam Bey, döneminin önemli âlimlerindedir. Dini yönü ile insanlar üzerinde etkili olabilen Yordam Bey, ailesine ve çevresindeki insanlara telkinlerde bulunarak onları doğru yola iletmeye çalışır.

“- Hiçbir ümmet ne ecelinin önüne geçebilir ne de onlar bunu geciktirebilirler,” deyişini şimdi daha iyi çözebiliyordum.” (LT, s.131)

Dinin insan üzerindeki önemli tesirlerinden biri de duadır. Duaya İslamiyet'te büyük önem verilir. Kur'an-ı Kerim'de dua etmenin önemi şöyle belirtilir:

“(Ey Muhammed!) Kullarım sana beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki, doğru yolu bulalar.”(Bakara, 186)

İnsanlar korunmak, zarar görmekten ve zor duruma düşmekten kurtulmak için Allah'a dua ederler. Yazar, kahramanlarının dua ve dini görevleri yerine getirerek rahatladıklarını göstermeye çalışır.

“Kadın keçileri gözden geçirirken Esmâ, içinden nazar duası okudu.” (AB, s.127)

İnsanlar, Allah'a samimiyetle bağlanmadıklarında dünya kaygısı, stres ve sorunlardan kurtulamazlar. Bu sorunların en büyük nedeni inançsızlık ya da Allah'ın emirlerinden uzaklaşmadır. Manevi atmosferden uzaklaşan insan dar kalıpların içinde sıkışıp kalır. Yalnızlık ve çaresizliğin verdiği sıkıntı insanları bunalıma sürükler. Huzurlu bir yaşam isteyen bireylerin Allah'a daha çok sığınıp dua ettikleri ve tövbe edip yanlışlarından dönmeye çalıştıkları görülür. *Arada Kalmış Tebessüm* romanında Fedâ, ruhsal bunalımlar geçirir. İnanma ve inkar arasındaki çizgide bir yol alan Fedâ'ya babaannesi dua ile çare bulmaya çalışır.

“Babaannem bu defa kırgınlık sebebini iyice unutmuş ki, namaz sonrası, Seni de okuyuverem, sende bir gerilik var bu görüşümde. Eh, kocaldık gâli... dedi. (AKT, s.171)

Tren Burdan Geçmiyor romanında yasak bir aşk yaşayan Nahide Hanım, Allah korkusu ile aşkı arasında bocalamaya başlar. Günah işlemenin verdiği sıkıntıyı üstünden atamayan Nahide Hanım, dua ile huzur bulmaya çalışır. En sonunda günahın verdiği ağırlığa dayanamaz ve bu yanlıştan dönmeye Allah'a sığınmaya karar verir.

“Bu Üsküdar buluşmaları sırasında bir gün ben bir yanlıştın içindeyim... diye düşünmüş Nahide Hala. Ve bu kez erenlerden birinin türbesine pişmanlık vazgeçiş için duaya gitmiş.” (TBG, s.212)

Dua, bireyin yaratıcısı ile iletişime geçmesi demektir. Acizliğini ve çaresizliğini yaratıcısı ile paylaşan birey yalnız olmadığının isteğine karşılık verileceğinin bilincindedir. Yüce bir güce sesini duyurduğunu bilmek ve ondan karşılık gelmesini beklemek bireyi rahatlatır. Birey bu şekilde yalnızlığından kurtulduğu gibi acizliğinin yarattığı gerilimden de kurtulur. *Hilâl Görünince* romanında geceleri korkuya kapılan Şirin Gelin’e eşi dua okumasını söyler. Bu şekilde kuruntularını yenebileceğini belirtir.

“- Giray Can, korkuyorum. Rüzgâr çıktı, kapılar, bacalar ötüyor. Cedlerimiz, Azizler Mezarlığından kalkmış, ortalarda dolaşiyor. Aç gözünü.

- Ayetel Kürsî’yi okusana...

- Okudum okudum da, kuruntularımı yenemedim.” (HG, s.36)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Gazali’nin dualarından birine vurgu yapılarak kederden ve sıkıntıdan kurtulmak isteyen bireylerin dua ile Allah’tan şifa dilemesi gerektiği vurgulanır. Psikolojik tedavilerin birçoğunda dinin ve duanın önemli bir yeri vardır. Romanda zor günler geçiren Feridun bu mısralar ile toparlanır ve içindeki sıkıntıdan kurtulmaya çalışır.

“Hedefe uzak olduğumuz halde yakınlık umut ediyoruz. Akli olan için bu mümkün olmayan bir şeydir. Allah’ım, sen merhametinle bizi öyle bir sula ki içimizden tasayı temizlesin, bizi doğru yola sevk etsin. Ey öldürücü hastalıkların teşhisçisi, ey yaraların merhemi, ey kederlerin gidericisi! Hastalığı ne ile tedavi edeceğimi, hesap gününde ne ile kurtulacağımı bilmiyorum, sen imdat et!” (KDY, s.172)

Sebati Bey’in annesi için söyledikleri kendisinin dinden ne kadar uzak yaşadığının göstergesidir. Annesinin ibadetlerini yapmasındaki kararlılığı ise Allah’a

kayıtsız bağlılığı ve huzuru gösterir. Allah'a yakınlığın bireyin iç dünyasında yarattığı huzur hiçbir şey ile değiştirilemeyecek kadar önemlidir.

“Nur içinde yatsın anneciğim soğuk kış günlerinde sabah namazı için abdest alırken ona kaç kereler Anneciğim bu iş, sıcak Arap ülkeleri için gerekliydi, şimdi şu karda buzda hastalanma ihtimalini arttırırken, üstelik romatizmana dokunacakken beş vakit, suyla haşır neşir olmanı anlayamıyorum, dedim. Annemse, soğuğa alışık olduğu için bundan zarar gelmeyeceğini ve Allah'a kulluk etmenin kendisini ısıttığını söylüyordu. Kulluk... İşte bu da çağ dışı bir tabir.” (KDY, s.118)

İslamiyet'te her işe besmele ile başlamak, Allah'ın adını anmak önemlidir. Müslümanlığın ilk şartlarından olan kelime-i şehadet getirmek, Müslümanların sıkça yaptığı ibadetlerdendir. Romanlarında bu özelliklerin bireyin günlük yaşamındaki yerine değinen yazar, İslamiyet'in unsurlarını canlı bir şekilde aktarır.

“Ben bismillâh, derin. Sen hele git, işlerini gör. Bismillâh dedim mi, hiçbir şey olmaz. Düşünmeden korkma!” (Z, s.119)

“- Şurada olup biteni ilk gören sensin, dedi. Öyle bir geldin ki, Moskof izimi buldu sandım. Hadi “Bismillah” deyip içeriye gir oğul. Çünkü ben bu kapıdan dualarla girerim. Nefes ettim, okudum. Düşman gelse başına yıkılır, öyle bil.” (HG, s.205)

Müslümanlar, Hz, Muhammed'in kokusunun gül kokusu olduğuna inanılır ve gül koklandığında peygambere salâvat getirilerek kelime-i şehadet getirilir. Çokum, *Ağustos Başağı*'nda bu inanişini anlatır.

“Birkaç kuru yaprağı ayıklayıp biraz ötedeki koyu kırmızı kadife gülüne doğru seğırtti. Ah işte, bu güllerin şahıdır. Koklayıp, kelime-i şehadet getirdi.” (AB, s.35)

“Veli öylesine dalıp gitmişti ki, yanı başında babasını görünce ürktü. Kesiverdi ilâhiyi...” (AB, s.37)

“Elleri düzeltti kapağın çevresinde, boynu bir yana düştü düşecek... Ayak sesime hemen bir Kelime-i Tevhid'le uyandı.” (DZ, s.112)

Hastalara sürekli kelime-i şehadet hatırlatır. Son nefesinde kelime-i şehadeti getirmek iman etmiş bir şekilde vefat etmektir. *Hilâl Görününce* romanında ağır hasta olan Nizam Bey'e kelime-i şehadeti söylemesi telkin edilir.

“O ana kadar Kur’an okuyan Rüstem Hocanın yüzüne bir öfke yayıldı. Eğilip,

- O uğursuzun adıyla mı can vereceksin a ihtiyar! dedi. Ne kargayıp durursun? Okusana, Kelime-i Şehadet getirsene... Bak, bu oğlun, bu apakayın, bu da yeğenin... Helâllik dilemek isterler. Vasiyet edesin isterler. Malını üleştirsene, töremizi tutsana!” (HG, s.181)

Allah'ın isimlerinin zikredilmesi, tespih çekmek gibi ibadetler de Çokum'un romanlarında kahramanların sıkıntıdan kurtulmak için başvurdukları ibadetlerdir.

“Haydi, get oyalan bir yerlerde. Çekilecek tesbihlerim var.” (Z, s.18)

“- Ey mübarek taş! Ey yağmur taşı! Ben sana uzanırım, sen benden kaçarsın. Alev alev yanmanın sebebi nedir, söyle! Bana su gerek, ateş değil... Bir ömür boyu sana “Sübhânallah, Elhamdülillah ve Allahüekber” dedim. Parmaklarımın arasında yuvarlana yuvarlana dünyayı kaç defa dolanıp geldin. Ey yada taşı, dinle! Seni Türkistan'dan develer üstünde, misk amber kokuları ve ipekler içinde taşıyıp getirmişler. Dedem seni Türkistanlı bir tacirin esmer, kavruk parmaklarında görüp beğenmiş. Tacirin kehrübar, fildişi ve mercan, en iyisinden akik ve sedef ve kan taşı, kokulu öd ağacından tespihleri varmış.” (HG, s.177)

2.6.3. Toplumun Dini Kurumlara ve Din Adamına Bakışı

Sevinç Çokum'un romanlarında dine karşı olumsuz bir tutum pek görülmez. Halk genellikle dine bağlıdır ve dini kurumlara karşı saygılıdır. Ancak zengin kesim ve modern bir çevrede dinden uzak yaşayan, aydın kesim olarak kendilerini nitelendiren belli şahısların dine ve dini kurumlara karşı olumsuz tutumları vardır. Sevinç Çokum, dini kurumları işlerken bu kurumları insan psikolojisi üzerindeki etkilerini ön plana çıkarır. Cami, medrese, türbe gibi müesseselere halkın saygı

duyduğu ve onları korudukları görülür. *Ağustos Başağı* romanında türbe bekçisi düşman saldırısına uğrar. Türbeyi terk etmek istemeyince düşman tarafından yaralanır. Türbeyi koruyamamanın verdiği üzüntü ile kahrolan Hikmet'e Hafız müjdeyi verir ve onun dini bir kurumu savunurken yara aldığını ve gazi olduğunu hatırlatır.

“Hikmet coştı. Çarçabuk gözlerini sildi..

- Sahi mi Efendi Hafız? Gazi miyim şimdi ben?

- Neden olmayasın a Hikmet? Yara almışsın ya?”(AB, s.234)

Camiler yazarın en çok değindiği müesseselerdir. İnsanları bir araya toplayan, ibadete ve dayanışmaya çağıran özelliği ile ön plana çıkan camiler, Müslümanlara göre Allah'ın evidir.

“- Mevlitler okunurdu oğul. Bizim Çelebi Mehmet Camii, Kuyulu Mescid, Balaban Camii, Hamidiye Camii dolup taşardı. Geceleri, türbelerin, camilerin ışığından ortalık gündüz gibi olurdu...” (AB, s.40)

“Şimdi sıra Burhaneddin Efendi'deydi. Çömlekçi Musa onu da yere savurmağa hazırlanırken, Efendi Hafız, Çarşı Camii'nde akşam ezanını okumağa başladı.” (AB, s.66)

Düşmandan kaçan halk evini, yurdunu bırakıp göç eder; ancak Hafız, camileri bırakıp gitmeye razı olmaz. Bütün camileri ateşe veren düşmana karşı Allah'ın evini korumayı kendine görev bilir.

“- Delirmiş bu hafız, dedi. Ne edecek bir başına?

- Camileri bırakmam diyor.” (AB, s.211)

Mescitler ve türbeler isim olarak anılıp ziyaret edilir. Türbelerde yapılan duaların daha çabuk kabul olacağına inanılır. Kahramanların camiden duyulan ezanla çoğu zaman huzur bulduğu görülür. İç çatışmalarından ve kaygılarından kurtulmak isteyen kahramanlar, manevi atmosferin yoğun olduğu dini kurumlara sığınır.

“Uyandı. Ezan sesi yakındaki Tumtum Mescidi’nden değil Çukurcuma Camiinden geliyordu. Oranın müezzini böyle sabahın aydınlığını süze süze, kıyı sularının sakin gelişlerince okurdu. Tumtum’da yaşlı bir hoca vardı ve o biraz daha geç okurdu.” (TBG, s.79)

“- Şimdi ise türbe asırların sessizliği içindeydi. Bu akşam saatlerinde koskoca bir yalnızlıkla çevrilmişti.” (HG, s.19)

Sevinç Çokum’un çizdiği din adamı profili olumludur. Halka dini değerleri öğreten, her konuda yardımcı olan ve bilgin insanlardır. Halkın değer verdiği ve saydığı bu kişiler İslam’ı gerçek anlamıyla yaşayıp aynı zamanda halka öğreten kişilerdir. *Ağustos Başağı* romanında Hafız dini görevinin yanında halkın bütünleşmesi için her türlü fedakârlığı yapar.

“- Ezan okuyacak mısın baba?

Efendimiz Hafız öfkeli,

- *Elbette, dedi. Bu nasıl söz böyle? Hiçbir şey olmamış gibi ibadetimizle, işimize gücümüze devam edeceğiz.”* (AB, s.183)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında kahramanın babası dini yönü ile ön plana çıkar. Olayları dini açıdan değerlendirip açıklayan şahıs, İslam’ın insana verdiği değeri ayetlerle açıklamaya çalışır.

“Şeref katliamının açıklanmasını babam ayet-i kerimeleriyle, hadis-i şeriflerle süslemişti. Şüphesiz o bir bilgeydi... Ve bunu sadece ben keşfetmiştim...

- *Çünkü insan mahlûkların en şereflişidir, diyordu babam...*

Babam “ Et’tin Suresi”nden şu ayeti aktarıyordu:

- *Biz hakikat insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına çevirdik.’*

Sonra da ekliyordu babam;

- *Şüphesiz insanoğlu terbiye edilen, ıslah olandır...”* (KDY, s.10)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Veysel Ağabey, dinin ve imanın verdiği saflık ve temizlikle diğer insanlardan çok farklıdır. Samimi ve iyi niyetle bütün insanların yardımına koşan kahraman Feridun tarafından Veysel Karani'ye benzetilir.

“- *Bu hal bana Hazreti Veysel Karânî'yi hatırlattı. Çoğu kimsenin deli gözüyle baktığı, büyük veli, herkes gülerken ağlarmış. Varsın gülsün onlar da, ağlayacakları zamana kadar.*” (KDY, s.224)

2.6.4. Batıl İnanışlar

İnsanlar, var olduklarından beri gizemli olaylara ilgi duymuşlardır. Tabiat olayları ve ilginç olaylar ile sıradan olaylar arasında ilişki kurarlar. Böylece batıl inançların ortaya çıkıp kalıplaşır. Batıl inancın tanımı konusunda çeşitli görüşler vardır:

“Batıl inanç, hem bilimsel, akılsal gerçekliklerle hem kurumsal dini prensiplerle uyuşmayan, aynı zamanda halk inançları gibi kutsalla da doğrudan ilişkili olmayan inanışlardır.” (Arslan, 2004: 3)

“İlk çağlardan beri her toplumdaki insanlar gerçeklik payı olmayan, korkuları, caresizlikleri, eski gelenekleri gereği genellikle doğaüstü olan olaylara inanırlar. Bu inançlar batıl inançlar olarak isimlendirilir.” (www.forumdaş.net)

Batıl inançlar dini yapı ile ilgilidir. Bir yerin iklimi, aile yapısı, dini vb. özellikler batıl inançların ortaya çıkmasında etkilidir. Bazen dini yapıdan bazen de kültürel unsurlardan kaynaklanan batıl inançlar, Sevinç Çokum'un eserlerinde önemli yer tutar. *Ağustos Başağı* romanında ipek böcekçiliği ile uğraşan Nazik Ana, tırtılların ölmesini yurdun işgal edilmesine bağlar. Yurdun işgal edilmesinin uğursuzluk getirdiğine inanan Nazik Ana, tırtılların bu nedenle yaşamak istemediklerini düşünür.

“*Ama bu yıl böceklere bir hal olmuştu. Tırtılcıkların çoğu ölüvermişti. Nazik Ana nasıl da ağlamıştı... Üç gün beş gün toparlanamamıştı. Canı böcekliğe girmek*

istememişti hiç. Ya öbürleri de ölürlerse... 'Besbelli bu uğursuzluk, memleket işgal edildi diye.. Tırtılcıkların bile yaşamak istemediler..' diyordu." (AB, s.29)

Bazı bölgelerde mendilin ayrılık getirdiğine inanılır. "Mendil ayrılık demek, kendim geleyim mi?" şeklinde türkülerde yer alan bu batıl inanca *Ağustos Başağı* romanında da rastlanır. Esmâ'dan hatıra olarak bir mendil isteyen Hacer'in bu isteğini Esmâ geri çevirir, mendilin ayrılık getireceğini söyler.

"- O zaman, şu oyalı mendillerden birini ver bana..."

- Olmaz ayrılıktır! Mendil vermem..." (AB, s.341)

Batıl inançlarda bir kaygı söz konusudur. Olmasından korkulan durumun önüne geçmek, olumsuz durumların etkisini ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacıyla bazı işlemler yapılır. Kıtlıktan ve yoksulluktan korkan halk olgunlaşan ekinlerden bir demet tavana asar. Böylece eve bereket geleceğine inanılır.

"- Rahmetli anacığım başaklar olgunlaşınca üçünü beşini demet edip tavana asardı. Uğur sayardı onları." (AB, s.344)

Arada Kalmış Tebessüm romanında komşudan soğan ya da sabun istemenin doğru olmadığı batıl inancı görülür. Komşudan bunları isteyen kadının kocasından ayrılacağına inanılır. Bunun önüne geçmek için de bunların denize atılması gerektiği söylenir.

"Aman... diyor Gülheves'in anneanesi, usta bir mutfak kadını olarak, Komşudan soğan sabun istenmez. İyi değil derler! Kadın, konak yavrusu evlerinin taşlıklarında veya sokak kapısı önünde buldukları iğneli soğanları, sabunları hatırlatıyor." (AKT, s.43)

"Birileri, muhtemelen Gülheves'in anneanesi Nebahat Hanımla kocasını ayırmak isteyen birileri, büyü yapmaktaymışlar. Nebahat Hanım onları bir teneke kutuya koyup yanına Pervin'i de alarak oralarda kurşun döken ve bu gibi işlerde danışılan bir kocakarının tavsiyesiyle üzerine işeyip ondan sonra sarıp sarmalayıp

Üsküdar vapuruna binerek tam denizin ortasına varıldığında kimseye fark ettirmeden denize atarmış.” (AKT, s.44)

Babaannesinden etkilenen Gülheves, birçok batıl inanç edinir. Hayatının her anında bir batıl inancın etkisinde kalır. Çeşitli işlemlerle kötü etkileri ortadan kaldırmak için uğraşır.

“Nebahat Hanımla belki daha fazla yakınlığı, bağları olduğundan mı nedir, Gülheves büyüülü, boncuklu, okunmuş pirinçli, uğramalı, iyi saatte olsunlu bir dünyayı devralmıştı. Hayatının araya sıkışmış sayfalarında kara kediler, sallanan salılar, deve dikenleri, tahtaya vurmalar, kulak memesi çekmeler, ateşe tuz, kahve ve şeker atmalar, düzeltilmiş yatak örtüsünün ve yorganının ucunu kıvrımlar, cam kırılınca cana geleceğine mala gelsinler, çay dökülünce kismet taşmalarına yormalar, baykuş dama uğrayınca uğursuz, uç uç böceği ele konunca müjde saymalar, eşikten atlamalar, merdiven altından geçmemeler barınıyordu.” (AKT, s.44)

Bizim Diyar romanında Rıfat, atının ölümünü kendi yolunun kararmasına yani kendi ölümünün de yakın olmasına yorar. Korkulan durum ile mevcut durumun ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkan bu batıl inanç, kahramanın kötümser bir psikoloji içine girmesine neden olur.

“Atım ölüyor. Bu bir işarettir. Bu ışıklı yolumun kararmasıdır.” (BD, s.187)

Çırpıntılar romanında bir Kızılderili akasya dalından yapılmış bir çubuğun onu tehlikelerden koruduğunu söyler. Hiçbir gücü ve etkisi olmayan cansız bir nesneye inanması batıl bir inanca sahip olduğunu gösterir.

“Korhan ağaç kabuğunu eline aldı. Kabuğun üzeri resimlerle süslüydü. Dikkatle bakınca bu karışık şekillerin içinde kuş, balık ve insan desenleri fark etti. Totem inancının bu renkleri figürleri, Korhan’a bir masal dünyasının çizgileri gibi geldi.

- Nedir bu?

- *Bir totem resmi. Babamdan kaldı. Bu, babamı tehlikelerden korurmuş. Beni de koruyor.*” (Ç, s.24)

Hastalık geçirenlerin ya da nazara uğrayan kimselerin kurşun döktürmekle rahatlayacakları inancı onları bu işlemleri yaptırmaya iter. *Deli Zamanlar* romanında kahramanın rahatlaması ve bunalımdan kurtulması için kurşun döktürülür; ancak hiçbir faydası olmaz.

“*Kurşuncu teyze gelip başımın üzerinde büyük patlamalarla kurşun döküyor, sonra da etrafa saçılan ve her biri başka biçim alan kurşun parçalarını inceliyor, yorumluyordu. Kurşun dökümünden sonra rahatlayacağım umuluyor ama ben yine hastalığımı, ateşimi arıyordum.*” (DZ, s.114)

İnsanlar cin, peri vb. olağanüstü varlıklardan korkar ve onlardan korunmak için önlemler almaya çalışır. *Lacivert Taşı* romanında insana zarar veren yaratıklardan korunmak isteyen kadın boynuna değişik nesne ve meyve çekirdekleri geçirir.

“*Çingildak küpeli, boynuna tuhaf demir parçaları, tahıl taneleri, ağaç tohumları ve meyve çekirdekleri geçirmiş olan kadın, bu kokuların insana zarar verecek mahlûkatı uzaklaştırdığını söyledi.*” (LT, s.152)

Dini inancın zayıflığından kaynaklanan bazı batıl inançlar vardır. Cansız hayvanların kemiklerinin ya da derilerinin eve asılmasıyla evdeki kötü ruhların kaybolacağına inanılır. *Lacivert Taşı* romanında Telli Hanım bu tür batıl inançları olan biridir. Eşinin uyarmasına ve kızmasına rağmen eve bu tür şeyleri asmaktan vazgeçmez.

“*Ama Telli Hanım ne Efgan Bey’in bilgilerine aldırıyor ne benim kükremelerime... Ve yine kapılara, kilere, pencere kenarlarına, dolaplara astığı ölü kaplumbağa, tilki, kurt, kuş gibi hayvanlara ait deri, ayak, kemik, kuyruk parçalarından medet umuyordu. Ayrıca, dikenli dallar, haşere kovucu kokulu meyve kabukları, üzerlikler asıyordu şuraya buraya.*” (LT, s.68)

Tren Burdan Geçmiyor romanında Nahide Hala'nın cenazesinin evin kapısından zor geçmesi değişik yorumlara neden olur. Bunlardan biri de ölen kişinin evi bırakmak istemediği inanişidir.

“Nahide Halanın cenazesi bir de... Orta kapıdan zorlanarak, tökezlenerek geçirdikleri... Komşu kadınlardan biri, “ Evi bırakmak istemiyor...” diye yorumlamıştı.” (TBG, s.284)

2.7.Toplumsal Sınıflar

Sosyal sınıflar, genellikle toplumdaki eşitsizlikler, ayrımlar sonucu oluşur. İnsanlar, arasında biyolojik ve fiziki farklar olduğu kadar, sosyal bakımdan da farklar vardır. “Sosyal tabakalaşma, belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak sosyal manada üst üste gelen sınıflar halinde farklılaşması ve genel olarak otorite, prestij, statü ve güç gibi çeşitli değişkenlere göre nüfusun farklılaşmasının hiyerarşik sıralanması anlamında kullanılmakta olup sosyal sınıf kavramı ile iç içe bir kavramdır. Osmanlı devletinde Batılı anlamda sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıflar oluşmamıştır.” (Karabulut, 2008: 190)

Türkiyede de resmi anlamda sosyal sınıflaşma olmamasına rağmen, resmi olmayan, gizli bir sınıflaşma, tabakalaşma vardır. Sınıfların varlığını Sevinç Çokum, şu şekilde açıklar: “Elbette Türkiye’de sınıflar var. Siz bugün birtakım yerlere gidemiyorsunuz yahut muhatap kabul edilmiyorsunuz. Buna imkânınız yok. Bir yaşama farklılığı var. Bu da sınıf farklılığını ortaya koyar.” (Coşkun, 2004: 23)

Birbirinden farklı özelliklere sahip bireylerin oluşturdukları sınıfları kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Bir sınıfta mevcut olan bir ölçüt diğerini de kapsayabilir. Bu ölçütlere göre toplumsal sınıfların tanımı yapılır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Sosyologlar sosyal sınıfı, bir toplumda hemen hemen aynı zenginlik, statü ve gücü paylaşan bir grup veya kategori olarak tanımlarlar. Bu sınıflar yukarıdan aşağıya olan belirli bir sıra olarak ayarlanmış ve sosyal tabakalaşma sistemi

oluşturmuştur. Bu sistemde bireyin yeri önemlidir, çünkü sosyal tabakalaşma düzeni insanların nasıl yaşadığını ve ötekiler tarafından nasıl algılandığını ve davranıldığını belirler.” (Berber, 2003: 226)

“Sınıf, bir toplum içinde bireyler veya gruplar arasında var olan hiyerarşik farklılıklardır. “Sosyal sınıf” terimi genellikle “sınıf” teriminin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Sınıf aynı zamanda bir sınıf sistemi veya sosyal tabakalaşma sistemi içinde belirli bir pozisyon anlamına gelmektedir. Sınıf sistemleri ve sosyal tabakalaşma toplumsal yapıda göz ardı edilemeyecek bir önem içermektedir.”(Berber, 2003: 223)

2.7.1. Maddiyata Dayalı Sınıflar

Maddiyata dayalı sınıfların ortaya çıkış nedeni üretim ilişkileridir. Üretim ve tüketim ilişkileri arasındaki dengesizlikler toplumda sınıfların oluşumunda büyük rol oynar. Üretim gücünün biçtiği rollere göre şekillenen sosyal yapı bireyler arasındaki sınıf farklılıklarına da kaynaklık eder.

“Sınıflar var olan üretim ilişkileri sisteminin ürünüdür. Çünkü sınıflar üretim süreci içindeki yerlere, başka bir deyişle üretim sistemi içindeki rollere göre belirlenen toplumsal gruplardır. Maddi üretim süreci içinde üretim araçları ile kurulan ilişkiye (mülkiyet ilişkilerine) göre toplumsal roller (toplumsal işbölümü) belirlenmekte, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olanlar, (mülk sahipleri) egemen sınıfları, buna karşılık üretim araçlarından yoksun olan ve yaşamını sürdürmek için başkalarının üretim araçları üzerinde çalışmak zorunda kalan doğrudan üreticiler ise bağımlı sınıfları/ezilen sınıfları oluşturmaktadır.” (Öngen, 2010: 52)

Üretim sürecindeki ilişkiler, yalnızca rolleri belirlemez aynı zamanda toplumsal yapı içerisindeki imkânlardan faydalanma, mülkiyet konusunda alınacak payın belirlenmesinde de önemli rol oynar. Sevinç Çokum, sınıflar arasındaki maddi uçurumun ve alt sınıfın isteklerinin ve mülkiyet edinmedeki hakkının sınırlanmasını eleştirel bir şekilde dile getirir. Üst sınıfı temsil edenlerin tüm imkânları ellerinde buldurmalarına karşın alt sınıf, sistemin maddi kısıtlamalarıyla karşı karşıyadır.

“Frustrasyon diyoruz... Yani sosyal çevrenin kendi kuralları, düzeni ve yasaklarıyla ferdin istek ve ihtiyaçlarına engel koyuşu demektir bu. Reklâmların istekleri kamçıladığını biliyoruz. Diyelim ki özenle yapılmış lüks dairelerin yer aldığı, övülüp tanıtıldığı bir reklâm seyrediyorsunuz. Üst sınıf insanı böyle bir daireye sahip olabilirken, alt sınıf çok istediği halde alamaz; çünkü yeterli para gücüne sahip değildir. Çünkü sistem ona yeterli parayı kazanma imkânını tanımamaktadır.” (AKT, s.114)

Yüksek bir gelire sahip olan ve üst sınıfa dahil olan Duran Usveren, sınıfların varlığını doğal karşılar. Çevresindeki insanlar da aynı düşüncededir. Sınıfların varlığını doğanın kanunu olarak görürler ve bu sınıfların varlığının birey için faydalı olduğunu savunurlar. Bireylerin sınıf atlamak için mücadelecisi bir ruha ve egemen olma duygusuna ancak sınıfların varlığı sayesinde sahip olacaklarını savunurlar.

“- İzin verirseniz Bay Usveren, bu noktada çok önemli ... Sıkıştık mı demokrasi demeye başlarız. İsteddiğimiz kadar toz kondurmayalım, ne olursa olsun fertlerin eşitsizliğine ve sosyal katların doğmasına sebep olacaktır. Yani şunu demek istiyor Pareto: Bu sınıf mücadelesi insanın doğal yapısında vardır ve bu dünya döndükçe devam edecektir. Bir aristokrasi yıkıldı mı yerine aşağı katlardan yenisi gelir. Ancak şu var ki demokrasinin bu elastiki, değişebilir yanı insanın özgürlüğünü koruyor gibi görünür. Ama özgürlük duygusu alt etme ve egemen olma ihtirasını da birlikte getirecektir elbette. Doğa yasalarından pek farklı değil!” (AKT, s.74)

Ekonomik avantajlara sahip olanların toplumda siyasi, ekonomik, sosyal ve hukuki birçok ayrıcalık elde ettiği görülür. Ekonomik gücü ile daha çok sosyal çevre edinen birey, istediklerini elde etmede de ekonomik gücü sınırlı olan bireylere göre daha şanslıdır. Bir bakıma sınıflar bireylerin şanslarını da belirler. “Ekonomik yönden avantajlı olmamak beraberinde düşük sosyal statüyü ve siyasi etkiye sahip olmamayı getirir. Bunun tersi ise ekonomik avantaj beraberinde sosyal ve siyasi avantajları getirir. Zengin olanların toplumsal ilişki ve etkileri daha fazladır. Ekonomik avantajları nedeniyle daha çok dışa açık olarak yaşarlar. Sosyal ve siyasi yatırımları rahat bir şekilde yaparlar. Öte yandan sınırlı ekonomik geliri olan insanlar diğer insanlarla sınırlı bir etkileşime girerler.” (www.usakgundem.com) Çokum,

ekonomik düzeyi iyi olan bireyleri hiçbir yönetim veya sistemin sınırlamadığını *Arada Kalmış Tebessüm* romanında dile getirir.

“Ve otel... Her şey düzenliymiş gibi görünse de yattığı yatak rahat değil. İri kıyım bir adamın veya yatıla yatıla yer etmiş gövdelerin çukurunda belkemiği rahatsız olmuştu. Hangi ensesi kat kat altında jipiyle bu yoksul sokaklardan kabara kabara geçen mafya başı burada yatmış da çukurlaştırmıştı gövdesiyle yatağı? Böyle birini göstermişlerdi hani, sık sık ona veya arabasına rastlıyorlardı. Bu türe, hiçbir sistem, hiçbir yönetim, hiçbir baskı ve korku işlemezdi. İşte o adamlardan...” (AKT, s.39)

Bireyin sahip olduğu koşullar yaşamın her alanını etkiler. Üst sınıflarda bulunan bireylerin yaşam standartları, eğitim düzeyleri, iş imkânları alt sınıflarda bulunan bireylere göre daha iyi durumdadır. “Bireyin sosyal sınıf düzeni ve yaşam kalitesi, meslek başarısı, sağlığı ve okul başarısı arasında bir ilişki vardır. Üst sınıfta olanlar, daha iyi sosyal, ekonomik ve siyasal koşullara sahiptir. Sahip olunan her avantaj, diğer avantajları tetikler. İyi bir mahalle, iyi bir okul, iyi bir okul iyi bir eğitim, iyi bir eğitim ise iyi bir iş demektir. İyi bir iş iyi bir sağlık, sosyal ve siyasal çevrenin oluşmasını sağlar. (www.usakgundem.com) *Arada Kalmış Tebessüm* romanında ayrı sınıfları temsil eden insanların ilişkilerini değerlendiren yazar, bireylerin yaşamları arasındaki uçurumları göstermeye çalışır. Çokum sınıflar konusunda Pareto'nun fikirlerinden faydalanır: “Sosyal sınıflar konusunda Pareto'nun fikirleri bana ışık tuttu. Yükselen sınıfın eziciliğini, dünyanın elitler mezarlığı olduğunu söylemiş olması. Her yükselen sınıf alttakini yok sayması da yine aynı doğrultuda gerçekleşir. Benim gözlemlerimse bunu doğrular.” Yazar; arkadaşlıklarını, giyimlerini ve tatil yerlerini, sınıflarına göre düzenleyen insanların lüks yaşamları ile yoksullukları ve alt sınıftan olmanın ezikliği içinde yaşayan insanların hayatlarını karşılaştırır.

“Poyraz sevmedi siteyi. İçi geçmişlerin mekânı, bir çeşit huzur evi veya modern düşkünler yurdu... dedi. O öyledir. Çekip gitti. Ben bir süre daha kaldım.

Nerede hangi yatırımda kâr var, budur önemli olan. Yalova'yı artık orta halli emeklilerin sızılı ayaklarıyla üç beş yürüyüp, daha sonra balkonlardan denize

baktıkları bir yer olarak görüyorlar. Kendileriye ancak yurt dışında veya Ege Akdeniz’de mutlu olabiliyorlar.” (AKT, s.47)

“Bazı geceler işte o yazlık evde de düşünürdü bunları. İskelenin ucuna kadar yürüyüp karanlığı emmiş bir canavar ağzı gibi görünen denize bakarak, aile içinde kabullenilmemiş varlığını Avrupalı karşısında hep yaranma çabasında olan ülke insanların çaresizliğine benzeterek bir girdapta kaybolup gitmeyi dilerdi.” (AKT, s.54)

Üst sınıflarda yer almak isteyen bireyler arasında rekabet ortamı oluşur. Yetenek, bilgi ve eğitimini kullanarak üst sınıfa geçmek isteyen bireylerin yanında kolay yoldan para kazanarak üst sınıfa geçmeye çalışan bireyler de tartışılır. Yazar, kolay yoldan para kazanarak sınıf atlamak isteyen bireylerin doyumsuz kişilikleri nedeniyle başarılı olamayacaklarını belirtmeye çalışır.

“Böylece, parayı en kolay, en rahat biçimde, sürünmeden, taş kırmadan, taş taşımadan nasıl kazanabilirim düşüncesi güçlenmeğe başlar. Bu tatminsiz adam bir üst sınıfa geçebilmek için çabalar, fakat başaramaz.

İşte size bir çelişki örneği! Murphy bir orta sınıf aile çocuğunun, kendi kültür değeriyle, takdim edilen yabancı idealler arasında bocaladığını söyler. Bu bocalama sonucu farklı görüntüler ortaya çıkar.” (AKT, s.114)

Yazar, *Arada Kalmış Tebessüm* romanında şahısların sınıfsal yaşamlarının yanında kentlerin de sınıfsal ayrımına değinir. Kentlerin bazı yerlerinin üst sınıf insanları tarafından mesken tutulmasına ve oradaki ekonomik faaliyetlerin sınıflara göre hareketlilik kazandığını belirtir. Üst sınıf ve alt sınıf insanların oturdukları yerlerin nasıl değiştiğini göstermeye çalışır.

“Anadolu’da büyük şehirlerde ve İstanbul’da güçlü Türk firmalarının zuhur etmeğe başlaması Yakup Kadri’nin Ankara’sında sosyal değişimin işareti olarak vurgulanıyor. Ama dokunduğu önemli bir şey var; bunlar daha büyüyerek artık aile ve soyadı olarak sürececek, küçükleri kendine bağımlı kılacak ya da yok edecekti. Tıpkı şimdilerde İstanbul’daki Mahmutpaşa, Sultanhamam, Mercan esnafı gibi daha o tarihlerde Ankara’nın canlı köşelerini, hanları, yokuşları, ücra sokakları tutmuş

perakendeciler tasfiye edilecekti. Bir bakıma sermayesi daha kuvvetli olanlar yaşayacaklar, diğerleri ayak bağıymışça eriyip gidecekti.” (AKT, s.120)

Orta sınıf bir aileye mensup olan Fedâ, dayısının ve kızının statüleri karşısında bocalamaya başlar. Üst sınıfta bulunmalarının onlara kazandırdığı bazı davranışlar, Fedâ'nın sürekli kendisinin ve onların sınıflarını sorgulamasına neden olur. Yazar, Fedâ ile dayısı arasındaki bu sınıfsal çekişmeyi şöyle açıklar: “Fedâ ile dayısı, sosyolog Duran Usveren arasındaki dışlananlar ve imtiyazlılar terkipleri arasındaki çatışmadır. Usveren ve Fedâ bağımsız kişilikleriyle bir meydana konmuş iki silahşör gibidirler. Bunları vuruşmaktan alıkoyan önemli şey ise belki okuyucuya sayfalar sonra sezdirilecek bir duygu yakınlığıdır.” (Biray, 2010: 14)

“- Görürsün bir gün.. (Bolluğun seralarda yetişmiş çocuklarıydınız siz. Baksaydın görecektin bazı kadın yüzlerinde kendi yüzünü Günce! Ama suda yalnız kendi beyaz aksini gördün. Ne de olsa Duran Usveren'den kaktüslere dokunmamayı çok iyi öğrenmiştin. Ellerinde kalacak dikenleri çıkarmanın zorluğunu... Korunaklı gölgelikli bir yer edinin. Çamurla da oynamadın hiç; tırnakların dolmadı, toprakla hiç tanışmadın. Sineklerle, böceklerle de... Ilıman bir dünyada kendi balıyla beslenen arılar gibi doygun geldin şu günlere. Başka türlü olamazdın! Çünkü küçücük açılar yüreğini kanatırdı.” (AKT, s.126)

“Bu türü tanıyor Fedâ. Bu tür, bulunduğu konumdan aşağısını hiç görmez. Görüyormuş gibi yapar. Bu tür, kaçılacak yolu engerek kıvraklığında bulunur. Ancak kokteyllerde, açılışlarda, ayaküstü sohbetlerde size yakınmış, sizi anlıyormuş gibi durur. Aldanmamak gerek. Zira dikkat edilirse büyüklenmesinin kaşları altından sızdığı görülür.” (AKT, s.128)

Gece Rüzgârları romanında farklı sınıfların mücadeleleri anlatılır. Romanda Süsen'in hocasının sözleri alt ve üst sınıflar arasındaki psikolojik savaşı göstermek bakımından önemlidir.

“Çabuk unuturlar iyilikleri, dostlukları. Birinin peşinden günlerce koşarlar, sonra onu pamuk helvası gibi yiyip yutup sopasını bir tarafa atarlar. Ve asıl önemlisi acımasızdırlar. Hatta bazen Firavun'u aratmaz merhametsizlikleri... Hatta acınılası

insanlara bir bakıma düşmandırlar. O da neden diyeceksin? Şans kapısı onlara gülmediği, yoksul bir soydan geldikleri, kimsenin ellerinden tutmamış olması. Türkiye'nin seçkin, zengin ve imtiyazlı insanları olmadıkları için. Böylesine hemen sırt dönülmeliydi. Böylelerinin suratına çarpmalıydılar kapıları ki yüксеlememelerinin zenginleşememelerinin cezasın çeksinler.” (GR, s.168)

Siyasi ve ekonomik çıkarlarını devam ettirmek isteyen grupların aynı sınıfa dahil oldukları görülür. Çevreleriyle ortak hareket eden bu sınıflar, çıkarları için siyasi yapı içinde varlıklarını sürdürmeye çalışırlar. “Siyasal bir talepleri olduğu için siyasi bir parti ile birlikte olmak durumu ortaya çıkmış olabilir. Bu sosyal hareketlerin toplumsal tabanına bakıldığı zaman, genellikle aynı sınıfa tabi kişi ve gruplarca oluşturulduğu görülmekteydi. Çok daha geniş katılımlı, kitlesel ve etkili muhalefet ortaya koymaları önemli bir özellikleri olarak görülebilir. Bu hareketlerin bir diğer önemli özelliği, aktörlerinin, siyasi yapı tarafından sapkın, anomik, marjinal toplumdan kopmuş ve modernitenin sağladığı imkanlardan yeterince faydalanamayan kimseler olarak görülüyor olmasıdır.” (Ertürk, 2011: 1495) *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında alt ve üst sınıfların isteklerinin farklılaşmasına dikkat çekilir. Alt sınıf geçimini sağlayabileceği kadar ekonomik kazanç elde etme savaşındayken üst sınıfın giderek doyumsuzlaştığı görülür. Doyumsuzluğunu gidermek amacıyla siyasi partilerle işbirliği içine giren bireyler dikkat çeker.

“İnsan kendi çıkarlarına göre dünyayı algıladığına göre, isyanları ve itirazları da yine bu doğrultudadır. Yani doyurulduğu ve cebi dolduğunda uyumlu, fakat aç ve parasız kaldığı zaman saldırgan... Mesela sıradan insanların uysallaşmaları iyi kazanç, bir ev, araba veya benzeri mutluluklara bağlıysa, bütün bunlar sahip kimselerin istekleri ihtilal lideri, iktidar sahibi olmak gibisinden zirvelere çıkıyordu... Buna göre Türkiye’de karnı aç, fakat İslam’ın kanaat, şükür hırkalarını giyememiş ve artık giyemeyecek sınıflar vardı. Bunların yanında kazançları orta seviyeyi aşamayan ve o şehir bu şehir sürünen bir ordu sınıfı gözlenmekteydi. Orduyu prof.lar takip ediyordu ki, bunların çoğu muhalefete yaranmak isteyen, DP’nin getirmeğe çalıştığı liberalizmi kavrayamayan, köhne sayılmasa da SSCB’nin renksiz yapısına benzer, sert çehreli devletçiliğin dizi dibinde

büyümüş; bir paltoyu otuz sene giymek gereğine inanmış harp çocuklarıydı.” (KDY, s.48)

2.7.2. Eğitime Dayalı Sınıflar

Bireylerin aldıkları eğitim, toplumdaki statüsünü, saygınlığının en önemli göstergelerinden biridir. Belli bir sosyal çevre, gelir ve iş imkânı sağlayan eğitim, bireyin sınıfını da belirler. Herkesin eşit imkânlarla sahip olduğu savunulsa da okullardaki eğitim ve diğer imkânlar sınıflı toplumun göstergesidir. *Gece Rüzgârları* romanında Dildane Hanım, ailesinin kendisine sunduğu imkânlar ve aldığı eğitim ile ayrıcalıklı bir sınıfa kavuşmuştur.

“Mesela Dildane Hanım bunlardan biriydi. Boyunun uzunluğu, giyimini kuşamını bilmesi, ölçülü sarışınlığı, Boşnak çehresi, köklü bir ailenin evladı olması yani mebus kızı olması, Amerika’da tahsil görmüşlüğü çekiciliğini arttırıyordu. Çünkü Süsen’e göre ülkede üst basamaklarda yer alabilmek için kolej bitirip, Amerika’da Avrupa’da okumak, oralarda master, doktora yapmak, mebus çocuğu ya da subay çocuğu olmak gerekiyordu. Yani paşazadelik yanında vekilzadelik her zaman öndeydi.” (GR, s.70)

Arada Kalmış Tebessüm romanında sosyoloji eğitimi almış Didem Hanım, kendi sınıfından olmayan orta halli bir ailenin oğluyla evlenmeyi tercih ettiği için ailesi onunla bağlarını koparır. Üniversitede akademik kariyer yapmaktan vazgeçen Didem Hanım, ailesi ile bağlarını koparınca sınıfının sunduğu imkânlar da daralmaya başlar.

“Annemin babam gibi orta halli bir ailenin sizin sınıfınıza girmeyen oğlunu seçmiş olmasından dolayı büyüttüğünüz öfke yatışmadı hiç. Zanaatkâr bir adamın torunu olmasından... Köpeğin en cılız yavrusunu yok sayması gibi.” (AKT, s.31)

Ailelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre çocuklarının okuyacağı okullar, bulunacakları ortamlar ve ileride faaliyet gösterecekleri alanlar değişmektedir. “Alt sınıf mensubu aileler açısından ise eğitim genellikle olumlu içeriğe sahiptir ve sınıf

atlamayı içerir; ancak genellikle “keşke okusa da adam olsa” düzeyinde bir temenni içerir. Tahmin edilebileceği gibi alt sınıf mensubu aileler ve onların çocukları için eğitim “orada duran” ancak “erişilmesi zor olan”dır. Bu durum eğitimin “ücretsiz” olarak sürdürüldüğü ve ağırlıklı olarak işçi sınıfına/alt sınıflara mensup ailelerin çocuklarının eğitim gördüğü devlet okulları içinde geçerlidir.”(Alpman, 2009: 105) Çokum, alt sınıftaki bireylerin sınıf atlaması için eğitimin olumlu bir faktör olduğunu ortaya koymaya çalışır.

“Bu toplumda belli bir kesim özel biçimde yaşar ve eğitilir... Bunların her zaman her bakımdan güvenceleri vardır. Geri kalanın ise al birini vur birine; keseleri eşit olmasa da öyle bir fark yoktur arada. Meclis önünde aynıdır, mahkeme önünde aynıdır. Yani arkalı değildir. Kimi fıstık yer, kimi çekirdek ama hepsi de aynı filmi seyrederek. Abukizm işte bu sınıftan birilerinin birdenbire yükselmesidir.” (TBG, s.108-109)

Avustralya’da bir yabancı okulda okuyan Korhan arkadaşları tarafından dışlanır ve alay konusu edilir. Türk olduğu için onu küçümseyen ve arkadaşlık kurmayan arkadaşları, Korhan’ın okuldan soğumasına neden olur. Kendi ırklarından ve sınıfından olmayanlarla arkadaşlık kurmayan öğrenciler, okuldaki sınıf kavramının varlığını kanıtlar.

“- Top oynarken, yanlışlıkla tekme vurdum Smith’e... Yalan söylemedim sana. İstemedim oldu. Hem o bana Shorty diyordu. Sonra yazılı yoklamada Mario’ya yardım ettim. O bana Shorty demiyor. O bir İtalyan. Ben ona yardım edince öğretmen kağıdımı aldı. Firitiz’i de bir güzel ıslattım. Tahtaya karikatürümü çiziyor ve yanına shorty diye yazıyor. Sonra saçım siyah diye alay ediyorlar. Mavi gözlü ve sarışın olmakla övünüyorlar. Onlara “İnsan insandır” diyorum ama bana “Siz geri kalmışsınız...” diyorlar. Ben de “Asıl siz geri kalmışsınız, çünkü insanlara renklerine göre davranıyorsunuz.” diyorum.” (Ç, s.46)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında İncenaz, okuyan kesimin işçi ve amelelerin yanında bulunmalarına karşıdır. Ona göre tahsili olanlar ayrı, işçiler ayrı sınıfa dahil insanlardır.

“- *İşçi Partisi mi? Aman iki gözüüm enişteciğim, böyle tahsilli bir çocuğun işçinin, amelenin yanında işi ne Allasen?*” (KDY, s.240)

2.7.3. Dini Farklılıklara Dayalı Sınıflar

Din, bireylerin sosyal, siyasi hayatı üzerinde etkili olduğu gibi bireylerin düşünce yapılarını da belirleyen bir faktördür. Dinin toplumsal yapı içindeki en önemli işlevlerinden biri ahlaki yapının oluşmasını sağlamasıdır. Bir topluma ait davranış ve ahlaki yapı o toplumun dinine göre meşrulaşır veya yasaklanır. Dini yapıya göre geliştirdikleri ilişkiler bireyleri bir grup oluşturmaya yöneltir. Bu gruplara ait olma veya grubun dışında kalma dini ayrıma dayalı sınıfların oluşumunda etkili olur. Farklı dinlere tabi bireyler arasındaki çatışmalar genellikle kendi dini görüşlerini egemen kılmak veya sınıflarının otoritesini artırmak isteklerinden kaynaklanır.

“Dini grupların mantığı ve işleyişi diğer sosyal gruplara benzemektedir. Dini grubun bir lideri, normatif kuralları, mensuplarından beklentileri, kendilerinden olmayanlarla ilişki biçimleri, kendine özgü ilgi ve menfaatleri vardır. Süreç içinde üretilen grup kimliği kendi içlerinde bütünleşme ve dayanışma, kendi dışlarında rekabet ve çatışma unsurudur. Dini topluluklarda normatif yapının aşkın/ilahi kaynaklı olması ve genelde sorgulamanın olmadığı karizmatik otorite tipinin görülmesi, diğer sosyal gruplarla karşılaştırıldığında, dini grupların işleyişini ve bağlayıcılığını farklılaştırmaktadır.” (Aydınalp, 2010: 200)

Toplumlar dini inançlarının otorite tarafından temsil edilmesini, kendi değerlerinin ön plan tutulmasını isterler. Günümüzde pek çok probleme kaynaklık eden bu durum farklı gruplar arasındaki çatışmaları tetikler. “Çağdaş toplumlarda bazı grupların kutsadıkları/inandıkları/ bağlandıkları norm ve değerlerin yaşadıkları hukuk/otorite yapısı içinde temsil edilmesi ya da otoritenin tümünün kendi değer sistemlerine göre oluşturulması konusundaki ısrarları, seküler/laik bir sistemde din ekseninde ortaya çıkan gerginliklerin temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede otoriteye karşı duyulan güvensizlik/ düşmanlık lider(ler)den başlayarak bütün politik

sistem ve uygulamalara, hatta küresel sistemin bütününe teşmil edilebilmektedir.” (Aydınalp, 2010: 205) Sevinç Çokum, toplumun dini sınıflara ayrılma sebeplerini ve iktidar mücadelelerini *Bizim Diyar* romanda ortaya koyar. Ali Bey; ailesine başka dinlere mensup insanlara hoşgörü ile bakılmalarını, insanlar arasında ayırım yapılmamalarını tembihler. İnsana insan olduğu için değer verilmesi gerektiğini, savunur.

“- *Sen korurdun onları. Sahip çıkardın. Gâvura gâvur demeyin gibisinden. Yahut ki, “Saygılı olun, hor bakmayın” derdin.*” (AB, s.183)

Farklı dini sınıflarda bulunan halkların korunup Müslümanlarla eşit tutulmasına rağmen savaş zamanında gayri Müslimler, Müslüman halka zulmeder. Her sınıf kendi dininin hâkim olması için mücadele etmeye başlar.

“- *Tebaamızdır, padişah efendilerimiz nasıl sahip çıkmışlarsa, siz de öyle sahiplenin derlerdi. Biz bu nasihati tuttuk. Sonra da size öğrettik. Gel gör şimdi çığrından çıkmışlar. Rumu, Ermenisi düşman geldi diye bayram eder oğul.*” (AB, s.39)

Bizim Diyar romanında Rıfat’ın arkadaşını hor görmesi üzerine arkadaşı ikisinin de Müslüman olduğunu hatırlatır. Müslüman oldukları halde ayrı milleten olmaları nedeniyle Rıfat’ın arkadaşını dışlaması dönemin sınıf anlayışını gösterir.

“*Rıfat, kılıcın ucunu ona doğru çevirdi.*

- *Yavaş bre Arnavut! dedi. Sadrazamlık sana mı kalmıştır?*

Ömer ‘in yüzü gölgelendi, boynunu bir yana eğdi.

- *Beni niye aşağı görürsün? Hepimiz Müslümanız. Ayrılığı gayrılığı senin içine kim kodu Rıfat?*

Rıfat kılıcıyla çocuğu iteledi.

- *Sus hele! dedi. Haddini bil. Sadrazamlık senden önce bana düşer. Bu, senin düşüneceğin iş değil. Diklenip, böbürlenip dolaşırsınız ortalarda.*

Size rütbe verdik, beylik verdik, şimdi bize yukardan bakmaktasınız.”
(BD, s.15)

Bizim Diyar romanında Koço karakteri dikkat çeker. Bulgar olan Koço, Müslüman olmamasına rağmen konakta itibar görür. Ancak zamanla gerçek düşünceleri ortaya çıkar. Önceleri sadakat ile bağlı görünse de daha sonra Ali Bey ve ailesine ihanet eder, düşman tarafına geçer. Gülsüm Ana'nın Koço ile ilgili konuşmaları dini farklılıklara dayalı sınıfların varlığına kanıttır.

“- Bir gün “Ana ben ne zaman Vardar boylarına at süreceğim? Bu Koço’yu niye yanıma verip durursunuz, diye sorduğunda, anası “ Tek başına yola düşeceğin zamanlar da gelecek elbet. Şu gavurcuğu kıskanmak da neyin nesi?” demişti.” (BD, s.12)

Yazar, farklılıklara saygı ve hoşgörünün önemini kavratmaya çalışır. Toplumdaki farklılıkların topluma güzellik katabileceği görüşü ön plandadır. Yazar, kendi dinlerinden olmayan ve farklı bir yaşayış tarzına sahip olan insanların çingene diye küçümsenmesinin doğru olmadığını, her insana eşit mesafede yaklaşmak gerektiğini Gülsüm Ana'nın sözleri ile benimsetmeye çalışır.

“- Gele gele kimler geliyor Gülsüm Ana, dedi Zeynep. Bunlar çingenedir. Alacak mıyız soframıza?

Gülsüm Hanım'ın yüzündeki gülümseyiş sönmedi.

- A kızım mademki rağbet gösterip geldiler, başımızın üstünde yerleri vardır.” (BD, s.123)

Lacivert Taşı romanında insanları sınıflara göre değerlendirmenin yanlışlığına değinilir. Hicret Bey, yardımcısının insanları dinine, ırkına ve diğer özelliklerine göre değerlendirmesinden rahatsızlık duyar.

“- Sahra iyi bir korumaydı, yüreği korku bilmezdi pek. Sertti hışımlıydı, uğursuza, yol kesene aman vermezdi. Onu kırmak, ezmek istemezdim; yararı vardı işlerime. Ancak insanları, o mudur, bu mudur diye ayırması kanımı oynatıyordu yerinden.” (LT, s.15)

2.8. Sağlık

İnsanlar var olduklarından beri hastalıklarla mücadele etme yollarını aramışlardır. Geleneksel yöntemleri kullanarak hastalıkları tedavi etmek, zamanla modern tıbbın doğmasını sağlamıştır. Sevinç Çokum'un romanlarında hastalıklar modern tıpla tedavi edildiği gibi bazı hastalıklar için halk hekimliğine başvurulur.

2.8.1. Modern Hekimlik

Sevinç Çokum'un romanlarında önemli sağlık sorunlarından biri kanserdir. Roman kahramanlarının bazıları tedavi gördüğü halde bu hastalıktan kurtulamazlar. *Gülyüzlüm* romanında Kadir İstanbul'da kanser tedavisi görür; ancak tedaviden hiçbir olumlu sonuç alınamaz. Köye geri döner ve orda hayatını kaybeder.

“Kızın sevincine gölge düşürmek istemezdi ama babasının hastalığı pek de ümit verici değildi. Kanser... Yine de belli olmuyormuş, bazıları iyileşiyorlarmış.”
(G, s. 9)

Arada Kalmış Tebessüm romanında Nihan kanser hastasıdır. Nihan'ın çevresindekiler, eşinin kendisine ihanet ettiğini öğrendiği için üzüntüden kanser olduğunu düşünürler.

“Yattığında yastığını kaplayan kıvırcığa yakın dalgalı buğday sarısı saçlarının ihtişamıyla çizgiliyor insan onu. Bu saçlar kimin? Elbette annesinin. Tabii Nihan Yengenin kanser olmadan önceki Müfide'nin deyişiyle nazarlı saçları...”
(AKT, s.22)

“Yaptığı işler içe siner oldukça bu evin parçası sayıldı. Aldırmazlıklar, yüzüzlükler.. arsız kedilere döndü Şule. Nihan Yenge bilmiyor muydu? Bildiği söylenirdi. Hatta kahrından kanser olmasına ve daha sonra ölümüne Usveren'in bu süt beyaz kızı Yeşilköy'deki evde, kapı arkalarında sıkıştırıp daha sonraları evin hanımefendisi yapmağa heveslenmesini sebep gösterenler vardı.” (AKT, s.16)

Psikolojik rahatsızlıklar *Ağustos Başağı* romanında karşımıza çıkar. Yüzbaşı Hüseyin Bey'in yaşadığı zor günlerin ardından geçirdiği psikolojik rahatsızlıklar konu edinilir.

“ - *Ruhen rahatsız..*

- *Yaa...*

Bu yumuşatılmış bir ifade olmalıydı. “Cinnet geçirmiş yahut aklını kaçırmış,delirmiş..” demiyordu Tahir Bey.Bu çok sevdiği Hüseyin Bey’e yakıştırabileceği en uygun tabir olmalıydı. Ruhen rahatsız...” (AB, s.298)

Çırpıntılar romanında Çiğdem, komşusu Esra'ya eşinin işleri bozulunca psikolojik sorunlar yaşadığını anlatır. Eşinin tedavi görmek zorunda kaldığını söyleyen kadın, o sürede geçirdikleri zor günleri tekrar hatırlar.

“- *Bir ara bizimkinin işleri bozulur gibi oldu... Kendimizi çok güçsüz hissettik... Bizimki bir sinir rahatsızlığı geçirdi. Bir süre tedavi gördü. Şimdi iyi.*” (Ç, s.155)

Verem, edebiyatımızda daha önceki dönemlerde sıkça işlenen bir sağlık sorunudur. Verem, *Ağustos Başağı* romanında işlenir. Bir konakta hizmetçilik yapan küçük Hacer, bakımsızlık ve işlerin ağırlığından hasta düşer. Vücudu bu hastalığa yenik düşer ve ölür. Yazar, verem hastalığını işlerken bu hastalığın acıklı yönünün yanında toplumsal boyutunu da işler. O dönemde bütün doktorların cepheye alınmış olması nedeniyle hastalarla ilgilenecek kimse yoktur. Aynı zamanda Hacer'in bu hastalığa yakalanmasının en büyük nedeni yoksulluk ve bakımsızlıktır.

“*O kış Hacer taşlığın soğuşuna, rutubetine, işlerin ağırlığına dayanamayıp hastalanmıştı. Öksürüyordu, eriyordu gün gün... Fitnat Hanım bazen “Vah yavrucak!..” diyordu. “Getir Nemciye Hanım. Burda ısınsın çocuk...” Hacer, sanki hastalık utanılacak bir halmiş gibi, “Şimdi geçer Fitnat Ana. Şimdi iyileşirim...” diyordu. Gerçekten de koca çini sobanın sıcaklığıyla yanakları pembeleşiyor, kollarına bacaklarına yeniden can geliyordu.*” (AB, s.335)

“- *Seni bir hekime götürmeliyiz Hacer.*

- *Hekimler hep cephelere, hastanelere gittiler ablam.*

- *Doğru. Ama ben seni götürürüm merak etme.*

- *Sana yük olmak istemem. Hem birazdan bir şeyim kalmaz. Böyle oluyor. Nöbet gibi...Merak etme, bak düzeliyorum işte..”* (AB, s.340)

“Hacer yarı karanlık taşlıkta rengi belirsizleşmiş, kirli bir döşekte yatıyordu. Fitnat Hanım’la gelini de ordaydılar. Fitnat Hanım ha bire yelpazeleniyordu. Şişman bedeniyle bir iskemleye yayılmış oturuyordu. Hacer öksürüklerden tıkanıkça,

- *Vah yavrucak... Hiç böyle kötülememişti.. Ne yapsak bilmem ki.. diyordu. Ah benim çift atlı arabam olacaktı ki... Hemen hekime koşturuverelim. Nerde o günler? Vah yavrucak vah! İnce hastalık bu...”* (AB, s.348)

Hacer’in hastaneye götürülmesi sırasında yaşananlar dönemin şartlarını görmek bakımından önemlidir. Herhangi bir araç veya binek hayvanının bulunmaması sağlık sorunlarının yanında ekonomik sorunların da varlığını gösterir.

“Nemciye Hanım gidip yukarıdan şalı getirdi. Kızını örttü. Esmâ önde, o arkada yürüyüp çıktılar. Fitnat Hanım, “İnce hastalık bu. İyileşmez..” diyordu.” (AB, s.349)

“- Atiye Ana, Hacer çok hasta! Hekime götüreceğim. Bir hayvan bulamaz mıyız? (AB, s.349)

- *Hayrola Esmâ kızım, o çocuk hasta mı? Nesi var?*

- *Hasta ya İsmail Emmi... Hastaneye götürüyorduk.”* (AB, s.351)

“- Hastaneye gidiyoruz Hacercik. İyileşeceksin... Sonra kırlara götüreceğim seni. Söğüt’e... Ama düşman gitsin.” (AB, s.351)

Bazı dönemlerde salgın hastalıklar baş gösterir ve toplumun büyük kesimini etkiler. Savaş, kıtlık gibi durumlarda bu hastalıklar daha fazla görülür. Temizliğin ihmal edildiği, imkânların kısıtlı olduğu çevrelerde bu tür hastalıklara daha sık

rastlanır. Sevinç Çokum, tifo, kolera, sıtma gibi hastalıkların savaş döneminde askerler arasında hızla yayıldığını romanlarında işler.

“- Ne oldu? Sarardın birden? Yine sıtma mı?

- Yokluyor yine. Geçer şimdi. İşte kinin...” (AB, s.254)

“Döndüğünde Nikolidis kalkmıştı. Masada haritayı inceliyordu. Yüzü diriydi. Sıtma nöbetini atmıştı üzerinden...” (AB, s.257)

Bizim Diyar romanında tifo hastalığına yakalandığını öğrenen Rıfat, bu durumu kabullenemez. Şehit olma arzusu ile cepheden cepheye koşan Rıfat, tifoya yenik düşmeyi kendisine yakıştıramaz.

“Çadırın açıklığından denizin ufak bir parçası bir görünüp bir kayboldu. Sonra çok uzaklarda bir ses... Kalın ve boğuk...” Askerler arasında salgın var demiştik.” Üstünü başını soyan eller... Karnına bakıyorlar. “Sence tifo mu?” (BD, s.259)

“- Doğruldu. Üniforması bir köşede dürüldü. “ Pis bir hastalığa yenik düşeceğim demek. Yanıma varmağa korkacaklar... Böyle ölmemeliyim.” (BD, s.261)

“- Bu çadırda pis bir hastalıktan ölmeye razı değilim. Bırak kolumu. Bunca yıl o kurşunu bekleyip durdum. Nerde ve ne zaman, hep düşündüm. Şehit olmak isterim yoluma engel olma.

- Kumandanım bu hastalığı atlatacaksınız. Tedaviniz için elimizden geleni yaparız. Daha teşhis koymadık efendim. Askerin size ihtiyacı var.” (BD, s.260)

“Haydarpaşa'ya nakli emrolundu. Öteki hastalardan ve yaralılarından ayrı tutulsun.

- Kimsin?

- Sıhhiye çavuşu Hasan, efendim. Bendeniz sizi Haydarpaşa'ya götürmekle vazifeliyim. Orada daha iyi bakılacağımız düşünüldü. Seyyar hastanelerimiz yaralı dolu efendim.

- *Sırtım, göğsüm ağrıyor. Tifo böyle mi yapar?*

- *Belli olmaz kumandan Bey.*” (BD, s.261)

Deli Zamanlar romanında da salgın hastalıkların ilaçla tedavi edildiği anlatılır. Salgın hastalıkların tedavisinde geleneksel yöntemlerin yerine modern tıbbın önerdiği yollara başvurulur.

“- *Hastalık çoktu. Bir bakarsın dizanteriden gidivermiş, ilaç yok bir şey yok... Bir bakarsın çıban çıkarır, gidiverir. Hani bahsettim ya, bir büyük teyzem vardı benim. Onu ben çok severdim... O bir gün hastalandı. Vücudunda yaralar çıktı. Üzerine güzel, mor satenden bir yorgan örtüyordu. Hep öyle bir yorganım olsun istemiştim. Teyzem epeyce çekti o derdi. Babam bir ilaç getirdi şehirden, yaralarına sürdüler; iyileşti. Ama sonra başka bir hastalıktan vefat etti. Ölmeden önce bana dedi ki, Kızım, dedi. “Bu yorganı sana bırakıyorum.”* (DZ, s.88-89)

Lacivert Taşı romanında bir tüccar olan Hicret Bey ve arkadaşları gittikleri yerlerde salgın hastalığa yakalanırlar. Yanlarında bulunan Doktor Teslim onlara çeşitli tedavi yöntemleri uygulayarak sağlıklarına kavuşmalarını sağlar.

“- *Beş kere doluya tutulduk. Mikrop alıp hastalananlar, çıban dökener oldu. Neyse ki bizimle gezen ve sağlık levazımatı yüklü iki deveyle kervana katılmış olan dermancı Teslim, hazırladığı ilaçlarla solutmaz sancıları dindiren, ayak şişliklerini gideren, arpacık uçuk yaralarını, çıbanları, karaciğer azması kızartıları ve kurdeşenleri söndüren bir arkadaşımızdı. Aynı zamanda şişe çekiyor, hava cıva muşambası ve çeşitli yakılar hazırlayarak ağrılarımızı gideriyordu.*” (LT, s.8)

Doktor Cömert Bey, çevre illerde sağlık taramaları yapar. Hazırladığı ilaçlar ile hastalarını iyileştirmeye çalışır.

“- *Bu toprakların gece gündüz hastaları için koşturan Cömert Bey’e çok şey borçlu olduğumu düşündüm. Kolera, dizanteri, gıda zehirlenmesi haberleri aldıklarından civar köyleri dolaşıp araştırma yapıyor, aynı zamanda oralara sağlık levazımatı götürüyorlarmış.*” (LT, s.146)

“- Cömert Bey, “Ama bulaşıcı mikrobik hastalık hiçbir şeye benzemez!” diye ısrarla tembihlerini sürdürdü. Teslim Bey bizim sağlık işlerimizle görevli olduğundan doktorla daha uzun konuştular. Hatta Cömert Bey yanımızda bulunsun diye Teslim Bey’e sıtma için kinin ve daha başka ilaçlar verdi.” (LT, s.146)

Hicret Bey, salgın hastalığa yakalanır, Cömert Bey’in hastalıkla ilgili uyarılarını hatırlar. Gittiği yerden dönmek istediği halde dönemez ve orada bu hastalıktan ölür.

“- Hekim dostumuz Cömert Bey’e rastladığımızı, ortalıkta lekeli hummadan, kara ve kızıl hummalara kadar birçok hastalığın zuhur ettiğini, Cizre’deki alışverişimiz biter bitmez dönmek istediğimi söyledim.” (LT, s.150)

“- Cömert Bey’in salgınla ilgili sözlerini hatırladım, böyle bir hastalığa mı tutuldum?” (LT, s.157)

Bizim Diyar romanında düşman askerleri küçük bir çocuğu yakarlar ve derin yanık izleri kalır. Asiyeye daha önce kaynanasından bazı tedavi yöntemlerini öğrenmiştir. Çocuğunun vücudundaki yanıkların tedavisini kendisi yapar.

“Önce yaralarınıza bir bakayım, dedim. Sıcak su yapıp bir güzel temizleyeyim. Mikrop almasın.” (BD, s.233)

“- Ya Ahmet’imiz nasıldır?

- Bütün gece ağlamıştır, dedi Asiyeye. Bir iki derin yanık var ki izleri kalır.

- İzler, dedi Kerime. Hiçbiri geçici değil.” (BD, s.233)

Gülyüzlüm romanında bir kaza geçiren Zeynep’in vücudundaki kırıkların tespiti için bazı işlemler yapılır. Röntgen ile kırıklar bulunduktan sonra hasta ameliyata alınır.

“Tekerlekli sedyeyle bir yerlere götürülüyor, asansörle ha bire inip çıkıyorlardı. Kendini röntgen odasının karanlığında bulup soğuk masaya uzandığında bedeni külçeydi ve onun değildi sanki ordan oraya çevirip duruyorlardı.

O karanlık odada üşüyor, dişleri birbirine vuruyordu. Ağrının nöbetinden midir bilemiyordu. Yoksa yaz günü üşür müydü insan?” (G, s.174)

“Ameliyat olacağı sıralarda Necati’yle Asım da çıkagelmışlerdi. Asım boylanmış. Neredeyse Necati’ye yetişmiş. O ameliyat olurken koridorda sıkıntılı sıkıntılı bekleşip durmuşlardı. Ayşenaz hep ağlamış. Ya anneme bir hal olursa... diye.” (G, s.176)

2.8.2. Halk Hekimliği

Bireyler hastalık ve bazı durumlardan korunmak veya bu hastalıkları iyileştirmek amacıyla çeşitli uygulamalar ve inançlar geliştirmişlerdir. Yaşadıkları çevrenin sağladığı imkânlar ve aktardığı bilgiler ile halk hekimliğini geliştiren insanlar, uygulanan işlemlerin olumlu cevap vermesi sonucu bu inançlarını sürdürmüşlerdir.

“Geleneksel halk hekimliği uygulamaları, binlerce yıl öncesi atalarımızın tabiat olaylarını, çevrelerini algılama, anlamlandırma ve etkisinde kaldıkları olay ve durumlara karşı tepkide bulunma ve toplumsal yaşam içindeki etkileşimleri sonucu doğmuştur. Geleneksel tedavi anlayışında yaşanılmış, birçok kere denenmiş uygulamalar ve bu uygulamalar çevresinde gelişmiş inançlar etkili olmuştur.” (Sever, 2004: 96)

Pertev Naili Boratav, halk hekimliğini şöyle tanımlar: “Halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz.” (Aktaran: Alptekin, 2010: 5)

Modern tıbbın olumsuz teşhis koyması ile insanlar pes etmeyip alternatif yollar aramaya başlar. Halk hekimliği uygulamaları çoğu zaman bu süreçten sonra başlar. Halk hekimliğinde bazen büyü ile ilgili işlemlere başvurulurken bazen de bitkilerden faydalanma yoluna gidilir. “Halk hekimliğinde, dinsel/büyüsel yöntemlerin ve bazı batıl inanışların dışında bitkisel, hayvansal, madensel ilaçlarla

tedavi, cerrahi müdahaleler, kan alma, dağlama gibi yöntemler de kullanılmaktadır.” (Doğan, 2011: 123)

Sevinç Çokum, halk hekimliğini eserlerinde işlerken kullanılan bitkilerin yanında bu bitkilerin çeşitli işlemlerden geçirilerek tedavide kullanılmasına da değinir. Halk hekimliğinde kiraz böbrek ağrılarının tedavisinde kullanılan bir meyvedir. Yabani kiraz böbrek taşının düşürülmesinde etkilidir. İdrarda zorlanmanın giderilmesi için kurutulmuş kiraz çöpü kaynatılarak içilir. *Deli Zamanlar* romanında Aypare'nin Maruf Bey için hazırladığı kiraz ve çeşitli otlardan oluşan karışımdan söz edilir.

“Maruf Bey rahatsızlansa mesela böbrek ağrıları nüksetse Aypare şifalı otların çeşidini, güzelini getirir, özel olarak yaz boyunca onun böbrek taşları için kiraz sapı, mısır püskülü biriktirirdi.” (DZ, s.53)

Arada Kalmış Tebessüm romanında saç için kullanılan bitkilere yer verilir. Papatyanın saçı parlaklaştırdığı ve gürleştirdiğine inanılır.

“Saçları gürleştirmiş yeniden, defneyaprakları, biberiyeler, papatyalar kaynatıp onlarla duruluyormuş saçlarını.” (AKT, s.200)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında anlatıcının babası çeşitli bitkilerden şifa bulmak ümidiyle pek çok bitkiyi saklar. Doğadaki bitkilerin her derde şifa olacağı inancı onu, bu bitkileri yıllarca saklamaya iter.

“Babamın telaşı ise küçük dolabındaki kökleri törpüleyip doğramak ve bunlardan şifa ummaktı.” (KDY, s.164)

“Zencefil, tarçın, papatya, hatmi, kiraz sapları, mısır püskülleri, ada çayları, günlükler... Bütün bunlarla irtibat kurmuş kapısında asma dalı motifli küçük bir konsol ve içerisinde üzerlerinden yıllar geçip özellikleri kaybolmuş şifalı ot ve kökler...” (KDY, s.9)

Balın birçok faydası olduğu bilinir. Hastalıkların tedavisinde ve hastaya güç kazandırmak amacıyla balın iyileştirici özelliğinden faydalanılır. *Bizim Diyar* romanında İclal Hanım'ın tedavisinde bal kullanılır.

“İyi değilim Gülsüm Ana. Naci Bey soğuk almışsın der. Çocuğu benden uzaklaştırır oldular. Kalkayım, canlanayım diye çam kokulu ballar getirdiler.” (BD, s.253)

Hilâl Görününce romanında ise bitkiler dışında bir uygulama görülür. Çiğ et suyu ile soğuk algınlığı tedavi edilmeye çalışılır.

“Ciğerine kötü su birikmiş bunun, dedi. Göğsü hırıl hırıl ötüyor. Otururken daha rahat soluk alır. Hah, şöyle... Ona biraz çiğ et suyu içirelim tuz yedirelim. Bol süt verelim. Emircan oğlum, sen de suyla peşkir getir de ateşini alalım. Eğer bunlar fayda etmezse şişe çeker, kan alırız.” (HG, s.262)

Soğuk algınlığı tedavisinde bitki köklerinin kaynatılarak hastaya içirilmesi *Hilal Görünce* romanında da görülür. Arslan Bey’in tedavisinde kaynatılmış otlar ve bal kullanılır.

“Birden titreye titreye içeriye girdi. Böğürüne bir sancı batıp çıkarmış. İşte gördüğün gibi ateşler içinde yatıyor. Bu kaynattığım otun kokusu belki göğsünü açar.” (HG, s. 261)

“Arslan Bey yorgan döşek yatıyor, arada bir boğulur gibi öksürüyordu. Fatma Nine ise ocakta şifalı ot kaynatıyordu.” (HG, s.261)

“Hele şu şifalı kökleri al, anay. Bunları kaynat. Mübarek, ağudan farksız bir şey. İçine bal kat ki içebilesin.” (HG, s.269)

“Fatma Ana şifalı su tasını bir yana koymuş, soğumasını bekliyordu.” (HG, s. 261)

Gülyüzlüm romanında temizlik yaparken ayağını kıran Zeynep’in ayağına soğan ya da pişmiş yumurta bağlaması önerilir.

“Nuriye Hanım yanına çöktü. “Yoksa kırıldı mı bir tarafın? Kırılmamıştır canım... Dur su getireyim ben... Korkun geçsin... Hay Allah... Soğan mı ezip bağlasak acaba? Yoksa pişmiş yumurta mı?” (G,s.168)

“Sen bunları tutam tutam birer şifalı ot gibi bir araya getirip vereceksin Gülseren’im.” (G, s.156)

Lacivert Taşı romanında ise zayıf ve hastalıklar karşısına dirençsiz olan Selvi'nin tedavisinde meyveler kullanılır. Kan yapıcı meyveler getirtilir ve bazı işlemlerden geçirilip içirilir.

“Selvi Bey’in ara ara hastalanması beni üzüyor... Birkaç gün öyle dalgın, halsiz ve iştahsız kaldıktan sonra onun için koparıp getirdiğim nar, sarı hurma, üzüm, karpuz gibi meyvelerle, kan yapıcı lezzetli etlerle yeniden kendine gelip canlandığında eve güneş doğuyor ve oğlum yeniden şiirlerini yazmaya koyuluyor.” (LT, s.58)

Lacivert Taşı romanında salgın hastalıklardan koleranın sirke ve nane ile tedavi edildiği görülür.

“İbni Sina'dan beri geçerlidir,” diyordu sirkeyi ve naneyi methederek Efgan Bey. “Aman sirkeyi ihmal etmeyin azizim! Kolera salgını başlamış yine.” (LT, s.103)

“- Bu da yaraşır,bir deneyin.. Kekiğin faydası çoktur, hem çeşnidir,” dedi... (LT, s.150)

Hastalıkların bazılarının tedavisinde de şifalı olduğuna inanılan sulardan faydalanılır. *Tren Burdan Geçmiyor* romanında şifalı suların olduğu yerlerde kolera salgınının görülmediği belirtilir.

“Bir kasabadan söz ediyordu kadın; bir zamanlar Avrupa'da kolera salgını baş göstermiş; hastalık her yere yayılmış, ancak bir tek Karlovyvery kasabasında görülmemiş. Oradaki şifalı su sebebiyle...” (TBG, s.203)

2.9. Basın ve Edebiyat

Sevinç Çokum, küçük yaştan itibaren öğretmenlerinin yönlendirmeleri ile edebiyata ilgi duyar. Ortaokuldayken şiirler yazar, gazetelerin açtığı yarışmalara katılır. Üniversitede de Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde çalışmalarını sürdürür. Daha önce şiire yoğunlaşan yazar, üniversite yıllarında öyküyü birinci plana alır. Eserlerinin birçoğu çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanır. Çok genç yaşta basın ve

edebiyat hayatının içine karışan yazar, eserlerinde basın ve edebiyat ile ilgili olayları işlemeyi ihmal etmez. Gazete ve dergiler etrafında şekillenen dönemin edebiyat hayatına değinen yazar, ünlü edebiyatçıları sıkça anar.

2.9.1. Gazeteler

Basın hayatının içinde olan ve burada sürdürülen ilişkileri çok iyi bilen yazar, gazetecilik anlayışına tenkitler yöneltir. Gazetelerin resimli ve dikkat çekici yönlerine karşın hiçbir değer taşımayan ayrıntılarla dolduğunu belirtir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında gazetelerin sadece göze hitap eden yönlerini şöyle dile getirir.

“- *Gazetelerin yalan ve mübalağalı resimleri, karikatürleri bende gazete denilen nesneye karşı öyle bir tiksinti uyandırdı ki bazen bir gazete kağıdına el dokundurmak istemiyorum veya dokundurursam musluğa koşmak istiyorum.*” (KDY, s. 9)

Sevinç Çokum, basının belli kesimlerin denetimde olmasını kabullenemediğini göstermeye çalışır. Bireylerin düşünce özgürlüğünün belli kesimlerin çıkarları için engellenmesini basın hayatındaki etik kuralların yozlaşmasına bağlayan yazar okuyucularına bu konuda önemli mesajlar verir. Veysel Ağabey adlı kahramanın sözleri basın hayatındaki çıkar ilişkisini görmek açısından önemlidir. Darbeden sonra basının sıkı bir denetim altına alınması ve iletişimin kısıtlanması bu dönemde yazarları zor durumda bırakan önemli sorunlardır.

“*Veysel Ağabey henüz gazeteci olmamış, fakat yazarlığın eşiğindeki Feridun'a bazı öğütler veriyordu. “Gazeteci bugünü olduğu kadar yarını da yarın neler olabileceğini kestirebilmelidir. Yani uzak düşünmeli, uzak görmelidir.” Şimdi sen gençlerin bu nümayişlerinin ileriki zamanlara sarkacak yeni durumlarını görmeğe, tahmin etmeğe çalışmalısın.*” (KDY, s.82)

“- *Bak eğer gazeteci olacaksan, bu işin gerçek mücadelecisi olmalısın. Yani karşı taraftaki fikir hareketi son derece güçlüdür. Eğer “Selamet der kenarest”*

dersen boşuna ortaya çıkma. Seçkinler, mirasyediler, tanınmış sülalelerin torunlarıdır karşımızdakiler, sözleri geçiyor ve sesleri yetişiyor.” (KDY, s.52)

Tren Burdan Geçmiyor romanında ünlü bir gazeteci olan Nüzhet Fermanlı, doğruları dile getirdiği için siyasi çevrelerin tepkisiyle karşılaşır ve işinden olur. Sadece sistemin istediği bir gazeteci olmadığı için işten atılan ve arkadaşları tarafından terk edilen Nüzhet, çevresindekilerin ve düzenin çıkarlarına göre basına eleman alındığını şu sözleri ile eleştirir.

“Ram olmak gazete patronlarını veya yöneticilerini iki sınıf insan üzerinde düşünmeğe iter. Der ki patron, “Bu adam tava gelir biri.” Ve der ki patron, “ Bu adam doğru bildiği yoldan şaşmaz. Hayatı boyunca o dar yolda yürür; yürümez de emekler. Ancak memnundur emeklemekten, hatta sürünmekten.” (TBG, s.33)

Edebiyat ve gazeteci kimliği ile tanıdığımız Çokum’un eserlerinin çoğunda basına ait öğelerin yanında edebiyat ile ilgili bilgilerin, şiirlerin ve şairlerin işlendiği görülür. Sevinç Çokum, gazeteci ve edebiyatçı kimliği ile ilgili olarak şunları ifade eder.

*“Ben herkesin bildiği anlamda gazeteci olmadım. Çünkü edebiyatı gazeteciliğe bulaştırmışım her zaman. Gazetede çalışırken gezi, inceleme yazıları yazarken hem edebiyatçı kimliğimi hem de gazeteci kimliğimi kullanırdım. Benim gazeteciliğim daha çok edebiyatla ilgiliydi. Gazetede edebi yazılar, gezi yazıları yazıyordum. Gazeteci olan arkadaşlarımdan farklı bir şeydi benim gazeteciğim bu nedenle.”*⁷

Yazarın eserlerinde basın hayatının dışında bir de edebiyatla ilgili bilgilerden örnekler sunulur. *Deli Zamanlar* romanında Türkoloji bölümünde okuyan kahraman eski edebiyat konularını anlamakta sıkıntı yaşar. Yaşadığı sorunlarla okuldaki sınavlar birleşince kahraman bir bocalama yaşar. Edebiyata olan ilgisi de azalınca sınavlarda istediği başarıyı gösteremez.

⁷ 20.04.2012 Tarihinde yaptığımız söyleşiden alınmıştır.

“Bana bak Şeyyad Hamza mısın nesin? Sen yoluna, ben yoluma, tamam mı? Beni kendi halime bırak! Sen git Yusuf’unla Züleyha’nla halleş... Ta on üçüncü asırlardan çıkıp gelmek seni yormuyor mu üstadım? Hadi güle güle!” (DZ, s.150)

Arada Kalmış Tebessüm romanında Feda, Yakup Kadri’nin Ankara romanından yola çıkarak değerlendirmelerde bulunur. Eski Ankara ile yeni Ankara arasındaki farkları Yakup Kadri’nin romanından yola çıkarak bulmaya çalışan yazar, kahramanlarının edebiyata olan ilgisini de ortaya koyar.

“Karşıda bavul rafında duran yol çantasının bir gözünden, annesinin kitaplığından aldığı Yakup Kadri’nin Ankara romanını çıkarttı. Sayfa 26 ... Eski Ankara... Demek bu kadar uzak, bu kadar sert, bu kadar yalınmış o zamanlar.” (AKT, s.12)

Deli Zamanlar romanında yaşadığı çevrenin vefasızlığı ve siyasette tutunamamanın verdiği sıkıntı ile zor günler geçiren kahraman sevdiği yazarların kitaplarını okuyarak sıkıntılarını atlatmaya çalışır. Sevinç Çokum, edebiyat hayatında bazı yazarları çok önemsedğini bazı söyleşilerinde belirtir. Peyami Safa, Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi isimler yazarın hayatında önemli edebiyatçılardır. Sevinç Çokum, kahramanlarının edebiyat dünyasına da bu önemli isimlerin adını yerleştirir.

“ Büyük ablam bana bir manto dikiyordu. Astarı kırmızı, kendi lâcivert bir manto. Beni yeniden hayata hazırlıyorlardı... Küçük ablamsa sevdiğim yazarların kitaplarını getiriyordu. Steinbeck, Dostoyevski, Dickens, Sait Faik...” (DZ, s.166)

Deli Zamanlar romanında kahraman sağ görüşten; ancak diğer görüşten insanlarla da ilişkilerini iyi tutan ve onların fikirlerine saygı gösteren biridir. İnsanlara insan oldukları için değer veren kahraman her görüşten sanatçıya da değer verir. Sevinç Çokum’un görüşlerini *Deli Zamanlar* romanındaki bu kahramanın kişiliğinde görebiliriz: "Babam bana; bak Peyami (Safa) ne yazmış yüksek sesle oku kızım!" derdi. Peyami Safa'yı bana sevdiren babamdır. Fakat ben toplumcu gerçekçi yazarları da okudum. Kemal Tahir, Orhan Kemal, Fakir Baykurt gibi. Yazarları

seçerken görüş farkı gözetmedim." (www.yenisafak.com) Yazar bu yönüyle roman kahramanı ile aynı doğrultuda bir anlayışa sahiptir.

"Nihat Bey balmumu parmaklarından hiç ayırmadığı bardağı ile Nazım'ın meşhur "Salkım Söğüt"ünü okumağa koyuldu..." (DZ, s.171)

"Bir de baktım ki Necla'nın masasındayım ve eski komünistlerden Nihat Beyle koyu mu koyu bir sohbe koyulmuşum... O bana Nazım Hikmet'in şiirlerini okuyor, ben de dinliyordum. Adamın ikinci dereceden yarası kapanmış ciğerinin tütünlü havası yüzüme vuruyordu." (DZ, s.50)

"Hem Nazım Hikmet'in cezaevlerinde süründüğü yıllar CHP iktidarı dönemi değil miydi? Her neyse... Enis Bey mesela Salkım Söğüt'ü okurdu. Fakat Nazım'ı sadece bir gizlilik adına, bir gizliliğin heyecan veren kahramanlığı adına okurdu. Eğer aşktan söz edecekse, işte o zaman Yahya Kemal'i tercih ederdi. Vuslat şiirini mesela." (KDY, s.143)

Romanda adı geçen diğer şairler ise Attila İlhan ve Ümit Yaşar'dır. Roman kahramanın yakından takip ettiği bu yazarlar, onun edebiyata olan yakınlığını da ortaya koyar. Hayatının her anında edebiyatla iç içe olan kahraman arkadaşının aşkını Attila İlhan'ın şiirindeki aşka benzetir.

"Mutluyum yine; heybemde sigaram, taşlı çakmağım, Atilla İlhan'ın şiir kitabı... "Ben Sana Mecburum" Bayhan'ın armağanı... Bayhan'ın "meçhul" fakat bence malum, Aypare'ye olan aşkını anlatıyor... Öyle olmalı diye düşündüğüm..." (DZ, s.96)

"Ümit Yaşar'ın şiir plağı romantizmin, yerini erotizme terk ettiği bir zamanın sesi oluyor. Günün şairi defterlere geçiyor." (DZ, s.97)

Sevinç Çokum, eski ve yeni edebiyatı karşılaştırır ve klasik edebiyattaki aşk anlayışını eleştirir. Fuzuli'nin beyitleri üzerinden fikrini açıklayan yazar, aşkın artık eski anlamını yitirdiğini ifade eder.

"Fuzuli'de ferdiyet nasıl da ön plana çıkıyor... Çünkü aşıktır... Kendisini, sevdiğini bir yana koymuş, aşıklar ordusunu, daha doğrusu kalabalıkları bir yana.

Kamu bîmârına canan deva-yı derd ihsan/ Niçin kılmaz bana derman beni bîmâr sanmaz mı?...

- *Bak aşk da giderek maddi heveslere dönüyor Özhan Ağabey. Fuzuli'nin aşk anlayışı artık yok... Kimsenin âhı felekleri yakmıyor, murat mumlarını da... Ne öyle aşıklar ne derde deva ihsanını çok gören kalpsizler var artık. Duyguların nasıl törpülediğinin ifadesi.” (KDY, s.55)*

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Feridun, edebiyatla iç içedir. Yazdıkları şiirler ve romanla edebiyat çevresinde yer almak ister. Veysel Ağabey dediği şahısla edebiyat ile ilgili sohbetlerde bulunur, fikirlerini onunla paylaşır. Çözüm bulamadığı konularda Veysel'e koşan Feridun onun önerisi ile Gazali'nin eserleri ile ilgilenmeye başlar. Yazar Feridun'un bu çalışmaları aracılığıyla Gazali'nin düşüncelerinden örnekler sunar.

“Bir düşün eşiğindeydi belki. Oydu.. Veysel Ağabey... “Çözemezsin bulamazsın. Gazâlî'yi oku! Gazâlî'yi...” diyordu. Belki de bunları söyleyen kendisiydi. Gazâlî... Kalkıp kendisinin, babasının kitaplığını Gazâlî'den tek bir satır bulmak için altüst etmişti. Sadece ansiklopedik bilgiler...” (KDY, s.171)

“Bu cemalin Şem'ine pervane gelmişlerdeniz

Yanalım ey şem'-i rûşen yana gelmişlerdeniz

Cerr edip eytâm-ı eşkim küyunu devran eder

Merhamet kıl dostum ihsâne gelmişlerdeniz.” (KDY, s.199)

Bir apartmanda oturan Kaya Bey, İncanaz, Asaf ve Feridun'un ailesi sık sık bir araya gelerek akşam yemekleri tertiplerler. Bu yemek toplantılarında siyasetin yanında edebiyata da sıkça değinilir. Yeni ve eski edebiyattan şiir örnekleri okuyan grup, edebiyat üzerine çeşitli tartışmalar yaparlar. Yazar, eski edebiyatı sadece vezinlerden ibaret sananları eleştirir.

“- Neyse.. dedi Kaya. Şiirden pek anlamam. Biraz vezin bilirim, matematiğe yakın olduğu için. Feilâtün fâilâtün.. Ama mahbuplar mahbûbeler kanaatimce çok uzaklarda kaldı. Herhalde geçen yüzyılda.

- Tabii eski şiir bir kültür şiiri, dedi Feridun. O dili, o mazmunları bileceksiniz. Cer etmenin, cere çıkma'nın, cer akçesinin ne olduğunu bilmeden bu beyti anlamak veya izah etmek zor tabii.” (KDY, s.199)

“Asaf İncesaz'ın uyandırdığı çağrışımla Orhan Veli'yi attı ortaya.

“- Bir yer var biliyorum/ Her şeyi söylemek mümkün/ Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum/ Anlatamıyorum.” Böyle bir şey ha?” (KDY, s.240)

Tren Burdan Geçmiyor romanında Nüzhet Fermanlı şiirlerden örneklerle okuyucularına seslenir ve onlarla karşılıklı şiirler söyleyerek muhabbet eder. Nüzhet'in mizah dergisinde yazdığı tekerlemeler ve siyasilerin ağzından söylenen dörtlükler dikkat çekicidir.

“- Yok mu bir şiir bugün abi? Özdemir Asaf'tan, Edip Cansever'den, Cemal Süreya'dan... Şöyle aşk üzerine...” (TBG, s.41)

Lacivert Taşı romanında Yordam Bey beyitleri tercüme etmek ve edebiyat dünyasına yeni eserler kazandırmak için çalışır. Zamanının büyük bölümünü eski eserleri okuyarak geçiren Yordam Bey, beyitler ve yazarlar ile ilgili bilgileri yeğeni ile paylaşır.

“Derler ki Sultan Memduh ilham geldikçe beyitlerini söylediğinde yanında hazır bulunan hattat yazmaya koyulur, nakkaş da daha sonra süslemesini yaparmış. Ömründen 47 bin beyit aktarmış o sayfalara.” (LT, s.105)

2.9.2. Dergiler

Çokum, eserlerinde ünlü isimlerin çıkardığı edebiyat dergileri etrafında şekillenen faaliyetlere yer verir. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanında edebiyat çevresi ile Feridun aracılığı ile ilişki kurulur. Feridun'un edebiyat alanında kendini

geliştirmesi için Veysel Ağabey, onu ünlü edebiyatçılara yönlendirir. Peyami Safa, Necip Fazıl, Mümtaz Turhan romanında edebiyat çevresindeki canlı karakterler olarak işlenir.

“Bak oğlum... Bizim konferanslarımız olur. Eminönü Öğrenci Lokali’nde, Çemberlitaş’ta filan. Nurettin Topçu, İsmail Hami Danişmend, Ali Fuat Başgil, Nihad Sami Banarlı, Mehmet Kaplan, Mümtaz Turhan, Mahir İz, Peyami Safa, İbrahim Kafesoğlu... Öte yanda Necip Fazıl, şu tarafta Osman Yüksel Serdengeçti... Bunlar zor dönemelerin adamlarıdır. Gerçekten başını vermeğe hazır, yürekli Osman Yüksel’in Serdengeçti Dergileri öyle kolayca çıkmamıştır.

Necip Fazıl ise has sanatkâr, aynı zamanda dava adamı. O , “ Büyük Doğu”suyla ayrı bir alamet. Bunlar bir muhkem kalenin burçlarıdır. Bu adamları bir daha böyle toplu halde göremezsin. İyi bak onlara. Bu bir şans senin için. Kahvelerine git! Sohbetlerini dinle.” (KDY, s.21)

Necip Fazıl’ın Büyük Doğu dergisinin ve Osman Yüksel Serdengeçti’nin çıkardığı dergideki edebiyat faaliyetlerinin uyandırdığı etkiye değinen yazar, böylesine güçlü kalemlerle çalışmanın önemini belirtir. Çünkü Necip Fazıl ve diğer sanatçılar fikir ve edebiyat alanında üstün başarılarla imza atmış sanatçılardır. Büyük Doğu dergisi ve birçok fikir kulüpleri kuran Necip Fazıl, gençleri yetiştirmek için büyük mücadeleler vermiştir. Yazar, Necip Fazıl’ın bu yönünü ön plana çıkarır ve gençlere yol gösterirken onun karşılaştığı sorunları da dile getirir.

“- Memlekete çatır çatır konuşan ve yazan insanlar lazım aziz kardeşim... Serdengeçti gibi, Üstat gibi. Biz Serdengeçti’nin “ Tanrıdağı kadar Türk, Hiradağı kadar Müslüman’ız.” Sözüne tutulmuştuk. Serdengeçti Mecmuası’nın ilk makalesiydi o, 1946 filan. Fırtına gibi esti.” (KDY, s.52)

“- Peyami Beyi tanımış olmak senin için de bir şans... Göster yazılarını Peyami Beye. Keşke onun Türk Düşüncesi Dergisi devam edebilseydi... Düşün Mümtaz Hoca’nın Ölçü Dergisi bir yanda, Türk Düşüncesi diğer bir yanda, iki ağır top sayılıyordu. Tabii bir de Necip Fazıl Üstad’ın Büyük Doğusu ve sahibi de susturulmuş durumda.” (KDY, s.146)

Arada Kalmış Tebessüm romanında Allegro ve Gıcık dergisinde yürütülen çalışmalar ile ilgili bilgi verilir. Bu dergilerde bazen mizah ve hiciv öğelerinin beraber ele alındığı, siyasetin eleştirildiği belirtilir.

“- *Sonra arkasında güçlü bir sermayenin bulunduğu materyalist artı liberal artı gayrı milli bir dergi olan Allegro Dergisinde çalışmaya başladım. Her şey yolundaydı. Henüz büyük deprem olmamıştı.*” (AKT, s.108)

“- *Eco'nun eski halini, o kükremiş arslanı arıyoruz şimdi diyordu. Sonra da yanında bulunan katlanmış Gıcık Dergisinin sayfalarını karıştırarak aradığımı buluyor ve kendisinin kaleme aldığı bir papağan hikâyesi okuyordu.*” (AKT, s.87)

2.10. Spor

Spor, geçmişten günümüze her dönemde insanların ilgilendiği bir faaliyettir. İnsanların kendilerini korumak ve yaşam mücadelesi verirken geliştirdiği etkinlikler daha sonraki süreçlerde spor faaliyeti haline dönüşmüştür. “İnsanın doğayla savaşım sürecinde geliştirmiş olduğu becerilerin, toplumsal yaşama, boş zaman sürecinde oyun yoluyla aktarımı şeklinde gerçekleşen spor etkinlikleri, günümüzün en eski ve en önemli kurumlarından birisi olmuştur. Sportif etkinlikler değişen zamana ve toplumsal koşullara göre yeniden şekillenmiş ve zamanla etkisini arttırmıştır. İçinde yaşadığımız dönemde spor, sadece bir oyun, boş zamanlarda hoş vakit geçirme aktivitesi olmaktan çıkarılmış, bir tüketim öznesi haline dönüşmüştür. Spor toplumsal yaşamın, toplumsal kültürün organik öğelerinden birisidir. Toplumlar ve kültür sistemleri değiştikçe spor kavramına yüklenen anlam ve işlev de değişmektedir.” (Talismenler, 2005: 461)

Türk toplumu savaşçı bir toplum olduğu için ilk sporları da saldırı biçiminde gerçekleşen sporlardır. Cirit, güreş gibi sporlar daha çok kişinin savunma yaptığı sporlardır. Romanlarında Türklerin düzenlediği güreş ve ciritle spor yarışmalarına değinen Çokum, bu sporların toplumda bütünleşmeyi sağladığını savunur.

“- *Hey gidi hey! Civardan üç yüz beş yüz atlı gelirdi. Karakeçililerin ciritle oyunlarına doyulmazdı.*” (AB, s.39)

“Necip aynı zamanda iyi bir ciritçiydi. Bu at yarışlarında da hep o üstün gelirdi” (AB, s.79)

“İşte böyle bir çocuktuk o da... Güreş tutarlardı. O zamanlar yenilmez, sırtı yere gelmez güreşçiler vardı. Ferda, Sulhi ve Tekin, okul çıkışlarında o günlü güreşçilerin çalıştıkları spor salonuna koşarlardı. Onlarla konuşabilmek, güreşlerini onlara beğendirebilmek sanki yaşama sebepleriydi.” (Ç, s.102)

Spor, farklı görüş, din ve ırka sahip insanları ortak bir amaç etrafında toplama gücüne sahiptir. Futbol karşılaşmaları, olimpiyatlar vb. binlerce insanın ortak amaç etrafında toplanmasını sağlayan faaliyetlerdir. Çokum, sporun sosyolojik bu özelliğini göz ardı etmez. *Çırpıntılar* romanında Miguel, kendisini dışlayan toplumla karate sayesinde uzlaşır ve yakın arkadaşlıklar kurar. Karateyi ilerleten Miguel, gençlerin dikkatini çeker. Onun gibi olmak isteyen bu gruplar, Miguel ile dostluklarını ilerlettikleri gibi karate eğitimi de almaya başlarlar.

“Sonra karateyi ilerlettim. Mahallenin gençleri peşimi bırakmaz oldular. Hepsi bellerinde kuşakla dolaşmağa başladılar. Hepsi kendini yaman karateci sanıyordu.” (Ç, s.56)

Spor, bireyin kendi potansiyelinin farkına varması, kendini topluma ispatlaması açısından önemli bir fırsattır. Kişisel özelliklerini bağımsız bir şekilde çevresine gösteremeyen bireylerin spora yönelmeleri, çekingenliğin verdiği stresi azaltmaya yardımcı olur. Böylece tanınma ve bir gruba ait olma ihtiyacını karşılayan birey daha sağlıklı ilişkiler kuracaktır. *Çırpıntılar* romanında Tekin, arkadaşlarına farklı yönlerini göstermek için spor ile ilgilendiğini belirtir. Tekin için herkesten farklı bir şeyler yaparak varlığını kanıtlamak gençlik dönemlerinde büyük bir amaç haline gelir.

“- Çocukken ve delikanlılığımda ben de sporcu olmak istemiştim. Arkadaşlarım vardı. Ferda ve Sulhi... Güreş tutardım onlarla... Bir şeyler olmak, herkesin başaramayacağı marifetler sergilemek isteğiyle cambazlığa bile heveslendim.” (Ç, s.56)

Okulda arkadaşlarıyla sorunlar yaşayan ve okuluna alışamayan Korhan Caroline öğretmen tarafından spor faaliyetlerine yönlendirilir. Koşu yarışmasında derece elde edince arkadaşlarının ilgisini çeker. Okuluna derece kazandıran Korhan, uzun süredir yaşayamadığı başarı duygusunu tadar.

“- *Evet, senin koşudan söz ediyorduk değil mi? Yarışa kaç gün var?*” (Ç, s.72)

Sporun olumlu yönlerinin yanında bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Sporun çeşitli siyasi ve çıkar amaçlar doğrultusunda kullanılması olumsuz yönüne örnektir. Sporun eğlence ve bireyleri etkileme yönünü kullanarak zayıflara karşı güç kazanmak amacıyla kullanılması sporun olumlu rolüne gölge düşürür. *Hilâl Görünince* romanında bir Rus olan İgor Gregoroviç, Şahbaz’ı haksız yere tutuklatır ve topraklarını elinden almaya çalışır. Şahbaz’ın serbest bırakılması için de Arslan Bey’in kendi güçlü adamlarından biri ile güreşmesini ister. Böylece misafirlerini eğlendirdiği gibi kendisi de güç gösterisi yaparak Türkleri küçük düşürmeye çalışır.

“-*Demek namlı bir pehlivansın... Doğrusu nasıl güreştiğini merak ettim. Ne dersin Arslan Bey, benim meclislerimde de güreş tutar mısın? Önüne ejderha gibi adamlar salsam, sırtlarını yere getirebilir misin? Eğer teklifimi kabul edersen, seni memnun ederim.*”(HG, s.97)

“- *Haklısın, yanlış söyledim. Boris iyi güreş tutar. Akmescit’te güreş meydanına çıkmış bir adamdır. Eğer onunla güreşir de, sırtını yere getirirsen Şahbaz kurtulur. Ne dersin?*” (HG, s.174)

“- *Peki, İgor Gregoroviç, kabul! Ne zaman, nerde güreşeceğiz, söyle!*” (HG, s.174)

“*Rakibi kan ter içindeydi. Yorulmağa başlamıştı. Yüzünden boncuk boncuk ter akıyordu. Ejderhanın ağzından neredeyse alevler fışkıracaktı. Arslan Beyi iki eliyle belinden sardı. Arslan silkinip koşbelden kurtuldu. Rakibine diz attı. Ejderha zor durumdaydı. Arslan Bey onu döndürüp birden savurdu. Yan düşmesin diye üstüne yattı. Rakibinin yüzünün mağlubiyet acısıyla kasıldığını gördü. Koca devin sırtı yere gelmişti.*” (HG, s.190)

Türk toplumlarının hayatında at ve at ile ilgili sporlar büyük önem taşır. At yarışları, cirit gibi sporların şenlikler eşliğinde yapıldığı görülür. *Hilâl Görünince* romanında belli dönemlerde at yarışmalarının düzenlendiği ve bütün halkın bu yarışlara katıldığı anlatılır.

“Arslan Bey de hayvan pazarlarını dolaştığını söyledi. Aslında toyun ikinci günü içini bir hüznün kaplamış, bir yerde duramaz olmuştu. Akmescit’te at oyunları tertiplendiğini işitmiş, Salgır’a atladığı gibi oraya girmişti. Oyunlara katılmamış, bir kenarda seyirci olmuştu. Yarışı tertipleyen Gaffar adlı bir ihtiyardı. Arslan Beyi tanırdı. “Nicedir bu yarışa katılmazsın. Ne oldu Arslan Bey, kocadın mı yoksa?” diye sormuştu. Arslan Bey “Bizden gençlere de fırsat verelim ağam.” demişti. İhtiyar, gülüp sırtını sıvazlamış, “Doğru!” demişti.” (HG, s.149)

“Daha yiğitliğini bilmeyiz, bilelim ki o atı hak edesin.” demişti ya... Peki ama Nizam Dedeyi memnun edecek yiğitlik nasıl bir şeydi? Adamı güreşte şarka getirmek mi? Geyik avlamak mı? At oyunculuğu mu? Cenk oyunu oynamak mı?” (HG, s.34)

“Balam çevik atlara binecek, yeni yular vurulmuş taylarla gezecek. Büyüyüp delikanlı olduğunda, Akmescit’teki yarışlara girecek. Birinciliği kimseye bırakmayacak... Öyle değil mi? Türlü türlü hediyeye geri dönecek...” (HG, s.25)

2.11. Müzik

Birey ve toplum hayatında düzenleyici bir etkiye sahip olan müzik, toplumun sorunlarını dile getirmede önemli bir araç görevini üstlenir. Müzik, önemli kültürel özelliklerin ortaya çıkması ve bu özelliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasında işlev kazanır. Sevinç Çokum, Türk müziğinin çeşitli enstrümanlarına değinir. Bu enstrümanlardan “ney” bireylerin iç dünyası üzerindeki etkisi ile özel bir nitelik taşır. *Bizim Diyar* romanında Kerime, Neyzen Dede’den dinlediği neyden çok etkilenir. Neyzen Dede’ye ney sayesinde yakınlık duyan Kerime ney dinlemek için onun evinin yakınında dolanıp durur.

“Ney çalışınıza hayran kalmıştım. O sebeple efendim.” (BD, s.181)

Çırpıntılar romanında bir Avustralya’da bir Türk evi kurmaya karar veren Türkler, müziğimizi yaşatmak ve yabancılara da tanıtmak için çeşitli gruplar kurarlar. Vatan hasretini türkülerle gidermeye çalışan Türkler, Türk müziğinin de büyük kitlelerle buluşmasına hizmet ederler.

“Murat Ağabey şimdi çiftlik işlerinin arasında kendini müziğe verdi. Ney, kemençe, ud çalan arkadaşlar bulmuş. Ayrıca gençlerden de bir Türk Musikisi Korosu kuracakmış. O günler onlar da ordaydılar. Itri’den, Dede’den çalıp söylediler. Dağ taş dinledi hep. Beni İstanbul’a evlerimize, sokaklarımıza götürdü bu sesler.” (Ç, s.85)

“Murat Ağabeyin bu sözleri epeyce alkışlanmıştı. Sonra Necmi Öğretmen şiirler okumuş, Murat Ağabey kanunla oradakilerin içlerinde yurt hasretini kımıldatan parçalar çalmıştı.” (Ç, s.72)

“Bahçenin, ağaçları, sardunyaları aydınlatan lâmbaları altında yemek yedikten sonra Murat Ağabey onlara kanun çaldı. Bu ses, araziye, kâhyanın aydınlık penceresine, çiftlikte çalışanların kaldıkları barakalara ve derenin öteki yakasına doğru yayıldı. Nesrin Hanım, rengini biraz kaybetmiş sesiyle eski şarkıları peş peşe sıraladı. Tekin’le Esra da bazı şarkıları onunla birlikte mırıldandılar. Yurt hasreti içlerini bir kere daha doldurdu.” (Ç, s.28)

Müziğin eğitsel gücüne inanan yazar, bireylerin koro müzik eğitimi ile çeşitli kazanımlar elde ettiklerini göstermeye çalışır. Koro çalışmalarıyla birey farklı insanlarla aynı ortamı paylaşır, toplumla etkileşim içine girer. Yabancı bir coğrafyada bulunan Türkler, koro çalışmaları ile bir araya gelir ve müzik gruplarını kurarlar. Müzik ile birlikte aradaki iletişim sorunları da ortadan kalkar.

“Murat Ağabey, “Esra Sultan’ın yemeklerine hasret kalmıştık...” diyordu. Sonra o ve arkadaşları bahçede küçük bir konser vermişlerdi. Korhan’ın renkli ampullerle süslediği bahçedeki konser, yoldan gelip geçen ve kim bilir kıtanın nerelerine gitmekte olan araçların ezici seslerine baş eğmeksizin sürüp durmuştu. Murat Ağabeyin koro için yetiştirdiği gençlerin şarkılarına Nesrin Abla da zaman zaman katılmıştı.” (Ç, s.127)

Türk Halk müziği, Türk Sanat müziği ile ilgili birçok sanatçının adına yer veren Çokum, Batı müziğine ait unsurları da işlemekten geri kalmaz. Müzik, kahramanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Geleneksel toplumda yetişen kahramanların Türk müziğini dinlemeyi tercih ettikleri; ancak yeni yetişen kuşakların daha çok batı tarzı müziğine yöneldikleri görülür.

“Tekin teybe bir kaset koymuştu. Sadettin Kaynak’ın bestelerinden seçilerek hazırlanmış bir banttı bu. Ama misafirlerin kendi aralarında konuşmaları ve çocukların bağırtısı arasında çok geçmeden duyulmaz oldu.” (Ç, s.37)

“Radyo açıldı ve İzettin Ökte yaylı tanburuyla Hicaz Taksimini çalıyordu.” (KDY, s.49)

“- Bilmem duydun mu bu şarkıyı?

- Hiç duymadım, dedi Aysan. Ben daha çok batı müziğiyle ilgileniyorum. Halk müziğini de dinlerim.

- Zaten çok eski bir şarkı. Tab’i Mustafa Efendi’nin.” (TBG, s.39)

Arada Kalmış Tebessüm romanında kahramanlar müzik için bir araya gelmişlerdir. Daha sonra yolları ayrılan dört kişi roman boyunca müzik yaşamları ile ilgili anılarına değinirler.

“Violam... Bazen açılışlara çağırıyorlar. Bir müzik grubumuz var. Oda müziği, pop karışımı bir estirmeler yapıyoruz. Tutuyor da. Sen bıraktın mı müziği? Yav bu iş bıraktın mı köreliyor. Feci fermantasyon durumları doğuyor.” (AKT, s.83)

“Sen, ben, İlgın ve Güney. Tabii nota sehparımızı veya çalgılarımızı taşımak için can atan çoğu çocuk hayranlarımızla. Bizimkisi ne tür bir cesaretti hâlâ bir yere koyabilmiş değilim. Leyla Teyze müzik öğretmeni, kardeşi Birol Ağabey konservatuarlı, çok iyi bir müzisyen olmasaydı özel derslerin öğretilerini bir orkestra oluşumuna dökemezdik. Öyle düşünüyorum.” (AKT, s.67)

“O sırada Vivaldi’nin Dört Mevsim Konçertosu icra ediliyor, eserin enerjik ve hızlı bölümleri çalındığında Hikmet Beyin gövdesi de o ritme uyarak neredeyse

İstanbul Çiftetellisi oynuyor, Feda arkalarında bu manzaradan harap olmuş bir halde kıvranıyordu.” (AKT, s.85)

2.12. Gelenekler ve Folklor Unsurları

Halk düşüncesini ve zevkini yansıtan unsurların sıkça ele alındığı Çokum’un eserlerinde Halk edebiyatına ait türkü, mani, ninni tekerleme gibi örneklerle yazar üslubuna farklılık katar. Çokum; kahramanlarının hüznünü, mutluluğunu türküler yoluyla dile getirir. *Arada Kalmış Tebessüm* romanında kahramanın ruh hali bir türkü ile yansıtılır.

"Bir ay doğar ilk akşamdan geceden

Şavkı vurur pencereden bacadan,

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden

Uyan uyan yar sînene sar beni...

Dağlar kışmış, yolcum üşümüştü perişanım ben...” (AKT, s.159)

Bizim Diyar romanında yine bilinen türkülere yer veren sanatçı, Zeynep’in hüznüne bir türkü ile ortak olur.

“Sabah oldu ben varayım

Yoluna güller sereyim

Uyan gül yüzün göreyim.” (BD, s.196)

Gece Rüzgârları romanında Anonim Halk Edebiyatı ürünlerinden manilere yer veren Çokum, pazarda çalışan işçilerin satış yaparken söylediği manilerden bazen örnek verir bazen de manilerin ismini anar.

"Şeftali yardan gelir

Kayıyla kardeşdir

Sepeti kırdan gelir anam babam

Pembesi nardan gelir

Hey anam babam” (GR, s.191)

Bilmece, ninni, atasözleri, deyimler ve ilahiler yazarın eserlerini süsleyen diğer ürünlerdir. Bunların yanı sıra çeşitli gelenekler de toplumdaki yaşayışla beraber işlenir. Yeni doğan çocuğa ad verme geleneksel toplumlarda genellikle aile büyüklerinden birine bırakılır. *Hilâl Görününce* romanında Nizam Bey, sevilip sayılan biri olduğundan yeni doğan bebeklere onun ad vermesi istenir. Devlet veya milleti için güzel işler yapmış kişilerin adları yeni doğan bebeklere verilir.

“Rüstem Hoca, ‘Adını Nizam Bey koysun’ diye haber göndermişti. Nizam Dede, ‘Bu balaya bilmem ki nasıl bir ad koymalı’ diye düşünüyordu. Hangi isim aklına gelse, ‘Yok, bu olmaz’ diye vazgeçiyordu. Bu balanın adı, babasının yiğitliğine yaraşır bir şey olmalıydı. Düşündü taşındı. Hanların adlarını teker teker aklından geçirdi. Mengli, Saadet, Sahip, Devlet... ‘Sahip ve Devlet’ diye tekrarladı. ‘Tamam!’ dedi. Torunumun adı Nurdevlet. Bu balanın adı da Sahip olsun!” (HG, s.292-293)

Ölüm etrafında şekillenen bazı gelenekler vardır. Ölüm sırasında ve sonrasında yapılan bu gelenekler çoğu zaman dini inanç gölgesinde var olur. Ölmek üzere olan birinin tanıdıklarından helallik istemesi ve ölmeden önce malını çocukları arasında bölüştürmesi toplumda yaygındır.

“Kelime-i şehadet getirsene... Bak, bu oğlun, bu apakayın, bu da yeğenin... Helallik dilemek isterler. Vasiyyet edesin isterler. Malını üleştirsene töremizi tutsana!” (HG,181)

Ölen kişinin azaptan kurtulması ve günahlarının affı için ardından Kur’an okunur ve helva dağıtılır. Ölünün ardından kırkıncı veya elli ikinci gün yemek dağıtılması da toplumun ölüm ile ilgili gelenekleri arasında yer alır.

“Biri öldü mü ağlaşır, çığırırız, Kur’an okuruz, ardından helva dağıtırız.” (G,s.84)

“Daha Nuriye Hanım’ın kırkı çıkmadı, diyordu Gülsüm Ana.” (BD, s.187)

“- Ben de ölü evi için yemek pişireyim bari. Gerçi şu Fitnat Hanım’ın evine adım atmak istemem ama o iş başka bu iş başka. Necmiyecik iyi kadındı. Bir kere kapılanmış Fitnat’ın evine. Stırılamadı işte.” (AB, s.379)

Toplum yaşlı ve genç insan ilişkilerinde bazı kurallar koyar. Yaşça büyüklere saygı gösterilmesi, el öpmek, yaşlı insanların bulunduğu ortamda söz verilmeden lafa karışmamak ve büyüklerden birinin geldiği ortamda gençlerin ayağa kalkması en çok rastlanan geleneklerdendir.

“Kırgınlıkları silivermişti yüreğinden. Ali Bey de öyle görünüyordu. Haşım Bey, elini öptü.” (BD, s, 73)

“Kendi babasını düşündü sonra. Onunla yakınlıkları hep bir saygı çerçevesi içinde olurdu. Her sabah işe giderken uzak, dönülmez bir yere varacakmış gibi elini öpüp yolcu ederler, geldiğinde yine aynı şekilde karşılardı onu.” (Ç, s.77)

Bayramların kutlanması, akraba ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi, bayramlarda ihtiyaç sahiplerinin gözetilmesi gibi konular Çokum, tarafından toplumumuzda yaşayan şekliyle işlenir.

“- Hep meliyor, dedi Seher. Sadık Amca onu ne zaman kesecek, teyze?

- Bayram sabahı kesilecek.

- Kesmeseler olmaz mı?

- O kurbanlıktır Seher.

Bayram sabahı Sadık Bey yanına bir adam katıp ağacın dibine vardı. Çoluk çocuk o yana koşuşup, çevrelediler koyunu. Kerime pencerede. Yaz güneşi otların rengini açılarak geniş yerlere yayılıyordu. Kurbanın gözüne bir bez bağlandı. Bir çukur kazıldı. Hayvan yan yatırıldı, başını bir taş üstüne dayadılar. Kerime içeriye çekildi. Tekbir sesleri oraya kadar uzanıyordu.” (BD, s.277)

“Konağın hatırladığında içini ısıtan tek yanı, bayram sabahları Aziz Bey'in elini öpmeğe koşmalarıydı.” (AB, s.48)

“Bir Kurban Bayramında koyunun kesilip, derisi yüzüldükten sonraki görünüşü nasıl da allak bullak etmişti onu... Tabi koyunun kesilme işi, İzzet Bey'in bahçesinde yapılmıştı.” (Z, s.51)

Toplum yaşamında önemli yer edinen birçok gelenek ve adet Çöküm'un eserlerinde okuyuculara sunulur. Geçmişe ve geleneklere değer veren ve bireylerin geçmişinden kopuk bir yaşam sürmesini eleştiren yazar, kahramanları vasıtasıyla bu gelenekleri yaşatır ve genç nesillere de Türk milletinin manevi değerlerine sahip çıkma mesajı verir.

SONUÇ

Sevinç Çokum, romanlarında toplumsal yapıyı oluşturan unsurlara önem verir. Toplumun hemen her kesiminden insanla iletişim kuran yazar, romanlarını kurgularken gözlemlerinden önemli ölçüde yararlanır.

Toplumun en önemli öğelerinden en basitine kadar birçok ayrıntıya değer veren Çokum, ele aldığı konulara toplumsal işlevsellik katar. Yazar genellikle günlük yaşamda kullanılan nesnelere insan psikolojisi üzerindeki etkilerine de önem verir. Bu bakımdan onun romanlarında nesne-insan ilişkisi önemli yer tutar.

Çokum, eserlerini basmakalıp ifadelerle değil, sürekli bir yenilik içinde oluşturur. Düşüncelerini belirtirken belli kesimlerin çıkarlarını gözetmeyen sanatçı, savunduğu görüş ve siyasi tavrı romanlarında açık yüreklilikle ortaya koyar. Türk tarihinin önemli siyasi ve sosyal olaylarını konu edindiği eserlerinde can alıcı noktaları merkeze alır. Sevinç Çokum, Türk tarihindeki birçok kırılma noktasının Türk toplumu üzerindeki yıpratıcı ve yeniden diriltici etkisini gözler önüne serer. O, birçok romanında küllerinden yeniden doğan Türk toplumunun adeta ikinci Ergenekon destanını yazar.

Sevinç Çokum, kadın konusunu işlerken feminist bir yaklaşımdan uzak durur. Kadını toplumdaki değeri ile ön plana çıkaran yazar, onu toplumun önemli unsurları arasında görür. Toplumsal sorunların her bireyi etkilediği gerçeği göz önüne alındığında kadının bu durumdan etkilenmemesi olanaksızdır. Çokum, bu gerçeğin farkındadır ve kadını toplumun en duyarlı parçası olarak kabul eder. Her yaşta kadının hayatına ışık tutan yazar, eş, sevgili, anne, çocuk olarak kadını ele alır. Farklı dünyaları kadın duyarlılığı açısından yansıtarak toplumsal bir bütünlük ile kadın gerçeğini dile getirir. Evlilik kurumu içerisinde kadının yeri geniş bir şekilde ele alınır. Ailenin devamının gerektiğine inanan yazar, evlilikte kadının rolünün büyük olduğuna inanır. Gelecek nesillerin sağlıklı bir hayat sürmeleri için aile ortamında büyümeleri gerektiğini savunur. Bu sebeple boşanma romanlarda az görülen bir durumdur. Aşkın ve sadakatin yok olduğu ailelerde bile eşlerin çocuklar aracılığı ile bağlandığı görülür.

Çokum, uysal, sabırlı ve itaatkâr tavrı kadına daha çok yakıştırır. Kadının isyankâr, çelişkilerle dolu özel hayatı hoş karşılanmaz, aile içindeki saygın konumu ile kadının öneminin arttığı savunulur. Çokum, kendi yeteneği ve gücü ile ayakta durabilen, ekonomik özgürlüğünü kazanmış kadından yanadır.

Birey ve toplum hayatında önemli sonuçları olan göç olgusunu Çokum, iç göç ve dış göç olarak farklı eserlerinde işler. Ekonomik amaçlarla başka yerlere göç eden insanların geride bıraktıkları problemlerin yanında gittikleri yerlerde karşılaştıkları sorunlar da yazarın romanlarında irdelenir. Yazar romanlarında göçün birey ve toplum üzerindeki etkilerini kaleme alırken göçün farklı kuşaklarda yarattığı farklı problemlere dikkat çeker. Birinci kuşak, gittikleri yerlere uyum sorunu ve vatani özlemi gibi konularla uğraşmak zorunda kalırken ikinci ve daha sonraki kuşaklar, ana vatandan ve kendi kültürlerinden uzaklaşma ile karşı karşıya kalırlar. Ailede başka, dışarıda başka bir kültür ile karşı karşıya kalan bireylerde kimlik bunalımı görülür. Bir yabancılaşma sorunu ile karşı karşıya kalan bireylerin yalnızlıkları, göç ile parçalanmış ailelerin durumu sosyolojik bir şekilde sorgulanır.

Eğitim konusuna büyük önem veren yazar, ailede eğitimden başlayarak yüksek öğretime kadar olan süreçlere romanlarında yer verir. Kendi eğitiminde ailesinin büyük rolünü her fırsatta dile getiren yazar, roman kahramanlarının eğitiminde de aileye büyük görev verir. Çokum'un romanlarında insan ön plandadır, insan eğitimi her şeyin üstündedir. Eğitimdeki kalitenin artması, uluslararası standartlardaki yenilikler ile ulusal değerlerin bütünleştiği bir eğitim anlayışının yaygınlaşması ile birçok sorunun çözüleceği mesajını vermeye çalışır.

Sosyal yapıdaki birçok sorunun ahlaki yozlaşmadan kaynaklandığını vurgulayan yazar, bu yozlaşmanın toplumun sınıflara ayrılmasına neden olduğunu göstermeye çalışır. Yozlaşma ile birlikte görülen para ve statü kazanma hırsı bireylerin birbirini ötekileştirmesine neden olmaktadır. Yükselen her sınıfın ötekini yok sayması sınıflar arasındaki çekişmeyi artırmaktadır. Dışlananlar ve imtiyazlılar arasındaki bu çatışmalar toplumda bir eşitsizlik ortamının doğmasına neden olmaktadır.

Sanatın birçok alanıyla ilgili olan yazar, eserlerinde müzik, resim, edebiyat, sosyoloji, gibi alanlara ait unsurlara sıkça yer verir. Sağlık sorunları, gelenekler, batıl inançlar ve topluma ait birçok unsur Çokum'un romanlarında yaşama şansı bulur.

Dili kullanmadaki ustalığı ile sıkça anılan yazar, romanlarında kelimelerin Türkçe şekillerini kullanmaya özen gösterir. Ağız ve yöresel konuşma özelliklerini özenle kullanır. Kırım, Kıpçak Türkçesi'ne ait kelimelerle üslubuna renklilik katar.

Sevinç Çokum'un romanlarının genelinde, toplumsal gerçeklerin, maddi ve manevi ilişkiler, birey toplum ilişkisi ve çatışması gibi meseleler etrafında eleştirel bir tutumla gözler önüne serdiğine tanıklık ederiz.

KAYNAKÇA

SEVİNÇ ÇOKUM'UN İNCELENEN ESERLERİ

- ÇOKUM S. (1978). **Zor**, 2.Baskı Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2008). **Bizim Diyar**, 7.Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2007). **Hilâl Görününce**, 8.Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2007). **Ağustos Başağı**, 5. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2010). **Gülyüzlüm**, 2. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (1996). **Çırpıntılar**, 1. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (1996). **Karanlığa Direnen Yıldız**, 1.Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2000). **Deli Zamanlar**, 1.Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2004). **Gece Rüzgârları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2007). **Tren Burdan Geçmiyor**, 1. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2010). **Arada Kalmış Tebessüm**, 1. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- ÇOKUM S. (2011). **Lacivert Taşı**, 1. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKALIN Ş., vd. (2005). **Büyük Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- AKALIN M. (2006). **“Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve İşsizlik Sarmalı”**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- AKIN K. (2009). “**Sevinç Çokum’un Romanlarında Eğitim Değerleri ve Türkçe**”, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Malatya.
- AKSOY E. (2010). “Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları”, **Türkiyat Araştırmaları**, S. 12, Ankara, (7- 38).
- AKÖZ M. (2010). “**Sosyal Değişme Bağlamında Askeri İhtilallerin Toplumsal Sebep ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi**”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- AKŞİN S. (1992). “**İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Mutlakiyete Dönüş**”, Cem Yayınları, İstanbul.
- AKŞİN S. (1989). “**Yakınçağ Türkiye Tarihi**,” Milliyet Kitaplığı Yayınları, İstanbul.
- AKYÜZ Y. (1991). “**Türk Eğitim Tarihi**”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ALPMAN H. (2010). “Sosyal Çatışma ve Din”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 2, Bursa, (187- 215).
- ALPMAN P. S. (2009). “**Toplumsal Sınıflar ve Eğitim**”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ALPTEKİN A. B. (2010). “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Milli Folklor*, S. 86, Ankara, (5-19).
- ALTINKAYNAK Y. (2004). “**Milli Mücadele Romanında Kadın Tipleri**”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ARSLAN M. (2004). “Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Değerler Eğitim Dergisi**, C.2, S.6, İstanbul, (1-17).

- ARSLAN S. (2008). “**Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskanları**”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- AYATA Y. (2008). “Türk Edebiyatında Dış Göç Bir Dış Göç Romanı Olarak Çırpıntılar”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 3/2 Spring, Ankara, (97-121).
- AYDEMİR Ş. S. (2000). “**Menderes’in Dramı**”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- AYDIN M. (2000). “**Kurumlar Sosyolojisi**”, Vadi Yayınları, Ankara.
- AYDINALP H. (2010). “Sosyal Çatışma ve Din”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 19, S. 2, Bursa, (187- 215).
- AVRASİ A. (1991). “**Türk İslam Ülküsü**”, Burak Yayınları, İstanbul.
- BAYRAK Ö. (2009). “**Milli Edebiyat Dönemi Türk Romanında Batılılaşma (1908- 1923)**”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- BAYRAKTAR H. (2007). “Osmanlı’nın Balkanlardan Çekilmesi: Savaşlar, İsyanlar ve Göçler”, **Balıkesir Üniversitesi, FEF Karesi Tarih Kulübü Bülteni**, Balıkesir, (65-86).
- BEDİRHAN Y. (2009). “Avrupa Birliği Ülkelerde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **Akademik Bakış Dergisi**, S. 16, Kırgızistan, (1-7).
- BERBER Ş. (2003). “Modern Bir Olgu Olarak Sosyal Sınıflar”, **SBE Dergisi**, S. 9, Konya, (223- 232).
- BİRAY H. (2010) “Yükselen Her Sınıf Ötekini Yok Sayar”, **Yenişafak Kitap Eki**, (03.02.2010).

- CEBECİ S. (2007). “**Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**”, Anı Yayıncılık, Ankara.
- COŞKUN S. (2004). “Sevinç Çokum’la Ropörtaj: Gece Rüzgârları Bendeki Değişimin İfadesi”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, S. 367, (22-24).
- COŞKUN S. (2009). “Sevinç Çokum’un Romanlarında Kültürel Meseleler ve Milli Kültür Unsurları”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S. 21, (281-299).
- COŞKUN S. (2011). “Zaman Kıskaçındaki İnsan: Al Çiçeğin Moru”, *Hece Öykü Dergisi*, S.45, (155).
- ÇABUK KAYA N. (2011). “**Aile ve Çocuk**”, (Ed. Aytül Kasapoğlu vd. Anadolu Üniversitesi El Kitabı içinde), Web-Ofset, 1. Baskı, Eskişehir, (107-133).
- ÇAKIR Ö. (2009). “Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatının Kaynaklarından Biri Olarak Harpler I: Kırım Harbi (1853- 1856). **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/ 1- II Winter**, Ankara, (1824-1870).
- ÇAKIR S. (2011). “Türkiye’de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar”, **SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Isparta, (209-222).
- ÇELİK U. (t.y.). “II. Abdülhamit Dönemi ve İttihat ve Terraki Mukayesesi”, **Kocaeli Üniversitesi Stratejik Araştırma Masalları**, Kocaeli.
- ÇELİK Z. (2006). “**Mevlana’da Akıl- Aşk İlişkisi**”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÇOPUROĞLU C. (2000). “Fırat Havzası Evlilik Kültürü I: Düğün Öncesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.10, S. 2, Elazığ, (163-193).
- DİKMEN M. (2008). “**1001 Hadis**”, Cihan Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN Ş. (2011). “XVI- XV. Yüzyılları Türkçe Tıp Metinlerinde Halk Hekimliği İzleri”, *Milli Folklor*, S. 89. Ankara (120-132).

- DURUTÜRK C. (2007). “**Gelenek, Tüketim Toplumu ve Törenselleşen Tüketim: Türkiye’deki Evlilik Törenleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DÜNDAR C. (2008). “Dokuz Subay Olayı”, Milliyet Gazetesi, s.9, (19.07.2008).
- EKİM B. (2005). “Çocuk Yoksulluğu ve Sosyal Devlet”, Birikim, S. 5, (71-73).
- ERDEM G. (2010). “İlanından Yüz Elli Yıl Sonra Avrupa Müzakereleri Bağlamında İslahat Fermanı’na Yeniden Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 1, Ankara, (327- 348).
- ERDER N. (1984). “**Türkiye’de Ailenin Değişimi**”, Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- EREN S. (2007). “Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa’ya Göç eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”, **C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sivas, (267-288).
- EROĞLU H. (2003). “Osmanlılarda İktidarın Değişim Süreci ve Meşrutiyet Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 43/2, Ankara, (19- 39).
- ERSÖZ GÜNİNDİ A. (2011). “Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”,**Sosyoloji Konferansları Dergisi**, S. 43, İstanbul, (249-264).
- ERTUĞRUL A. (2011). “Hicret Bey ve Oğulları”, **Yenişafak Kitap Eki**, (14.12.2011).
- ERTÜRK D. (2011). “Yeni Sosyal Hareketler İçinde Sınıfın Yeri”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 10/4, Gaziantep, (1493- 1514).
- GÖKÇE B. (2011) “**Aile Sosyolojisi**”, Anadolu Üniversitesi El Kitabı, Web-Ofset, Eskişehir.
- GÖKÇİMEN S. (2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, **Yasama Dergisi**, S. 10, Ankara, (6-54).

GÖKSU B. (2007). “**Adı Aşk**”, 3. Baskı, Carpe Diem Kitap, İstanbul.

GÜLENDAM R. (2007). “Türk Kadınının Aile İçindeki Yeri ve Rolünün Modern Türk Edebiyatına Yansımaları: 1960- 1980”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 15, Isparta, (165-182).

GÜNAY Ü. (1995). “**Eğitim Sosyoloji**”, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

GÜNAY Ü. (1997). “Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Din”, **Türk Yurdu, Nisan-Mayıs**, S. 616- 617, Ankara, (81).

GÜNDÜZ M. ve GÜNDÜZ F. (2007) “**Yurttaşlık Bilinci**”, 3.Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

GÜNEŞ F. (2011) “**Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane**”, (Ed. Aytül Kasapoğlu vd., Aile Sosyolojisi içinde), Anadolu Üniversitesi Yayınları Web-Ofset, 1. Baskı, Eskişehir. (29- 48).

GÜRSOY Ş. (2007). “**İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı**”, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul.

GÜVEN S. (1999). “**Toplumbilim**”, Ezgi Kitapevi, Bursa.

İÇLİ G. (2005). “**Sosyolojiye Giriş**”, Anı Yayıncılık, Ankara.

İNAN S. ve HAYTOĞLU E. (2007). “**Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**”, Anı Yayıncılık, Ankara.

KADEMOĞLU O. (1999). “**Çeyiz Sandığı**”, Duran Ofset, İstanbul.

KARABULUT M. (2008), “**Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı**”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

KELOĞLU S. (2008). “**Kur’an Açısından Kadının Aile İçindeki Yeri**”, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

KESKİN Y.M. (2004). “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV**, S. 2, Samsun.

KIRILMIŞ Y. (2011). “**Sevinç Çokum’un Eserlerinde Folklor Unsurları**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KOCACIK F. (1997). “**Toplumbilim Ders Notları**”, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.

KODAMAN B. (2007). “Osmanlı Devleti’nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış”, **SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16, Isparta, (1-24).

KOLCU A.İ. (2008). “**Cumhuriyet Edebiyatı II Hikâye ve Roman**”, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum.

KONGAR E. (1998) “**21. Yüzyılda Türkiye, 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**,” Remzi Kitapevi, 8. Baskı, İstanbul.

KONGAR E. (1999). **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitapevi, 25. Baskı, İstanbul.

KURAN-I KERİM, Bakara suresi, 186. ayet.

KURAN-I KERİM, En’am Suresi, 70. ayet.

KURAN-I KERİM, Nisa Suresi 19. ve 34. ayet.

KURNAZ Ş. (1996). “**II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını**”, MEB Yayınları, İstanbul.

LEKESİZ Ö. (2001). “**Yeni Türk Edebiyatında Öykü**”, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

MORAN B. (2009). “**Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**”, İletişim Yayınları, İstanbul.

NAMLI T. (2010). “**Tanzimat Devri Türk Romanında Sosyal Tenkit**”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

NİRÜN N. (1994). “**Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür**”, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

ORAL M. (1997). “Ulusal Bağımsızlık Savaşı Yıllarında Türkiye’de Hilafet ve Saltanat Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Dergisi**, Ankara, (155-188)

ÖNGEN T. (2010). “Toplumsal Sınıflar, Sınıf Mücadelesi ve Kamu Çalışanları”, www.e-kutuphane.egitimsen.org (09.05.2010).

ÖRNEK S. V. (2000). “**Türk Halk Bilimi**”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖZCAN R. (2008). “**Türk Romanında Aşk (1872- 1990)**”, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

ÖZCAN T. (2000). “Romanda Sosyal Ortam”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 10, S. 2, Elazığ, (99- 110).

ÖZCAN Y. (2009). “**Evlilik Rehberi Gençlik ve Evlilik**”, Cihan Yayınları, İstanbul.

ÖZGÜVEN İ. E. (2000). “**Evlilik ve Aile Terapisi**”, PDREM Yayınları, Ankara.

ÖZHAN Z. (2010). “**Selim İleri’nin Romanlarında Kadın**”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

ÖZKALP E. (2001). “**Sosyolojiye Giriş**”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

SAFİ İ. (1998). “Sevinç Çokum’un *Karanlığa Direnen Yıldız* Romanı”, **Kültür Dünyası Dergisi**, S.13, (71-72).

SEVER M. (2004). “Türk Halk İnançlarında ve Halk Hekimliği Uygulamalarında Meyve”, **TÜBAR XVI/ Güz**, Ankara, (95-109).

“Sevinç Çokum’la Söyleşi” (2004), **Aklın ve Bilimin Aydınlığında Eğitim Dergisi**, S.51, (13-18).

TALİMCİLER A. (2005) “Spor Kurumu”, (Ed. Sevinç Özen Güçlü, Kurumlara Sosyolojik Bakış içinde), Birey Yayınları, İstanbul, (461-533).

TAŞDELEN M. vd (2000). “**Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği Kimlik ve Uyum Sorunları**”, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.

TEZCAN M. (1976). “ İlkel Topumlarda Başlık Parası Geleneği”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, S. 1, Ankara, (415- 426).

TOKAY M. (2007). “Her şeyi Yazabileceğimi Bu Romanda İspat Etmek İstedim”, **Kitap Zamanı**, (3.12.2007).

TÜRKÖNE GÜNİNDİ A.(2011). “Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üzerine Bir Değerlendirme”, **Sosyoloji Konferansları Dergisi** S. 43, İstanbul, (249- 263).

UNICEF (2005) “**Dünya Çocuklarının Durumu 2005**”, Ankara.

WACH J. (1987). “**Din Sosyolojisine Giriş**”, Çev. Battal İnandı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

YILDIRIM T. ve ÖZTÜRKÇÜ İ. (2009). “**Osmanlı Padişahlarının Manevi Dünyası**”, Yağmur Yayınları, İstanbul.

YILMAZÇOBAN A. (2008). “**Flört ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi –Demirci Örneği-** Doktora Tezi, Sakarya.

Diğer Kaynaklar

www.fetihkoleji.k12.tr (2008)

www.usakgundem.com, 22.03.2012.

www.yenisafak.com, 05.07. 2011.

www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/ULTP/22731unite02.pdf, s. 23-24.

EK: Sevinç Çokum'la Söyleşi

Romanlarınızda toplum ve toplumsal yapı ile ilgili birçok unsur bulunuyor. Sosyal yapı ile ilgili kurumları birbiri ile ilişkili bir şekilde ele alıyorsunuz. Sevinç Çokum sosyal yapı ile ilgili bu unsurları işlerken neyi amaçlıyor?

Bu çok genel bir soru. Ben insanın toplumun bir parçası olduğunu kabul ediyorum. Bilim de böyle söylüyor. Ne insan toplumsuz olabilir ne toplum insansız olabilir. Dolayısıyla bizim toplumdan dünyaya geldikten sonra sürekli çevremizden etkiler aldığımızı ve bizde bir dünya oluştuğunu, kelimeler, kavramlar oluştuğunu biliyoruz. Yani bir yönlendirme var demekki dıştan insana. Tabi ki bir de insanın içi dünyası, psikolojisi var. Onun için bir yandan Peyami Safa'da da öyledir. Toplum ve insan ikisi bir arada değerlendirilir. Psikolojiyi ele alırken de toplumu insanın algılarını yönlendirdiğini hesaba daima katmalıyız. Toplum düşüncelerimizi değiştirebilir, bakışımızı hatta duygularımızı. Sevgi duyduğumuz bir insandan nefret edebiliriz. Yine bu toplumsal etkilerle olur. Benim romanımdan alınmış bir başlık var: "İdraklerimiz devamlı değişir ve karışıktır" dediğim şey odur.

Romanlarınızda genellikle mekan olarak İstanbul'u tercih ediyorsunuz. Son romanınızda Güneydoğu bölgesini, Cizre ve Diyarbakır gibi yerlerdeki yaşamları işlemeniz bazı çevrelerin tepkilerine yol açmış, hatta buraları yazmaya hakkınızın olmadığını söyleyenler olmuş. Bu tepkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir toplantıda bir konuşma yaparken öyle bir tepki geldi. Kitabı daha yeni yazmıştım, bir edebiyat mevsimi toplantısında üç romancı romanlarımız hakkında konuşuyorduk. Güneydoğu'da değişiklik olarak farklı insanların bir arada yüzyıl öncesinde ve daha önce komşuluklarla, dayanışmalarla yürüyen beraberliğin sonradan bozuluşu ve bugüne de yansıyışını anlatırken biri söz aldı. "Siz İstanbul'da doğmuş, büyümüş bir yazarsınız. Sizin buna hakkınız yok, sizin Güneydoğu'yu

yazmaya hakkınız yok. Siz İstanbul’u yazın, siz ne bileceksiniz oradaki hayatı” dedi. Tabi bu değerlendirmeyi yapanlar benim geçmişimi bilmiyor, ailemi bilmiyor. Ben o bağlar adına bu romanı yazdım yani onlara bir armağanımdır. O bağlar dolayısıyla benim atalarım, dedelerime, baba tarafıma bir armağanımdır. Onların ruhlarını yad etmek için yazılmış bir romandır. Ama eksik ama tam... Hayatta olsalar belki eleştirebilirler. Olumlu ya da olumsuz eleştiriler olabilir. Ama ben iyi niyetle kaleme aldım. Bu çok önemli. Sonuçta benim atalarımın mezarları orada, bağlarım var. Bu bütünlük, birlik duygularımı her zaman taşıdım. Ölene kadar da taşıyacağım. Dünya üstünde geçerli olan ne olursa olsun, bugün dünya insanları olsun, Hristiyan olsun veya başka bir etnik insan olsun, herkes insandır netice itibarıyla. Her zaman temennimiz beraber yaşamak, dostça, savaşımadan yaşamaktır. Yaşamak insana yakışan bir şeydir. Ama bunları yapamıyor insanoğlu. Bu kitabı ele almamdaki düşüncem de insan kardeşliğidir.

Eserlerinizde halkın her kesiminden insanı görüyoruz. İnsanı merkeze almanız ve her kesimden insana yer vermeniz evrensel insanı yazma çabasından mı kaynaklanıyor?

İlk romanlarıma baktığınız zaman işte *Bizim Diyar*, *Hilâl Görününce*, *Ağustos Başağı* gibi romanlarımı hep yaşamış kişilerden dinleyerek yazdım. Bunları resmi tarihe bağlı kalarak değil bunu herkes yapar. Tarih kitabını açarsınız, yazarsınız. Ama ben hep anlatılmayanların peşinde koştum. Bilinmeyen veya bilinip de dışa vurulmamış şeyleri anlatmak ve bunları yaşamış insanlardan dinlemek bana değerli daha cazip geldi. Sonra yakın tarihleri işlediğim *Arada Kalmış Tebessüm*, *Tren Burdan Geçmiyor*, *Deli Zamanlar* kendi toplumumu, tarihimi yazıyorum derken kitaplarım başka dillere çevrilmeye başladı. Dış dünyadan talep gelince daha başka bir dünyaya giriyorsunuz. Öyle bir noktaya geliyorsunuz ki bütün insanlık için bir şeyler söyleme gereği hissediyorsunuz. Kapalı bir kutu içerisinde kabuğunuz içerisinde insanlara ulaşamazsınız. Öyle zamanlar oluyor ki kendi toplumunuza, kendi insanınıza ulaşamadığınız zamanlar oluyor. Belli bir grup, bir kitle okuyor ama bütün bunlar tatmin etmiyor sizi zaman içinde. Daha geniş kitlelere hitap etmek istiyorsunuz. Yazarlar Birliği’nde Ali Ural’ın bir değerlendirmesi olmuştu benim

için. “Evrensele ulaştı.” şeklinde yaptığı açıklamalar, Sevinç Çokum’u doğru değerlendirme bakımından önemliydi.

Kadını anlatırken genellikle güçlü, kendine güvenen ve vefakar kadın rolünü tercih etmenizden sebebini öğrenebilir miyim?

Deli Zamanlar’daki kadın- Aypare, avukat, hukukçu- öyledir. Kendi iç dünyasında problemleri vardır. Bu ayrı. Toplum içerisinde yerini almış bir kadın ama yine de ezilip hor görülebiliyor. Akıyla bilgisiyle o genç kıza -ki anlattığı kişi benim- (bana) da hep gösterdiği yol bilgi ve akıldır. Sadece duygular her şeyi halletmiyor. Bu kadınlarımız için de bir ilke olmalıdır. Akıl ve bilgi çözümdür, başka bir çözüm yoktur. Mesela *Lacivert Taşı*’nda da Hicret Bey’in daha bilimsel, medreseden daha kopuk görüşleri vardır. Elbette ki medresenin de kazanımları var ama bir yerde orda bazı hocaları eleştiriyorum. Mesela Sabit Hoca vardır. Fikirleri sabittir, dar bir dünyada yaşar. Araştırmanın önünü kapatır. Bazen yöneticiler de böyle yapar. Sadece kendi ideolojisi kabul edilsin, o yolda olsun insanlar, onun istediği biçime girsin diye düşünürler. Ama insan özgürdür. İnsanın ruhu kanatlıdır. İnsana en büyük eziyet o özgürlüğünün elinden alınmasıdır. Kadın için de bu böyledir. Kadının bu durumu kabullendiği anda kadın bitmiştir. **(Tarihi romanlarınızda kadın sabırlıdır, isyan pek görülmez. Bir kabullenmişlik söz konusudur.)**

Dikkat ederseniz *Bizim Diyar*’da Gülsüm Ana; dirayetli, çekip çeviren bir kadındır. Ama o bir hanımağa olarak öyledir. *Ağustos Başağı*’ndaki Esmâ, hep dağların ötesini görmek isteyen bir insan. Bu demektir ki kendini aşmak istiyor. Keçilerini otlatırken hep bunun dışında da bir dünya olabileceğini düşünür. Oradaki onun aktif hali, savaş dolayısıyla zengin kadınlara gidip cephe için yardım istemesi, sonra kendi çeyizlerini satması, bütün çabaları ancak yapabileceği ölçüde büyük işlerdir. O sınırlara göre büyük işlerdir. Sonra bir hesaplaşma dönemi var belki bu bende de böyle olmuştur. Eskiden daha iyimser bakarken dünyaya belki hayat tecrübeleriyle ben daha çözümleyici şeyler aramaya başladım. Kendimle hesaplaşmaya başlamışım. *Gece Rüzgârları*, *Deli Zamanlar* romanlarımda kendimi sorgulamaya başladım(...) Nietche’nin bir sözü vardır: “Yılan derisini

değiştirmezse ölür.” diye, insan için de bunu düşünebiliriz. İnsan da bir değişim içindedir. Sosyal hayat zaten değişimin kendisidir. Kadının da bu değişim içerisinde sürekli aynı kalması imkânsızdır.

Romanlarınızda boşanma konusuna olumlu bakmadığınız görülüyor. Örneğin Süsen ile Sungur, Esra ile Tekin boşandıktan sonra tekrar bir araya geliyorlar. Aypare ile Bayhan ise son anda boşanmaktan vazgeçiyorlar. Kadın ve çocukların korunması konusunda ailenin devamına önem verdiğiniz için mi bunu tercih ettiniz?

Olumlu bakmamak meselesi değildi ama o romandaki kahramana göre değişir. Yani nefret ettiğin bir insan olur, şiddet görmüşsündür. Niye bir araya gelsin böyle insanlar? Ama burada seçtiğim o zaman yazdığım bir aile kavramıdır belki. Çünkü aileler içerisinde çok mutsuz insanlar tanıyorum. Ayrı yaşayanlar tanıyorum ya da şahit olduğumuz, gazetelerde şiddet olayları görüyoruz. O açıdan bir mecburiyetmiş gibi hayatlarını sürdüren insanlar da görüyorum. Onun için ille de ahlakçı olalım aman kurallı olalım aileyi dağıtmayalım diye bir şey yok yani. Mutsuzsa insan ayrılır. Hangisi olursa olsun kadın ya da erkek mutsuzsa ayrılabilir. *Deli Zamanlar*'da onların bir duygusal bağları var. Fakat orda bir çekişme de var. Erkek zekasının kıskançlığı var. Erkeğin her zamanki o üstün tavrı... Ben zekaca daha üstünüm kadından, benim bilgim daha fazla çekişmesi var. Onların kavgası o. Yani bir sevgi var ama onun üstüne çıkan da böyle bir hırs var. Aypare'de de ben bir kadın olarak ben de bilgiliyim. Ben de kendimi toplumda ispat edeceğim hırsı var. O sebeple aralarındaki sorunlar. Hem vazgeçemiyorlar hem de aralarında bir didişme var. Öbürlerinininki de ayrı. *Gece Rüzgârları*'nda da bir bağ devam ediyor. Onlarınki de çocuğun varlığı falan onun gibi. Yoksa bu benim bütün olarak görüşlerimin böyle olduğu şeklini vermez. İnsanlar eğer mutsuzsa ailelerin dağılabileceğini düşünürüm.

Tren Burdan Geçmiyor ve Arada Kalmış Tebessüm romanlarınızda Feda ve Sonsuz'un felsefeleri olan Abukizm daha çok sınıf mücadelesi ve sınıf atlama uğraşına mı dayanıyor? Bu felsefenin adını siz belirlemiştiniz, ret ve isyan yönü dışında bu felsefenin dikkat çeken yönleri nelerdir?

Abuk saçmalık demek. Bizde kullanılan bir kelime, ben buna bir “-izm” getirerek böyle bir felsefeymiş gibi ortaya attım. Bu benim romanlarıma ironi girmesiyle güldüren taraflar veya trajikomik şeyler dediğimiz unsurların girmesiyle başladı. Ben buna bir felsefe adı vereyim. Biz hep dışarıdan almışız felsefeleri ama mecbur değiliz buna. Kendimiz de yeni bir felsefe koyabiliriz ortaya. Fakat öyle iddialı bir felsefe değil. Bir mizah renginde bir felsefe bu. O da farklı bakış. Ezber dışında öğretiler dışında insanın gerçeği görmeye çalışması... Bizde eleştirinin hep üstü örtülür. Yaşarken de öyle yaparız. Toplumda da birbirimize iltifatlar ederiz sonra da döneriz başka türlü düşünceler ortaya koyarız. Kıskanırız veya onu baltalamaya çalışırız. Demek ki insan iki ayrı insanı barındırıyor kendinde. Yani demek ki insan ikiyüzlü. Dolayısıyla gerçek eleştiri niye yapamıyoruz. Ben edebiyatta hep içtenliği savundum. Samimiyeti, içtenliği ve itiraf etmeyi... Abukizm buna kapı açıyor. Rahatlık sağlıyorum, kahramanım istediği gibi konuşuyor. Şu anda yazmakta olduğum bir roman var onda da yine bu Abukizm’i göreceğiz. Demek ki ille de doğru budur demeye karşı çıkıştır Abukizm. Başka doğrular da var demek istiyorum. Peyami Safa’nın: “Bir değil birçok gerçek vardır.” demesi gibidir. Yani Abukizm’i belli öğretilerin dışına çıkararak, kalıp öğretilerin dışına çıkararak dünyaya yeni bir insan gözüyle bakmak şeklinde özetleyebilirim. Daha da geliştireceğim. Bir maddem var Abukizm diye aklıma gelen düşünceleri oraya ekliyorum. Biraz daha gelişince İnşallah bunu siteye de koyacağım. Merak eden alsın faydalansın diye. Edebiyat araştırmacıları da Sevinç Çokum’u Abukizm felsefesiyle birlikte alsınlar istiyorum.

Eserlerinizin çoğunda şiirsel bir dil kullanıyorsunuz. Türk edebiyatının eski ve yeni dönem şiirlerinden örnekler veriyorsunuz. Lacivert Taşı’nda bu şiirselliğin yanında bir de “Çerçi Dili” dediğiniz söyleyiş özellikleri dikkat çekiyor. Gerçekten böyle bir konuşma tarzı var mı, orada kullandığınız atasözlerini siz mi yazdınız yoksa işlediğiniz bölgede bunlar kullanılıyor mu?

Ben şiirle edebiyata başlamıştım. Bazı şiirlerimi de siteye koydum örnek olsun diye. Bunları hiçbir zaman kitap falan yapmam ama birçok kitabımda böyle şiir parçaları vardır. Bilinen şairlerden diyelim Attila İlhan’dan veya Nazım Hikmet’ten almışımdır. Bir de benim yazdıklarım vardır. Onlarda imza ya da isim olmaz, öylece

geçer. Örneğin Sonsuz'un şiirleri tamamen bana aittir. Nüzhet Fermanlı'nın yazdığı tekerlemeler yine bana aittir. Şiir önem taşıyor. Çerçi Türkçesi'ne gelirse Çerçi Türkçesi diye bir Türkçe varmış. Çerçilerin hayatını incelerken ona rastladım. Ahmet Caferoğlu'nun Erkilet yöresinden derlediği örneklerin olduğu bir kitap varmış. Ben o kitabı görmedim. Yalnız bir iki cümle örneği geçiyor orada. Sanki Türkçe ile ilgisi olmayan bir şey söylüyor oradan başka bir anlam çıkıyor. Ben dedim ki en iyisi kendim bir Çerçi Türkçesi yaratayım. Yaratmak Allah'a mahsus ama Hintlilerin konuştuğu bir Orduca vardır. O, Hüsrev Pehlevi'nin ortaya attığı bir dildir. İçerisinde de çok sayıda Türkçe kelime vardır. Çerçi dilini ben uydurdum. "ing" ekleri Kuzey Kıpçak Türkçesinden aldıklarımdır. Güneydoğu'da Kuzey Türkçesinin ne işi var gibi sorular soruldu daha önce bana. Neden oradan aldım? Çünkü İpek yolu geçiyor buralardan. İpek yolu insanların birbirine karıştığı dillerinin, hikayelerinin, destanlarının birbirine karıştığı bir yoldur. O sebeple ta Orta Asya'ya giden bu yol ordan o takıları getirir. Çünkü bizim ticaret kervanlarımızın hem kuzeye hem doğuya hem de güneye gittiği çizgilerdir buralar. Bu çerçi diliyle atasözleri ile anlatsınlar istedim. Oradaki atasözleri de tamamen bana ait. Ben bunları düşünmeden derdini anlatmaya çalışırken hani hep derler ya kendiliğinden geldi diye işte öyle gelişler oldu. O eşref saati işte. Belki de kelimeler, şiirler her şey mevcut da radyo dalgaları gibi biz onları yakalıyoruz. Biz kendimiz icat ettik sanıyoruz belki de mevcut olan bir şeyi ortaya çıkarmış oluyoruz.

Sevinç Çokum'un yazarlık çizgisi nedir, sanat anlayışınızı açıklayabilir misiniz?

Sanat görüşüm zaman içinde değişimler geçirdi tabi. İnsanın hayat tecrübesi, insanın okuma tecrübesi sanat görüşünü de etkiliyor. Genç bir yaşta başladım yazmaya. Genç bir insanın sınırları daha dardır, daha az okumuştur. Okuya okuya insan daha farklı bir yere geliyor. Üslubunuzda inceliyor daha farklılaşıyor karakterlerde daha derinleşiyorsunuz. İnsanları sadece böyle üstün yetenekleriyle, zekasıyla, kahramanlıklarıyla değil zaaflarıyla da görmeye başlıyorsunuz. Kazandıklarınız ve kaybettikleriniz de size yol gösteriyor. Kendinize şöyle olmayayım diyorsunuz veya daha gerçekçi olayım, daha samimi olayım diyorsunuz. İşte böyle bir aşamadan geçiyor benim dünyam. Yani birden bire oluşmadı benim

romanlarım. Ben emekleye emekleye başladım, ilk romanıyla bir deha gibi ortaya çıkmadım. Bir Profesör hocam “ilk öyküleriyle birden bire fırtınalar estirdi” diye bir değerlendirme yapmıştı. Ama ben çalışma sistemime bakarak böyle bir deha olmadığını biliyorum. Ama nice deha denilen insanların da nasıl durağanlaştıklarını, nasıl gerilediğini de görüyorum. Evet, yetenek olacak ama çalışmak çok önemli. Uykularınızı terk edeceksiniz. İnsanlarla didişeceksiniz. Böyle hemen buldum seni sen bir cevhersin yok böyle bir şey. Acı çekeceksiniz ki daha iyilerini yazasınız ya da kendinizi geliştiresiniz. Hor görüleceksiniz, öyle zaman olacak ki yok sayılacaksınız, antolojilere alınmayacaksınız. Dergilerine yazı göndereceksiniz belli bir isim olduktan sonra bile geri çevrileceksiniz. Bütün bu tokatları yiyeceksiniz ama bunlar hep kendinizi aşmanıza vesile olacak. Yoksa birine bir ödül verip sen bir dehasın demek- zavallı- ona çok şey kaybettirir ve onun çizgisinin de nasıl bir düşüşe geçtiğini görürsünüz. Ben içten olmak, samimi olarak yazmak düşüncesindeyim. Bir insan ancak bu içtenliği ile yaklaşabilir insan denilen varlığa.

Bilinen isimler yerine fazla kullanılmayan isimlere yer veriyorsunuz. Kahramanların karakteri ya da meslekleri ile uyumlu olan bu isimleri onların kişilik özelliklerine göre mi seçiyorsunuz?

Evet, genellikle öyle seçiyorum. *Karanlığa Direnen Yıldız* romanıyla isimleri uydurmaya başladım ondan sonra devam etti. Karakterleri de vermek bakımından onlara uygun isimler vermeye çalıştım örneğin *Lacivert Taşı*'nda devamlı gezgin, çerçilik yapan Hicret Bey'e Hicret adını, onun babasına Issız Bey adını verdim. O tasavvuf ehli bir adamdır. Yedigâr var bir de. Kürt kökenli ve annesiz babasız bir çocuktur. O aileye sığınmıyor. Aile de onu kabul etti. Yedigâr aynı zamanda o coğrafyadaki yedigâr yani o Kürt unsuru bizim her zaman muhafaza etmemiz gereken ve ona sarılmamız gereken bir unsur. Orda Arap, Süryani başka etnik kökenli insanlar da var. Onlarla var olmuş bir coğrafya. Keşke çok önceden o insanlara, o topraklara sahip çıkılsaydı. O yoksulluklar giderilseydi, o ekonomileri canlandırılırdı. O ağalık sistemiyle insanlar ezilmeseydi. Neden bu sahip çıkılmamışlık sorusunu da bu romanımda soruyorum. Yedigâr işte bu fikirleri sembolize ediyor aynı zamanda.

Deli Zamanlar romanında kendinizi anlatıyorsunuz. Siyasi deneyimleriniz ve o dönemde yaşanan sıkıntılar dikkat çekiyor. Siyaset dışında sizin gazetecilik de yaptığınızı biliyoruz. Gazetecilik yaşamınız ile roman kahramanı Nüzhet Fermanlı'nın gazetecilik hayatı arasında benzerlik var mı? Onun yaşadığı sorunları siz de yaşadınız mı gazetecilik yaptığınız süreçte?

2001 yılıydı biz böyle kitle halinde işten çıkartıldık. Ekonomik kriz oldu. Önce Türkiye gazetesindeydim daha sonra Tercüman gazetesine geçtim. Benim için bir zorlama olmadı. Ben hükümete, iktidara hoş görüneceğim diye bir zorlamanın içinde olmadım. Benim uğraştığım konu edebiyat yazılarıydı. Dolayısıyla ben bunu daha sonraki dönemler için yazdım. Ben artık gazetecilik yapmıyordum. 2006 yılından itibaren bıraktım gazeteciliği. Daha doğrusu gazeteler bıraktı bizi. İnsanların işine son vermek kolaylaştı. Ondan sonra 2007 yılında bu romanım çıktı. Doksanlı yılları, Özal sonrası dönemi anlatıyorum. Fakat bu her dönem için düşünülebilir. Hükümetin yanında yer alan gazeteler vardır. Muhalefet gazeteleri vardır. Öyle bir şey oluyor ki medyanın siyaseti yönlendirmesi ve siyasetin medyayı yönlendirmesi diye bir olay var. En büyük güç o mu, bu mu? Zaman zaman birbirine karışıyor bunlar. Yani iktidar mı güçlüdür medyadan, medya mı güçlüdür iktidardan? Aslında gazetecinin yapması gereken gerçeği, doğruyu yansıtmasıdır. Ama bunun ne kadarını yapabiliyor gazeteci? Bendeki gazetecinin dürüst olması lazım. Kendi inandığı gerçeğini her şeye rağmen, bütün çıkarlarını kaybetmek uğruna da o inandığı şeyleri savunması gerekir diye düşündüm. Hatta ben de Nüzhet son dakikaya kadar o yolu mu seçecek, bu yolu mu seçecek diye tereddütteydim. Fakat ben bir kahraman bırakayım dedim, insanlar bunu bir örnek gibi görsünler. Böyle insanlar da var. Nitekim o ben böyle kalacım dedi ve önüne serilen şeyleri, servetleri kabul etmedi. Bu bir çağımızda örnek bir insan tipidir. Kendisinin zaafı var insan olarak, bunlar ayrı meseledir ama gazeteci olarak şaklabanlıklar yapmayan bir insandır.

Romanlarınız genellikle belirli bir sonla bitmiyor. Bazı olaylar çözülmeyen gizemli bir şekilde kalıyor. Örneğin Hilâl Görününce, Bizim Diyar gibi romanlarda kahramanların sonu belli değil. Aynı şekilde diğer romanlarda da bunu görüyoruz. Bunu tercih etmeniz sebebi romanlarınızın devamını yazmayı düşünmeniz midir?

Evet, hep böyle düşünmüşümdür. *Hilâl Görününce*'de Arslan Bey'i kurtarıp tekrar ortaya çıkarmak gibi. Fakat bunların birinci romanın yerini tutmayacağını da düşünmüşümdür. Çünkü öyle yapanlar olmuştur ama akıllarda hep o birinci romanları kalmıştır. İkinci roman çok fazla sarmamıştır. Tarık Buğra'nın da böyle romanları vardır. Ben o romanın yazmakla artık içinden çıkmış oluyorum. Tekrar aynı noktaya gelmeyi düşündüm ama yapmadım. Hep yeni kahramanlarla yeni bir şey yazmak, yeni bir şey söylemek peşinde olmuşumdur.

Eserlerinizi oluşturmadan önce araştırma yaptığınızı okumuştum. Çevrenizde yaşayan insanların hikâyelerinden yola çıkarak bazı eserlerinizi oluşturuyorsunuz. Çırpıntılar romanınızda yurtdışında yaşayan insanların sorunlarına ve bu sorunların çözümüne dikkat çekiyorsunuz. Dış göçü anlattığınız Çırpıntılar romanınızı oluşturmadan önce nasıl bir hazırlık yaptınız, oradaki insanların yaşamlarını yakından gördünüz mü?

Bende eskiden bir coğrafyayı görmeden de yazabilir diye bir düşünce vardı. Tarihi roman yazıyorlar mesela hiç gitmedikleri yerleri de yazabiliyorlar. Böyle bir kısıtlama olamaz. Onun için de Kırım'a gitmeden *Hilâl Görününce*'yi yazdım. Yıllar sonra Kırım'a gittim. Rozayla Ana diye bir hikâyem var. Onu Kırım'ı gördükten sonra yazdım. Görmek daha iyi. Coğrafya bir roman için çok önemlidir. Coğrafya yazdırır insana. *Çırpıntılar* romanında da oradaki adam beni aradı. Çalışmak için yurt dışına gitmiş. Oradaki hayatını anlattı ancak önce pek ciddiye almadım. Sonra ziyaretimize geldi, videolar çekmiş, fotoğraflar çekmiş onları verdi. Eşiyle ayrılmışlar, o sırada eşi hamileymiş. Sonra bir araya gelmişler yeniden. Bu sefer beni cezbetti, o kasetleri, bilgileri bana verdi. Sonra bu romanı yazdım. Eğer bunlar olmasaydı Avustralya'yı görmedim, yazamazdım. Fakat bugün yazsaydım ille de Avustralya'yı görmek isterdim. Orayla bir yaşanmışlığım olsun isterdim daha farklı bir şey çıkardı ortaya.

Her romanınızda farklı bir teknik kullanıyorsunuz. Örneğin Gece Rüzgârları romanında rüyalardan yola çıkıyorsunuz. Rüyalardan yola çıkarak romanı oluşturma fikri nasıl doğdu?

O dönem ben biraz daha insanın iç dünyasına yönelmiştim. Kendi rüyalarımı da yazmaya başladım. O rüya da benim gördüğüm rüyalardan bir örnektir. Uydurulmuş bir şey değildi. Etilerde oturuyorduk apartmanda bir kadın vardı. Nilece oydu. Onun ismini değiştirdim. Değişik bir karakter olarak gözlem altında tutardım onu. Dikkatimi çekerdi yaşantısı. Eşinden ayrıldı başarılı bir iş kadını olacağım diyordu. Arada bir bize uğrardı. Bir şeyler yazdığını söylüyordu. Yazdıklarını görmedim. Romanda yazdıklarını gördüm gibi davrandım. İş hayatına girdi, başarılı olamadı. Belki de benim her şeye rağmen aile devam etsin deyişim o kadının yaşantısından dolayıdır. Özel bir hadise o hatırımda. Çünkü ayrılmasalardı belki de böyle bir şey olmayacaktı. Ayakları üzerinde duramadı veya onu istismar etti insanlar. Eğer o aile ortamında kalsaydı, ayrılmasalardı belki o intihar olayı da olmayacaktı. Bu olay beni çok sarstı. Belki de o roman ortaya çıkmayacaktı. Rüyada da öyle bir şey var, kadın yardım istiyordu benden. Bunun üzerine oturdu roman. Tanpınar'da rüya çok önemlidir. Çağrışımlar çok önemlidir. Yaz Yağmuru, Abdullah Efendi'nin Rüyaları, gibi eserlerinde de rüya teması var. Edebiyatın rüyalarla birlikte yürüyebileceğini söyler. Modern edebiyatın rüyalardan çok istifade edebileceğini düşünmüştür. Ben de rüyalarımı yazmaya başlamıştım belki edebiyata girer. Yazdıklarına belki yön verir. Bazen romancılar psikologlara yol gösterebilir verdiği örneklerle. Oğuz Atay bu konuda müthüştür. Tutunamayanlar'da bilinçaltına girmiş. Türk romanı içinde önemli bir çıkıştır bu.

Lacivert Taşı'dan sonra yeni bir roman yazma hazırlığı içinde olduğunuzu biliyoruz. Roman hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Yeni roman çok belirsiz bir zamanda geçiyor. Belki bir yerden bir ipucu yakalarsa insanlar belki çözebilir zamanı. Tabi yine İstanbul var ama hep İstanbul'u yazmak istemiyorum. Farklı bir mekân seçmek istiyorum. Büyük Çekmece, Beylikdüzü, Çatalca gibi yerler çok yazılmadı. Buraları çok iyi biliyorum. Mekân olarak olaylar buralarda geçiyor. Biraz kurgu var. Gerçekmiş gibi görünen ancak gerçekte de olmayan şeyler var içinde. Mesela bir hastalık var, gerçekte böyle bir hastalık yok. Ama niye olmasın diyebileceğimiz bir şey. Ben çok fazla anlattığım zaman romanımı yazamaz hale geliyorum. Çünkü benden çıkıyor. Benden çıkmaması lazım son ana kadar. Çünkü o sadece kendi dünyanızda olur.

Bana zaman ayırdığınız ve içtenlikle sorularımı cevapladığınız için teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim. Başarılar diliyorum.

ÖZGEÇMİŞ

20.02.1985 yılında Adıyaman'ın Kahta ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yahya Kemal İlköğretim Okulunda, liseyi Kahta Anadolu lisesinde bitirdi. 2009 yılında Kars Kafkas Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda bitirdi.